

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Prvi del.

I.

Cigarete kadita vonjive
Za kratek čas znanca tako —
— — — — —
Ter menita to se in to . . .

A. Aškerc.

Dr. Ivan Zorič, sekundar v deželni bolnici, je polagoma, z resnim obrazom prebral majhen, rožnat biljet, ga počasi zvil, položil na pisalno mizico k drugim pismom, izpuhnil gost, velik oblak sivkastega, dišečega dima ter se zadovoljno iztegnil po dolgem divanu, prevlečenem s črnim, že nekoliko obrabljenim usnjem.

Z desnico si je podprl glavo, v levici je mehanično in v eno mer vrtel dišečo smodko, od katere so se dvigali veliki, tanki in prozorni kolobarji dima, desno nogo pa je nekoliko skrčil, jo prekrižal črez levo ter zamrmral:

»Kaj — ali naj grem — ali ne? . . .« Zamizal je, usta nabral na lahen, skoro ironski nasmeh; oči je polagoma spet odklopil, otrl pepel raz smodko, jo polagoma vtaknil med ustnice, potegnil zlato žepnico, jo držal nekoliko časa v roki, ne da bi pogledal, koliko kaže — puhnil dvakrat, trikrat debel, gost oblak dima visoko od sebe ter spet zamrmral:

»Kaj naj storim? . . .«

In spet je zaklopil oči ter se zamislil. —

Nad njim je brenčalo po stenah par muh. Včasih mu je katera sedla na kratke črne lase, včasih katera na visoko belo čelo, da je

nevoljno zmajal z glavo, ne da bi odklopil oči — in muha je od-brenčala, gnana od naravnega instinkta, ki ji je pravil, da tukaj preti nevarnost, na preprosto, a lično s vsakovrstnimi, kaotično preple-tenimi in zapletenimi cveticami slikani strop.

Nihalo ure je počasi, enakomerno tikalo v dolgi, svetlorjavi ore-hovi hišici.

Skozi odprto, od zgoraj par pednjev z zelenkastimi roletami zastrto okno je udarjal poulični šum: enakomerni koraki pasantov — glasno, hreščeče, nepretrgano govoričenje jezičnih ženic — veseli, jasni, zveneči glasovi igrajočih se otrok — škripajoče, počasno gibanje kme-tiških voz, pretrgani, krepki, globokozvočni glasovi voznikov, njih vsakdanje kletve . . .

Zorič je še vedno ležal leno iztegnjen na starem divanu, ko nekdo krepko potrka.

Dvigne se nekoliko ter zaspano zakliče:

»Vstopite!« —

— »Servus« je klical prišlec, kakor je bilo videti, nekoliko mlajši od Zoriča.

»Servus« je zaklical še enkrat koncipijent drd. Pečnik, ko mu Zorič ni odzdravil, ter je, lahko se smehljaje, nudil prijatelju roko, za katero je ta leno prijel, ne da bi se popolnoma dvignil.

»No, ne gleda tako mrzlo in mrko,« je nadaljeval koncipijent ter posadil svoje visoko, nekoliko preveč koščeno telo na mehke, nizek stol, se naslonil na naslanjalo ter, zadovoljno in glasno zevaje, iztegnil dolge noge po sobi, da so se mu pokazale izpod hlač tanke, rdeče nogavice.

»Čuden človek — dela tako kisel obraz . . . zre temno in oblačno, kakor bi hotel bliskati in grmeti. A vendar mu ničesar ne primanjkuje; vse ima, kar si sploh more človek želeti: mastno službo, bogate sorodnike — ženski svet ga obožava — s kratka: ljub-ljenec Fortune . . . Vrag vedi, česa si še želiš . . . Eh, sicer pa dovoli, da si nažgem smodko,« je pristavil z lahko ironijo, si zapalil duhtečo havanko ter počasi, premišljeno izpuhnil par gostih, velikih krogov, kateri so se mešali z lahnim dimom Zoričeve smodke.

»Ne zabavljaj, duša! To — beri in svetuj mi, kaj naj storim.«

Malomarno je vzel biljet ter ga vrgel pred koncipijenta, ki ga je takisto malomarno, in ravnodušno razgrnil ter začel brati.

Koncipijentu se je obraz med branjem stemnil, postal resen, skoro osoren.

»Hahaha . . . tako — tako . . . Izvrstno . . . moža iščejo . . . hahaha . . .«

»Kako . . .?« je vprašal Zorič, zroč v eno' mer v strop.

»Moža iščejo, ti pravim . . . Bože — kakšne skrbi — koliko težav . . .«

»Kako . . .?« se je še bolj začudil zdravnik, dvignil zgornji del telesa, obsedel napol ležeč na divanu ter vprašaje uprl pogled v Pečnika — »kaj sanjariš . . .?«

»Hahaha! . . . Tukaj pač ni nič sanjarij. — Resnica, gola, istinita, najrealnejša resnica — sicer vsakdanja, prozaična, povsem plebejska prikazen — a vendar krvava istina: moža iščejo — nemara celo dveh, da ne rečem treh.«

»Ne bleđi . . .«

»Nič ne bledem . . . Poznam jaz te Riegersberge — saj veš, izza dijaških let . . .«

»Vem; zato sem te prosil, da mi svetuješ, ali naj grem, ali ne. Saj veš, da jih jaz ne poznam natančneje; občeval sem le mimogrede z njimi.«

»Kaj in kako ti naj svetujem? Nisi več otrok. — A vedi, tudi jaz imam vabilo na ta domači večer . . .«

»Tako! — fino! —«

». . . in pojdem tja . . .«

»Ti pojdeš? . . . Lepo —«

»Gotovo . . . Zakaj ne bi šel?«

»Hm . . . res . . . zakaj ne? . . .«

»In veš — Evelina se je vrnila pred kratkim iz Prage . . .«

»Da — pred štirimi dnevi . . . Videl sem jo . . .«

»In krasna je baje.«

— Koncipijent je postajal nemiren. —

»Krasna? — No, mogoče . . .«

»Vse jo hvali in občuduje . . .«

»Eh — ženska je . . .«

In ker zdravnik ni odgovoril, je ponovil počasi, rezko naglašaje vsaki zlog, kakor bi skandiral:

»Ženska je . . .«

Puhn timer debel oblak dima proti stropu, namežikal z levim očesom, tresnil s peto ličnih cipelic ob tla ter nategnil ustnice v polužaloben, poluciničen nasmeh.

— »No, mislim, da pri vsem tvojem cinizmu, navzlic vekovečnemu zabavljanju vendar ne sovražiš preveč nežnega spola . . . Kaj?«

— In leno se je spet iztegnil po divanu . . .

Koncipijent je uprl svoje velike, sive, nemirne oči čudeč se in vprašaje v doktorja, kakor da ga ne bi umel do cela, vzel smodko med palec in kazalec, jo nemirno, hitro, nervozno vrtel ter malce izbočene, debele ustnice nevede in nehote nekoliko odprl kakor človek, ki se intenzivno zamisli v kak težek problem. Črez nekoliko časa je odgovoril s trdim, skoro hripavim, nekoliko trepetajočim glasom:

„Ne sovražim, ne . . . A ne verujem jim . . . ne verujem . . . in zaničujem jih . . .“

„Da, imel sem priliko tvoje nazore in naziranje o tej stvari že nekolikokrat spoznavati . . . Nemara si se kdaj varal — pri eni — pri dveh — recimo tudi pri treh. — A zakaj po teh slučajih — po teh izjemah, recimo — soditi celi spol! Ali ni možna nobena izjema? . . . Ako si našel tu in tam kako propalico, kak izvržek, kako koketo, ki te je grdo varala, te nesramno preslepila — zakaj obsojaš vse? . . . Ni-li mogoče, da je ravno to dekle boljše od drugih, čistejše od onih? . . . In zakaj sodiš celo obitelj nekako zaničevalno, zakaj misliš o njej tako nizko, tako filistrsko — oprosti — ko je vendar njih življenje, njih nastop v društvu, njih ime med svetom častno, neomadeževano in čislano? . . . So-li to predsodki ali subjektivna antipatija, vsejana in vsajena ti od narave v dušo, povzročena po kakem neljubem naključju — je-li nizko sovraštvo, mrzkost brez vsacega povoda, ki onečaščuje človeka . . .?“

Zdravnik se je bil razgrel. In sam ni vedel, zakaj je pravzaprav tako toplo zagovarjal to obitelj, s katero se je bil le slučajno srečal parkrat v mestnih salonih. Neka temna, nejasna moč ga je silila, da je ugovarjal prijatelju ter zavračal njegove sumnje. —

Pečnik je bil med zdravnikovo filipiko sklenil roke na hrbtu, usta tesno stisnil in oči, ki so mu sevale s čudnim ognjem, nekoliko izbočil ter z velikimi, bobnečimi koraki meril sobo.

Ko je Zorič omolknil, je nastala daljša, mučna tišina.

Le ura je enakomerno nihala na rjavkastordeči steni, skozi okno pa so zveneli z ulice jasni glasovi vesele, igrajoče se mladine in hitro, hreščeče klepetanje ženskih . . .

Naposled se je doktorand ustavil pred zdravnikom, uprl vanj svoj nemirni, žgoči pogled ter odgovoril z glasom, ki naj bi bil miren, iz katerega pa je vendar odmevalo ono tiho, neznatno, skoro neslišno vibriranje, katero mislečemu in pazljivemu poslušalcu takoj izda, pa govornik ni miren v srcu, da se premaguje, da noče, si ne upa ali

ne sme povedati resnice, noče odgrniti zagrinjala, ki krije tajne misli njegovega srca —:

„Moralist! — Čestitam! — Čudno, kako se vendar poteguješ za ženski spol — za obitelj Riegersbergovo, za Evelino . . . Upajva, da so tvoji nazori pravi, moji krivi. — Ali to ni mogoče? Zakaj ne bi bila nobena žena angel? . . . Zahteva-li prirodni zakon ali kaka druga neizprosna, neogibna, nepremagljiva moč, da bi bile vse izprijene, da bi se vse prodajale, da bi se vse navešale na katerega koli moža! . . . Oh, gotovo so tudi angeli med njimi, nedolžna jagnjeta, svetnice . . . Hahaha . . .“

Neprijeten, trd, skoro oduren je bil obraz koncipijentov pri tem nasmehu, ki se mu je skoro nehote izvil iz prsi.

In kakor bi bil to čutil, se je obrnil proti oknu, si pogladil kratko, proti koncu ozko črno brado, si zgrnil dolge, svetločrne lase raz visoko čelo — in na obraz mu je legel spet nekak dobrovoljen, ogrevajoč mir, ki je pričal, da ima ta mož sicer čuteče, mehko srce, a da se trudi, da tega ne bi preočitno kazal, boječ se, da bi se s tem kdaj osmešil, da bi izgubil kaj ugleda, kaj osebne cene. In posledica tega je, da so taki ljudje često nedosledni v svojih nazorih, nekoliko vetrnjaški v svojih delih, često brez vse energije, ker vedno računjajo in tako dolgo premišljujejo, da izgine pravi, ugodni hip za delovanje. —

„Tvoje zabavljanje me ne vznemirja! Ti si v razporu z lastnim srcem: drugače govoriš, drugače delaš . . . Oprosti, govorim, kakor govori prijatelj prijatelju. — Ti pojdeš tja, a vendar ne odobruješ, da bi šel tudi jaz — to sem vsaj spoznal iz tvojih besed . . . A jaz pojdem — gotovo pojdem!“

„Znam! Ti bi šel vsekakor. Ti bi šel tudi, ko jaz ne bi hotel iti — nemara bi ti bilo še ljubše . . .“

Trdo, prisiljeno se je nasmejal, vzel klobuk, izvlekel iz žepa pepelnatobojne rokavice ter se poslovil kratko, skoro čemerno.

Zdravnik je še slišal, kako si je na mostovžu prižigal smodko. Potem pa ga je čul počasi, krepko korakati po kamenitih stopnicah.

II.

Das schöne Weib macht mich erbeben!
Es ahnet mir, in ihrer Näh'
Beginnt für mich ein neues Leben,
Mit neuer Lust, mit neuem Weh.

H. Heine.

Ko se je sodni svetnik gospod Riegersberg neko nedeljo vračal z dežele, ga je zasačil zvečer močan dež ter ga do cela premočil.

In svetnik se je prehladil.

Začel je pokašljevati.

Vsa zdravniška pomoč je bila zaman. Hujšal je od dne do dne, in čez par mesecev že ni mogel več zapustiti sobe.

Njegova še mlada, krasna soproga je skrbela zanj z vprav herojskim samozatajevanjem; stregla mu je z občudovanja vredno ljubeznivostjo in neizrečeno požrtvovalnostjo. A vse zaman! . . .

Ko je na vrtu pred oknom bolnikove sobe rumenelo listje na lipah in kostanjih ter s poluzadušenim, zamolklim šumom padalo raz drevje, je prišla tudi za svetnika katastrofa . . .

— In tako je ostala tožna, sedaj še interesantnejša mlada žena sama z dvema hčerkama, katerima se je že sedaj videlo, da bodeta kdaj ravno taki krasotici, kakršna je njiju mati. —

Čez par tednov po smrti svetnikovi je že velika kopica mladih in starih galanov zrla s hrepenenjem in udivljenjem za interesantno, stasito mlado vdovo, ko je stopala v dolgi, preprosti, a izredno elegantni žalobni obleki, klasično lepi obraz zakrit s tankim, finim pajčolanom, z elastično, naravno in neprisiljeno eleganco po šetališču, vodeč ob vsaki strani eno hčerkico.

Vedno bedenje pri bolnem soprogu, skrbi in bojazen pred katastrofo, žalost ob smrti, vse to je vidno vplivalo na mlado ženo. Njen fini, nežni obraz je postal nekoliko podolgovat, bledejši in prozornejši, na majhnih, bujnih, rdečkastih ustnicah ji je zatrepetala včasih neka mehka, melanholsko-bolestna poteza — a vse to jo je delalo le še interesantnejšo.

Ni čuda torej, da jo je vse občudovalo, vse se zanimalo za-njo.

A mlada vdova se za vse to ni menila. Sklenila je, da se popolnoma posveti odgoji svojih hčerk, Kamile in Eveline.

V tem jo je znatno podpiral brat umrlega svetnika, profesor v Pragi. Ker je bil brez otrok, je vzel nekoliko let po svetnikovi smrti mlajšo Evelino k sebi ter ji tako omogočil, da je obiskovala praški konservatorij. —

In sedaj se je bila vrnila k majki v rodno mesto.

Odšla je bila kot dvanajstletno dekle, a vrnila se je kot polurazvita cvetka, kot devica sedemnajstih let, torej v dobi, ko se v srcu dekličjem začne prvič oglašati ono nejasno, vznemirjajoče čuvstvo, ono čudno, sladko, a dostikrat vendar tako moreče hrepenenje po nečem, kar je neznano, oddaljeno, nejasno, ona duševna tesnoba in nejasnost, ki se hipoma razvije v prvo, vročo ljubezen.

Par dni potem, ko se je povrnila Evelina, je bil pri vdovi Riegersbergovi domači večer, da so najboljši znanci praznovali dohod nje hčerke.

Društvo, ki se je ta večer sešlo v salonu mlade vdove, ni bilo sicer »crème de la crème«⁶ mesta, a bilo je vendar dovolj interesantno, da si je ogledamo natančneje.

Ker ima nežni spol povsod in vedno prednost, in ker bi me svet — posebno ženski — smatral za barbara, ko bi mu hotel odrekati in kratiti to staro in radi starosti častitljivo pravico, začnemo z damami.

O, kako rad bi vam naslikal ideal lepe žene! Kako rad bi vam podal obraz, kakršne je uvekovečil s svojim čarobnim čopičem divni Rubens; če treba, bi vam načrtal s kratkimi, ostrimi potezami tudi demonsko krasotico, kakršne je z ljubeznijo in z nekim bolnim navdušenjem kazal svetu slavni Makart. A žal! —

V glavi mi šumi pet verzov:

•Res je res: Resnico sólo
Vselej piši vestni zgodovinar!
Ne na levo gledaj, ne na desno,
Kaj vrstniki poreko, ne baraj!
Kaj potomci poreko, ne maraj!« —

Da, da, resnica nad vse! Torej tudi jaz kot vesten, povsem objektiven zgodovinar smem pisati le resnično, vestno, kakor mi poročajo verjetni viri te, žal, le prerresnične povesti.

In ti viri govore tako-le:

Prve so prišle stare znanke in domače prijateljice: gospodična Minka Weinerlova, njena sestra Dora, vdova sodnika Srebreta, nekdanjega kolege pokojnega svetnika, in nje hči Irma.

Gospodična Minka je bila visoka in vitka kakor jelka in suha kakor smrtni greh.

Veliko suhoto in ozkost svojega že ne več posebno mladega in nežnega telesa, je izkušala prikriti z raznimi umetnimi pripomočki, ki pa žalibog niso do cela dosegli svojega plemenitega namena.

Lice ji je bilo suho, koščeno, orumenelo in deloma že nagubano, česar niti preobila šminka, niti fini, duhteči prašek ni mogel prikriti ali predrugačiti. Usta je imela široka, ustnice suhe, izpite, brez krvi, nos dolg, oster, oči velike, vodene in brez določne barve. S suhimi, dolgimi rokami je vedno krilila okrog sebe kakor kaka glumica. Govorila je hitro, glasno, ostro. Obračala se je kakor vetrnica na vse strani, vse je videla, vse kritikovala, o vseh in o vsem govorila . . .

Nekdaj je bila baje lepa.

In v tisti zlati dobi svojega viharnega življenja je služila za guvernanto pri raznih imenitnih obiteljih. In tako si je prihranila par tisočakov.

A leta so potekala lepi guvernanti, in pri tem je nje lepota ginila kakor pomladnji sneg ob južnem vetru — in sedaj je bila le še žalostna razvalina nekdanj krasne, zapeljive guvernante . . .

Vredna družica ji je bila rodna sestra Dora. Nekoliko manjša je bila, takisto suha in koščena, le oči je imela nekoliko bolj izrazovite, boječe, žalobno zroče. Ker je bil njen pokojni soprog strog, mrzel, osoren človek, se je že v zakonu navadila molčati, slušati ter se klanjati željam in nazorom drugih. Ta svojstva so ji ostala tudi po soprogovi smrti, le da je sedaj sestra Minka bila stopila bolj ali manj na sodnikovo mesto. Dora je govorila tiše kakor sestra, nekoliko boječe in skrbno opazujé vtisk svojih besed, da bi jih, če bi bilo treba, takoj popravila ali umolknila. Kadar je sestra razlagala svojo modrost, je večinoma molčala v eno mer vdano in prikimavala, se blaženo nasmihala, pomenljivo namežikovala, kakor bi hotela reči: »Da — da — izborno . . . Ta zna . . . ta zna . . .« Sploh je Dora neomejeno spoštovala svojo sestro, katero je smatrala za vrhunec vse umnosti in modrosti, elegance in bon-tona, s kratka: za nenavadno, fenomenalno prikazen . . .

Irma je bilo bledolično, dokaj interesantno dekle osemnajstih let s sivimi, žametastimi, mokrimi očmi, krasnih las, finega, stasitega, ob bokih in ramenih skoro nekoliko preozkega telesa.

Mati jo je obožavala, teta ji je govorila le o samih baronih in grofih, jo zalagala z nezdravim berilom, ji kazala že zgodaj življenje, kakršno je, z njegovimi temnimi in blatnimi stranmi ter tako na neodpustno nepremišljen in lahkomiseln način budila v melanholskem, nekoliko fantastno navdahnjenem dekletu poželjenje in strasti . . .

Moški spol je častno zastopal penzionirani major Svetlič, star prijatelj umrlega Riegersberga.

Bil je srednje postave, velike, ploščate glave, rdečega, strogega, vedno skrbno obritega obraza, debelega, modrordečkastega nosu, majhnih, kalnih oči, majhnih, mesnatih, vedno rdečih ušes in precej širokih ust. Med glavo in rame mu je stisnila hudomušna narava silno kratek, a tem obširnejši vrat, in tako se je dozdevalo, da je glava nasajena med ramami neposredno na truplo.

In to truplo! — Bilo je tako čudno široko in tako tolsto, da je bilo res pravo čudo, kako so mogle kratke noge nositi tako težavno maso. Jedel je veliko, pil še več. Govoril je malo, in kadar je govoril, je tleskal vedno z jezikom in cmokal, kakor bi pokušal po-

seбно dobro vino, si gladil z lopatastimi rokami okrogli, veliki trebuh, ali pa se od strani potipaval po širokih, mehkih kolenih ter je ponavljal za vsakim stavkom s svojim gromovitim, kosmatim glasom: »Smešno — res smešno . . . hahaha . . .«

Drug služabnik Martov je bil mlad lajtenant Mihelec, ki se je vekovečno sukaj male redke brčice pod nekoliko topim nosom, si gladil z vidnim zadovoljstvom namazane lase ter ni obrnil očesa od Irme. —

Društvo so spopolnjevali poštni praktikant Zebka, dolg, suh človek z jetičnim obrazom, dolgim, koščnim, ostrim nosom, in dva dijaka, Zrnko, daljnji sorodnik domačice, in njegov neločljivi drug Vicek, katerega je Zrnko že poprej vpeljal v obitelj Riegersbergovo, in katerega je seveda tudi nocoj prevedel s seboj.

Oba sta bila do cela vsakdanji prikazni z bledim, zaspanim obrazom, s temnimi, zaničljivimi pogledi, a ponosno-bahatega vedenja; s čudovito nonchalanco sta govorila o vsem in o vsakom ter smatrala vsakega nedijaka za glupega filistra. —

To društvo sta torej našla zdravnik in koncipijent, ko sta prišla že precej pozno v salon ter se javila domačici in krasnima hčerkama.

To tako različno društvo je bilo že bolj ali manj med seboj znano, in kateri si še niso bili, so se kmalu seznanili, in tako je postal razgovor hitro živahen, dasi je bil od začetka precej vsakdanji.

Dr. Zorič je sedel poleg Eveline. Od začetka sta le malo govorila, in ako jo je kaj vprašal, mu je odvrnila kratko ter spet umolknila. Polagoma se je zasukal razgovor na Prago, katero je zdravnik poznal izza dijaških let, in katero je Evelina zelo ljubila. Od mestnih znamenitosti sta prešla na konservatorij, na godbo, na slavne glasbenike prejšnje in sedanje dobe. Evelina se je razgrela ter z navdušenjem govorila o korifejah na glasbenem polju. S finim okusom je presojevala moderne mojstre in nove struje, ki se pojavljajo kakor v drugih umetnostih tako tudi v glasbi. Z neprikrito oduševljenostjo je govorila o Mozartu, Beethovnu, Rossiniju, z mehkim, otročjim oboževanjem o nesrečnem, melanholskem Chopinu, katerega je ljubila nad vse.

In ko je zdravnik slušal njene ognjevite, navdušene besede, ki so ji neprisiljeno vrele iz prepolnega srca, se opajal s sladko godbo njene mehke, zvonke govornice, ko ji je zrl v globoke, zagonetno zroče modre oči, ki so se svetile v ognju navdušenja, ko je gledal to žametasto, mehko, skoro prozorno lice, katero se je bilo zalilo vsled notranjega ognja s fino, lahno rdečico, in katero je bilo tako blizu njegovega, da je čutil njen dih na svojem licu: — o, tedaj je čutil,

da se v njem nekaj izpreminja, da mu srce bije urneje, gorkeje in strastneje, da mu kri v žilah kroži hitreje, mu kipi, vre . . .

In slušal jo je z neizrečeno radostjo, jo gledal z občudovanjem ter se čutil tako srečnega v bližini te polurazcvetle, nedotaknjene, duhteče cvetke. —

A ob enem je bil nemiren, in sam ni vedel zakaj.

III.

Es erklingt wie Liebestöne
Alles, was ich denk' und fühl',
Ach, da hat der kleine schöne
Liebesgott die Hand im Spiel.

H. Heine.

Zorič je prosil Evelino, naj kaj igra, in ker so z doktorjevo prošnjo združili vsi drugi svoje, se je naposled vdala ter sedla h klavirju.

Njeni beli, tanki, gibčni prsti so bliskoma skakljali po tipkah. Malo, zlatolaso glavico je malce in otročje-koketno nagibala v stran; ovalno, sicer bolj blede, a sedaj s fino, prozorno rdečico oblito lice ji je bilo mirno, skoro mrzlo. Le oči — one velike, modre, blesteče, mokre oči so ji govorile, se zamaknile in potopile v te burne, tožeče, plakajoče akorde, in rdeče, male, fino zaokrožene ustnice so se ji malce odprle, kakor bi se hotela nasrkati teh divnih, čarobnih zvokov, katere je sama izvabljala mrtvemu orodju . . .

Ker je bilo v sobi dokaj soparno, je sedel Zorič k oknu ter srkal z nekim tajnim veseljem vase lahni, sveži nočni zrak. Gledal je, kako so se lahko gibali z mesečino obliti listi drevja na vrtu, kako so radovedno zrl veliki listi po zidu se plazeče divje trte skozi odprto okno. —

A ko so se akordi zibali burneje in burneje po sobi, je zdravnik mehanično odgrnil tanko, prozorno zaveso, za katero je sedel, nagnil zgornji del telesa naprej, iztegnil vrat ter tiho, skoro brez diha zrl v krasno igralko.

Niti trenil ni z očmi, katere so se mu pogrezale v nje tanko, vitko postavo, v nežne, dražestne črte njenega lica.

Postajalo mu je toplo. —

In kakor bi ga ti burni, zveneči akordi opajali, ga je začela objemati omamljiva, težka utrujenost.

Počasi se je naslonil nazaj ter nevede zaklopil težke oči . . . Dozdevalo se mu je, da se Evelina oddaljuje, da plava po zračnih, neizmernih visočinah, da se njena rumenkastobela, preprosta obleka, ki je na lahko in ugodno objemala mlade, razmerne, stasite ude, odlikujoče se skoro s klasično čistimi, skrajnje proporcionalnimi črtami,

izpreminja v meglo, od začetka neprodorno, gosto, a čedalje tanjšo, prozornejšo, gubečo se v nič. In s to meglo je ginila tudi Evelina ter se izgubljala v neizmernih zračnih prostorih . . .

Dozdevalo se mu je v tem čudnem polusnu, da prihaja godba od daleč, od nekod izza gora, iz nekega neznanega, tajno-dremotnega, svečano šumečega gozda . . .

In kaj vse je slišal in spoznaval v teh glasovih!

O, v teh glasovih, v teh mehkih, toplih zvokih so se zrcalile, se oživljale vse mladostne sanje njegove. Kar je nekdanj čutil nerazločno, temno, o čemer si sam ni mogel pričati in odgovarjati, kaj da je; vsi oni čuti mladostnega srca, ki se nam vzbujajo tako nejasno in megleno, a vendar s tako nepremagljivo močjo, vse ono hrepenenje in koprnenje, katero je čutil često za dijaških let, katero pa mu je pozneje v realnem, resnem, trudapolnem življenju dasi ne umrlo, a se vendar bolj ali manj utešilo, zadremalo in zaspalo ter mu le včasih, v dolgih, nemirnih nočeh brez spanja in pokoja burneje zaplalo kri po žilah, mu vznemirjalo srce: — vse to mu je sedaj z nepremagljivo, elementarno močjo sililo na dan, mu rdečilo lice, razgrevalo in burkalo kri po žilah.

In mehki, topli akordi Chopinovega noturna so ga začarali v fin, s vsem komfortom bogato urejen salon, po katerem se je širil oni prijetni mir, ono nepopisno, tako blaženo in blažilno ozračje, kakršno preveva stanovanja srečnih obitelji.

V peči plapola in veselo prasketa ogenj, po sobi se širi prijetna, skoro mamljiva toplota, a on sedi pri pisalni mizi, in nanj se naslanja, nežno ga objemajoč — kdo? . . .

Godba je ponehala — in zdravnik se je polagoma, s težka probujal iz svoje omamljenosti, iz tega čudnega, konfuznega sanjarjenja.

Ona vitka, nežna, krasna žena, ki se je še ravnokar naslanjala ob njegovo ramo, se je oddaljevala, izginjala, se izpreminjala liki par v nevidni nič.

Hotel jo je zadržati, jo objeti — iztegnil je roke ter jih ovil krog tankega pasu. Čutil je mehko, po „springflowersu“ duhtečo obleko, zgrabil neko roko z dolgimi, tankimi prsti — da so koščeni, niti čutil ni — in v oni čudni zamaknjenosti, v onem polusnu, iz katerega se še ni bil popolnoma zdramil, je goreče pritisnil te drobne prste k ustnicam ter jih vroče poljubil.

A takoj je, kakor vržen od električne sile, planil pokoncu, popolnoma zdramljen po glasovih suhe guvernante, ki je napol strmeč in prestrašeno, napol laskavo zajecjlala:

»Ah . . . vi . . . vi . . . vi porednež — kako ste me prestrašili . . . Hotela sem k oknu . . . moj Bog — vroče je . . . moj Bog . . . A kako — gospod doktor . . . kako . . .«

Zadnje besede je govorila že z najslajšim glasom, ki ga je bila zmožna.

Spomnila se je nekdanjih časov, mladih dni in sličnih interesantnih dogodkov.

Suhi, pergamentni, s praškom posuti obraz je nabrala v čudne poteze, v sladek nasmeh, vodene, brezbojne oči so se ji vsesale v zdravnika; trudila se je, da bi se ji prsi, obložene z vsemi pripomočki umetne ženske toilete, valovito dvigale. Krepko je stiskala zdravnikovo roko ter je v eno mer sladko in sentimentalno jecala: »Ah . . . ah . . . jaz . . . ah . . .«

Kakor okamenel je stal zdravnik pred guvernanto. Zadrega, sram, jeza nad tem čudnim in smešnim intermezzom, mu je gnala kri v obraz.

Ves je trepetal.

A le par trenutkov. Bliskoma je pregledal celo situvacijo, ki se mu je dozdevala ne le smešna, temveč tudi do skrajnosti neumna. S silo je izvlekel roko iz desnice guvernantine, se vljudno priklonil ter zamrmral nekoliko v zadregi.

»Pardon, gospica . . . ni bilo vam namenjeno . . . Jako mi je neljubo, a upam, da oprostite — in da bodete molčali!«

Lahno se je poklonil, s poluprikritim nasmeškom na ustnicah stopil izza gardin, izvlekel izza telovnika svilnat robec ter si obrisal vroče, potno čelo . . .

»Infamno,« je siknila guvernanta, strupeno zroč za odhajajočim Zoričem — »infamno! . . . Ni meni namenjeno — pač pa drugi pač . . . Torej tukaj — tukaj — tukaj pred nami, v pričo nas vseh je pričakoval nekoga — nesramno! — Ha-ha-ha . . . ni meni namenjeno! . . . O čakaj — morda se še kdaj pokesaš teh besed . . .«

In na rumenkastem, voščenem obrazu ji je za par trenutkov zatrepetal vprav diabolski izraz . . . Brezbarvne oči so se ji izbulile in iskrile, zgrbana, pergamentna koža se ji je napela, ostri nos se je videl še ostrejši, še daljši, brezkrvne, tanke ustnice so se ji za trenotek otvorile — potem pa so se stisnile tem ožje, krčevito; suhe, dolge prste je stisnila v pest ter še enkrat siknila za odšlim zdravnikom:

»Infamno!«

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

IV.

Steht ein Baum im schönen Garten
Und ein Apfel hängt daran,
Und es ringelt sich am Aste
Eine Schlange, und ich kann
Von den süßen Schlangenaugen
Nimmer wenden meinen Blick,
Und das zischelt so verheißend,
Und das lockt wie holdes Glück!

H. Heine.

sobi je postajalo vedno bolj soparno. Zato je mladina šla na vrt.

V salonu sta ostali le domačiča in hči Kamila.

Major Svetlič je zunaj na altani zabaval zgovorno guvernanto in nje molčljivo sestro. Premleval je že stokrat premlete epizode iz svojega burnega življenja, tleskal z roko ob roko ter gromovito kričal: »Smešno — ni res smešno? Ha-ha-ha... ta butec — ta polkovnik Meszinsky me je hotel izpodriniti . . . A jaz sem bil mož za to, da se nisem dal vsakemu bebcu poriniti in vreči med staro šaro . . . Skoraj bi bilo prišlo do dvoboja . . . Smešno — res smešno -- ha-ha-ha.« —

Dijaka sta krenila najpoprej v kuhinjo, kjer sta se nekoliko časa šalila z rdečelično kuharico Ančko. A ker se je ta kmetiška krasotica kazala dokaj mrzla nasproti pijanima gospodičema ter se energično branila njiju vsiljivosti, in ker ni hotela slišati in umeti robotih šal in frivolnih dovtipov, sta gospoda naposled užaljena odšla, glasno zabavljajoč in preklinjajoč to kmetiško, neumno, potuhnjeno tercijalko, ki ne ume ceniti tako velike milosti in dokazov njiju naklonjenosti.

Potem pa sta poiskala praktikanta Zebko ter pričela z njim na majhni, okrogli mizici na hodniku obligatni tarok. —

Koncipijent Pečnik se je šetal zamišljen po vrtu.

»Res, ta doktor se še zaljubi v to punco,« je mislil ter počasi korakal po peščenem potu. — »Kako je zijal vanjo — kar očesa ni mogel obrniti od nje! Ni ganil se ni od njene strani . . . Zaljubi se, gotovo se zaljubi . . . ta bedak . . .«

Čutil je nekaj kakor jezo, nevoščljivost proti zdravniku.

In zatopljen v te neprijetne misli, se je naslonil ne daleč od pota na deblo košatega kostanja, katerega senca ga je prikrivala mimo-gredočim.

Ni še dolgo slonel ob deblu, ko se je po belem potu počasi, s povešeno glavo, z lahnimi, elastičnimi koraki bližala Evelina.

Sedla je na klop ne daleč od kostanja ter naslonila glavo ob malo, mehko roko.

Dolgo je sedela tako nepremično, kar jo vzbude bližajoči se koraki.

Vstala je ter hotela zbežati, zdajci se zasliši celo blizu tih, proseč moški glas: »Gospica!« —

Mehaniški je v zadregi obrnila nekoliko kodrasto glavico ter vprašala boječe, z negotovim, trepetajočim glasom:

»Kaj? — Kdo je?«

»Jaz — dr. Zorič . . .«

Že je stal pri njej ter ji proseče zrl v modre, krasne oči. Povesila jih je pred njegovim žgočim pogledom.

»Iskal sem vas že« -- je nadaljeval, in njegov glas je postajal mirnejši in gotovejši — »gospica — pri mizi ste mi obljubili cvetko s svojih prsi . . . Ali hočete sedaj izpolniti svojo obljubo?« —

Evelina je molčala ter zrla v drobni beli prodec, s katerim je bil posut ozki pot. —

»Sama sva . . .« je povzel spet zdravnik.

»A čemu vam bo?«

Tiho je izgovorila teh par besed, in njen tihi glas je od dušne razburjenosti vibriral.

»Čemu mi bo?« je tiho in mehaniški ponavljal zdravnik, kakor bi ga bilo to vprašanje neprijetno presenetilo.

Evelina je čutila bol, ki je zvenela iz teh njegovih besed.

Počasi je odpela cvetko raz prsi, jo vrtela nekoliko časa v mali trepetajoči roki, molčeč in ne vedoč, kaj naj stori, kaj odgovori.

Potem pa je polagoma dvignila zardeli obrazek, mu pogledala v velike, blesteče oči ter mu podala cvetko.

In zdravnik je strastno prijel to nežno, alabastrsko roko, ki se je tresla v njegovi, ter jo goreče, brez besed poljubljaj . . .

Pečnik, ki je bil primoran gledati ta prizor, se je nehote nekoliko zganil.

»Nekdo prihaja . . . slišite — tukaj za grmom je nekaj zašumelo . . .«

»Ne — bodite mirna; veter je stresel vejevje . . .«

»Moj Bog — dajte, pogledajte . . . prosim vas . . . gospod doktor!«

»Ne vznemirjajte se . . .«

Od drugega konca vrta se je slišalo pridušeno moško govorjenje in za njim kratek, suh, prisiljen ženski smeh

»Ah — to je Irma . . . Moj Bog, iti moram . . .«

»Nikdar, gospica . . . Kdo bode . . .«

Izvila se mu je.

»Nocoj se še vidiva . . .?«

»Da . . . gotovo.«

In hitela je tiho in brzo po peščenem potu. —

Zorič je zrl za njo, občudujoč njen elegantni, elastični hod, njen vitki, klasično dovršeni stas, celo njeno fino, nežno postavo, ki je nalikovala umetno izdelani, slonokosteni igračici.

In zamišljen je odkorakal za odhajajočo deklico. —

Ko sta odšla, je stopil koncipijent nekoliko korakov od debla ter zrl par trenutkov proti hiši, kamor sta bila krenila zdravnik in Evelina.

Na bližnji gredici je utrgal amarantov cvet ter ga zmečkal med prsti, da se mu je sipalo izmed njih malo, črnim biserom podobno seme ter padalo v rosno, v mesečini se čarno lesketajočo travo.

In zamrmral je:

»Ha, vruga, iz tega bi se lahko še kaj skuhalo . . . Kaj ko bi se doktor res ujel? — Bah, tako neumen ne bode — ni bogata . . . A ko bi vendar . . .! No, in kaj potem . . .? Moj Bog, kaj se jaz pravzaprav radi tega vznemirjam? — Naj jo ima — kaj to meni mari! — A vendar . . . vendar . . .«

Z laktom se je spet naslonil ob kostanjevo deblo ter si z roko podprl vročo, težko glavo.

Mrko, srepo je zrl pred-se. Tesno stisnjene ustnice so mu včasih zadrhte, kakor bi se hotel nasmejati ali kaj izpregovoriti. —

V tem pa sta se približala po poti poročnik Mihelec in Irma, katere smeh je bil poprej prestrašil Evelino.

Poročnik je privzdigoval z levico sabljo, da ne bi žvenkljala po poti, ter jo tesno pritiskal k nogi, hoteč tako zabraniti, da se ne bi preveč lesketala v mesečini ter tako postala izdajica. Desnico pa je ovijal krog ozkega pasu Irminega. Ona pa se je z eno roko oklepala poročnika, z drugo pa je gracijozno zibala belo, fino, skoro prozorno pahljačo ter si hladila vročo glavo, katero je koketno in zaupno in kakor utrujena naslanjala na široko, podloženo ramo častnikovo.

Počasi sta korakala.

Kjer je kak grm otemnjeval s svojo senco belo stezo, sta se ustavila, in usta so se jima spojila v dolg poljub.

»A jutri prideš?« je vprašal poročnik potihoma, a vendar dovolj glasno, da ga je ob kostanju slišal koncipijent, neradovoljen in nepoklican poslušalec te nove tajnosti.

»Ah — jutri? . . . Ne, jutri — jutri ne morem, ne smem . . . Mama je zvečer doma.«

»No, izumi si kak izgovor — da koga obiščeš . . .«

»Ne — ne . . . tega ne morem — ne!«

»A pojutrišnjem?«

»Morda — a gotovo ne vem.«

»In kje? — Spet pri oni kameneni mizi — kaj?«

»Ne, za Boga — že zadnjič naju je nekdo zasledoval . . . ne veš-li več? Moj Bog, ko bi naju kdo zalotil — zblaznela bi . . .«

»Srček, ne vznemirjaj se!« . . .

Potem sta stopala dalje.

Beli drobni prodec, ki se je lesketal v srebrnih luninih žarkih, jima je lahko škripal pod nogami.

Ob potu je duhtelo grmovje dišečega španskega bezga, belo cvetje jasminovo je trepetalo v lahnem nočnem pišu, rumene, žalobne teje so se kopale v toplem, svežem zraku, na listju pa so blestele prozorne rosne kapljice.

Semkaj iz salona se je glasil včasih smeh, a le na lahko — polupridušeno, tiho, nerazločno govorjenje je zvenelo v tiho noč . . .

Skozi poluzastrta okna je lila luč v širokih, svetlih pramenih na zelenkasto listje kostanjev in lip, na teje, na amarante, na irisne cvetke. —

Koncipijent je še vedno slonel ob kostanju.

Zrl je za Irmo in poročnikom, dokler mu nista izginila izpred oči.

Tiho, sarkastično se je nasmehnil ter nejasno nekaj zamrmral. Potem pa se mu je spet zresnil obraz. —

Zamislil se je v one čase, ko je še gimnazijec stanoval v isti hiši z Riegersbergovimi ter prišel tako s to obitelji šestokrat v dotiko.

Evelina je bila tedaj še otrok, desetletno, tenko, vitko in šibko dekletce bujnih, kodrastih, zlatih las, oči modrih liki potočnice, finih, bledih ličec . . . Smatral jo je tudi povsem za otroka, ji gladil mehka, žametasta ličca, se smejal njenim igram, njenim naivnim nazorom, se čudil njeni nedolžni otročji preprostosti . . .

Ko je zvršil gimnazijo ter se vpisal na univerzo, ko je začel daleč od domovine ono neredno, a vendar interesantno velikošolsko življenje, ki je danes polno poezije in sreče, jutri posebljena proza — tedaj se mu je tudi v tem šumnem, burnem življenju često vsiljevala v spomin šibka, ljubka, elegantna podoba Evelinina.

Često se je zamislil v trenutkih duševne utrujenosti, v trenutkih, ko mu je mrzelo velikomestno življenje z brezsrčnimi koketami, v oni mali, a tako ljubki, prijetni vrt, kjer je sedel ob tistih poletnih večerih z obitelji Riegersbergovo, kjer sta mu razkazovali Kamila in Evelina z otročjo radostjo različne cvetke, jih trgali, mu jih pripenjali na suknjo, mu jih povijali v šopke. —

In pozneje, ko je Evelina bivala v Pragi ter se vračala ob vsakih počitnicah za nekoliko časa na dom, kjer se je sestel včasih tudi pravnik Pečnik z njo, je čutil le-ta, da je ono mladostno občevanje z Evelino zapustilo v njem neko kal, ki se je polagoma začela razvijati v ljubezen . . .

A ker je bil ubog, je izprevidel, da je ta ljubezen brez vsega upanja, brez vse realne podlage, da bi bilo smešno, razodeti Evelini čuvstvo svojega srca, nespametno, navezati to mlado bitje na svojo negotovo eksistenco, na temno, morda neprijazno in neprijetno prihodnost.

Tudi ni opazil pri Evelini nikdar drugega čuta, nego odkrito-srčno prijateljstvo in ono prijaznost in skoro sestriško ljubezen, ki je bila celo naravna posledica prejšnjega prijateljskega in vprav familiarnega občevanja. —

Trudil se je torej z vsemi silami, da bi zatrl to ljubezen, se je otresel; in to se mu je po dolgih, mučnih borbah kolikor toliko posrečilo, posebno ker je Evelina prihajala zadnji dve leti le redkokdaj domov in je tudi tedaj ostajala navadno le kratek čas pri materi; torej ni prišel često v dotiko z njo. — Svoje čute je izkušal prikrivati s tem, da je pri vsaki priliki zabavljaj ženskemu spoju, govoril o njem le z ironijo in sarkazmom ter obžaloval one, ki so se dali preslepiti ženski ter se vpregli v bridki jarem svetega zakona . . .

A ko se je sedaj Evelina spet vrnila na dom, ko jo je videl lepšo, nego je bila kdaj poprej, sedaj, ko je bila ravno v onem cvetu, v katerem je ženska najinteresantnejša, popolnoma ovita z vencem mladostne, duhteče poezije — sedaj se mu je spet začelo mogočno oglašati srce, spet se mu je vzbudilo vroče hrepenenje po njej, goreča ljubezen ga je navdajala ter ga zasledovala noč in dan . . .

A po zadnjih dogodkih je spoznal, da je zanj najbrž izgubljena. In tako mu je izginila slednja nejasna, temna nada . . .

In to ga je delalo skoro blaznega! —

* * *

Praktikant Zebka in dijaka Zrnko in Vicek so igrali, glasno kričali ter pridno praznili dolge, črnkaste steklenice, napolnjene s že nekoliko toplim, penečim pivom.

»He, komilitone«, je kričal dolgi Vicek ter sunil z nogo ob mizo, da se je stresnila — »kaj ko bi naredili nocoj gospodični Flori Bregarjevi podoknico — kaj?«

»Aha — zaljubljen! — Hočeš spet nekoliko poigrati Don Juana . . . à?«

»Eh — ne bodi . . . A vendar . . . veš . . .«

»Hm . . .«

Praktikant je zvrnil med tem že par čaš vase ter kupo spet natočil do vrha, da so pene prekipele ter se cedile ob straneh na mizo.

»Flora« — je jecljal Zebka — »Flora, mhm — gospoda . . . fin kebrček . . . fin . . . brez dvoma . . .«

»O tem nihče ne dvomi«, ga je rezko zavrnil Vicek ter ga temno in od strani pogledal. —

»Gospod [praktikant, ali znate peti? — Lahko bi nama pomagali . . . tercet!« —

»Peti? — Seveda . . . že pred leti, gospoda . . .«

»Le pustite — znamo . . . Rajše pijmo!«

Vsi so trčili z visokimi čašami ob mizo ter jih za trenotek postavili prazne pred-se. —

»Res — gospoda dijaka — to je bilo efektno, to je bilo velikansko . . . pompozno . . . ko sem . . .«

»Eh, kaj, če znate peti, pomagajte . . . Drugo pa pustimo!« —

»Skat! — Flora . . . Flora Bregarjeva . . . ah . . .« je mrmral praktikant, kateremu se je že nekoliko zapletal jezik.

Naslonil se je s svojim suhim, ozkim hrbtom ob stolovo naslanjalo, uprl oči v višino ter tlesknil z jezikom, kakor bi bil ravnokar zaužil kaj delikatnega.

»No, gospod Zebka, igrajte vendar!«

»Seveda . . . seveda, gospoda . . . A Flora . . . Flora . . . o, to vam je cel roman . . .«

»Kak roman . . .?«

»E-e . . . sicer tajna stvar — delikatna stvar . . . Igram trojko. — A vama, gospoda, jo smem že razodeti . . . Gospoda, upam, da umejeta današnji svet . . . novodobno društvo . . . moderne struje . . . moderne ljudi . . .«

Vicek je poslušal pozorno. —

» . . . Kupim . . . A ta Flora — vraga, gospoda, pravim vama — to je dekle, res, dekle vseh deklet . . . No, zadnjič pri mestnem plesu . . . gospoda, trojko . . . izvolite dati . . . torej gospoda, pravim vama, krasno sem se zabaval . . . Dekle se je zaljubilo do ušes vame — gospod Vicek, pazite — vi ste sami . . . Bilo ji je prevroče v salonu . . . spremil sem jo na altano — gospod Vicek, izvolite mešati . . . No, cvetje — duhteče, opojno . . . mirna, tiha, balzamska noč, ki tako čudno, mehko boža mladega človeka . . . razkošna, vroča godba . . . gospoda, pravim vama in se zarotim pri vseh bogovih: — vse to naju je do cela prevzelo . . . Naslonila mi je kodrasto glavico na ramena . . . in, hm . . .«

Dijaka sta se spogledala. —

Vicku se je izbočila spodnja ustnica, obraz mu je zardel še močnejše, nego ga je že rdečila obilo zaužita pijača, oči so se mu napele in izbulile.

Skočil je pokoncu, zgrabil praktikanta za vrat, ga tresel ter divje, a zamolklo sikal:

»Lažnivec — vražji!« —

»Ali . . . gospoda . . . saj sta ka-ka-va-lirja . . .« je grgral praktikant. »Ali ste vi kavalir?«

»Lažnivec . . . prekliči!«

»Kdo-o lažnivec — kdo lažnivec?« je vzkliknil Zebka ter napejnal vse moči, da bi se otresel in obranil nepričakovanega napada.

A kakor klešče so se mu ovijali dolgi koščeni prsti dijakovi krog tankega vratu. — Lovil je sapo, grgral, cepetal z nogami, krilil z dolgimi, koščnimi rokami po zraku in krog sebe, ne da bi si mogel pomagati.

V trenutkih, ko so Vickovi prsti nekoliko popustili, je milo jecal: »Za-du-ši-te-te me-e-e. Mo-oj Bo-o-g... a-a-ah... a... a... Mi-lo-lost...«

»Milost!« je kričal Vicek ter se surovo, divje nasmejal — »milost? Da bodeš zopet govoril take gorostasne budalosti, take imaginarne laži?! . . . Milost — tebi, filister, lažnivec . . .«

In stresnil ga je v stran, da je oni otlo, medlo, zadušeno zaječal.

»Pusti, komilitone,« je prigovarjal Zrnko, pusti, sicer ga zadušiš.«

A Vicek ga je takoj stisnil še krepkeje ter zakričal: »Prekliči!«

Praktikantu so se oči zalivale s krvjo, prsi so se mu napenjale, iz ust mu je molel jezik, telo mu je trepetalo.

Ni se več branil. —

»Prekličem . . . Ja-o-oj . . .«

Globoko si je oddahnil, ko je čutil, da so trdi, žilavi prsti nekoliko popustili.

»Torej ste lagali . . .?«

»Ne . . . eh . . . da, da . . . Pustite — za Boga — nikar!«

»Tako torej! — Vaša sreča, da ste pripoznali resnico . . .«

Naposled sta pustila dijaka nesrečnega praktikanta ter s surovim krohotom odhitela na vrt, od koder je za nekoliko časa zazvenela poskočna melodija iz najnovejše operete Offenbachove.

V.

Ah, sve je sanja pusta,
Nedoželjeni raj;
Sve želja željo guši
A uzdah — uzdisaj!
I to se život zove
I sreča još i slast —
Kô cv'jet o trnu cvasti
P s istog trnja past!

S. Str. Kranjčević.

Po onem večeru je dr. Zorič zahajal vedno češče in češče k Riegersbergovim.

Po mestu pa so se širile razne govorice, se delale razne kombinacije, iz te ali one malenkostne okolnosti se izvajale razne posledice, ki pa so vse menj ali bolj določno izražale eno in isto misel: Zdravnik se je pri Riegersbergovih ujel. —

Doktorand Pečnik pa se je od onega večera kolikor mogoče ogibal svojega poprej najljubšega prijatelja Zoriča. Tudi k Riegersbergovim ni zahajal. —

Par mesecev pozneje pa so prinesli časopisi vest, da se je dr. Zorič zaročil z Evelino Riegersbergovo . . .

Koncipijent, ki je to takoj po zaroki seznan, se je kazal povsem mirnega, kakor bi ga to do cela nič ne brigalo, nič zanimalo. A v

resnici ga je ta vest, ki kakor drugim tudi njemu ni bila nova in nepričakovana, do skrajnosti neprijetno dirnila, ga vznemirila v globočini duše, ga uzlovoljila. —

Zorič je povabil na neke sobote večer prijatelje in ožje znance k »Zlatemu levu«, da se poslovijo od samskega stanu . . .

Stranska sobica pri »Levu« se ni v ničemer odlikovala od stranskih sob drugih mestnih hotelov.

Podolgovata je imela prostora za dve daljši mizi v spored, in na vrh je stala še ena okrogla miza pri peči in ena na nasprotni strani pri oknu. Pri teh so sedeli dan za dnevom isti gostje ter z resnimi, računjajočimi obrazi zri v stare, že oglojene kvarte . . .

Okna so bila srednje velikosti, in na večer jih je zagrinjala vitka točajka Tilda s havanorjavimi, tankimi zavesami. —

Na mizah, okroglih kakor podolgovatih so se menjavali rumeno-belkasti prti, okrašeni z modrimi štirikoti, v katerih sredini so bile tri velike rdeče pike, spominjajoče na znano znamenje »prostozidarjev«, s celo belimi, v katerih sredini je bil vtkan velik lev z ježečo grivo in z nevarno zevajočim žrelom . . .

Peč je bila zabrisano-rumenkasta, visoka, ozka. Na nje vrhu sta stala realistično-debelo uspela Amor in Psihe ter spajala široke, debele ustnice res v večen, le po zimi vroč poljub. No, lončar-umetnik, ki ju je tako dobrodušno in brez vse ljubosumnosti združil za vekov veke, je bil očitno učenec najmodernejše, strogo realistične šole. Za model mu je služil najbrž kak par iz vasi, ker vsi udje so bili res nevarno debeli, mesnati. Božanska Psihe je bila krog pasu debelejša in bujnejša kakor ob bokih in ramenih, in roke je imela ravno tako debele kakor bedro v sredini med kolenom in pasom. Obraza sta bila podobna zrelem jabolkom, in nosova sta se pri tem nepretrganem poljubu že do cela zrasla drug z drugim.

Tableau — realistično-moderno! —

V tej sobici se je torej zbrala rečenega dne večja družba.

Ob zgornjem koncu mize je oblastno sedela velevažna oseba, primar deželne bolnišnice, dr. u. m. Anton Marija Zelenec, majhen, suh gospod, z okroglo, plešasto glavo, z ozkim, zakrivljenim nosom, velikimi naočniki, in z visokim, širokim ovratnikom, v katerega se je včasih mala glava do cela skrila in pogreznila.

Govoril je malo, tiho, premišljeno in s poudarkom. Videlo se je iz vsake besede, da »se čuti«, da se zaveda svoje znamenite . . . osebe.

Poleg njega, ob oglu mize, je stoloval odvetnik dr. Županec, med akti in v pisarniškem prahu osivel, suhoparen mož, ki je s pomilovanjem gledal na vsakoga, ki ni znal temeljito enostavnih, prozaiških paragrafov rimskega prava. —

Odvetnik dr. Sivec se je več ali manj ujemal v vsem s svojim starejšim kolegom, le da je bil bolj živahen, da je veliko in glasno govoril, se gromko in zvonko smejal, pridno pil in vedno zabavljal »klerikalcem«, katerim je bil zaprisežen, smrten sovražnik.

Par koncipijentov je zvesto drugarilo svojim šefom, se smejala, kadar se je smejal šef, pritrjevalo, kadar je dr. Sivec zabavljal. Glasno, z učenimi obrazi in z emfatičnimi frazami so govorili o sedanjem političnem položaju, kako bi se mogel in moral zboljšati, kako bi morali postopati naši poslanci, da bi dosegli kake uspehe, kako bi moralo ljudstvo biti solidarno z odvetniki, ki še najbolj skrbijo za blaginjo naroda i. t. d. . . .

Nam že znana oseba je major Svetlič, ki je kakor vselej tudi nocoj veliko jedel, še več pil ter se v enomer hohotal . . .

Trgovec Nigl je bil pravzaprav človeška spaka. Suh, da se je bilo bati, da se zrušijo vsaki trenotek brezmesne kosti, je imel ne samo obraz in vrat, ampak tudi tanke, žilave roke popolnoma zaraščene z neko belkasto dlako, in nekateri zlovestni ljudje so odločno trdili, da je Nigl dokaz za znano Darwinovo teorijo. Vedno je bil oblečen v debelo, rjavkasto, na veliko karirano kosmato obleko, ki je bila res čudno podobna opičji koži. Bogat, da najbrž sam ni vedel, koliko ima, je bil vendar neizrečno skup ter ni nikomur privoščil trohice, niti sam sebi ne. Izjema v tem je bila le njegova edinica Jarmila, ki je bila takisto suha kakor oče, in ki je navzlic svojim tisočakom brojila že trideset pomladi, ne da bi se bil kdo zaljubil vanjo in njene tisočake.

Krona vsega društva pa je bil brezdvomno mladi avskultant dr. Zieher.

Najdovršenejši ud cele družbe je bil zlasti že radi svoje obleke, ki je bila vedno po najnovejšem kroju in ņmu je delala največ skrbi ter mu zagrenila marsikatero uro življenja, katero bi bil sicer lahko preživel srečno, zadovoljno in veselo, ko ne bi bilo na svetu neumnih, zabitih krojačev. Le-ti nikdar niso mogli dovolj umeti njegovih najmodernejših idej, nazorov in želj glede obleke, nikdar do cela in dovolj globoko pronikniti v njegov samonikli in do cela individualni okus, in zaman jim je stokrat in stokrat ponavljal z občudovanja vredno potrpežljivostjo: »Tako bodi in tako« — oni pa so vendar

naredili vse drugače. In kadar je bila po tednih napornega dela in trudapolnega primerjanja in popravljanja obleka dovršena — o, še tudi tedaj mu je prizadevala mnogo truda in dela. Cele ure jo je pregledoval, kretaje se kakor kak glumač pred velikim ogledalom v svoji skoro za kako damo urejeni spalnici, jo popravljaj, gladil, nategoval, brisal. Šele kadar ni bilo najmanjšega madeža več na njej, nikakršne neestetiške gube, nikakršnega krivega roba — tedaj se mu je razjasnilo strogo, temno, skrbi polno lice. Da, tedaj se mu je nabralo to prazno, brezizrazno, blazirano lice v mehke, skoro ljubke, neizrečno zadovoljne poteze, in v istem trenutku svet gotovo ni imel srečnejšega človeka, kakor je bil dr. Zieher . . .

Nekdanji kolega dr. Zoričev je počastil nocoj s svojo navzočnostjo družbico »pri levu«.

Tičal je seveda v popolnoma novi, elegantni, pepelnatosivkasti obleki: kratek sako, široke hlače visoko zavihane, da se je videl nadličnimi rumenokožnimi cipelicami širok krog svilnatih, črnih nogavic z rdečimi, majhnimi pičicami, visok ovratnik, ozek, da ga je davil, elegantna bela kravata z majno briljantno iglo, majhen, nizek, ozkokrajen klobuk — vse to je dajalo avskultantu grozno imenitnost in veljavo . . .

Črne, fino pomadizovane lase si je razčesaval v sredini. Skromne brčice, ki so se mu kakor senca bočile pod malim nosom, si je gojil in negoval z zares presrčno skrbjo in požrtvovalnostjo.

Ko je potegnil izza naprsnika fini, svilnati robec, da bi si obrisal nizko, belo čelo, se je ozračje v bližini takoj napolnilo s finim duhom jasminovim.

Znameniti osebi, ki pa sta vendarle nakoliko otemneli v eleganci avskultantovi, sta bila suplent Grozd in profesor Vernik.

Grozd je bil mladenič kakih petindvajsetih let, nejasnega, zabrisanega obraza z jako redko brado, dolgega nosu, širokega, nizkega telesa in hripavega basa.

Bil je strasten ljubilec cigaret, katerih je na dan uničil precejšnje število, in ravno tako strasten oboževatelj ženskega spola, pri katerem pa baje — tako so vsaj trdili zlobni jeziki — ni imel mnogo sreče; to pa ga je vnelo še k večji vztrajnosti.

Kakor je oboževal ženske, ravno tako je častil svojega kolego Vernika, katerega je smatral najbrž za največjega pesnika celega sveta, ali vsaj za prvega poeta slovenskega. Vedno mu je bil za petami kakor senca ali slaba vest. Če je kdaj prišel brez Vernika v kako

družbo, je bil to izreden, čudovit dogodek, in takoj ga je ob enem vprašalo po deset glasov, kje da je kolega g. Vernik.

Tedaj pa je g. Grozd vselej nabral suhi obraz v skrivnostne, velepomembne gube, in s tihim, šepetajočim glasom, kakor bi oznanjal Bog ve kako znamenito tajnost, je odgovoril:

»Piše . . . nov epos izdeluje . . . O, pojet« — Grozd je »j« izgovarjal rezko in z nekim posebnim zadovoljstvom — »po milosti božji . . . O, iz našega Vernika bode še nekaj . . . ta nam še poda kaj novega, znamenitega . . .«

In iz vsake črte njegovega suhega, rumenega obraza je lila neizrečna oduševljenost za to novo zvezdo na pesniškem obzorju slovenskem.

In res je bil Vernik znan kot zelo pesimističen in melanholičen človek in na slabem glasu kot lokalni poet, s katerega proizvodi pa so se seznanili že tudi koši raznih leposlovnih listov slovenskih . . .

Bil je dolge, vitke postave, svežega, nekoliko bledega lica, melanholičnih, objokanih oči, dolgih las.

Navadno je bil tih, malobeseden, zamišljen. Le kadar je nanesla govornica na literaturo, na pesništvo, so mu vzplamtele oči, mu je zardel obraz, in tedaj bi bil v nepretrganem toku govoril cele ure . . .

Na zadnjem koncu mize je sedel, zaglobljen v mračne, neprijetne misli, razpravljajoč težavni problem človeškega življenja, polnega prevar, bede, trpljenja, Sivčev diurnist in poleg njega navdušen socialist Stanko Kračán. —

Glavo si je podpiral le-ta z roko, s katero si je včasih mehanski pogladil dolge, ogljenočrne, neredne lase. Črne, velike, resne oči je nepremično upiral v čašo, v kateri se je svetila in lesketala zlata, oživljajoča vinska kapljica. Le včasih so mu švignile te žgoče oči bliskoma čez veselo, glasno družbo, in tedaj mu je lahen, ironski, nekoliko zlovoljen nasmeh za trenotek zatrepetal na rdečih, polnih ustnicah, in zagorelo, črnkavo, proporcijonalno lice se mu je malce podaljšalo. —

Govor se je vrstil za govorom.

Primar dr. Zelenec je nazdravil v dolgem in tudi precej dolgočasnem govoru Zoriču kot izvrstnemu zdravniku, kot plemenitemu človekoljubu, ki žrtvuje svoje življenje za blaginjo trpinov in nesrečnikov, ki ne išče svojega dobička, ampak skrbi le, kako bi drugim otiral solze, jim blažil gorje, jim pomagal, kjer je sploh še človeška pomoč možna — ter mu je z ubranimi besedami čestital radi krasne neveste.

Gostje so govorniku kričali v enomer:

»Bravo« — »Dobro« — »Izvrstno« — »Istina! Istina!« —

Ob koncu pa je zazvenel po sobi oduševljeni klic:

»Živela . . . Živela . . . Slava jima!«

Doktor Sivec je napil Zoriču kot zvestemu prijatelju in kolegi ter mu takisto čestital.

In spet so polnili sobo radostni živio-klici.

Govorili so še drugi, nekateri tako dolgočasno, da je socijalist Kračan naslonil težko glavo ob mizo ter zadremal. —

Proti polnoči se je dvignil tudi pesnik Vernik, ki je bil do sedaj silno redkobeseden in molčljiv.

Vsa družba ga je pozdravila tako burno in glasno, da je celo zaspani socijalist dvignil za trenotek glavo ter strmeč pogledal po družbi, nato pa spet zadremal. —

Vernik je začel patetično deklamovati svoj dobro naučeni govor, katerega je začel z onimi zanimivimi besedami: »Ni dobro človeku biti samemu.«

In potem je na vse mogoče in nemogoče načine dokazoval resničnost in upravičenost teh znamenitih in prelepih besed . . .

Polagoma pa je govornika začel zapuščati spomin, bodi si da je že delovalo vino nanj, ali pa druge polovice dolge »govorance« ni dovolj študiral. Jecljal je že, pokašljeval, ponavljal iste besede in tudi cele stavke, postajal rdeč, nemiren.

Slednjič je le sklenil narediti celi stvari nekak konec ter je vzkliknil s patetičnim glasom:

». . . torej dvigam čašo s to zlato, penečo kapljico ter . . . às, vruga . . .«

Ko je govornik naznanil z velikim patosom, da dvigne čašo, je melanholski, ne da bi pogledal na mizo, prijel neko posodo ter jo dvignil, a ker ga je začela v prste peči, jo je brez premisleka izpustil.

Nekoliko poprej je namreč točajka prinesla za gospodo črno kavo. A govornik v svojem svetem navdušenju in pesniško-govorniškem ognju tega niti prav opazil ni ter je na nesrečo prijel za čašo s kavo.

Ko jo je radi vročine izpustil, je treščila na majhen, bel krožnik, da se je razbil na pet neenakih koscev, in da se je kava širom razlila po belem prtju.

»Ah, nesreča,« je zajavkal gospod Grozd, iztrgal iz žepa ne baš več posebno belo žepno rutico ter začel brisati črni tok, ki je preplavljal mizo. Tudi socijalist, kateremu je vroča kava tekla pod lice, je dvignil glavo, jezno pogledal krog sebe, si obrisal z roko mokro lice.

»Neumneži, črnino razlivajo« je mrmral, vzela svojo čašo ter prisedel k bližnji okrogli mizi, kjer je dalje dremal . . .

»Eh, nič ni, nič,« je tolažil dr. Županec . . .

A navzlic temu se je slišal tu in tam kak poluglasen smeh. Drugi so si oprli obraze ob roke, nekateri so se obrnili v stran, da govornik ne bi zapazil, kako so se trudili, da ne bi prasnili v glasen smeh.

Dr. Zorič je postal rdeč in bil v vidni zadregi. Z dolgimi belimi prsti je igral nervozno po mizi in nekako temno zrl v čašo pred-se.

Govornika je ta čudna, neprijetna epizoda spravila popolnoma iz pravega tira.

Prestrašeno, kakor brez zavesti se je oziral po celem krogu, motril zmočeno, s kalnimi očmi zdaj tega, zdaj onega, kakor bi pričakoval, da mu prihiti kdo s kako rešilno idejo, s kako nepričakovano besedico na pomoč . . .

A vsi so molčali neprijeten molk!

Raz čelo govornikovo, po zardelem obrazu je teklo v debelih, svetlih kapljicah mrzel pot, nos ga je začel srbeti, kakor bi se mu hotelo kihnuti, glava mu je lezla počasi na težko hropeče prsi, pred očmi se mu je začela vrteti miza s steklenicami in čašami, s politim, pomazanim prtom, z okroglimi kruhki in solci . . . Družba krog mize se mu je izpremenila v velik, nepretrgoma in fantastično se vrteč in pletoč krog, stene so se zibale, podoba na steni nasproti govorniku, predstavljajoča staro prodajalko sadja, se je nagnila, kakor bi se v naslednjem trenutku hotela strmoglaviti na govornika . . .

Vernik je zaprl oči, da ne bi videl tega plesa — je vzdihnil . . . se hotel oprijeti z obema rokama za mizo, da bi sedel — a tedaj se je na srečo in v svojo nepopisno radost spomnil, kako završuje kaplan, katerega je vedno smatral za korifejo v govorništvu, brezkončne svoje pridige.

Tedaj je iztegnil trepetajoče roke daleč čez mizo kakor kak velik cerkveni dostojanstvenik, deleč blagoslov vernim ovčicam, in z mogočnim, patetičnim, nekoliko hripavo in utrujeno zvonečim glasom je zakričal:

»Blagoslov nebeški naj rosi na vas, in milost gospodova bodi vedno z vami. Amen.«

Potem pa se je kakor od kapi zadet zgrudil na stol, kateri je pod njim nemilo zaječal. Noge je iztegnil pod mizo, z rokami se je tesno oklenil namiznega roba, glava se mu je sklonila popolnoma na prsi in oči so mu stekleno in mrtvo bulile v črepinje na mizi . . .

»Bravo . . . Izvrstno . . . « je zastokal kolega Grozd ter udaril s čašo ob mizo, kakor bi jo hotel zdrobiti . . .

A navzlic temu navdušenemu odobravanju je ostala cela družba mirna in hladna, še vedno nekako neverno zroč v ponesrečenega govornika, kakor da bi še vedno nečesa pričakovala za zvršetek.

Polagoma se je šele začel ta in oni gibati, trkati s čašo po mizi ter klicati:

»Na zdar — Živio — Na mnoga leta« —

»Smešno,« je kriknil debeli major Svetlič ter prasnil v vprav homerski smeh.

Trebuh, ki se mu je do skrajnosti nevarno tresel in zibal, si je držal z obema rokama. Obraz se mu je od silnega smeha tako napihnil, da se mu oči niti videle niso. Le dve ozki, podolgovati progista nejasno zaznamovali, kje da so njegove sicer tako žive oči.

In kakor bi bil majorjev smeh zbudil ostale prisotnike, se je vse smejalo, kričalo, z ironsko pohvalo in porogljivim občudovanjem obsipavalo govornika.

Trkali so z zdravnikom, bili s čašami po mizi, razlivali pijačo po tleh, vpili po natakarici ter zahtevali vsi vprek jedi in pijače.

»Pozno je, kolega — moram domov,« je z melanholskim, užaljenim glasom pošepetal Vernik sosedu in kolegi Grozdu.

»Ej, ne bodi, ne bodi . . . Zakaj bi že odhajal? Saj vidiš, da si zmagal.«

»Bah!« —

Poet je mahnil z roko po zraku, kakor bi hotel s tem mahljajem vso to družbo poslati k vragu, ter se je kislo, a vendar oblastno nasmehnil . . .

Vstal je, snel s klina stari, ponošeni havelok in si ga genijalno vrgel čez rame. Konec pelerine je držal v levi roki ter si jo tiščal na prsi, v desnici pa je vrtel širokokrajni, mehki, veliki klobuk. Lahno se je naklonil gostom, se poslovil še izrečno pri Zoriču, potlačil klobuk na dolge, debele, redke kodre ter izginil iz sobe. —

»Čakaj, prijatelj dragi, duša moja, jaz tudi grem . . . punčica mojega očesa . . . Sledim ti — kjer si ti, sem tudi jaz . . . Kjer je Kastor, kako naj manjka tamkaj Poluksa? . . .«

Polutiho mrmraje, si je Grozd zapenjal tanko suknjico ter kakor kafra izginil za Vernikom. —

»To je bilo fulminantno! — Tako ti ni še nihče napival,« se je krohotal koncipijent Dolec, lokavo zroč na Zoriča. Ob strani pa je s

komolcem drezal trgovca Nigla, ki je gravitetno pokimaval z veliko, suho glavo.

»Smešno, gospoda, res smešno,« je hohotal debeli Svetlič, »skoro bi bil počil od smeha. — Ta vražji mladi zarod, ta ima možgane . . . Smešno, gospoda . . . pri moji veri, smešno . . .«

In spet se mu je trebuh kaj nevarno zibal, in rdeči obraz se mu je napihnil, da je bilo celo lice do pičice podobno debeli rumenkasto-rdeči buči.

»Gospoda« je zanosljal zdajci trgovec Nigl ter krilil z dolgimi, suhimi rokami po zraku, na lahno udarjajoč ob mizo — »gospoda, nikar ga preveč . . . Dobra volja . . . Gospod profesor seveda je bil nekoliko tudi prestrašen, zmešan . . . najbrž prvi njegov javni nastop . . . A blagovolite uvaževati, kake misli, kake ideje, kakí izbrani izrazi, kake podobe: Mrzlost življenja — besneče nevihte usode . . . zasede hudobnih sovragov . . . intrige podlih, v prahu se plazečih, zavidnih nasprotnikov, vsakdanjih, brezvzornih sikofantov, filistrskih duš . . . o, kake podobe, ki bi bile v čast najvišjemu pesniku . . . gospodje . . . gospodje . . .«

Ponovil je še parkrat z zateglim glasom besedico »gospodje«, vedno jo bolj poudarjajoč in vedno bolj kričeč. A ker se ni domislil ničesar več, kar bi še mogel povedati v obrambo govornikovo — za katerega so ga bili razvneli česti slavospevi njegove hčerke — je na dušek izpraznil veliko čašo.

In po suhem, rjavem obrazu se mu je razlila neka čudna, pri takih ljudeh tipična navdušenost, ki ga je še bolj pačila.

»Gospodje,« je spet kriknil s svojim kakor nit tankim, neuglajenim glasom, ko se je bil pokrepčal s požirkom močne pijače — »da je gospod Vernik poetično nadarjen mož, fin mož, olikan mož, o tem pač ni dvoma. — Pesnik, res pravi pesnik! . . . slišal sem ga včasih, kako je moji Jarmili deklamoval svoje pesniške proizvode . . . Gospica Jarmila je često plakala, tako presrčne, v srce segajoče so njegove pesmi.« . . .

Cmaknil je z jezikom, roke sklenil na upadlem trebuhu in male, zelenkaste oči je z banavziško navdušenostjo in vdanostjo uprl v karminasto barvani strop . . .

Polagoma so pozabili neprijetni intermezzo, in gospodje so židane volje sedeli pri mizi še par ur.

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

V.

Vernik pa Grozd sta polagoma korakala po polurazsvetljenih ulicah.

»Ne vem, zakaj se pravzaprav vznemirjaš, zakaj se jeziš, zakaj žalostiš?»

Kaj se ti je pripetilo, kar se ne bi bilo lahko tudi vsakemu izmed njih . . .?»

»Poznam jaz te ljudi,« je težko in zamolklo izpregovoril Vernik . . . »Poznam jih in njih vsakdanje, tesnosrčne, egoistične nazore, v katerih se smejejo vsemu, kar je vzvišeno, vsemu, kar ne služi neposredno njih koristi, njih malenkostnemu, podlemu dobičkarstvu . . .«

»Res, egoisti . . . do cela vsakdanje, šablonske prikazni . . . dvajst na ducat.«

»No, danes je bila meni sreča nemila — danes sem bil jaz njim v posmeh. A morda še pride čas, da se bom jaz smejal, da bodem jaz gledal na-nje s pomilovanjem . . .«

In prisiljeno se je nasmejal, da je otlo odmevalo po tihih, praznih ulicah. —

»O, tebe, gospod kolega, še čaka brezdvomno slavna, blesteča prihodnjost . . .«

Kritikujoč nocojšnji večer in družbo »pri levu«, sta dospela do Vernikovega stanovanja, dočim je Grozd stanoval pri neki postarni sorodnici. —

»Lahko noč, gospod kolega . . . Dobro počivaj — in zabi te . . . neumnike!«

»Lahko noč,« se je zamolklo odzval poet ter pomolil roko drugu, kateri jo je krepko, navdušeno stisnil ter jo držal v svoji, dokler je ni Vernik skoro siloma izmaknil. —

Učitelj je previdno vtaknil veliki ključ v luknjico, tiho odprl ter izginil za vrati, katera je ravno tako tiho in previdno zaprl za seboj . . .

»Krivica se mu je zgodila . . . res, na vsaki način nezaslužena krivica in brezsrčna razžalitev . . .« je mrmral Grozd, stoječ še vedno nepremično pred pragom in oduševljeno zroč na okna Vernikove sobe v prvem nadstropju, pričakujoč, da se kmalu razsvetli.

A ostalo je temno. —

»Ne bo svetil! — Legel je! — Dobro — v spanju pozabi no-cojšnjo nezgodo . . . Premehko dušo ima . . . prečuteče srce . . . pesnik . . . pesnik!«

Vzdihnil je ter počasi odkorakal. —

Med potom se je še parkrat ozrl na visoko poslopje, v katerem je bilo Vernikovo stanovanje, in katero se je v temi dozdevalo še višje, še impozantnejše . . .

Vernik pa je, prišedši v svojo spalnico, sedel na nizek, pleten stol ter oprl ob okroglo mizo glavo, v kateri so se mu v divjem kaosu mešali dogodki nocojšnjega večera.

Težko mu je bilo pri srcu!

Koliko se je trudil za ta večer, koliko je pričakoval od tega večera! V duhu je zrl že par dni, ko je izdeloval svoj govor ter se ga učil med pustimi stenami svojega stanovanja, kakor tudi po noči v nemirnem snu presenečene, zadivljene obraze poslušalcev, slišal njih frenetične, odobravajoče klice, presrčne čestitke, njih neprikrito občudovanje. —

In sedaj —!

Oh, vse to so bile sanje, puste, nične sanje! . . .

Dolgo je sedel tako nepremično, oprt z lehtmi ob mizo, zavrt v dolgi havelok, s širokim klobukom na glavi . . .

Mala ura na steni je odbila že dve . . .

Nekje zunaj na strehi so začele kričati in javkati mačke z vprav barbarskimi, kosti pretresajočimi glasovi . . . Potihnile so za par trenutkov — ter spet zaječale z dolgimi, zateglimi, hreščečimi glasovi, v vseh možnih višinah in nižinah, v vseh niansah.

To je zbudilo melanholskega pesnika iz mračnih, neprijetnih misli.

Planil je po koncu, zaprl s hruščem okno, poiskal vžigalice ter vžgal luč.

Šele sedaj je odložil klobuk in havelok.

Odklenil je majhno mizico ter potegnil iz nje knjižico, rdeče vezano, z zlato obrezo: — dnevnik!

Nekoliko časa je zamišljeno listal v njem, se ustavil tu in tam pri kaki posebno znameniti epizodi, poluglasno prebral kak kratek odlomek ali mrmraje deklamoval kak v tekst vpleten stih.

Slednjič je prišel do še nepopisane strani, namočil pero, ki je ležalo na mizi, globoko v tintnik ter zapisal s krepko roko in z velikimi, stoječimi, elegantno zaokroženimi črkami:

Dne 12. 18 . .

Čim bolj premišljujem svet in samega sebe, čim globlje se pogrezam v dušo svojo, čim pozorneje in natančneje analizujem srce svoje, tem jasneje spoznavam, da nisem ustvarjen za ta realni, mrzli, prozaični svet . . .

On ne ume in noče umeti mojih teženj, mojih nazorov in vzorov, mojih želja, se posmehuje vsemu, kar je vzvišeno, vsemu, kar je sveto . . . Plazi se po blatu, se klanja zlatemu teletu, moli samega sebe in mamona. — A jaz hrepenim kvišku — kvišku . . . više! —

Moj Bog, zakaj si mi dal tako nežno, čuteče srce, zakaj si me s tem srcem pahnil v to mrzlo realnost, v ta trdosrčni, sebični svet?! — O, najrajši bi že podpisal v knjigo tega ničevega življenja:

»Konec!« —

Vročo glavo si je naslonil ob levico ter nemo, srepo zrl v dnevnik . . .

Zunaj so ječale in plakale mačke. Sveča na mizi je visoko plapolala, in plamen se je zibal semtertja . . .

Po obrazu učiteljevem pa sta polagoma polzeli dve debeli, lesketajoči solzi . . .

Stresnil se je. —

Počasi je zaprl dnevnik, ga položil v miznico, se slekel, ugasil luč ter legel . . .

Dolgo se je valjal, ne da bi bil mogel zaspati, se zavijal v odejo ter se spet razgaljal, grebel z roko po valovitih laseh ter poluglasno, pretrgano, neumljivo govoril.

Proti jutru pa ga je premagala slabost. Polagoma so se mu zatisnile oči. Odprl jih je še dvakrat, trikrat, potem pa se je pogreznil v sen. —

A to je bilo nemirno spanje.

Prsi so se mu hitro, mogočno dvigale, glasno, hropeče je dihal, krilil z rokami po zraku ter ječal . . .

Sanjal je, da govori pred mnogobrojnim občinstvom.

Vse ga od začetka poslušajo tiho, mirno, kakor bi pričakovalo nekaj izrednega, velikega, še neslišanega . . .

In on govori . . .

A polagoma se začno resni, dobrovoljni obrazi poslušalcev nategati, pačiti, muzati: — ta in oni se nasmehne, ta dregne soseda z lektom ob rebra, drugi pokašljeje, da bi se ubranil glasnemu smehu, drug pogleduje drugega — vsi pa zro v govornika z nekim obžalovanjem, s tihim sočutjem, ki pa je pomešano z neko lahno škodoželjnostjo.

A njemu zastaja beseda v grlu, misli se mu začno mešati, nejasno mu je, o čem je že govoril, kaj je hotel še reči. — Nekaj bi rad povedal v svoje opravičenje, opral bi rad ta madež vsaj s kako vsakdanjo frazo o hipni slabosti. A naj se še tako trudi, beseda mu noče iz grla! V strašni muki, v moreči zavesti, da je propadel, se blamiral, osmešil za vedno, omadeževal svoje ime, zre topo poslušalce, ki zaženo homerski krohot . . .

Zastoče ter se prevali na drugo stran. —

In tedaj ga objame lepši, krasnejši sen . . .

Sanjalo se mu je, da je postal dičen književnik, slavljeno pesnik, katerega umotvore s slastjo čita ves narod — gospod in kmet, bogataš in siromak, duhovita, krasna salonska dama in nežna, sramežljiva kmetiška deklica, sivi učenjak in borni, neizkušeni dijak. —

Dvignil se je do sedaj slovenskim literatom neznane višine. Njegovo ime se je izrekalo z neomejenim, svetim spoštovanjem . . . Njemu na čast so prirejala društva večere.

Z blestečimi slavnostmi, pri katerih so bili zastopani vsi sloji naroda, je hotelo hvaležno ljudstvo pokazati svoje obožavanje, občudovanje in spoštovanje do njega . . . Njegova beseda je bila mladini neovržna postava, starejšim, dičnim književnikom takisto sveta . . .

In nekdanji borni kmetiški sin se je kopal v slavi, sreči in bogastvu! —

Ko so prvi žarki vzhajajočega solnca padali na zardelo mladeničovo lice, se mu je na poluodprtih ustnicah zibal lahen, blažen nasmeh . . .

Oh, vse to so bile le sanje, puste, nične sanje! —

VI.

Čím srdce, čím jsi zhrěšilo
 muj Bože, tolik bolu.
 Že věčně jen se loučit má
 to věčně má být spolu?
 Jak krásný by ten život byl
 u věčném milování
 Však věčně musit přáhnout jen —
 jaké v tom požehnutí?

V. Hálek.

Značaji, kakršen je bil koncipijent Pečnik, so vsakdanji, in lahko jih opazujemo dan za dnevom. A vendar je bilo v Pečniku še nekaj, česar ne nahajamo pri vseh — in to je bila kal, ki bi se bila lahko razvijala v kaj boljšega, ga lahko naredila zanimivega, tipičnega, samosvojega človeka, ko bi bil imel drugo odgojo in bi bil vzrastle v drugih razmerah in drugi okolici . . .

Odgoja naredi človeka. —

Ubogega kmetiškega fanta ga je peljal oče neko jesensko jutro po težkem slovesu od matere in doma v mesto, ga vpisal v gimnazijo, mu poiskal v nesnažnem, nezdravem predmestju nizko, ne baš posebno krasno stanovanje, mu izprosil v par zasebnih hišah hrano, ga priporočil postarni, po njuhalnem tobaku dišeči gospodnji v posebno varstvo in materinsko skrb, mu potisnil v roko par križavcev — ter odšel z upom, da za drugo že Bog skrbi.

No, skrbel je Bog, skrbeli nekoliko ubožni stariši, nekoliko dobri ljudje — in mladi dijak je živel za silo.

A kdor pozna to »življenje za silo«, ve, koliko bede, koliko reve, stradanja, trpljenja, koliko zaničevanja in zasmehovanja od srečnejših, bogatejših koleg, koliko preziranja od odraslih, tudi od tujih učiteljev spaja v sebi ta beseda . . .

Leta hite in teko, in dijak začne skrbeti sam za-se, prodaja dragi čas in najboljše duševne in telesne moči za majhen zaslužek, in še tega mu izplačujejo, kakor bi mu delili miloščino. —

V tej večni borbi za vsakdanji kruh, v tem vednem pomanjkanju, v tem fizičnem in psihičnem stradanju se samozavest močne, samonikle narave le še bolj razvija, značaj se le še bolj utrjuje in krepi. Človek se zave, da se je popel iz lastne moči na mesto, katero zavzema, da bode stopal z lastnimi močmi še dalje, še više. In to ga krepi, to mu daje pogum, voljo in moč, da premaguje vse ovire, da krepko stopa po začrtani poti dalje, ne glede ne na desno, ne na levo, ter da se popenja z vso energijo k smotru, katerega si je izvolil, po katerem hrepeni.

In to so samostalni, utrjeni in trdni značaji, ki zadostujejo sami sebi, ki se ne naslanjajo ob nič in ob nikogar, ki delujejo vedno hitro

in krepko, brez mnogih dvomov, naklepov in sklepov, ki hladnokrvno odstranijo vse, kar se jim stavi na pot, kar se protivi njih volji. —

A mnogi v teh letih duševnega razvitka omagajo, se vedno in povsod naslanjajo ob druge, se brez mnogih pomislekov vdajajo in podrejajo mnenju drugih, samostalnih značajev, se pri vsem svojem delovanju puste voditi drugim, ki jih res ali pa često tudi le samo navidezno nadkriljujejo duševno.

In ta odvisnost od drugih jim ostane često za celo življenje. In dasi bi morda v realnem življenju lahko postopali samostojno, se naslanjajo iz stare navade na druge, dokler jim kak neprijeten slučaj ne vzame te opore ter jih vrže v nov tir.

In tak značaj je bil Pečnik.

V jedru dober, nadarjen, je bil že od mladosti boječ, rahel ter se tudi za svojih studij ni mogel do cela razviti v povsem samostojno, individualno osebo. Čutil je to svojo nepopolnost in onemoglost, a ne da bi se trudil, da se spopolni v tem oziru ter si prilasti večjo individualnost, večjo energijo in samostalnost, marveč se je slepo vdajal v vsem Zoriču, s katerim je več let skupno stanoval, in do katerega je gojil pretirano prijateljstvo, ki je sčasoma postalo nekako obožavanje samostalnejšega, resnega Zoriča.

Tudi pozneje v javnem življenju in delovanju je ohranil to otroško, mladeniško ljubezen za Zoriča, dasi se je kazal često osornega proti njemu. —

Čudni čuti so se mu torej vzbujali v srcu, ko je spoznal, da se zdravnik poganja za ljubezen Evelinino, katero je Pečnik obožaval že leta in leta.

Koncipijentu se je dozdevalo, da ga je ta najljubši drug izdal in brezsrčno goljufal ter mu storil veliko krivico, ker mu je ugrabil to drago bitje.

In zato se je poslej skrbno ogibal zdravnika, ker je mislil, da je sedaj vsako intimnejše prijateljstvo med njima nemogoče . . .

»Zavidam ga — zavidam ga . . .« je mislil često sam pri sebi ter se ob enem sramoval tega nizkega čuta, ne da bi ga mogel s koreniko izruvat iz srca.

Jasno se je zavedal te mržnje, ki ga je bolj in bolj prevladovala, ga bolj in bolj delala sužnja, ki je bila videti, da se izpremeni v mogočno strast, v očitno sovraštvo.

Ni mu mnogo pomagalo, da se je ogibal Zoriča in Riegersbergovih, hoteč s tem pogasiti to nevarno, v globini srca tlečo iskro.

Povsod se je govorilo o tem, povsod so ga izpraševali, koliko je resnice v teh domnevanjih.

V kavarnah in gostilnicah, v čitalnici in v pisarnici, na izprehodih in na uličnih oglih so ga povpraševali, kaj ve o razglašeni zvezi Zoričevi s hčerko vdove Riegersbergove.

Vsakdo je smatral nekako za dolžnost, da govori o tej stvari z njim kot posebnim prijateljem Zoričevim, da mu razklada na dolgo in široko, kaj se govori o tej bodoči zvezi tukaj, kaj tamkaj, kaj misli ta, kaj oni, kako se je blagovolila izraziti gospa X., ki je v takih stvareh obče priznana avtoriteta, kaj je račila pripomniti milostna Y., vrlo čestita dama — in tako brez konca in kraja.

»Govore, da bode v kratkem zaroka . . .«

»Ne vem . . . zagotavljam vam, da ne vem . . . Nič mi ni znano . . . Ne utegnem se brigati za to — lastne skrbi . . . Oprostite . . .« se je pri takih priložnostih podvizal odgovarjati koncipijent.

Cela stvar mu je bila neizrečeno neprijetna, dosadna . . .

* * *

Evelina in Zorič sta stopila pred oltar Gospodov ter izrekla ono usodno besedico, o kateri pravi neki duhovit Nemeč, da je »der grosse Eselsruf«. —

Zvečer na poročni dan je koncipijent Pečnik slonel ob oknu svoje ne bogato, a ugodno opravljene sobice, pušil duhteč tobak, zrl v nočno nebo ter premišljal najnovejši, zanj toli pomenljivi dogodek . . .

»Oženil se je torej« je mislil ter si nažigal tobak v velikem, karminastordečem čibuku ob dolgi cevi.

»Oženil se je . . . in njo je vzel . . .« je mislil mehaniški dalje ter se leno naslanjal ob oknu, spuščajoč velike, fantastične oblake duhtečega dima v sveži, nekoliko mrzli nočni zrak.

Neka tesnost, neka bridkost in nevolja se je spajala proti njegovi volji s tem priznanjem. —

»Sicer pa — je-li to kaj čudnega, kaj nenavadnega? — Kar sem že dolgo vedel in videl, se je zgodilo, se uresničilo . . . Kaj se torej vznemirjam! . . . A ravno njo . . . zakaj ravno njo . . . njo . . .?«

Vedno gostejše in debelejše oblake je spuščal v mlačni zrak.

Mrtvo, brez zanimanja je zrl, kako so se zibali v zraku, se dvigali, postajali tanjši, prozornejši, bolj in bolj beli, brezbarvni, izginjali in se izgubljali v mlačnem nočnem vzduhu . . .

Noč je bila mirna, tiha, le včasih je potegnil od severa lahen, kratek piš.

Nebo je bilo azurno. Le v daljavi so se kopičili sivkastobeli oblaki, ki so se razprostirali na vse strani, polagoma zagrinjali liki temna, nepridirna zavesa modri, zvezdnati svod . . .

Čim dalje je koncipijent mislil o tej poroki, čim dalje je zrl v bajno, tiho noč, tem težje mu je bilo pri srcu, tem bolj je čutil, da je nekaj izgubil — za vedno izgubil nekaj dragega, kar bi ga bilo lahko storilo najsrečnejšega človeka, po čemer je hrepenel že leta, o čemer je tako rad sanjaril v čarnih, jasnih nočeh . . . sanjaril z ono vzneseno oduševljenostjo, z onim mladostnim ognjem, s katerim sanja neizkušen gimnazijec o svojem idealu v ženski pripravnici . . .

In sedaj se je tako neprijetno vzbudil iz tega sladkega sna. — Vse je minilo, izginilo za vedno . . . na veke!

»Na veke!« je zajecal poluglasno, položil čibuk na okno ter si z obema rokama zakril blede lice.

»Na veke!« —

Pretesno mu je postajalo v sobici.

Čibuk je poslonil v kot, oblekel ovršnik, vzel mehki širokokrajni klobuk ter brez namena zapustil stanovanje.

Spodaj pri vhodu je nekoliko postal ter premišljal, kam naj krene. Potem pa je polagoma prehodil par ozkih, stranskih ulic, prekoračil polutemno, blatno predmestje ter se napotil v drevored . . .

Malokje je še srečal kakega človeka — par vojakov ob strani gologlavih, glasno se smejočih deklet — skupino dijakov, ki so se z glasnim, prešernim hrumom vračali s kmetov, kjer so morda brez skrbi obhajali v kaki pricestni beznici svoj priljubljeni »krok« — tu in tam tudi kakega postarnega, resnega gospoda, ki ni mogel spati ter se je šetal še ob pozni uri po teh samotnih stranskih potih . . .

Ne meneč se za nikogar, je zamišljeno polagoma spel dalje. —

Pod njegovimi trdimi, počasnimi koraki je škripal na debelo nasuti, že močno vteptani prodec.

Kostanji in lipe ob straneh pota so s svojimi dolgimi vejami črtale široke, nemirne, črne sence čez belo pot in dalje v stran po rosnati travi. Od daleč so se te črne siluete dozdevale čudno pošastne in fantastične, od blizu pa so bile povsem navadne, vsakdanje . . .

Nebo se je hitro polnilo z oblaki, ki so se kakor veliki, besni valovi valili po neizmernem svodu.

Včasih se je luna skrila za take skupine fantastično-nemirno se valečih in kaotično se mešajočih oblakov, in tedaj so se zavili kostanji in lipe v gosto tmino. —

Začel je vleči močan, oster piš od severa, in listje lip in kostanjev je šumelo in vršelo, in vejevje se je ječe šibilo.

Koncipijent pa je drevil dalje. Bolj in bolj se je oddaljeval od mesta in niti opazil ni tega.

In spet mu je legla v srce z vso svojo elementarno močjo uničujoča, moreča zavest, kateri je hotel ubežati — da je namreč Evelina zanj na veke izgubljena, da bode na veke njegovo koprnenje in hrepenenje neizrečeno, neutešeno gorelo in telo globoko v srcu, skrito in prikrito, s silo zadušeno in vendar nikdar zamorjeno, umirjeno . . .

In ne samo nje — ne, izgubil je tudi še nekaj družega, kar mu je bilo tudi drago, kar je tudi čislal, česar se je tudi oklepal tesno in resno — in to je bil Zorič . . .

Živeje in živeje se mu je vzbujala zavest, da ono prijateljstvo, ona bratovska, tesna vez, ki ju je do sedaj spajala, odslej ni več možna, in da se naposled do cela pretrga. —

Čutil je, da se mu je nekaj izpremenilo v srcu, da je neka sovražna, a neupogljiva moč zmešala vse njegovo mišljenje, ga pahnila v drug tir, da mu nekaj izginja, se izgublja, česar se je do sedaj oklepal žarno in močno, z vsemi silami svoje nemirne, po ljubezni hrepeneče duše . . .

In sedaj je zapuščen — sam . . . Vse je propadlo — vse izginilo . . . vse minilo . . . vse prešlo! — In ne vrne se na veke! —

»Zapuščen . . . Sam . . .«

»Na veke!« —

V srcu mu je zabesnelo divje sovraštvo proti onemu, kateri je slonel sedaj ob njenih prsih . . .

»Na veke!« —

In on ostane sam brez ljubeče roke, ki bi mu kdaj v težkih, temnih urah gladila skrbi polni obraz, brez čutečega srca, kateremu bi potožil svojo bol, ko je ne more več nositi sam, brez bitja, kateremu bi zaupal svoje skrbi, upe, naklepe, kateremu bi se mogel vdati do cela in popolnoma, brez skrbi, da ne bi ga umelo, v sladki nadi in trdnem zaupanju, da bi mu z veseljem in ponosom pomagalo nositi njegove boli, skrbi, težave, bi z njim plakalo, z njim se veselilo in radovalo . . .

— »Sam!«

In tedaj je, kakor še nikdar poprej čutil vso neznosno pezo življenja, vso krutost železne usode v vsej neizprososti in neusmiljenosti.

In bilo mu je, kakor bi ga zgrabila mogočna, trda, železna roka ter ga telebila raz strmoglavo višino v globok prepad, da se razdrobi

na kosce, se razprši v atome, iz katerih ga je nekdam sestavila nemilostna, mrzla roka slepe usode . . .

Zapuščen od vseh . . . brez ljubezni . . . brez prijatelja! . . .

»Sam!« —

Zaječal je ter se vprašal:

»Zakaj tako?! . . . Ali je moralo tako priti? . . . Ali sem to zaslužil? —

Kaj je moja krivda!«

In tedaj je v neizmerni bolesti klel ono nemilostno roko, ki ga je tako svojevoljno pahnila v to temno življenje. — Vmes pa je molil, naj se ga usmili On, ki ga zovemo »Očeta«, h kateremu zaupno dvigamo poglede in srce v nesreči in nezgodi . . .

A njegova molitev se je izgubljala v temni noči, v sikanju vzdigajoče se in že močno besneče nevihte. Slišali so jo le kostanji ob potu ter stresali z mogočnimi vejami, da so šušteč udarjali listi ob liste . . .

Vozna cesta, ob katere robu je sedaj korakal, ne meneč se, kam brede, ne vede, kam hoče, se je bližala železnični progi ter nekaj sto korakov šla vzporedno z njo . . .

Od daleč se je slišalo zamolklo, nejasno, mrmrajoče drdranje vlaka, podobno daljnemu gromu ali pridušenemu topotu množice konj.

Včasih, ko je veter potegnil močnejše, da je zaječalo drevje ob potu, so ti zvoki popolnoma zamrli; a hitro so se spet slišali in sicer močnejše, glasneje, bliže in bliže . . .

Koncipijentu je kakor blisk švignila nova, grozna misel v glavo, v kateri so se kaotično, neredno podili naklepi za naklepi, misli za mislimi: —

»Kaj ko bi —!«

A ni mislil do konca! . . .

Hitreje je stopal ter se trudil, da bi razmišljal o čem drugem . . .

A navzlic temu odporu mu je jasneje in jasneje, vedno bolj vabeče stopala pred dušo podoba, ki mu je v prvem trenutku le kot nejasna, meglena, temna misel zablislila v glavi:

»Kaj ko bi storil vsemu konec — konec dvomom . . . konec bojem . . . konec trpljenju, prevaram, ničevim upom!« —

Mrzel pot mu je stopil na čelo. Z desnico je mehaniški potegnil iz žepa rutico ter si obrisal mrzle potne kapljice . . .

»Umreti!« . . .

Vlak je prihajal bliže in bliže, ropot koles je postajal močnejši in močnejši . . . razločnejši in razločnejši . . .

In čim bliže je prihajal vlak, tem bolj je prešinjala koncipijenta neka do sedaj neznana, bohotna slast . . .

Navdajala ga je le ena mogočna, trdna misel:

»Umreti!« —

»Da, tako biti, tako mora biti! — In sedaj je najboljša prilika!«

In opojen od te slasti, je sklepal in modroval z zmešano, nejasno logiko:

»Zakaj ga je ravno danes zvečer gnalo in sililo nekaj od doma, ko je vendar sicer ostajal na večer doma! . . . In zakaj je prišel ravno ob tej uri, ko se mu mudi tako lepa prilika, ko ga smrt tako rekoč vabi! — Kdo ga je gnal od doma, kdo semkaj!« —

In brez mnogih premislekov si je odgovarjal:

»Usoda!« —

»Da, usoda!«

In to usodo, to nemilo, neizprosno, trdosrčno usodo, ki ga je pahnila v ta svet, ki ga je preganjala celo življenje, ga oropala vsega, kar mu je bilo drago in sveto, ki mu je vzela njo, mu odtujila prijatelja, je sedaj hotel plačati za vse one nesrečne šikane, za njeno nepremagljivo sovraštvo — z lastno krvjo! . . .

— »Umreti!« —

»Kratka besedica, velik korak! A koliko jih je že storilo ta korak, koliko ga še bode. — Čemu bi se ga torej bal, čemu trepetal, se pomišljal v zadnjem trenutku!« —

»Torej pogumno naprej!« —

Stopil je par korakov bliže progi.

Vlak je drdral bliže in bliže.

— Kaj še more pričakovati od življenja, kaj terjati od njega? — Terjati nič, pričakovati le trpljenje! —

»In kdo je kriv njegovega trpljenja, njegove nesreče? Kdo ga tepe tako grozno in neusmiljeno in brez vsake krivde?«

In odgovarjal si je z grozno alternativo:

»Bog, ali usoda!«

»Usoda? — Dobro! — Človeška moč proti slepi naravni moči, človeška računjajoča volja proti mrtvi, neizprosni volji, človeški sklep proti večnemu, neovrženemu, jeklenemu sklepu usode! — Kdo zmaga, kdo pade?«

»Ali Bog! — A zakaj pusti On, ki ga imenujejo večno dobroto, trpeti tako neskončno in brez vse krivde?«

»Torej naprej!« —

Vlak se je bližal. Ropot koles je bil do čela razločen, razločno treskanje voz ob voze. V daljavi sta se že videli majhni, hitro se bližajoči rdeči lučici.

Pečniku je postajalo vroče, da mu je pot curkoma tekla po brezkrvnem, upadlem licu. Prsi mu je kakor gora stiskalo neko grozno breme, ki mu je zapiralo sapo, ga hotelo zadušiti.

Z nervozno, mrzlično naglostjo si je odpenjal obleko, hoteč pregnati to morečo, neznosno tesnost — in mrzla, trepetajoča roka je zadela ob majhno, preprosto svetinjico, katero je nosil od mladih nog na prsih, spomenik ljubljene matere. —

Vztrepetal je ter otlo zajecal. —

S to svetinjo mu je stopila na mah pred dušo jasna, mila, proseča in svareča podoba — podoba matere njegove . . .

Mati! — O, koliko spominov se mu je v trenutku vrnilo v dušo, koliko sladkih, blaženih, solnčnojasnih dni mu je privabilo to sladko ime s čarno močjo iz zapadle preteklosti!

Spomnil se je, kako mu je kazala otroku večkrat ob jasnih večerih na azurno, z zvezdami obsuto nebo ter ga učila:

»Boj se Boga ter ostani priden in dober. — Tam gori te čaka plačilo.« —

Nehote se je ozrl v nebo.

A bilo je oblačno, grozeče, temno kakor njegovo sedanje življenje. — Nobena zvezda ni prodirala teh debelih, rdečkastosvetlih, vse povprek se valečih oblakov — nobena zvezda ni svetila več njegovemu življenju . . .

Vse je zašlo, zapadlo . . . minilo! . . .

»Torej naprej — v smrt!« —

A vendar mu je spet zastala noga, in še enkrat je pritisnil malo svetinjico na mrzle ustnice ter jo poljubljal, kakor bi poljubljal drago mater — zadnjikrat . . . In v tistem trenutku je glasno, otlo bobneč drdral vlak mimo njega! —

Kakor okamenel je stal koncipijent nekoliko časa na istem mestu srepe, s steklenimi očmi zroč za odhajajočim vlakom.

Potem pa mu je bilo, kakor bi se bil vzbudil iz težkega sna. Zgrudil se je na kolena, dvignil roke proti oblačnemu nebu ter vzkriknil, da je glasno odmevalo v viharo noč:

»Moj Bog . . . moj Bog . . . odpusti!« —

Žarno, brez nehanja je poljubljal svetinjico ter ihtel in plakal kakor dete v materinem naročju . . .

Od daleč pa se je oglašal otel, zategel grom; svetli bliski so prerezovali grozeče skupine oblakov ter švigali v dolgih potezah na razne strani, in izpod temnega neba so začele padati težke, redke kaplje . . .

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Drugi del.

I.

„Kdor izmed vas je brez greha, naj vrže prvi kamen na-njo!“

Ev. Jan. 8, 7.

Mlad ni bil več solicator Merk, ne — imel je že najmanj štirideset let, ko je vzel za ženo mlado, cvetočo, osemnajstletno hčerko gospe Kuhnovke, vdove po pokojnem feldveblju Kuhnu.

Ljudje so se silno čudili.

A vendar je bilo tako, in vsi zlobni jeziki celega predmestja niso mogli tega predrugačiti.

Merk je bil prijatelj pokojnega Kuhna ter je po njegovi rani smrti često zahajal k vdovi, jo tolažil, ji pomagal s sveti in z dejanjem.

Pri tem pa se je zagledal v krasno Otilijo. —

In ko je svoje čute razodel vdovi ter jo prosil hčerkinе roke, se Kuhnovka ni kar nič protivila, in tudi hčerka na veliko začudenje vseh sosedinj ni rekla: »Ne!« —

In tako je dobil solicator mlado, krasno, bujno cvetočo, dasi ubogo ženo.

No, saj tudi on ni bil bogat in bogastva tudi iskal ni. Vsakdanji kruh si je že služil. —

Pol leta po poroki je umrla Otiliji mati.

Žalost hčerkinja je bila velika. A polagoma se je potolažila, posebno ker se je njen mož trudil na vse možne načine, da bi ji kolikor mogoče nadomestil s svojo veliko ljubeznijo to bridko izgubo. —

Tri leta sta srečno in zadovoljno živela.

A tedaj je usoda s svojo zavistno, mrzlo roko posegla vmes ter hipoma uničila in porušila to mirno, idilsko življenje.

Neki dan so poslali po mlado ženo, naj hipoma pride v pisarnico, ker se je možu pripetila neka nesreča.

Šla je ter ga našla mrtvega. Zadel ga je nenadoma kap ter mu v hipu pretrgala življenja tanko nit. —

In mlada vdova je ostala sama samcata v življenju — brez opore in podpore, brez tolažbe, brez upov, brez imetja, brez vsega!

Borno je živela sedaj od dela svojih rok, od šivanja, ter samotno plakala za materjo in možem. —

A ker je bila krasna, in ker je bila uboga, je pristopil izkušnjavec.

Lep mož je bil ritmojster pl. Stanski.

Bil je visoke, vitke, nekoliko koščene postave, z dokaj trdim, a vendar prijetnim obrazom. V soglasju s črnikavim, opaljenim tenom so bili ogljenočrni, skrbno negovani lasje, kakor tudi dolgi, marcijalsko smelo zaviti brki pod nekoliko zakrivljenim nosom.

Dasi se je obraz sam ob sebi lahko imenoval interesanten, lep, so mu podajale pravi čar šele velike črne oči, ki so z nekim poludivjim, neukročenim, magnetno vplivajočim ognjem bliskale izpod dolgih, mehkih, črnih trepalnic. Te oči so bile vsekakor kaj nevarne ženskemu spolu, nevarna tudi ona ognjevita strast, ki je odsevala iz teh oči! —

Ritmojster še ni bil prekoračil štiridesetega leta. Pred poldrugim letom pa je bil padel raz konja, se nekoliko poškodoval na desni nogi ter zategadelj stopil v pokoj. Ker je bil bogat, je živel prav razkošno, malone potratno. Znano je bilo tudi, da ni posebno brzdal svojih strasti, ampak da je užival življenje kot izkušen epikurejec. —

In ta Stanski si je izvolil mlado, zapuščeno, ubogo, a krasno vdovo Merkovo za svoj plen, za žrtev stvojih strasti.

Začel jo je zalezovati.

Kadar je šla v cerkev, je bil ritmojster gotovo tudi v cerkvi. Ko je molila v kaki stranski, majhni kapelici, poluskrita v mistični tmini, je instinktivno čutila, kako so se upirale vanjo iskrece, plamteče oči ritmojstra, ki je slonel ob zidu pri vhodu v kapelico.

In vztrepetavala je ob tem pogledu! —

Kadar je šla v prodajalnico, kadar je nesla kaki dami obleko na dom, gotovo sta se srečala z ritmojstrom.

Ko je ta videl, da se mlada golobičica ne da tako z lahka ujeti, ji je počel govoriti o ljubezni, ji zatrjeval, da brez nje ne more več živeti, ji obetal zlate gradove, jo obsipal z dragocenimi darovi.

In mlada vdova je začela omahovati. Začelo jo je mikati brezdelno, brezskrbno, razkošno življenje, katero ji je obetal ritmojster. Ustavljala se je manj in manj mamečim njegovim vabilom, in predno se je prav zavedela, se mu je podala z dušo in telesom. —

Stanski ji je najel v mestu fino, elegantno stanovanje, in uboga vdova je po njegovi milosti postala ponosna, življenja vesela dama.

Govorilo se je seveda o tem razno in mnogotero.

V začetku so te govorice vdovo, kadar je slučajno kaj slišala, vselej neprijetno zbudle, ji budile sram, in vest jo je pekla.

A polagoma se je tudi temu privadila. Ni se kar nič več razburjala.

Začela je prezirati vse te govorice.

Ko je bila še uboga, a poštena in neomadeževana, ko si je častno služila svoj vsakdanji kruh, ko je delala in se trapila noč in dan, da ne bi gladu poginila: o, tedaj se ni nihče zmenil za-njo, nihče je mi-loval, nihče ji pomagal, nihče je tolažil z dobro, prijateljsko besedico.

A sedaj je bila vplivna radi svoje lepote, ugledna, ker je živela bogato in razkošno — kje je imelo to bogastvo svoj izvor, kdo bi za to povpraševal v našem naprednem veku?! — Saloni so se ji odpirali na iztežaj, moštvo se ji je klanjalo ter se koprneče potegovalo za njeno prijateljstvo . . .

No, za drugo se ni treba meniti. Koliko jih živi enako življenje — zakaj ga ne bi tudi ona! —

S takim modrovanjem si je tešila vest Merkovka.

In kadar se ji je le-ta vendarle zopet oglasila z mogočnim glasom, očitajoč in karajoč, jo je udušila ljubezen ritmojstrova, so jo uglasile šumne veselice in sijajne družbe . . .

Izročila se je popolnoma življenja kalnim valovom.

In ti so jo pograbili z vso svojo močjo ter jo kakor lahno pluto drevili v divjem toku naprej . . . naprej . . .

Kam?

A tega vprašanja si ni nikdar stavila, niti bi si hotela in mogla na-nje odgovoriti. —

II.

Es rauschen die seidenen Schleppen,
 Es klirren die Eisensporen,
 — — — — —
 Doch dich soll mein Arm umschlingen.
 H. Heine.

Es drehen die Welten sich im Kreise,
 Sie wandeln stets die alten Gleise.
 Es geht die Menschheit ihre Bahn
 Zum Grabe, wie sie stets gethan.
 Es blüht die Blume wunderbar
 Und welkt wie einst und immerdar.
 — — — — —
 Ein Kreislauf, der zum Wahnsinn triebe,
 Gäb' ihm nicht Licht und Sinn die Liebe!
 Fr. Bodenstein.

V lepem soglasju, vzajemnem zadovoljstvu, srčnem miru in tihi sreči so tekli Zoriču in njegovi krasni mladi soprogi dnevi, tedni, meseci, leta . . .

Skoro po poroki Evelinini se je poročila tudi starejša sestra Kamila z bogatim trgovcem iz precej oddaljenega mesteca. Mladi par je vzel tudi mater s seboj.

To je bil udarec za Evelino. A polagoma se je potolažila in pozneje je celo uvidela, da je bilo prav tako.

Zdravnik je v pravem pomenu besede obožaval svojo ženico.

Ta pa se je pustila obožavati in se na rokah nositi.

Pri tem pa se je razvijala bujnejše in bujnejše. Krasno, a kakor pomladna cvetka nežno dekle se je z leti razvilo v ponosno, junonsko ženo, ki je bila dika in ponos vseh salonov.

A s tem bujnim razvitkom telesa je tudi nje duševno življenje krenilo polagoma na precej druge poti. Postala je ne samo samozavestna, ampak tudi bahato-ponosna, hrepeneča po uživanju, želeča si, da se ji vse klanja, pokorava.

Njen mož je bil premehek, da bi zatrl v njeni duši že prve kali teh novih lastnosti ali pa jih brzdal, da ne bi postale kdaj njej in njemu usodne ter ne zamorile kdaj sreče njiju zakona.

Zorič je bil premehak; imel je premnogo skrbi, da bi to izpremembo svoje žene natančneje opazoval, in razen tega je bila trdna kakor skala njegova vera o Evelinini iskreni vdanosti in kremenitem značaju.

Da se ji je vse tako neobičajno klanjalo, se poganjalo in tekmovalo za njene poglede, besede, njeno milost, da je ona to tekmujoče češčenje radostno in zadovoljno sprejemala: to vse se mu je dozdevalo pri njeni krasoti poleg njenih telesnih in duševnih vrlin — le-te je ljubeči mož pač nekoliko precenjeval — povsem naravno, in ob enem mu je to tudi laskalo.

No, Zorič ni zrl globlje, ni motril cele situacije z višjega stališča, ampak le s stališča ognjevitost ljubečega moža, ki je slep za vse napake obožavanega bitja! —

* * *

Oficirski ples je bil kakor po navadi že proti koncu sezone. —
Vojaška godba je šumela po velikih elegantnih prostorih.

Prešeren smeh, tiho šepetanje, glasni, polupretrgani, v šumni godbi zamirajoči glasovi, skrivni bliski izpod dolgih, svilnatih trepalnic, preseči pogledi, koketno povešanje glav, stiskanje rok, vroči, globoki vzdih . . . šumenje svilnatih, atlasovih, plišnih, baržunastih oblek z dolgimi vlečkami . . . rožljanje zlatih ostrog . . . tiho stopicanje majhnih nog dražestnih dam v svetlih, damastnih cipelicah . . . elegantni, elastični, polahni koraki gospodov v elegantnih čreveljcih iz laka, od katerih se svetli plameni neštevilnih luči kar odbivajo — nad vsem tem pa plava tanek, prozoren prah, ki se dviga od parketovanih tal ter se vrti v vročem vzduhu, nasičenem od vročega dihanja stoterih prsi in od vsakovrstnih parfumov . . . In vse to preplavljajo, nad vsem tem se zibljejo mehki, ogrevajoči, oživljajoči akordi najnovejših operet in najposkočnejših valčkov . . .

» . . . Sicer pa mora človek življenje presojati povsem mirno, filozofsko. Sentimentalnost, dviganje v nedosežne, meglene višave nam dela naše življenje le še težavnejše in neprijetnejše . . . Kako in zakaj to? Povsem naravno, milostna, povsem naravno. — Fantast se včasih opravi vsakdanjih, realnih mej in spon, se dvigne nad resnično življenje, se v sanjah koplje nekoliko trenutkov v neki nenaravni, samo domnevani sreči — in ko mine ta sen, se mu dozdeva to življenje, v katero se je vrnil iz onih eterskih višin, še pusteješe, še temnejše, še bolj čuti njega grenko pezo . . . In to ga povsem podre in potre, mu jemlje resno voljo za krepko delovanje, ga stori mehkužnika brez prave, krepke volje, pesimista, ki se mu studi vse življenje in radi tega tudi vse delovanje, ki je prva podlaga našemu življenju . . . Dvomite-li milostna, dvomite? . . . Dovolite, da vam zagotovim, da je res tako! — S takimi fantasti je približno tako, kakor z ljudmi, ki srkajo opij, ki se opajajo edino le radi tega, da se par trenutkov naslajajo s čudnimi, neresničnimi slikami ali iluzijami svoje opojene, razgrete in nenormalno delujoče domišljivosti . . . In ko se vzbude, jih boli glava, in spoznajo, da je bilo vse le sen — realnost se jim studi, in ne da bi se sprijaznili z njo, začno spet srkati strup . . . In to se ponavlja do njih žalostne smrti . . .

Milostna, vzemimo življenje, kakršno je; uživajmo je, kjer in kolikor moremo. Le v tem je pravi namen našega bivanja na zemlji, le to nas odškoduje za vse nezgode in neprijetnosti, ki nas dan za dnevom nadlegujejo ter nam zagrenjujejo življenje

S trdnim, samozavestnim in nekoliko tudi samoljubnim glasom je govoril ritmojster Stanski te besede. In ravno tako govorjenje neobičajno vpliva na nižje stoječe, ali ne dovolj samostojne ljudi ter jih preseneča.

Dasi se gospa Zoričeva ni povsem ujemala z ritmojstrovimi nazori, je vendar zvesto poslušala, tako rekoč srkala vase njegovo blazirano, za-njo dokaj novo filozofijo.

Ritmojster se ji je dozdeval velezanimiv; in brž ko mož postane ženi zanimiv, je že tudi v žensko srce zasejana kal ljubezni . . .

Tesno se je oklepala njegove roke. Oči pa je upirala kakor v misli zatopljena v rob finega, belega, lahnega pahalnika.

In res ji je rojila cela množica misli po vroči glavi.

Mislila je, kako ji je — kakor nekdanj pred leti o prvih sestankih z Zoričem — vztrepetal srce, kako ji je vroč val krvi mogočno zaplaval proti glavi, ko je stopil Stanski nocoj prvič pred-njo ter jo prosil plesa . . . kakor je ona, ki je bila navajena kljubovati pogledom vseh mož, povesila oči pred njegovim poludivjim, žgočim pogledom, kateri se je vsesal v nje krasno telo, s katerim jo je meril z neko neukročeno, zmagovito silo od glave do nog.

Kakor brez volje, brez lastne moči se je pustila od njega dreviti v vrvečem vrtincu. Tesno se ga je oklenila, položila vročo glavo ob njegovo ramo ter se krepko stisnila k njemu.

On pa jo je tesno objemal ter jo kakor lahko punčko vrtel po salonu.

Tesneje in tesneje se mu je privijala.

V njegovem objemu je zabila na vso okolico, na moža, na ves svet!

On pa takisto ni mislil na nič drugega, niti se spominjal, da ga pričakuje še nocoj Otilija, ki radi prehlajenja ni mogla priti na ples. —

Evelina se je vdala z vsem srcem in z vso dušo razkošnosti in sladkosti trenutka ter slonela zadivljena ob možu, s katerim je danes prvič prišla v dotiko, s katerim pa je bil že prvi sestanek za-njo usoden.

Kadar se je srečal njen sanjavi a živi pogled z njegovim plamtečim očesom, je nehote pomislila, kak razloček je med tem strastnim, poludivjim pogledom in med otročjeljubnim, vedno prosečim po-

gledom njenega moža. In kakor jo je njen mož obožaval in se klanjal njenim željam, ravno tako — si je pripoznavala na tihem — bi bil ta mož zmožen, ji s krepko roko potisniti bodalo v srce, ne da bi za trenotek zatrepetalo njegovo črno oko od kakega nenavadnega čuta.

Trepotala je pri tej misli v njegovom naročju, prsi so se ji burneje, težavneje dvigale — a vendar se mu je privijala še tesneje ter s še večjo slastjo plavala z njim med šumečimi pari . . .

Ritmojster je kot dober poznavalec žen precej uvidel, kak vtisk je naredil na Evelino.

»Milostna« — je nadaljeval ritmojster v prihodnjem odmoru ter polagoma šetal z Zoričevko po salonu — »moji nazori se vam dozdevajo čudni. Toda oprostite in verujte, ko bi vas življenje tako teplo« — kako ga je teplo, ni povedal — »ko bi vi toliko trpeli, kakor sem že jaz trpel in izkusil v življenju svojem, gotovo bi sodili ravno tako. Človek postane vsled nezgod in nesreč resen, minejo ga iluzije in sanjarstvo, in življenje se mu vidi, kakršno je . . . Vi imate, krasna moja — oprostite, če sem predrzen — mater, sestro, no, seveda ne tukaj, a kaj pomeni to dandanes — imate moža, torej vendar nekoga, ki vas ljubi, vas obožava, ki bi daroval za vas kri in življenje.«

Gospa je malomarno skomizgnila z rameni.

A to je dandanes navada, da žene majejo z rameni, ko se govori o njih možeh!

Stanski pa je to s svojim orlovim pogledom takoj zapazil, in za trenotek mu je zadovoljen nasmeh obsenčil ozke ustnice.

A takoj je spet nadaljeval, resno in zamišljeno zroč na svojih dobro gojenih majhnih rokah krasne nohte, ki so bili pravi umotvori, in na katerih začetku so se ovalni polumeseci svetili kakor najfinejša slonova kost:

»A jaz sem sam brez vsakoga. Nikogar nimam, da bi deloval zanj, žrtvoval zanj svoje sile, ki bi mi poplačeval to z ljubeznijo, in kateremu bi jaz vračal njegovo ljubezen z mojo ljubeznijo . . .«

»Torej vaše življenje nima nikakršnega namena, nobene svrhe?!«

Po salonu so spet zazveneli hitri akordi vročega valčka, in Stanski je z aristokraško eleganco ovil roko krog ozkega pasu Evelininega ter se zavrtel z njo med vrveče, izmučene in še vendar sveže plesalce . . .

»Da . . . ne . . . do nocoj . . . A od nocojšnjega večera . . . bode imelo . . . namen . . . Od nocojšnjega večera bode moje življenje . . . krasnejše in vendar . . . ob enem žalostnejše . . . ker bom živel v spominih na vas . . . ljubeč vas . . . drhteč in koprneč po

vas . . . in vendar brez upa . . . da bi vas kdaj mogel imenovati . . . svojo . . . svojo . . . !«

Kakor dvajsetletna deklica je gospa Zoričeva zatrepetala na ritmojstrovih prsih. Na belem, nekoliko vročem in potnem čelu je čutila njegove žgoče ustnice . . . in njegov vroči, kratki dih je kakor lahen veterc zavel čez njene tanke, svilnate kodre . . .

In ta poljub ni bil zadnji nocoj! —

A to je dandanes navadno, vsakdanje! —

Zorič pa je v sosednji sobi pušil ter brezskrbno kvartal in se s sodrugim menil o neki novi železnici, katero bi trebalo napeljati nekam v hribe, kjer so baje našli dokaj bogato žilo premogovo! —

No, tudi to je dandanes navada! — —

Nekako po polnoči sta sedela v majhnem, postranskem salonu, skrita med bogatim, raznovrstnim zelenjem, Evelina in ritmojster.

Od majhne peči iz rožnatordečega granita se je širila po sobici prijetna, dobrodejna, ne presita toplota. Ob stenah so bili v slikovitih skupinah razvrščeni visoki kaktusi s svojimi žarkimi cvetovi, širokolistne palme, gostovejne pineje, do stropa se plazeče pelargonije, manjoliije z visokimi stebli, duhteče hiacinte in cvetoče oranže. —

»Oditi moram,« je šepetala Evelina ter so oklenila ritmojstra krog vratu. — »Moram . . . on hoče domov . . .«

»Čakaj . . . srčece, še en poljub . . . še enega . . . tako . . . srčece . . . kako so sladki tvoji poljubi . . . ne, še enega . . . saj še prideš . . . še enega . . . še . . . zadnjega . . .«

* * *

»Tako, srčece« — je govoril doktor Zorič ter skrbno zavijal Evelino v kožuhovino, mehko in voljno kakor labodje perje — »le krepko se ovij, dragica moja . . . Tako . . . sem stopi . . . pomagam ti v kočijo . . . Le tesno se pritisni v kot . . . takoj zaprem . . . O, verujem ti, da ti je vroče . . . Da, da, paziti treba, paziti . . . detetce . . . pri takih prilikah se prehladi marsikdo . . .«

Vi, Ivan, vozite le precej hitro . . . čujte . . . Ivan . . . ? — Gospod ritmojster, veselilo bi me neizrečeno, če bi nas o priliki počastili s posetom. Veste, jaz sem često preobložen z delom, in Evelina se dolgočasi . . .«

»O, prosim, ako dovolite, se z radostjo odzovem vašemu la-skavemu vabilu . . . brž ko mi bode mogoče . . .«

»Prosim, prosim . . .«

»Lahko noč, gospod ritmojster,« je klicala iz kočije gospa s svojim mehkim, prijetnim glasom. — »In ne zabite svoje obljube...«

»Nikakor! — Poljubljam vam roko, milostna . . . Sladko spavajte!« —

»Vaš sluga, gospod ritmojster!«

»Lahko noč, gospod doktor.« — —

»No,« je zaspano zamrmral kočijaž ter glasno cmoknil z usti.

Na tlaku so zazvene le podkove konj, voz se je ganil, zaropotal ter se hitro oddaljeval po polzkem, s tanko ledeno skorjo zastrtem tlaku mimo visokih, tihih, kakor v snu počivajočih hiš, trepetajočih plinovitih lučic, mimo ljudi, ki so se peš vračali s plesa proti domu ter se v mrzlem nočnem zraku skrbno zavijali v debelo, toplo obleko . . .

Evelina se je kakor utrujena naslonila v kot voza.

Zazevala je ter si z roko potegnila čez mramornobelo čelo, ob katerem so se vili bujni zlatobojni kodri ter ji deloma še lepeli ob potni polti.

»Ali te zebe, dušica? . . . Si-li izmučena? . . . Ni-li res, srcece moje? . . . Glava te boli? . . . Revica, doma moraš takoj leči . . . In jutri ostaneš v postelji . . . če ne bode boljše . . . Pravil sem . . . da ni nič prijetnega . . . in da je nevaren . . . ta dolgočasni ples . . . Ko bi vendar doma . . .«

»Eh, kaj? — Kdo naj tiči vedno doma? — Malo me res boli glava . . . a to ni kaj posebnega . . .«

»Nič se ne vznemirjaj, srcece, nič . . . Saj veš, da sem rad šel . . . Seveda, kdo naj vedno doma tiči . . . No, in glavobolje bode že minilo, bode že . . .«

Zdravnik je še mnogo govoril o glavobolju, lovil Evelinino roko ter jo stiskal v svoji.

Evelina pa je zevala. —

Ritmojster pa je zadovoljno zrl za kočijo, si sukal z veščo roko črne brke ter s samoljubnim smehom mrmral:

»Ta je moja . . .«

Ko je stopal po širokih, bogato razsvetljenih stopnicah nazaj v prvo nadstropje, se je spomnil nehote Otilije.

Za trenotek mu je zamrl samoljubni nasmeh na rdečih ustnicah. Za hip se je zamislil, potem pa je odgnal to neprijetno misel s cinikiškimi besedami:

»Vraga, dovolj sem že žrtvoval za-njo . . . Preseda mi že, sit sem je že do grla . . . Proč torej — saj nisem navezan na-njo.«

In celo mirno in zadovoljno je prisedel v stranski sobici k mizi, kjer so se njegovi prijatelji že razveseljevali pri penečem šampanjcu.

Bil je izmed vseh najveselejši, najživahnejši. Nekateri so takoj sumili, da je spet kje kaj »ujel«. Nekateri so tudi na pol prikrito namignili pravo, a Stanski se je le zagonetno nasmihal, molčal in pil...

Evelina tisto noč dolgo ni zaspala.

Drugo jutro je navzlic prošnjam moževim vstala. A bila je precej bleda, in pod utrujeno zročimi očmi so se ji vili temni kolobarci.

III.

Nicht bebt, nicht pocht wohl meine Brust,
Die ist wie Eis so kalt;
Doch kenn' auch ich der Liebe Lust,
Der Liebe Allgewalt.

H. Heine.

Stanski je bil zvest dani besedi ter je obiskal obitelj Zoričevo. In ti obiski so se od tedaj često ponavljali.

Zdravnik se je veselil, ker je videl, da so Evelini ti obiski ljubi, in ker je bila sedaj vedno dobre volje in z njim prav ljubezniva.

Ljudje pa so polagoma začeli govoriti, da so obiski ritmojstrovi prepogosti, da hodi najčešče k Zoričevim, ko je doktor z doma, da predolgo ostaje, in še več drugih podrobnosti.

No, zdravnik o tem ni nič zaznal. Kakor poprej, je Zorič mislil tudi odslej, da živi dokaj zadovoljno in srečno življenje.

Z vso dušo je ljubil svojo soprogo, in ker se le-ta ni kazala mrzla napram njemu, je mislil, da ga ona ravno tako ljubi. Sam dober, plemenit človek, mehkega srca in trdnih, neomahljivih nazorov, je mislil, da je vsa njegova okolica takisto dobra in plemenita. Videl je sicer mučno, nezadovoljno, nesrečno življenje te ali one obitelji, jo pomišljal ter blagroval samega sebe, ker ima tako plemenito, v vsakem oziru idealno ženo.

Spoznal je sicer, da zahteva ona mnogo od njega, in da je precej razvajena, a mislil je, da je tega kriva njena odgoja pri stricu, ki jo je zalagal in obsipal, kolikor je mogel. Videl je včasih njeno skoro prelahko in skoro ne do cela primerno vedenje, a to je pripisoval bolj ženski lahkomišelnosti nego preračunjeni koketeriji ali pa celo njeni zlobnosti in izprijenosti.

Včasih se je vedla nekamo preziralno, drugikrat spet posiljeno proti njemu samemu, a to je v drugih trenutkih zopet popravila s tem večjo ljubeznivostjo.

In zdravnik si je na tihem priznal, da so pač trenotki v človeškem življenju, ko smo navzlic vsemu prizadevanju nekoliko pusti in svojeglavni, ko nas vsaka malenkost lahko ozlovolji, razkači.

In drage volje je ljubljeni ženi vse odpuščal ter se radoval tem bolj v jasnih, svetlih trenotkih, ko se mu je mlada žena popolnoma vdajala ter ga obsipala z ljubeznivostjo in ljubeznijo.

Da je bila ta ljubezen le hlinjena, da je bila zanj le pesek v oči, da ne bi videl, kaj se godi okrog njega, o tem se mu niti sanjalo ni!

* * *

Na Zoričevem vrtu, ki je kazal že precej žalostni vpliv nastopajoče jeseni, je bilo neko solnčno popoldne zbrana večja družba. —

»... Po mojem mnenju bi bil izlet v tem času, ko že vsa priroda hira in umira, najbolj interesanten in pikanten. — In tudi kraj... one slikovite razvaline... je kakor nalašč za to, da ga človek poseti jeseni, ko...«

»Eh,« je ugovarjal adjunkt dr. Zieher romantiško navdahnjenemu profesorju Senci, ki je s svojim preišljenim, počasnim, odmerjenim glasom navduševal družbo za izlet na neko precej oddaljeno razvalino — »eh, čemu izlet... in v gore... in na razvaline. — Gore! Hm... kaj so gore? ... Nastanejo vsled vulkanskih katastrof... zemeljska skorja počni vsled notranjega sunka ali navala... zemlja se izboči... na tem novem kosu zemlje požene trava — in tedaj prihajajo ljudje, lazijo v potu svojega obraza po pečinah brez potov in cest... ter si umažejo in raztrgajo obuvalo in obleko... in to v naših časih, ko so dobri krojači tako redke prikazni... Nerazumno!«

In z ljubeznivim, navdušenim, koketnim pogledom je motril svojo novo obleko, skrojeno po najnovejših vzorcih...

»Ha, ha! Gospodu doktorju se smili obleka... A jaz sem navzlic temu za izlet!«

Te besede gospe Zoričeve so mladega gigrla, ki si je domišljeval, da so vse omožene in neomožene žene vanj smrtno zaljubljene, nekoliko poparile.

V zadregi si je gladil redko in ozko črno bradico, kakor bi hotel izvleči iz nje kako novo misel, ter je nadaljeval s počasnim, hohnjavim glasom:

»Mhe... pravzaprav... tako za kratek čas... zakaj pa ne... Eh bien... spominjam se, da sem nekdam, ko mi je bilo katic štirinajst let, lezel z očetom — tedaj je ravno postal dvorni svetnik — na Triglav... Žejen sem bil pri tem, tega se spominjam... in težko sem hodil... družega pa res več nič ne pomnim...«

»Žejni ste bili... ubožec,« se je šalila Zoričevka.

»Da, žejen... mon dieu... in težko sem hodil.« —

»Krasno . . . izvrstno . . . izborno,« se je vtaknil v govor nadporočnik Mihelec, da bi pokazal, da zna tudi kaj povedati. »Izlet jeseni . . . na razvaline . . . dame tudi . . . Naredimo piknik, potem se malce pošetamo po stoletnih sobanah, kjer so nekdanj mogočno gospodovali prevzetni, silni vitezi . . . kjer so se nekdanj lahkih, elastičnih korakov šetale grajske gospe, krasne viteške hčerke . . . ki so skrivaje koketirale s kodrolasimi junosi . . . Božanstveno . . . kaj ne, gospoda? . . . Zagotavljam vas . . .«

»Gospod nadporočnik, ste se li že tudi vi spravili na pegaza? Pazite, da vas ne vrže v blato . . . Smešno, hahaha« je pihal in se norčeval major Svetlič.

»Kaj pegaz . . . ! Vraga — pa ne pegaza,« se je jezil poročnik ter si odvažno sukal brke.

»Torej gospoda, ali ste zadovoljni ter se ujemate s tem predlogom?« je povzela gospa Zoričeva ter se sladko smehljaje obračala zdaj k temu zdaj k onemu. A pri tem so ji pogledi vedno in vedno nehote uhajali k ritmojstru, ki je sedel njej nasproti ter črne oči upiral z žgočim ognjem vanjo.

»Torej greste?«

»Gotovo,« — »Gotovo« — »Izborno« . . . Izvrstna ideja.« —

»Tako popoldne . . .?«

»Da« . . . »Da.«

»Torej je to dognano . . . Zberemo se pri nas . . . Kočije naročimo semkaj.«

»Da« . . . »Da« . . . »Dobro.« —

In začeli so razpravljati s prevažno, smešno skrbnostjo in natančnostjo neštete malenkosti tega projektovanega izleta. Po dolgi, vroči debati so se naposled zedinili, koliko buteljk vzemo s seboj, kdo preskrbi krače, kdo klobase, kdo sir, kdo biskvite i. t. d. . . . koliko dežnikov bode potreba za slučaj, da jih dobi na poti dež, koliko plediv, ker se bodo najbrž šele na večer vračali . . .

Najmanj je govoril pri vsem tem dr. Pečnik, ki je bil pred kratkim prebil zadnji pravosodni izpit. Nekoliko ločen od glavne skupine, je nemo, zamišljeno slonel ob deblu vitke lipe.

Navzlic svojim nekdanjim sklepom je zopet obiskoval Zoričeve, da je vsaj mogel in smel uživati bližino Evelinino, katero je še vedno ljubil z mogočno, neutešno strastjo, četudi si je na moč prizadeval, da bi se proti njej kazal vedno le mrzlega, indiferentnega.

Njegovi mračni, mrzli pogledi so se oživili, kadar se je ozrl neopažen na Zoričevko; ti pogledi so kar palili, in videlo se je, da

se vse njegovo bistvo spaja in združuje v teh hrepenečih, vročih pogledih, oklepajočih se toli sovražene, a vendar toli ljubljene ženske.

A od te ženske, ki je bila izvor in vzrok njegove nesreče, so mu pogledi uhajali na ritmojstra, katerega oči so se često srečavale z njegovimi. In ti pogledi so bili sovražni, strupeni, grozeči, in ko so se srečavale njiju oči, je bilo, kakor bi zadelo železo ob kresilni kamen.

Bilo je očitno, da sovražita drug drugega s tihim, a mogočnim, plamtečim sovraštvom, ki bi se pri prvem ugodnem trenutku pojavilo s kakim nasilnim, usodnim dejanjem.

Zrla sta drug drugemu v srce, umevala sta drug drugega.

(Dalje prihodnjič.)

Prvi početki ruskega romana.

Spisal Dr. M. Murko.

(Konec.)

Vprašanje je sedaj: kako se je prevajalo? Za sedaj se ne bom oziral na prevode iz češčine in srbohrvaščine, ki seveda razodevajo svoj vir s če-hizmi in srbizmi, temveč se omejujem na prevode iz onega jezika, ki je vsej litavskoruski literaturi vtisnil svoj pečat; zakaj celo v »Tristanu« in »Bovi« kar mrgoli polonizmov. Iz poljščine pa s prva pravzaprav niti prevajali niso, temveč večino tekstov so kar samo transkribovali iz latinske pisave v cirilsko in predelali le borno, kolikor je zahtevalo glasoslovje, tako da so pri tem mnoga mesta, da celo cele povesti izgubile popolnoma svoj smisel. Naslednji prepisovalci so izkušali torej tekst, kolikor se je dalo, popraviti in ga vedno bolj porusiti, toda vsi sledovi poljskega izvornika se niso dali nikdar povsem uničiti, niti v onih rokopisih ne, ki so nastali na velikoruskem jezikovnem ozemlju in imajo bolj ali manj narodni jezik ali pa močno utrjeni »pravi slovanskoruski jezik« (istinnyj slaveno-ros-sijskij jazyk) moskovskih učenjakov. Ti tako zvani beloruski prevodi so namreč kmalu nastopili svoje potovanje proti vzhodu in severo-vzhodu ter so našli, bolj ali manj spretno predelani, pravzaprav šele tam svojo pravo domovino, kjer so jih prepisovali do našega stoletja.

Tako na pr. od 37 rokopisov ruske povesti o sedmih modrcih, katere sem preiskal, in katerih 21 pripada 17. stoletju, trije 17.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

IV.

Vprašanja težka belijo
Gosposke jim glave.

Borut.

Po širnem gradu sta hodila,
Za bele roke se vodila

Narodna

Vozovi so se ustavili v dolini pod razvalinami. Gospodje so poskakali raz vozove, pomagali damam raz-nje, se obložili s pledi, haveloki in raznimi majhnimi canjicami, v katerih je bilo vse potrebno za piknik, in cela družba se je, smeje se in glasno se razgovarjaje, napotila na razvaline.

Pot se je vil v velikih ovinkih na precej strmi hrib ter je bil dokaj kamenit, le tu pa tam nekoliko blaten in mehak, in tamkaj so se na lahno vtiskali lični čreveljci dam, in obuvala gospodov so zapuščala velike sledove.

Tik pota je bilo semtertja nizko grmovje, katerega listje je deloma že ležalo na mrzli zemlji, deloma še trepetalo na drobnih, skrivljenih vejicah; vmes pa so bile tudi precej visoke smreke, katerih tanke, goste, zelene igle so rasle v živem nasprotju z orumenelim sve-drastim listjem, ki je pri vsaki sapici vztrepetalo, lahko zašumelo ter padalo na zemljo izletnikom pod noge. —

Okrog in okrog se je širil redok gozd z vsakojakim drevjem, ker pa je bilo že večinoma golo, je pripuščalo lep razgled v dolino.

Proti vrhu hriba je postajal gozd še redkejši, in okrog samih razvalin je bilo le nekoliko olševja, nizkega grmovja, par tankih brez. Tudi med zidovjem in' po zidovju je životarila tu in tam kaka brezica, tanka, majhna, s kratkim vejevjem, nagnjena v stran, hirajoča, ker ji je primanjkovalo zemlje.

Zidovje, ki je bilo skoro že popolnoma razpadlo, je bilo poraščeno z bujnim, sivkastozelenim mahom, z zimzelenom. Tanki bršljan se je bohotno vzpenjal med razpokami do vrha ter visel čez zidovje.

Na precej veliki, prosti trati pred razvalino je bilo razvrščeno nekoliko velikih, sivih kamenov, ki naj bi bili za sedeže. Med njimi je stala stara, podolgovata miza.

Ker je bila zemlja že vlažna in mrzla, se društvo ni bilo nič ustavilo v gozdu, ampak je takoj posedlo po kamenju, in nekateri so takoj pripravili piknik.

Ko so bili izpraznili par buteljk, je govorica nanesla na sodnikovo ženo, ki je umrla pred tednom.

»Ubožica, sedaj ima vsaj mir. — Koliko je trpela pri njem!« jo je blagrovala in pomilovala Otilija, ki se je bila tudi sprijaznila z Zoričevko ter ji postala verna družica in prijateljica — na videz vsaj, zakaj v resnici sta obe ženi tekmovali za ljubezen ritmojstrovo in to le prikrivali pod krinko pristrčnega prijateljstva.

»Čudno! vzela jo je baje iz ljubezni — ona je bila uboga! — In pozneje je ni mogel več trpeti! — Čudno!«

»Kako se more človek tako izpremeniti!«

»Eh, to je v zakonih vsakdanja prikazen . . . Ljubezen lahko izgine čez noč.«

»Zakon« — je modroval profesor Senca — »zakon, kakršnega pozna naš vek, je že sam ob sebi nekaj čudnega, nekaj izpačenega. Zakoni se dandanes ne sklepajo več v nebesih, ampak na zemlji. — In kako? Nočem govoriti o onih zakonih, v katerih se po volji starišev združita bitji, ki sta si bili do sedaj popolnoma tuji in se nemara do sedaj niti videli nista.

Pri takih zakonih so navadno edini nagibi, ki vodijo stariše, da sklenejo in pospešujejo to vez, le — mamon. In taki zakoni ne rode navadno — nasprotno se zgodi le v najredkejših slučajih — nič drugega nego neizmerno, neznosno gorje.

A vzemimo tudi druge zakone, zakone, ki jih sklepajo iz ljubezni mlada, še ne resno in ne dovolj trezno misleča, še v iluzijah živeča bitja, bodi si, da živi tudi le en del v iluzijah ter se še ne zaveda dovolj koraka, ki ga misli storiti.

Kdo more jamčiti, da bode mož čez leto, čez dve leti, ali recimo čez deset, petnajst let ljubil isto žensko, katero ljubi — ali pa se le vara, da jo ljubi — s šestnajstimi, osemnajstimi leti. — In kdo je možu porok, da mu bode mlada, neizkušena deklica, ki je do sedaj živela le doma, pod nadzorstvom skrbnih starišev, ki še ni imela prilike spoznavati sveta od različnih strani in v različnih odnošajih, ki še ni slišala vabljivih, mamečih besed rafiniranih lahkoživcev, ki ni občevala do sedaj z nobenim drugim moškim nego z očetom, brati in z onim, za katerega se ji je vnelo deviško srce v prvi sramežljivi ljubezni — da mu bode zvesta celo življenje — kdo mu je porok, da bode ta deklica mislila enako tudi čez par let, ko bode spoznavala svet v njegovem lesku in blesku — seveda tudi v njegovi temi in korupciji — da je ne bode morda pozneje onesrečevala misel, da bi bila lahko srečnejša, da bi lahko zavzemala drugo, boljše mesto v človeški družbi, ko ne bi bila navezana ravno na tega moža, ko bi bila spoznala poprej tega ali onega, ki se sedaj — ko je že drugemu prisegla večno zvestobo — poteza za njeno ljubezen, ki vidno hrepeni po njej.

In iz tega se rodi gnev radi izgubljene sreče, mrzkost in jeza zoper onega, ki je tega kriv . . . nezvestoba . . . nesreča in propast celih obitelji . . .«

Bog ve, koliko časa bi bil še modroval učeni profesor Senca o problemu pravega, idealnega zakona, ako mu ne bi bila segla v besedo gospa Zoričeva:

»Gospodje, pustimo socijalno in vsa druga vprašanja ter si raje nekoliko oglejmo razvaline in okolico,« je prigovarjala; kajti razprava o zakonu ji je bila že skrajnje neljuba in dosadna.

Vstala je ter pogledala ritmojstra . . . z vročim, pomenljivim pogledom . . .

Tudi druga gospoda se je vzdignila . . .

»Eh, razvaline . . . smešno« — je sopel debeli Svetlič — »Jaz ostanem raje tukaj . . . Ta buteljka je še polna,« — iz notranjega žepa debele zimske suknje je izvlekel veliko, temno buteljko — »in kvartal bi . . .«

»Dobro, jaz tudi,« je veselo pritrdil profesor Senca v sladkem upu, da bode flegmatičnemu majorju lahko še nadalje razvijal svoje ideje o pravem zakonu.

»Jaz tudi ostanem,« je zahohnjal Zieher, ki se je bal, da si pri plezanju po kamenju ne bi raztrgal nove obleke.

Njim se je pridružil še Zorič. — —

»Ni-li res, gospod ritmojster, vi boste moj cicerone,« je prosila Zoričevka ter koketno zrla Stanskemu v mirno, ledeno lice.

»Čast mi je . . . z veseljem, milostna.«

Na lahno se ji je poklonil, ji elegantno ponudil roko ter jo vedel v razvaline, glasno ji razlagaje nekatere zanimive epizode iz zgodovine nekdanjega gradu in njegovih gospodarjev . . .

Z žarečim pogledom, od razburjenosti, jeze in ljubosumnosti trepetajoč, je zrla za njima mlada, bujna vdova Otilija.

Ko sta izginila v zidovju, je polagoma odšla na desno in krog zidovja.

Tudi drugi so se polagoma razšli.

* * *

Otilija je stopila skozi stranska vrata v grad ter se v nekem širokem, polutemnem hodniku naslonila na majhno, nizko okence.

Kakor brezmiselna je zrla na orumeneli gozd pred gradom. A vendar je napeto mislila. In baš prijetne niso bile te podobe, ki so ji stopale pred duševno oko, in ki so se vrtele vedno in vedno krog ene in iste, tako grozne, za-njo usodne misli: da jo je namreč izpodrinila Evelina, da se sedaj Evelina solnči v žarkih ritmojstrove ljubezni, da je ona, ki je darovala svoj srčni mir, svojo otroško zadovoljnost, svojo srečo njegovim strastem — da je ona sedaj pozabljena, zavržena, odveč, da je le neprijetna zapreka prepovedani sreči ritmojstrove z ženo drugega . . .

Jeza in sovraštvo sta ji besneli v srcu, jeza na tatu njene preproščine in sreče, sovraštvo do one, ki ji je ukradla ritmojstra . . .

O, ko bi se mogla maščevati! —

Koraki so zazveneli za njo.

A ni se obrnila. —

Bil je lajtenant Mihelec.

»Pardon . . . gospa . . . ako motim . . .«

»Nikakor,« je odgovorila nekoliko nevoljno, ne da bi se obrnila. A lajtenanta to ni nikakor prestrašilo.

»V kaj ste se tako zamislili . . . ako smem vprašati,« je nadaljeval z mirnim, vsakdanjim glasom.

»Nič ni . . . nič. — Le okolico sem ogledovala.«

Na pol je obrnila razburjeno in zardelo lice k njemu. — V krasnem, velikem očesu je videl lajtenant bleščečo solzo.

Mihelec je stopil bliže.

»Krasna je«, je mislil na tihem. V srcu se mu je začela buditi strast.

»Okolico ste si ogledovali? — Le okolico ste si ogledovali!... Hm . . . Tudi na nevarnost, da si nakopljem vašo nemilost — in to bi me, odkritosrčno povem, delalo neizrečeno nesrečnega — si usojam dvomiti o tem . . .«

»Kako . . .?«

Presenečena je obrnila celi fini obraz proti njemu ter ga motrila na pol jezno, na pol vprašaje s svojimi velikimi, sivimi, v solzah se kopajočimi očmi.

»Pardon, gospa . . . a dovolite, da dvomim, da bi vas pogled na to vsakdanjo, pusto okolico toli ganil, da ste plakali.«

»Plakala . . .? Gospod lajtenant . . .! Zakaj . . . kje . . .?«

Zmagodobitni, mirni pogled lajtenantov jo je nekoliko vznemiril in zmešal.

V srcu pa si je priznavala, da Mihelec ni napačen človek, da ima interesanten obraz, fine brke in lepe črne oči.

In ob enem se je spomnila ritmojstra in Eveline ter mislila, kako bi se mu osvetila za njegovo črno nezvestobo . . .

Vzdihnila je na lahko in nehote.

»Aha,« si je mislil oficir ter se razveselil v svojem trdem srcu »aha, vzdihovati je začela . . . Akcije ne stojte preslabo.«

»Gospa« — je nadaljeval mirno ter si vihal črne brke samoljubno in zadovoljno, kakor bi si bil že popolnoma v svesti svoje zmage — »gospa, vi vzdihujete, in vendar trdite, da ste mirni . . . Kot prijatelju mi morda zaupate, kaj vas vznemirja.«

»Nič . . . nič,« je hitela ter se obrnila nekoliko v stran.

»Nič? Gospa, nekaj skrivate pred menoj . . . Sem-li nevreden vašega zaupanja?«

Kakor bi ga to nezaupanje žalilo in bolelo, je govoril s tihim, zamolklim, globoko-žalostnim glasom.

»Ne, ne . . . vem, gospod lajtenant, da ste mi iz srca dobri in vdani . . .«

»Hvala vam, gospa — vi me osrečujete,« je iskreno vzkliknil častnik ter jo prijel za malo, mrzlo roko.

Pogledala ga je z velikimi, motrečimi očmi. In kakor bi ji hkrati neka nova, važna misel zablislila v glavi, je rekla odločno:

»Pojdiva!« —

Tiho sta stopala drug tik drugega. Po vlažnih, s kamenjem na pol zastavljenih, s koprivami in drugim zelenjem bohotno zaraščenih hodnikih, skozi poluzasute sobe, v katere je svetlo lil beli dan, ker se je bil strop še davno porušil, sta dospela v malo grajsko kapelico.

Bila je zapuščena in pusta, kakor vse druge sobice in sobane.

Nad njo ni bilo več stropa, le visok kostanj, edini, ki je stal ob zidovju, je bočil močocene, dolge veje nad njo. A vejevje je bilo večinoma že suho in golo, in orumenelo listje je na debelo ležalo po kapelnih tleh . . .

Vdova in častnik sta nekoliko časa molče zrla na puste stene, raz katere se je bil že davno odluščil omet, da se je videlo golo, osivelo, od dežja, snega in burje izprano in izgledano zidovje — zrla na debele, dolge, razsohaste veje kostanjeve, na svedrasto, orumenelo listje na tleh, ki jima je pri vsakem koraku na lahno zašumelo pod nogami.

Okrog pa je vladala tožna, globoka tišina. Le včasih je zažvižgal mrzli jesenski veter krog oglov, silil skozi okno in razpokline, dvigal in vrvel v jasnem, nekoliko mrzlem zraku velo listje ter je spet nametaval na kupe po kotih pustih grajskih sob . . .

»Gospa,« je pretrgal lajtenant mučno tišino ter tresnil z nogo ob kup suhega listja.

»Gospod lajtenant . . .«

Ni ga pogledala, ker je instinktivno čutila, da so njegovi koprneči pogledi uprti vanjo.

»Gospa, dovolite, da nadaljujema prejšnji razgovor . . . A propos, gospa — hotel sem reči — eh, vi ste otožni, nesrečni . . . in jaz poznam vzrok vaše otožnosti, vašega trpljenja . . .«

Ni odgovorila. —

»Ne obsojajte me, če se vsiljujem v vaše zasebnosti . . . A ko vidim, kako trpite, me boli srce . . . verujte mi.«

»Hvala . . . hvala,« je poluzadušeno mrmrala vdova ter se igrala z majhno cvetko in jo mečkala med tankimi prsti . . .

»In zakaj trpite? . . . Radi človeka, ki vas ni vreden, ki vas nikdar ni bil vreden . . .«

»Gospod lajtenant!«

Jezno, očitajoče ga je pogledala.

Mihelec se je ugriznil v zgornjo ustnico, si zavihal še bolj energično brke, se malce nasmehnil z vprav impertinentnim nasmehom ter nadaljeval še smejeje:

»Da — ni vreden, ker vas ne pozna, ker vas ne zna in ne more ceniti po pravi vrednosti. Zakaj če bi vas poznal, vas ne bi tako očitno zanemarjal ter se navešal na drugo . . .«

»Molčite . . . prosim vas . . .«

A lajtenant se je še bolj približal vdovi, kakor bi se bal, da strup njegovih perfidnih besed od daleč ne bi dovolj močno deloval.

»Ravnokar ste ga videli na njeni strani iti v razvaline in morda jo ravno sedaj objemlje ter se koplje v njenih žarkih, opojnih pogledih. — O, ta nehvaležnež, ki ni spoznal svoje prave sreče — ta neprevidnež, ki tako igra z njo ter jo morda izgubi na veke. — A pustite ga . . . Vi ste vredni boljše usode, nego da bi bili igrača takemu vetrnjaku . . . Ne, ne — ne ugovarjajte! — Dovolite le, da smem ostati jaz pri vas, da vam poskusim vsaj nekoliko nadomestiti onega — jaz, ki vas vem ceniti, ki vas razumem, ki vas ljubim že davno . . . tako gorko . . . tako zvesto . . . tako strastno . . .«

»A jaz tudi ljubim — onega . . .«

»Hahaha . . . Ljubite?«

In ne meneč se za to, da ji je ravnokar zagotavljal svojo strastno ljubezen, je nadaljeval s ciniškim posmehom:

»Ljubite . . . ljubite? . . . Niste-li slišali, kaj je govoril profesor Senca o ljubezni? In vprašanje je, ali ga res tako ljubite. Mislim, da ne — oprostite, da govorim tako odkritosrčno z vami . . . In jaz trdim, da si to le domišljujete, ker ste — oprostite — ljubosumni na ono, na Evelino. Ljubosumni pa niste iz ljubezni, ampak le iz žaljenega ponosa, ker vas ritmojster zanemarja. In dasi vam ni nič zanj, vas to vendar jezi in peče. In to je povsem naravno — povsem naravno, vam zagotavljam . . . Vi ste v krizi, v krizi, v kateri se borite za ljubezen ritmojstrovo, v kateri pa bi tudi odkritosrčne, ognjene ljubezni kakega drugega moža ne zavrgla kar v prvem trenutku . . . In če se vnamete v ljubezni do drugega, je kriza končana — vi spet ljubite, ste zadovoljni, mirni, srečni. Tej krizi storite lahko v tem hipu konec, in jaz vam hočem pomagati, če dovoljujete . . . če hočete biti moja . . . In moja morate biti, ker vas častim . . . vas ljubim . . . hrepenim in koprnim po vas . . .«

Otilija je strmeč molčala ter z nekim tesnim, a ob enem dobrodejnim čuvstvom poslušala častnika.

»Otilija . . . moja morate biti . . . moja bodeš . . . moja . . . moja . . .«

Krepko je oklenil roke krog njenega telesa ter jo ognjeno pritisnil k sebi.

Ona pa je tiho naslonila kodrasto glavo ob njegovo ramo, zardeli obraz pa je skrivala z majhno, fino, duhtečo žepno rutico.

Mislila je na Evelino in ritmojstra, ki morda ravno sedaj tudi slonita drug drugemu ob prsih ter se kopljeta v sreči in blaženstvu.

In z rafinirano radostjo in zadovoljnostjo propadle ženske se je radovala, da se maščuje na isti način . . .

Kjer so nekdanj zbrano molili mogočni, ponosni vitezi, predno so odhajali v divje boje, kjer je goreče prosila pobožna grajska gospa za srečno vrnitev možev, je uživalo stoletja pozneje dvoje bitij goljufivo, bridko-sladko srečo ljubezni. —

Nad njima pa je šumelo velo listje kostanjevo. In jesenski piš, ki je tožeče žvižgal čez razvaline, se lovil ob oglih, silil skozi okna in razpoke v puste, sanjave sobane — je stresal staro drevo — in list za listom je trepetaje padal k orumenelim drugom v malo kapelico. —

* * *

Pri štirioglatem, z mahom in bršljanom obraščenem oknu polupodrtga grajskega stolpa je stal, leno se naslanjaje z laktom levice ob sivo, veliko kamenje, koncipijent doktor Pečnik ter zamišljeno zrl v daljavo.

Na nebu, ki je bilo modro kakor mleko, če snamemo smetano, predno se sesede, so plavali tu in tam belkastosivkasti oblaki, ki so se deloma izgubljali v daljavi liki velike, hitre, fantastične ptice, zdaj se razprševali in razkropljali v nič, zdaj se kopičili v velike, neprozorne, temnordečkaste skupine, ki so včasih za par minut zakrile veliko, motnordeče, nekako jesensko mrtvo in mrzlo sonce.

Gorovje v daljavi je bilo kakor z nepredirno zaveso zavito v sinje meglovje, iz katerega je štrlel tu in tam kak oster zob — najvišji vrhovi gora.

Na polju pod gradom so se pasle po orumenelem ajdovem strnišču suhe, izstradane krave, in ob cestah, ki so bile vsled jesenskega meglovja in deževja dokaj vlažne in blatne, so kurili umazani, slabo oblečeni pastirji, sedeč krog ognja na mehki, vlažni zemlji, ter so z dolgimi, tankimi palicami obračali krompir v žerjavici.

Majhne, s slamo krite hišice, obkoljene z večinoma že brezlistim sadnim drevjem, so melanholično stale ob cesti sredi doline. Tu in tam je puhtel iz lesenega, poluporušenega dimnika tanek, belkast dim, se dvigal v velikih krogih v zrak, postajal prozornejši in prozornejši ter polagoma izginjal . . .

Iz vznesene zamaknjenosti, v katero ga je zazibal pogled na to idilsko dolino, ovito s poezijo prve jeseni, je vzbudila doktorja govorica, ki se je komaj slišno, nerazločno glasila izpod stolpa.

Nagnil se je nekoliko iz line ter videl pod seboj na ozki terasi ob globokem prepadu med precej gostim smrečjem Stanskega, ka-

teremu je slonela na prsih Evelina ter oklepala mehke, bele roke krog njegovega vratu.

Kri je zaplala koncipijentu po žilah ter mu vrela h glavi. Od strmenja, ljubosumnosti in jeze se je tresel.

A pri tem se mu je pod roko odkrhnil kos zida, ki je s truščem padel na teraso ter se med grmovjem trkljal v prepad.

Stanski je odstopil korak od Eveline. Oba sta se presenečena ozrla v stolp, še predno se je utegnil doktor umakniti.

Ritmojster je stisnil roko v pest ter zasikal:

»Vražji ogleduh!«

»Prokleta,« je mrmral v stolpu koncipijent ter se udaril z roko ob čelo.

V.

Ich sah die Nacht in deines Herzens Raum,
Ich sah die Schlang, die dir am Herzen frisst,
Ich sah, mein Lieb, wie sehr du elend bist.

H. Heine.

Ich bin recht müd
Und krank und kranker noch als krank, denn, ach,
Die allerschlimmste Krankheit ist das Leben,
Und heilen kann sie nur der Tod. Das ist
Die bitterste Arznei, doch auch die letzte,
Und ist zu haben überall und wohlfeil.

H. Heine.

Kake pol ure pozneje je prišla na isto teraso vdova Otilija — sama, brez lajtenanta.

Skrila se je med smrečje in grmovje ter sedla na precej visok kamen, v katerega je začrtal čas, nevihte, sneg in dež globoke, mrežaste, neredno vzporejene jarke. Po straneh pa ga je bohotno poraščal sivkastozelen, gost, majhen mah.

Bledo, upadlo lice si je zakrila z malimi, trepetajočimi rokami.

Nekoliko časa je mirno, tiho in nepremično sedela ter skrivala glavo z rokami; potem pa je zaječala, da ji je podrhtavalo in trepetalo celo elegantno, mehko telo, in med prste so ji prilezle solze ter padale na zelenkasti mah ob nogah, na velo, orumenelo listje, katero je kopičil jesenski piš krog nje.

Visoko nad njo, blizu nebesnega svoda, na katerem so se kopčili temnosivi, grozeči oblaki, so letele, glasno kričeč, jate ptic, seleče se v toplejše kraje.

Krog nje pa so šumeli zeleni vrhovi smrečja, in na leščevju, na tankih jelšah in nizkih brezicah so se zadevali trdi, rumeni, sve-drasti listi drug ob drugega ter šumeli, in včasih se je kateri odtrgal, se podil nekoliko časa po mrzlem zraku ter se vrteč pogreznil v prepad pred teraso.

Temni, razrušeni, z mahom poraščeni in z bršljanom prepreženi zidovi so mirno sanjali svoj tihi, težki, mrtvi in mrzli stoletni sen. Mrzli jesenski piš, ki je naraščal od minute do minute, se je zaganjal ob skrbane ogle ter glasno, zategnjeno, tožeče žvižgal. Včasih je umolknil za par trenutkov, a takoj je spet zažvižgal močneje, še bolj jezno, še bolj divje, še bolj neubrano, še bolj plakaje in tožeče. Listje, ki je ležalo na kamenju in med kamenjem, na zemlji in na zidovih, je dvigal z jezno močjo, je vrtel v divjem plesu po zraku, je kopicil v jamicah, med kamenjem, v zapahih zidovja, po ozkih hodnikih, ob grmičevju . . .

Ko je slušala Otilija te zategle, jecajoče, žvižgajoče, tožeče glasove, se ji je dozdevalo v njeni razburjenosti, kakor bi se bili obudili nekdanji prebivalci sedaj porušenega gradu — kakor bi tožili in plakali krog oglov, po mrtvih, sanjajočih sobah, po dolгих hodnikih nemirni duhovi ponosnih, mogočnih nasilnih vitezov . . . kakor bi ihtela mlada, ugrabljena dekleta, vijoča se pred trdosrčnimi, podivjanimi vitezi, proseča milosti, v onemoglosti svoji obupno kličeča pomoči . . . A na vse to jim je odgovarjal le oduren, kratek, suh, poldivji, zmagodobiten smeh grajščakov . . . Na vrtu v senčnatih, z vonjajočim bezgom poraščenih lopah pa so se zvonko smejale cvetoče grajske dame, zabavljaje se prav prijetno z mladimi, vitkimi, kodrastimi junosi . . . Pod gradom pa je kričal boren kmetič, dvigal žuljavo, težko pest proti trdnemu gradu, zahteval hčerko, klical osveto z neba na pohotnega, nasilnega grajščaka, ker mu je pogazil v blato, uničil najdražje — ljubljeno dete. — S kletvijo se je mešala molitev, z jokom smeh . . . s sladkostjo uživanja škripanje zob, zamolklo, umirajoče plakanje nesrečnih žrtev z obupnim, blaznim vzklikom po osveti . . .

Te in enake misli in podobe so ji zmedeno, neredno, zavite v tajno polumeglo v divjem kaosu drevile mimo dušnih oči.

Potem pa so ji misli uhajale nazaj v pretekle dni njenega lastnega življenja, v neskrbne, vesele in srečne mladostne dni — v dni radosti in zadovoljstva, čistosti in svetega navdušenja za vse, kar je dobro in plemenito, ko je gledala svet še z druge, lepše, dasi manj blesteče perspektive, ko ga še ni poznala v vsej njegovi podlosti.

In spominjala se je, kako je tisti čas stopil k naivni, zapuščeni vdovi izkušnjavec ter premotil njeno srce.

In sedaj —!

Moj Bog — sedaj jo je pahnil od sebe, jo vrgel strani, kakor zavrže svojeglaven, razvajen otrok igračo, ko se mu obrabi, ali ko se je naveliča!

In ona?

Kakor je našel drugo ženo, tako se je ona vdala drugemu — ne iz ljubezni, ampak da bi se maščevala nad onim, katerega je tako gorko, nesebično ljubila, in kateri jo je sedaj na tako podel način žalil in sramotil.

Vest jo je pekla, sramovala se je sama sebe, zaničevala sama sebe . . .

In z neodoljivim, boleznim hrepenenjem si je želela nazaj nekdanjih dni, ihtela po njih, plakala za njimi . . .

A nekaj ji je pošepetalo z zlovoljnim, sramotečim, njene nesreče se radujočim glasom:

»Prepozno — prepozno!«

»Prepozno . . . prepozno,« je ihtela s trepetajočim, zadušenim glasom ter glavo sklonila še globlje na prsi. —

»Prepozno . . . prepozno« je žvižgal krog nje veter, kakor bi se krohotali zli duhovi po razvalinah, stokali in se smejali, plakali in kričali, tulili in šepetali . . .

»Prepozno — prepozno,« ji je odmevalo v bolni duši. — Ta zavest, zavest izgubljenega, prodanega življenja jo je morila, uničevala, ji jemala zadnji up, ji iztrgala in izruvala iz srca zadnje zaupanje v samo sebe. Čutila se je povsem uničeno in upropaščeno.

O res, prepozno! — Nazaj ne more več — življenja kalni valovi so jo že do cela zvabili v svoje vrtince.

Torej naprej! —

Začela je jasno in trezno — kolikor ji je bilo to sedaj sploh mógoče — premišljevati svoj sedanji položaj. Po daljšem premotrovanju cele neugodne in za-njo tako usodne situacije je sklenila, da resno besedo izpregovori z ritmojstrom.

In ako jo tudi tedaj pahne od sebe — potem ji preostane le ena pot, katero mora potem nastopiti, ako noče postati spet uboga delavka, služeča si z delom svojih rok pičli in bridki vsakdanji kruh.

Da, samo ena pot ji preostane, in po tej krene, ker mora tako in hoče tako . . .

Čudno mirna, a bleda, prepadlega lica, udrtih oči je vstala ter počasi šla proti zbirališču . . .

Pod malimi šolinci ji je žalobno šumelo orumenelo, velo listje.

VI.

Saj veste, kaka moč je lepe žene.

Aškerc.

Kot angelj je krasna in lepa,
Kot demon kovarna in zla.

Lermontov.

»Sovražim jo . . . sovražim jo,« je sikal doktor Pečnik, ležeč precej daleč od razvalin v gozdu na mehkem, bujnem mahu in velem listju. Premetaval se je s strani v stran, grebel z rokami po mahu, ga pulil, si ga pritiskal na vroče čelo ter jecal, kakor bi se boril s smrtnimi težavami . . .

»Sovražim jo . . . zaničujem jo . . . studi se mi,« si je ponavljal vedno in vedno. A bolj ko je hotel sam sebe prepričati o tej neresnici, tem bolj je čutil, da jo ljubi do blaznosti, tem bolj mu je bilo očito, da je vse njegovo bistvo neločljivo spojeno z njo, da ljubi njene oči, da ga navdušuje pramen njenih zlatih, valovitih las, da s slastjo srka vase mehke, zveneče zvoke njene govornice, da ga razvnema in razgreva nje zvonki smeh, da celo nekako nehote občuduje njeno kokerterijo, da ga še bolj zapleta v nepretržne zanke njeno brezsrčno igranje z lastnimi in tujimi možmi, da ga celo njene napake, njena perfidnost, njeno nenravno, sramotno početje mamijo z neko demonsko, čarobno močjo, kateri se hoče zaman odtegniti, pred katero zaman beži . . .

Boril je že večkrat take dušne borbe, se trudil z vsemi močmi, da bi s koreninami izruval iz srca to smešno, nenaravno čuvstvo, to blazno strast do žene drugega, do žene, ki se za hrbtom moževim tako očitno, brezstidno vdaje drugemu, ki tako lahkomišno, brezsrčno gazi zakonsko zvestobo ter bije brez pomislekov v obraz svetim zakonom, katere nam je sama narava z neizbrisnimi črkami vpisala v srce, katerih ne moremo nikdar do cela zatajiti, nikdar popolnoma zanikati, kateri nas vedno in povsodi svare, nam prete, če se jih hočemo otresti, nas vznemirjajo v burni, veseli družbi, nas mučijo v mirni sobici, nam v tihi noči steljejo postelj s trnjem, bodečim in žgočim, če smo jih res že prelomili . . .

»Zakaj jo ljubim?« je vprašal sam sebe. — »In kako jo morem ljubiti? . . . Kako je ljubezen možna brez spoštovanja? . . . Kak namen ima ta ljubezen, katero nosim že toliko let skrito v globini srca, ki mi počasi razjeda mozeg ter me mora naposled moralno in fizično uničiti . . .?«

In mislil je dalje:

»Kaj, če bi me bila res kdaj ljubila . . . kaj, če bi postala moja žena, moja družica za celo življenje, neločljivo navezana na-me, edino in izključno moja last . . . in vendar ne moja — kakor ni Zoričeva . . .!«

Stresel se je pri tej zanj sedaj sicer nemožni, a še navzlic tej nemožnosti vendar grozni hipotezi. —

In pred dušne oči mu je v popolni jasnosti stopilo vse njeno perfidno početje in življenje, celo društvo, v katerem ona živi in se giblje, v katerem se sedaj giblje in živi tudi on sam, dasi zaničuje to društvo; a vendar zopet išče to društvo in se mu približuje, ker je glava temu društvu ona, katera vodi vse poti življenja njegovega! —

Videl je celo to društvo v vsej nagoti, odkrito in jasno! In ko je gledal to komedijo, ta velikanski humbug — življenje tega društva — je pojmlil usode bridko ironijo, ki se tako svojevoljno igra z ljudmi, kateri se ji sami radi izročé. In srce mu je polnila jeza, ogorčenost, zaničevanje in gnus nad tem društvom! —

»Kako se družijo« — je modroval sam pri sebi — »kako se parijo: Stanski in Zoričeva žena — vzorna žena, zlata vredna žena, žena, ki brezdvomno zasluži v dar rožo kreposti! — In vdovo — to zapuščeno sirotico, sentimentalno, sanjarsko, frivolno koketo sem videl poprej z lajtenantom Mihelcem! . . . Ha-ha-ha, kako drug drugega sleparijo, goljufajo, se drug drugemu predajejo in prodajejo . . .! Le naprej — naprej! — Žena je nezvesta možu, ki jo smatra za svetnico, prisega na njeno zvestobo . . . vdova vara svojega kavalirja ter se hoče najbrž s tem, da se vdaje drugemu, da se pogreza še globlje, osvetiti nezvestemu ljubimcu! . . . Aj, in kake obraze kažejo drug drugemu v društvu, kako prijateljstvo, koliko skrbljivost izkazujejo drug drugemu . . . ti resni, vestni, častitljivi, občudovanja in skrajnjega spoštovanja vredni ljudje! Eh, — prokleti bebcí, neumneži, pohotneži . . . vse komedija, laž, humbug . . .! Zdrobil bi vse!« —

Prevrgel se je na stran, ne meneč se za to, da si lahko onesnaži obleko; mah, ki ga je mečkal med prsti, pa je vrgel daleč od sebe.

»In ta Zorič!« je mislil dalje. — »Ne vem, kaj naj rečem: je-li ‚anima candida‘, duša brez madeža, preprost kakor otrok, ali res smatra vse človeštvo za družbo svetnikov, ali res bere v vsakem modrem očesu — ali pa vsaj v modrih očeh svoje krasne Eveline — le ljubezen, vdanost, zvestobo . . .? Ali pa je bebec, neumnež, ki ne pozna ne sebe, ne sveta, najmanj pa ženo — svojo ženo . . . baba brez vsake energije, vsake lastne volje! . . . Vse že govori o njegovi ženi in Stanskem, s prsti že kažejo za njima; njemu se posmehujejo, se rogajo njegovi gorostasni naivnosti, majejo obžalovalno ali pa zaničevalno z ramami! A, on ne vidi nič, ne sliši nič, ne opazi — ali pa noče ničesar opaziti . . . Ni-li to opičarstvo, pravo pravcato opičarstvo! . . .

In ta Stanski, ta lokavi, prevejani stari grešnik! Vraga, naj bi ostal pri oni vdovi, kaj lazi še za drugimi ženami! — Evo obitelji — mož in žena, živeča v sreči, zadovoljstvu, v miru drug ob drugem in drug drugemu. A nekega dne se prikrade kukavica v to srečno obitelj! Ta kukavica, ta lisjak se zagleda v lepe oči krasne žene in sedaj se začne plaziti krog žene, mameč jo s sladkimi, lažnivimi besedami in z darovi, možu pa se hlina prijatelja, da tem lažje njemu in če treba tudi njej trosi pesek v oči . . . In v nekem trenutku se žena nena doma zave, da je kraj prepada, v katerega jo je zvabil, od katerega ne more nazaj brez sramote! — In od tedaj pada globlje in globlje ter gazi čast hiše, čast obitelji in ime moža! — In mož?! No, naposled se morajo odpreti tudi njemu oči, pa si bodi najbolj brezbrizen in slep, najbolj zaupljiv in ljubeč soprog; naposled vendarle izpregleda, videč fakta, katerih ni mogoče dalje skrivati in zakrivati . . .

In kaj potem?

Potem . . . potem . . . moj Bog, potem često molči, da zabrani še večji škandal. A kaj žrtvuje s tem molkom, to ve pač le on sam. Ponosna stavba srečnega življenja, katero je smatral za tako trdno, neomahljivo zidano, se mu hkrati poruši, in na nje razvalinah je on sam razvalina . . . Molči — a ta molk je najgroznejši, natrpkejši govor . . . Molči — a v duši se mu oglašča glas, ki mu polje v obraz vročo kri, ki mu zagreni slednji trenotek življenja, mu zamori najmanjši, najlahnejši nasmeh na ustnicah . . . Živi z ženo, katero zaničuje, na katero ga veže sovražena, a nerazrušna vez — živi z ženo, o kateri ve, da se vdaje drugemu, o kateri sumi, da je bila že tedaj rafinirana brezvestnica, ko je še njega oklepala s svojimi mehкими rokami, ga mamila s svojimi hinavskimi poljubi. — O, to je življenje v smrti, in smrt v življenju! . . . Ali pa začne mož v divjem obupu hoditi iste poti, katere hodi žena njegova, in tako postane sam sebi v sramoto, zaničevanje in prezir . . . Ali pa . . . »

Ne, dalje ni hotel, ni mogel misliti. Ostal je jezen, ozlovoljen, preklinjajoč to celo izprijeno društvo! —

— »Ah, jaz neumnež, kaj se brigam ravno jaz za vse to! Kaj to meni mari! — Naj delajo, kar hočejo . . . Kdo mi daje pravico, se jeziti nad početjem tega ali onega, kritikovati tega ali tega . . .!

Toda Zorič . . . Zorič! — Škoda zanj! — Bil mi je prijatelj . . . In on najbrž ničesar ne sluti, najbrž . . . Moj Bog, kaj naj storim?! . . . Kaj ko bi bil jaz na njegovem mestu! — Bi mi li ne bilo ljubo, ko bi me kdo posvaril . . . mi odprl oči . . .?«

Zamislil se je ter nekoliko časa zrl nemo, nepremično pred-se na zelenkastorjavi, voljni mah . . .

»Bah, ako ga posvarim iz prijateljstva, mi bode očital, da obrekujem, da mu kalim zakonski mir in izpodkopujem obiteljsko srečo. Nemara me odslovi s pomilovalnim nasmehom, češ, kako bi mogel kdo dvomiti o častitljivosti, o zvestobi njegove žene . . . Pustimo torej celo stvar . . .«

Počasi je stopil par korakov naprej, postal, se oprl ob vitko deblo precej visoke smreke, si zakril obraz z rokami. Črez dalje časa je težko vzdihnil, zasopel, razkril obraz ter zamrmral:

»In vendar — vendar . . . Mogoče, da bi se vendar moglo še kaj izpremeniti, popraviti, se odvrniti še večja nesreča . . . Morda bi bilo tako boljše zanj in — za-njo . . . In enkrat mora vendar zvedeti . . . Torej . . . no, dobro, o prvi priliki ga posvarim.«

In kakor bi mu bil ta sklep olajšal srce ter mu nekoliko razgnal temne misli, ki so ga mučile in vznemirjale, je enakomerno stopal navzgor ter z večjim, nekamo radostnim zanimanjem ogledoval slikovito okolico.

* * *

Solnce je s krvavim svitom zahajalo za visoki jez temnih oblakov, ki so se kakor neprozoren, fantastičen zastor dvigali izza daljnjih gora, ko se je cela družba odpravljala proti domu.

Na nebu so se kopičili oblaki, postajali vedno temnejši in gostejši, se valili vedno bolj kaotično sem in tja po neizmernem svodu . . .

Mrzel sever je bril po dolini, in včasih je padla že kaka kapljica. Gospoda se je zavila v plašče in plede.

Tiho, nekako vznemirjeni in poparjeni, vsakdo zaglobljen v lastne misli, spomine in slutnje, so sedeli izletniki drug poleg drugega.

Gospa Zoričeva se je zavila v velik deževni plašč s precej dolgo, belkasto pelerino ter je molče motrila okolico. Le včasih ji je švignil kratek, a vroč pogled črez Stanskega, ki je bil mrzel in miren, kakor vedno v takih družbah. Vdova Otilija je bila prepadla in bleda, Zorič utrujen in tih, ker ni bil vajeen takih izletov, niti ni bil njih prijatelj, Mihelec pust kakor vedno ter si je po stari navadi brez nehanja sukal pomadizovane brke in včasih zmagovito pogledal na mlado, skrušeno, skesano vdovo.

Včasih je naredil ta ali oni kako opazko o razvalinah, o potu, o kaki kmetiški koči, o pastirjih ob cesti.

Adjunkt Zieher, ki je bil zadovoljen, da si ni še bolj onesnažil obleke in obutala, je hvalil slikovito nošo kmetiških deklet, njih kratka

krila, bele nogavice, rožnate obrazce. A nihče se ni dosti menil zanj, in tako je tudi on naposled utihnil ter se vdal s tiho resignacijo svoji usodi.

Profesor Senca je takisto začel parkrat o modernih vprašanjih. A nihče ga ni prav poslušal, niti mu odgovarjal in ugovarjal, niti major Svetlič ne, ki se ga je bil precej navlekel ter na vozu dremal, kakor bi sedel doma na mehkem naslanjaču. A ker je bila cesta slaba in ne baš posebno ravna in gladka, se je major nevarno zibal z desne strani na levo in z leve spet na desno, zdaj tresnil ob tega, zdaj trčil ob drugega, se včasih pri posebno močnih sunkih prebudil, zamrmral ‚pardon‘ ali ‚smešno‘, se na lahno nasmehnil ter spet zadremal . . .

Mrak je že ovijal mesto, ko so se pripeljali domov. —

Ko je gospa Zoričeva stopila s pomočjo ritmojstrove raz voz, se je kakor slučajno približala Pečniku ter s tihim, mehkim, prosečim glasom zašepetala:

»Molčite!«

In pogledala ga je z velikimi, modrimi očmi tako ljubeznivo in proseče, da je nehote povsesil oči.

In ko se je v veži poslavljal od nje in doktorja, se mu je nasmejala tako otroško-nedolžno, a ob enem tako koketno, da sta se ji pokazali na vsaki strani mlečnatega, žametastega obraza dve do čuda ljubki jamici. Izpod rubinastih ustnic so ji zalesketali ozki, majhni, slonokoščeni zobiči. Krepko mu stisnivši roko, je dejala z najslajšim glasom skoro otožno in proseče:

»Obiščite nas skoro spet, gospod doktor . . . Da? Tako malo smo se videli v zadnjem času . . .«

Koketno ga je še pozdravila ter graciozno odšumela po stopnicah. —

Koncipijent je stal nekoliko časa nepremično na istem mestu, nem, kakor okamenel, strmeč zroč za krasno ženo.

A polagoma se je spomnil današnjega dogodka v razvalinah, ki mu je tako jasno kazal nje črno dušo; pomislil je, da vara njega ravno tako kakor moža, da ga hoče izkoristiti le v svoje egoistične, neplemenite namene, da se mu laska le, ker se ga boji — in ker se ga boji, je gotovo, da ga mrzi in sovraži . . . sovraži, kakor sovražijo le take žene! —

Obraz je nabral v zaničljiv, ironski, skoro zadovoljno-škodoželjen izraz, se naglo obrnil in odhajaje siknil:

»Sirena . . . Poznam te . . .!«

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

VII.

Klepale bodo klep na klep.

Levstik.

ilo je par dni pozneje.

V svoji ozki, zaduhli, temotni prodajalnici je mirno in resignirano sedela, vdana v voljo božjo in v svojo ne baš rožnato in pisano usodo, stara Želakovka.

Suho, vraskavo, rumenozelenkasto lice ji je bilo nabrano v melanholske, dolge, velike gube, da je na prvi pogled najbolj spominjalo na staro, posušeno, zgrbančeno in plesnivobelkasto slivo. Na nosu, ki je bil dolg in oster kakor šilo, so ji čepeli v žalostni obliki veliki naočniki s črnim, širokim okostjem. Skozi debelo, umazano steklo je bulilo par majhnih, bodečih, mačjesivih oči v veliko, razdrapano, umazano, mastno knjigo z orumenelimi listi in velikim, silno staroverskim tiskom. Suho, drobno telo ji je tičalo v prastari, ponošeni, tu in tam že z velikimi zaplatami skrbno zakrpani obleki, ki je bila nekdam najbrž črne boje, a sedaj je kazala razne nianse rume in rjave barve.

Isto lice klasične starosti, kakor sama gospodarica, je kazala tudi vsa njena okolica, ki pa se je ob enem odlikovala s kričečo raznobojnostjo in fantastičnim raznoličjem.

Na podolgovati, oglojeni, nizki prodajalni mizi je stala tik temnoumazane, nekoliko vlažne stene velika pločevinasta posoda, iz

katere se je dvigal in širil po vsem obližju nekak neprijeten, mehak, mokroten duh, ki je ne baš ljubko ščegetal nos ter silil h kihanju. Vodeno, modrikasto mleko v njem je krila že dokaj debela kožica smetane, ki je neusmiljeno bila v obraz reklami, narisani na zunanjih debelih in starih vratih z velikimi, že dokaj zabrisanimi črkami: »Vsaki dan sveže mleko«.

Kakor piščeta krog kokle so se vrstile krog tega piskra tri druge posodice: litrska, polulitrska in četrtlitrska — izdelane takisto neumetno in primitivno iz debele pločevine. V teku let so bile že nekoliko ocrnele. Ker starki dragoceni čas ni pripuščal, da bi jih pomivala in snažila, so se bile ob straneh in na dnu sesedle debele kaplje mleka, bele proge so jih krasile krog in krog, in iz vseh je puhtel in duhtel isti neprijetni, kisli vonj, kakor iz njih velikega druga.

Tik mleka se je prešerno šepirila velika, belkastorumena canjica, napolnjena vrhoma z zgrbanimi, sesedlimi, trdimi mlinci, z nekoliko od starosti zakrivljenimi solci, ki so bili trdi kakor plošče suhorjeve, in z velikimi in majhnimi kolači kruha, ki so lezli vedno bolj skupaj, se vedno bolj krčili, grbančili, postajali vedno bolj vraskavi, gubasti, mehki, žilavi in vodeni. Tu in tam se je kazal na zgrbančenih, neproporcionalnih gubah tanek, skoro neviden plesniv mah. — Zunaj na starih, razpokanih, od dežja že precej poškodovanih vratih pa je bilo na zabrisani črnini z rumenkastosivo belino pisano: »Vsaki dan sveže, najfinejše pecivo.«

Pod velikim, umazanim in vsled tega le poluprozornim steklenim klobukom se je bahato razkazoval na belkastem, porcelanastem krožniku z modrim krajem kosec surovega masla, in poleg njega je kolegialno čepel kos že tudi vrlo starega parmezanskega sira, s katerim se je družilo par sivkastih, drobnih mesenih klobas.

Takoj tik je bila v veliki, glinasti, beli skledi bogata zaloga tankih frankfurčank in debelih cervelatk. Nad njimi se je pohlevno razpenjala ne baš posebno gosta žičnata mrežica. Le-to je pokrival debel, belkastorjav pajčolan, ki pa je bil žalibože nekoliko premajhen ter je tolerantno prepuščal eno plat prosto in odprto, v porabo lačnim, sladkosnedim muham, ki so zadovoljno brenčeč švigale za toplih dni skozi mrežo noter in ven, se hladnokrvno in samooblastno izprehajale po klobasah in klobasicah.

Sol v velikem, pepelnatosivem loncu tik klobas je bila že dokaj mokra ter se je skupljala v velike kepe.

Krača, ki je čakala tik soli na leseni deščici kupovalcev, se je zmanjšala navadno le tedaj, kadar si je je starka odrezala kak košček.

Na koncu mize je stala velika glinasta posoda s suhimi gobami, po katere so prihajale v petek zjutraj ubožne ženice iz predmestja.

Nad mizo je visel na tanki, povprečni železni rajici dolg, ozek kos slanine, s poprom močno potresene. Poleg je visela na motvozu debela, siva, plesniva salama.

Po policah so se vrstile velike rumenkaste škatlje žveplenk z zalogo smolnatih treščic, skrbno povezanih v majhne butarice — novec komad — velike ščetke z debelim, trdim ščetinjem — za čiščenje podov — so se miroljubno bratile z manjšimi in mehkejšimi za snaženje obutala.

Takoj zraven je bilo nakopičeno vsakovrstno korenje, vsakojako cvetje in listje — za kuhinjo in za najraznoličnejše bolezni: sladki koren in koren angelikin . . . lipovo cvetje je bilo pomešano z bezgovim, lapuhovo listje z encijanom . . . tavžentrože so ležale pri babji dušici, kamilice pri pelinu in suhih vijolicah . . .

Na tleh je bilo v stari, na dnu nekoliko luknjasti slamnjači nekaj belega, mehkega gosjega perja, v katerem je zadovoljno in ne brigajoč se za staro in otožno okolico dremal in sanjaril star, raznolično pisan muc.

Poleg perja je stal na nizkem podnožju majhen sodček petroleja in ne daleč od njega ravno tak sodček s slabim, vodenastim kisom.

Tik par starih, obrabljenih vreč je ležalo par parov poluraztrganih šolinov in črevljev.

Dalje v ozadju so stali piskri s kislim zeljem, z repo in črvivim grahom . . .

Vse to je bilo križem razvrščeno po polutemni, vlažni prodajalnici, v katero so zahajali le ubožnejši ljudje iz predmestja: delavci, vojaki-prostaki in borni dijaki, da so si za par novcev kupili to ali ono malenkost. —

Omenjenega dne je v majhni železni pečici, ki je stala v zadnjem, še dokaj prostem kotu prodajalnice, prasketal medel ogenj, in neprijeten duh slabega, cenega premoga je napolnjeval že tudi sicer zaduhlo prodajnico . . .

Ker je postajalo čim dalje temneje, je starka snela raz ostri nos velikanske rožene naočnike, jih položila med orumenele liste stare, oglojene knjige ter jo je počasi in previdno zaprla. S tankimi, kratkimi prsti si je obrisala sive oči, ki so se ji med branjem bile zalile s solzami ter jo jele ščemeti, potem pa se je zagledala skozi majhno okno, v katerem je bilo polno vsakovrstne šare, na ulico.

Po daljšem molku je na veliko zazevala ter poluglasno in globoko vzdihnila:

»Ah, kako vreme . . .! Moj Bog — ta jesen . . . ta jesen . . .!«

Obrnila je oči od okna, jih zakrila s sključenimi prsti, se naslonila z laktmi ob prodajalno mizo ter čez nekoliko časa začela v neenakih odmorih pokimavati. —

Ravno tedaj pa se je prebudil stari muc, polagoma kakor za poskušnjo iztegnil debele ude svojega dobro rejenega telesa, zadovoljno, potihoma, počasi zapredel, udaril z gibčno tačico po mehkem, toplém perju ter z živimi, radovednimi očmi kritično premotril vso okolico. — A ko je zapazil, da gospodarica dremlje in kima, se je, počasi in zadovoljno godrnjaje, dvignil, se oprezno, tiho priplazil do starke in jo s tačico na lahno potipal po stari, ponošeni obleki. A videč, da se ne gane, in da ga ni opazila, se je s smelim skokom popel na mizo, zlezal na vrh peciva, potegnil dolgi rep med dokaj tolsti in debeli zadnji nogi ter začel flegmatično, a z vidno slastjo lokati mleko iz velikega pločevinastega piskra . . .

Starka je v polusnu slišala neko čudno tleskanje in, instinktivno sluteč kako nesrečo, se je stresla, se trudila prebuditi, v snu tiho zastokala, spet vztrepetala, da je škripnil veliki stari stol z žalostnim glasom, udarila z roko po mizi — ter se v istem trenutku res vzbudila.

Nekako zmetena si je mela oči, skrbeče pogledala po celi prodajalnici, ali ni morda kakega tatu v njej. Zapazila je muca pri mleku, izbulila oči, kakor ga ne bi bila še nikdar videla v tem položaju in pri tem smelem delu — potem pa je kakor besna planila pokoncu, ga zgrabila za vrat, ga treščila k peči, skočila za njim z urnostjo, ki je bila v čudnem nasprotju z njeno starostjo in navidezno okornostjo, ter je hreščeče in hropeče kriknila:

»Mrcina kosmata . . . ti vražja žival . . . vse najde, vse požre . . .! Ti zlodej požrešni, tatinski . . .!«

Počasi, drsaje z velikimi papučami iz debele kožuhovine po starih, vraskavih tleh, se je vrnila za prodajalno mizo ter, mrmraje in jezeč se nad mačkom, spet posadila svoje suho telo na veliki, s črnim usnjem prevlečeni stol. Kakor bi bila silno izmučena in potrta, se je težko in s celim gornjim telesom naslonila ob visoko hrastovo naslanjalo ter zaprla oči, hoteč se nekoliko odpočiti od nenavadnega napora.

Muc pa je neprenehoma mijavkal v najrazličnejših »durih in molih«, zateglo, vedno glasneje in otožneje.

In čim žalostneje je mijavkal, tem bolj se je tajalo starki srce, tem bolj ji je ginila jeza, in naposled se je mrmraje izkobacala s starega stola, ki je pod njo kaj neubrano škripal in ječal.

Počasi in dostojanstveno, kakor nekaj velevažnega preišljuje in ukrepajoč, se je spet približala peči, vzela muca v naročje, ga začela gladiti, poljubovati in pomilovati z najpresrčnejšimi besedami in izrazi . . .

O, ta muc — ta je bil brez dvoma boljša polovica starkine duše. Ta muc ji je bil za življenje tako potreben, kakor zrak, in ako ga ni vsaj enkrat na dan videla ter ga nekoliko pobožala in parkrat prav goreče, zaljubljeno poljubila, zvečer gotovo dolgo dolgo ni mogla zaspati, in ko ji je naposled zatisnil sen trudne stare oči, so jo neprenehoma mučile čudne, težke sanje, v katerih je videla večkrat svojega ljubljenca mrtvega, ležečega na perju v slamnjači — in iz takih sanj je prestrašena planila pokoncu ter z milim glasom poklicala k sebi v posteljo iskreno ljubljeno žival . . .

Sploh je bilo vse njeno življenje z življenjem tega muca tako tesno in neločljivo spojeno, da njegove smrti pač ne bi lahko preživela!

Ta muc ji je bil po smrti moževi edina tolažba, edina ljubezen. On ji je nadomestoval otroke, sorodnike, prijateljice — družbo.

Ta muc ji je pregnal z enim samim ljubeznivim pogledom iz svojih sivkastih oči vse skrbi, ki so jo mučile, vso nevoljo, ji ohladil polagoma vso jezo, in naj je bila še tako grozna.

Bil pa je res tudi vreden njene ljubezni ta muc.

Na temenu okroglate, belkaste glave je imel kot poseben nakit peterovoglato sivkasto liso; krog vratu se mu je vil sivkastočrn rob, hrbet mu je krasila svetločrna, dokaj široka proga; snežna belina strani se mu je v finih niansah izpreminjala proti trebuhu v kostanjevorjavkasto bojo, na trebuhu samem pa, v antipodni črti s črno progo na hrbtu, je prehajala v zabrisano, karminasto, kačje zvito, ozko potezo . . . Dolg, tanek rep je kazal nešteto rjavkastih in pepelnato-sivih, nesimetrično razporejenih pičic, med katerimi je tu in tam samotarila kaka večja ali manjša črna pika.

In te sicer že nekoliko odebelele, a še vsekakor dovolj stasite in elegantne tačice — s kako eleganco so stopicale po prodajalnici s tihimi, neslišnimi koraki . . . S kakim vprav občudovanja vrednim dostojanstvom se je izprehajal ta vzor vseh mucev po tej raznovrstni, pisani šari, čez vreče in stare škornje, čez sodčke s kisom in petrolejem, čez mlince in slanike, čez piskre z repo, zeljem, fižolom in gobami, s katerimi je prišel njegov tankočutni nosek večkrat v naj-

bližjo, intimno dotiko. Kako gracijozno je skakal s prodajalne mize na staro peč v ta ali oni ravno odprti predal, na police, na starkin veliki stol, na starko samo . . .

O, to vam je bil unikum — res unikum v vsakem oziru, najvzornejši, najrazumnejši, najljubeznivejši, najlepši in najljubkejši izmed vseh mucev, vreden najnežnejše ljubezni, največjega občudovanja, najskrbnejšega negovanja.

A kakor ima vse lepo in dobro na svetu primešano nekaj manj lepega in včasih celo slabega, tako je bilo tudi pri tem klasičnem mačku. Imel je namreč včasih čudne navade in muhe, ki so bile z njegovimi sicer krotkimi nravi v očitnem nasprotju. Često namreč, ko se mu je stara gospodarica najbolj laskala, ga najstrastneje poljubovala, jo je najprej z mehko tačico nekoliko pobožal in prav prijateljski potipal po velem, hrapavem licu, potem pa ji je prav neprijateljski in kakor največji sovražnik z ostrimi kremplji razpraskal dolgi koščeni nos. —

Tak je bil torej ta stvor božji, ki je sedaj, skrivaje se za toplo pečjo, tako žalobno in neutešljivo mijavkal in se žalostil zaradi jeze svoje gospodarice, dokler ga le-ta ni naposled vzela v naročje ter ga poskusila s sladkimi, ljubeznivimi besedami potolažiti.

»Aj, sirotek . . . ali te boli? . . . Eh, ubožec, saj te nisem hotela tako hudo! — A zakaj vedno laziš tamkaj, kjer te je najmanj treba . . . ti porednež . . . ti ničvrednež . . . ti ubožec . . . ti srček mali malicki . . .«

In poljubljala ga je s prekipečim navdušenjem, s kakršnim se poljublja samo zaljubljena mladina.

Muc pa je predel in godel, si lizal tačice, migal z dolgimi, belimi brki, mahal z repom krog sebe, ga zvijal na vse mogoče načine in spet odvijal in iztegoval ter udaril z njim dvakrat, trikrat starico prav nežno po suhem, v neštete gube nabranem licu.

»Ti ubožec, ti revček, ti srček moj dragi . . . koliko si moral trpeti . . . kako težko si čutil mojo trenutno nevoljo . . .! A potolaži se, ti srček . . . ti . . . ti . . .«

In poljubljala ga je spet in spet, ga gladila in božala, ga stiskala na prsi, se mu nasmihala s širokimi usti ter se mu dobrikala na vse le mogoče načine. — —

V rdečkasto barvani, majhni kletki na preglici nad njo pa je nemirno skakljal majhen kanarček, se poredno zibal in gugal na rumenem obročku, visečem sredi kletke, porival debeli, kratki kljun skozi žice, ki so se tesno vrstile druga poleg druge, kljuval trdi, stari sladkor,

se pomakal v mali, s staro, že zelenkasto vodo napolnjeni kopalnici ter včasih melanholsko začivkal . . .

Ko je bila starka muca potolažila, je porinila staro, rjavo vrečo, ležečo tik sodčkov za kis in petrolej, k peči, položila mače na-njo ter ga prav skrbno ovila — pač s tisto rahločutnostjo, kakor bi povijala kako dete — ter mu pogladila še parkrat glavo, ki je molela iz vreče.

Sedaj se je spomnila tudi kanarčka, ki ji je bil takisto ljub in drag, kakor maček.

»Ej, saj res — ti si menda tudi lačno . . . ti sirote, ti . . .« je mrmrala ter mu vrgla v kletko par drobtinic, katere je odluščila od najbližjega mlinca. Iz majhne, podolgovate, lončene kopalnice je izlila staro, že smrdečo vodo, in sicer kar po tleh, da je nekoliko debelih kapljic padlo po naključju tudi v mleko, nekoliko po mlincih, po slanikih, na kračo — to je ni niti najmanj vznemirilo — ter nalila iz velikega, modrorožnatega vrča, stoječega za vrati, sveže in čiste.

Par minut je ogledovala rumenega, finega ptička, kako se je gibčno, elastično in elegantno kretal po mali kletki, skakljal od strani na stran, kljuval sladkor, pomakal kljunček v svežo vodo, krilil s perotmi krog sebe in po vodi, da so drobne kapljice odletavale med žicami na tla — kako jo je radovedno in tako razumno meril s svojimi čistimi, rdečkastimi očmi, zdaj in zdaj začivkal ter se vratolomno zazibal na lahnem obročku . . .

Črez mrzli, resni obraz se ji je razlilo nekaj kakor tajno zadržano veselje, tiha zadovoljnost, samoljuben ponos.

In spet je sedla v veliki, težki, staromodni stol, ki je bil s črnim, že precej obrabljenim in oglojenim usnjem prešit in z žinjem napolnjen; naslonila se je ob visoko, široko zadnjo plat, sklenila roke na prsih ter se zagledala skozi steklena vrata na ulico . . .

»Jesen . . .« je zamrmrala ter globoko vzdihnila, da se je muc, katerega je ravnokar objel sladek sen, prebudil, široko odprl sive oči ter strmeč in s tihim očitanjem pogledal svojo starinsko gospodarico.

»Kako vreme!« je vzdihnila še enkrat, zazevala na veliko in široko ter sklonila glavo za trenotek na suhe prsi.

Polagoma jo je spet dvignila ter se zopet zagledala na ulico . . .

Droben, gost dež je naletaval zunaj, dež, kakršen je navaden prve dni jeseni, ko že cele tedne visi nebo nizko nad zemljo, ono sivkasto, umazano, nepredirno nebo, ki je vedno enako mirno, neizpremenljivo in pusto, ko se že cele tedne vlačijo po ulicah one neprijetne, mokre, mrzle jesenske megle, ki delajo celi vzduh tako neprijetno vlažen, težek, neznosen.

Ulice postajejo od teh megel mokre, polzke, nečiste, stene vlažne, okna se preprežejo s tanko, rosnato zaveso, ki dela steklo skoro popolnoma neprozorno, ki se polagoma zbira v drobne, podolgovate kapljice, ki polze leno po steklu navzdol, črtaje za seboj ravne, širše in ožje stezice.

Raz strehe padajo enakomerno, težko in počasi debele kaplje ter se razpršujejo na vlažnem kamenju na vse strani v atomsko majhne dele.

In za takimi dnevi, za katerih prši megla kakor drobna, skoro nevidna rosa, začne padati gost dež, katerega od začetka le bolj čutimo nego vidimo . . .

Nestrpno pričakuje vse konca te goste, drobne rose.

A dan za dnevom je zavlečeno in zastrto nebo z istim svinčeno-sivim, nepredirnim, nizko nad zemljo se plazečim ovojem.

In dež, v začetku fin in droben kakor pepel, postaje redkejši, a tem debelejši, pada s šumom na opeko streh, udarja ob stene in zidove, ki postajejo od vlage temotni in mrzli — škrebeta ob stekla oken in velikih vrat na prodajalnicah. —

Ulice, na pol prevlečene z neprijetno, sklizko vlago, postajejo blatne; po žlebovih grgra voda; med starim kamenjem ozkih, predmestnih ulic curijo majhni, kalni, od vsakovrstne nesnage nasičeni, gosti tokovi, ki se zbirajo ob trotoarju ter se zlivajo v vodotoke . . .

Ulice so puste, žalostne, prodajalnice zapuščene, prazne, sobe temne, mrzle. —

Za teh dolgočasnih, leno se plazečih, meglenih in deževnih jesenskih dni se človeka polasti nehote temna, težka, nepremagljiva melanholija, ki mu zagreni vsako delo, ga napolni s srdom in gnevom nad dežjem in blatom . . .

Tudi stare Želakovke se je polastila polagoma neka težka otožnost . . . in spanec jo je začel premagovati.

»Ta jesen . . . to pusto vreme . . . ta večni dež,« je vzdihujoč mrmrala ter počasi zevala. Stara glava, zavita z veliko, črno ruto, izpod katere so se ji videli nekoliko redki, tanki, osiveli lasje, ji je lezla globlje in globlje na prsi.

Zadremala je . . .

A dobrodejen spanec je ni dolgo ovijal s svojim težkim, a sladkim ovojem.

Nad težkimi vrati, ki so bila od polovice navzgor steklena, je zazvonil majhen zvonček s slabim, tankim glasom . . . starka se je prestrašila, stresla, vzravnala težko glavo, si potegnila z velo, trepe-

tajočo desnico črez zaspano, radi nepričakovanega obiska vidno presenečeno lice, si je obrisala vodene, udrte oči, je zamižala še dvakrat, trikrat, kakor bi ji jemala polumračna svetloba, ki je lila v debelem pramenu skozi odprta vrata, vid — je vzdihnila, vstala, se nerodno priklonila ter ravno hotela vprašati dami, ki sta bili vstopili, s čim da jima more postreči, ko začne prva izmed došlic s hitrim, visokim glasom, ki je hreščal kakor skrhana žaga:

»Dober dan, gospa Želakovka, dober dan . . . oprostite, da vas motiva. Šli sva ravno tod mimo ter sva se malo oglasili, gospa Želakovka . . . če ne motiva . . .«

»O, prosim . . . prosim . . . veseli me . . .« je s tihim, skoro plahim glasom odgovarjala trgovka.

»Uh, kako slabo vreme . . . gospa Želakovka . . .«

»Joj, kako blato« je sekundirala družica nekoliko niže in tiše.

»Voda teče širom po ulicah . . .«

»In kaka kaluža je to . . .!«

»In ta dež — dan za dnevom . . . Moj Bog . . . Brez konca in kraja . . . moj Bog.«

»In kako mrzlo . . . uh!«

»In v sobah moramo že kuriti . . .! V začetku oktobra . . . pa kuriti . . . pomislite . . .«

»Res, hudo . . . v začetku oktobra . . .«

Starka je pogledala v kotu malo železno peč, v kateri je že pojemal ogenj, ter žalobno vzdahnila. —

»Kar trese človeka . . . Bolje se zavij, Mimi.«

»Ah, človek komaj stopi na ulico in že ima naduho . . . kaj ne, gospa Želakovka?«

»Gotovo . . . gotovo . . . gospodična Weinerlova . . . res, prav res jo ima . . .« je mrmrala starka, vsa omamljena in presenečena od plohe besed, ki so se tako nenavadno hitro in gosto usipale na-njo, in ugibaje na tihem sama pri sebi, kak namen in smoter ima pač poset in čudna prijaznost sester Weinerlovih, kateri je sicer poznala dalje časa, ker sta stanovali v bližini, a prišla je redkokdaj in le mimogrede z njima v dotiko.

A dolgo se ni mogla baviti s temi mislimi in slutnjami, ker sta sestri klepetali dalje svoje banalne opazke, hitro in brez nehanja, kakor ropoče in drdra kaka mašina, ko je v najhitrejšem teku . . .

»Aj, raz moje krilo se kar cedi . . .«

»Res . . . jaz sem ravno taka . . .! Oj, kaka škoda obleke . . .« je javkala sestra vdova.

»Saj pravim in trdim: najbolje doma pri gorki peči . . . A veste, gospa Želakovka, ti poseti . . . Moj Bog, kako si more človek pomagati . . .! Vsakdo je manj ali bolj navezan na društvo — suženj društva, navade, etikete, skratka bontona . . . Niti v takem vremenu nima človek miru, ampak se mora klatiti okrog, da zadosti družabnim zahtevam . . .«

»Res . . . res . . . nikdar ni miru,« je z elegičnim glasom zartarnala vdova . . .

»Eh . . . a propos, gospa Želakovka . . . skoro bi bila pozabila, kar sem vas hotela vprašati . . . Slišala sem, da je vaša nečakinja pri gospej doktorici Zoričevi v službi.«

»Da . . . da . . . gospodična . . . Kuharica je. — Pridno dekle, izborna dekle,« je hvalila starka, ki je v hipu nekoliko oživela ter kakor nihalni strel, zaprašene ure prikimavala z veliko glavo.

»Aj . . . veste — toliko se govori po mestu o tem . . . no, saj veste. — Gotovo vam ne povem nič novega, nikakršne tajnosti . . . no, znate . . . o gospej Zoričevi namreč in o onem — najbrž ga poznate — o ritmojstru Stanskem . . .«

Napeto in s prežečo pozornostjo je opazovala, kak vtisk napravijo te besede na starko.

A ta je ostala povsem mirna in hladna, v eno mer kakor po taktu kimala z glavo, se oprijemala s suhimi, sključenimi prsti prodajalne mize ter zrla z malimi, sivimi, mežikajočimi očmi vprašaje v staro, suho gospodično. —

»No, kakor vam je morda znano, sem bila jaz jako intimna z rajno Riegersbergovko, z materjo Zoričevke . . . Kakor veste, je spomladi pri hčerki Emiliji na hitrem umrla . . . žalibog — Bog ji daj dobro . . . Zlata dušica je bila, zvesta, nesebična prijateljica . . . Naravno je torej, da se zanimam za hčerko . . . O, jaz sama ne verujem in nisem nikdar verovala onemu natolcevanju in obrekovanju . . . a svet — svet je hudoben . . . in največje veselje mu je, če more komu ukrasti dobro ime, omadeževati komu čast . . .«

Umolknila je, žalostno povescila glavo ter si potegnila z majhnim, po kolonjski vodi duhtečim robcem čez oči, hoteč si pridobiti vanje par solzic.

»Mhm« — je zakašljala starka ter nemirno, ne vedoč, ali naj pove resnico, ali ne, zrla na prodajalno mizo, po kateri so ji hitro in nervozno igrali in tipali rumeni prsti . . .

»In veste, ko bi bilo tako . . . jaz, zaupna prijateljica Evelinine matere, bi jo lahko na skrivnem in tihem posvarila, bi ji lahko rekla :

„Glej, dete, to in to govore zlobni jeziki o tebi . . . Moj Bog, vem, da ni res, vem . . . kako bi vendar mogla kaj takega verjeti, ko te vendar poznam že od ‘mladih nog — vedno si bila tako dobra, tako nedolžna, tako poštena . . . A veš, svet je svet — svet je zloben. Ne dajaj mu niti najmanjšega povoda za kak sum, kako natolcevanje . . . In pred vsem se varuj družbe onega . . . pretrgaj z njim vsako občevanje . . . Moj Bog, ko bi zvedel tvoj mož kaj o teh govoricah — da so neresnične, vem . . . o vem — a mož je mož — nagel, hude jeze . . . Kdo ve, kaj bi se izcimilo iz tega.’ — Tako bi ji govorila, in prepričana sem, da bi me slušala kakor lastno mater . . .“

»Res . . . res . . . gotovo . . .« je prikimavala starka z resnim obrazom. Vse prejšnje sume in pomisleke ji je premagala in razgnala neprekosna retorika nekdanje guvernante. —

»In vi, gospa Želakovka, boste gotovo najbolj znali, koliko resnice je v celi stvari . . . Vam gotovo pove vse vaša nečakinja . . . prosim, ne ugovarjajte in ne opravičujte je, saj to vendar ni nič hudega . . . to je pač povsem naravno . . .«

»Gotovo . . . o, da . . .! Ančka ne stori nikdar nikomur nič žalega in hudega.«

»Verujem, verujem . . . o! — Torej bi vas prosila v imenu dobre stvari, da nama položaj nekoliko razjasnite, kar bode le Evelini sami v prid . . . Umejete — ne iz radovednosti, ampak edino le v imenu dobre stvari vas prosim za to . . . O, kot prijateljici pokojne Riegersbergovke mi je čast, sreča, dobro ime njene hčerke pač pri srcu . . . in boli me, žali me, ko slišim vsa ta obrekovanja . . . Umete — ka-li?«

»Umem, umem . . . in žalibog sem slišala že tudi jaz o Ančki marsikaj, kar . . . kar . . . ni celo v redu . . .«

»Moj Bog, torej vendar . . .!«

Guvernanti ‚v pokoju‘ so se zabliskale vodene oči.

»Oh, — torej res . . .!«

»O, jaz sem trdila že po zimi, ko je ritmojster začel zahajati k Zoričevim, da se iz tega ne izcimi nikdar nič dobrega . . . O, jaz poznam Stanskega . . .«

In z roko je zamahnila po zaduhlem, toplem zraku, kakor bi hotela pahniti nekaj daleč, daleč od sebe.

Starka pa je v eno mer pokimovala ter nadaljevala z monoton-skim, šepetajočim, skoraj boječim glasom:

»In jaz sem poiskala Ančki že drugo službo . . . Dekle je mlado, nepokvarjeno . . . slab vzgled bi jo lahko popačil.«

»Torej tako daleč je prišlo . . .!«

»In žalibog ni dovolj, da zahaja ritmojster k njej, tudi ona ga skrivaj obiskuje . . . O, ko bi to znala rajna mati — tudi jaz sem jo poznala . . . blaga, dobra gospa . . .«

»Moj Bog . . .«

»Pripovedujte dalje . . . pripovedujte . . .«

»Razložite natančno . . .«

»Da — ko gre zvečer na videz k blagoslovu, ne ostane v cerkvi, ampak jo zapusti pri stranskih vratih — ter zahaja baje k Stanskemu.«

»Je-li mogoče!« —

»Tako globoko je padla . . .!«

»Kak škandal . . .«

»Moj Bog . . .«

Guvernanti se je veli, življenja siti obraz zalil s krvjo, in hlineč presenečenje in globoko, odkritosrčno žalost, bi bila skoro od veselja vzkliknila in poljubila starko, ki ji je v svoji naivnosti in ženski zgovornosti podala tako važnih novic.

A premagala se je, povesila, kakor od velike žalosti celo potrta, glavo ter črez nekoliko časa s tišjem, turobnim, a odločnim glasom nadaljevala:

»Temu moramo storiti konec. — Resno hočem z Evelino govoriti, jo posvariti, ji pokazati nevarnost, v kateri se tako lahkomiselno predaje . . . Morda je še mogoče, da se prepreči, kar bi bilo najhujše — javen škandal.«

»Škoda gospe . . . drugače je baje zelo dobra . . . vsaj proti Ančki.«

»Gotovo dobra . . . gotovo . . . In ravno radi tega — kaka škoda!«

»Kdo bi bil to mislil . . .«

»Ona je najbrž nedolžna . . . Stanski jo je zapeljal . . . O, on je lokav človek . . .!«

»In njen mož! — On ni za-njo — na pol kmet . . . Mislím, da v drugih razmerah ne bi bilo prišlo do tega.«

»Zanemarja jo baje . . . Ne briga se za-njo, živi le za svojo stroko . . . Mogoče, da se peča tudi z drugimi . . .«

»Ančka pravi, da je dober človek . . .«

Sestri sta se spogledali. Na tankih, velih ustnicah Miminih je zatrepetal za trenotek zaničljiv, skoro neviden nasmeh. —

»Aj, ne bomo se pričkali . . . A Evelino je treba vsekakor posvariti . . .«

»Vsekakor . . .«

»Gotovo, gospodična, storite to . . . Najbolje bo . . .«

»Verujte mi, gospa Želakovka, da ste mi storili veliko uslugo . . . Koristili ste gotovo tudi Evelini — nje čast, nje dobro ime je v nevarnosti . . . Mati je mrtva . . . sestra daleč . . . mož ne utegne ali noče . . . kdo naj torej skrbi za-njo, če ne jaz, najbližja prijateljica obitelji Riegersbergove . . .!«

»Da, da . . . storite to, gospodična . . . Škoda gospe, res škoda . . . A mene ne omenjajte, prosim . . .«

»Gotovo ne. — A hvaležna sem vam, iz srca hvaležna . . . No, ne bodeva vas več mudili, že predolgo stojiva tukaj . . . Oprostite . . . Z Bogom, gospa, z Bogom . . . Hvala vam . . .! Z Bogom . . .«

»Klanjam se . . .«

»Z Bogom . . .«

— In guvernanta je hitela žarečega, v zadovoljstvu se kopajočega obraza iz prodajalnice. Za njo pa je stopala kakor senca sestra Dora, takisto srečna in blažena — in sicer edino le radi tega, ker je videla sestro srečno in blaženo.

* * *

V visoki, zelenkasti, lični peči malega salona v stanovanju sester Weinerlovih je veselo, živo prasketal oživljajoči ogenj, in rdeči, nemirni, sikajoči plamen je skozi prodrta železna vrata črtal dolge, ozke, z daljavo od peči se razširjajoče pramene po belih, gladkih tleh ter fantastično prerezaval in z rdečkastim svitom razsvetljeval polutmino, ki se je prostirala po salonu.

Mimi se je bila ravnokar preoblekla, potegnila velik, s karmijnastordečim usnjem prevlečen fotelj k topli peči ter je svoje dolgo, suho telo zavalila z globokim, radostnim vzdihom vanj.

Noge, ki so ji tičale v ohlapnih, suknenih domačih cipelicah, je položila na nizko podnožnico, ki je stala ravno pred pečjo, tako da je eno polovico obseval žar ognja iz peči, druga polovica pa je bila skrita v senci podpečka.

Roke je položila na ozka, tanka bedra. Nemirne, od radosti sevajoče oči je upirala v prasketajoči in trepetajoči plamen, ki je polagoma uničeval drobna bukova drva . . . zdaj malce pojemal ter spet v ostrih, visokih zubljih mogočno plapolal, izpreminjaje s prasketom drva v žareče oglje, ki se je drobilo na kosce . . . manjše in manjše . . . in razpadajoče naposled v črnkastosivkast, droben pepel . . .

»Hahaha . . . vrniti ti hočem s polno, obilno mero, kar si nahudil meni,« je mrmrala sama za-se, in krog širokih, ozko stisnjenih ust se ji je zazibal zadovoljen in ob enem diabolsko-zlovoljen posmeh. —

In spet se je zagledala v rumenkasti plamen — nemo, mirno, pazljivo in prežeče kakor kaka čarovnica, hoteča v plamenu zazreti in spoznati mračne dogodke temne prihodnosti . . .

— In zamislila se je v ono jasno, toplo pomladno noč, ko je pred kakimi osmimi leti bila pri vdovi Riegersbergovi na domači zabavi, prirejeni o priliki, ko se je bila vrnila Evelina iz Prage . . .

V glavi so ji spet mogočno zazveneli in zašumeli mehki, tožeči, elegični zvoki Chopinovega noturna — oni čarobni zvoki, ki nam z neko nepremagljivo močjo zazibljejo dušo v nekako opojnost, v nekak ekstatičen polusen, ki nam vzbujajo v srcu do sedaj neznane, sladko-bridke čute ali nam pa take, ki so do sedaj le dremali v naši duši, in katerih smo se le včasih, v popolnoma posebnih trenutkih temno, nejasno in nedoločno zavedali, zdajci kakor na višje povelje privabijo na periferijo našega mišljenja in hotenja . . .

In v tem polusnu, v tej opojni ekstazi pozabi človek vsakdanje življenje, pozabi njegove težave, nadloge in boje, upe in prevare . . . Dozdeva se mu, da se je duša ločila od telesa, da je zdrobila okove, ki nas vežejo na zemljo, prah in blato, da se dviga visoko nad zemske nižave, da lahko, polagoma, zibajoča se v sladkih sanjah, plava višje in višje — v nedogledne, eterske svetove . . . v dom srečnih, blaženih duhov . . .

In v takih blaženih trenutkih nam je soba preozka, pretesna — njen vroči, nasičeni vzduh pretežek, premoreč . . . in človek, nehote mehanski poišče kak miren prostorček, kjer je sam s svojim prepolnim srcem, sam s svojim drhtečim hrepenenjem, sam s svojo vzneseno dušo — poišče si kako okno, kjer z radostjo srka vase lahni balzamski nočni zrak, ki mu hladi vroče čelo, mu umirja od mehkih akordov razgrete živce . . .

In bilo ji je, kakor da med onimi tožečimi, po sreči in miru hrepenečimi akordi, ob onih vzdihih ranjene, trpeče duše stopa za gardine visokega salonskega okna . . . in v istem trenutku se oklene gladka moška roka njenih dolgih prstov, na katerih koncu začuti vroče ustnice . . . električen tok ji — kakor nekdanj, ko je petnajstletno dekle prvič slonela ob prsih svojega mladostnega oboževalca — strese celo telo . . . krepko stisne roko neznanega kavalirja . . . potem pa jo kakor strela z jasnega neba prestraši rezek, mrzel, ironski glas:

»Pardon, gospodična . . . ni bilo vam namenjeno . . .!«

-- Stara devica je vztrepetala pri teh grenkih spominih, da je karminasti fotelj ječe zaškripal . . . Z desno nogo je divje in jezno tresnila ob nizko podnožnico, da jo je porinila za par pedí v stran.

Mačje oči so ji od jeze in hrepenenja po maščevanju bliskale in se ji fosforsko svetile in žarile, kakor ogenj v peči . . .

»Ha-ha . . . sedaj pa je prišel čas osvete. — In hočem se tudi maščevati . . . hočem se . . . V dušo — naravnost v dušo te hočem in moram zadeti . . . Da . . . da . . . Ha-ha-ha . . .«

Suhi, kratki smeh je neprijetno zvenel po tihem, temotnem salonu.

Mehanski, zaglobljena v načrte in misli o osveti, je polagoma odprla mala, železna pečna vrata ter s tankimi železnimi kleščami popravila pojemajoči ogenj, da so majhne blesteče iskricе švignile iz napol zgorelega lesa in debelega žarečega oglja . . .

In v glavi guvernanti, pod kupljenimi lasmi in za nagubanim, s praškom posutim čelom je dozoreval bolj in bolj načrt okrutne osvete, po kateri je hrepenela tako dolgo, s tako nenasitno, pekočo strastjo . . .

In sedaj se je bližal trenotek — sedaj je prišel!

Zavriskala bi! —

Neznana slast jo je premagovala ter ji vabila na blede, vele ustnice režeč nasmeh . . .

Zatisnila je oči ter se prepustila temu sladkemu občutku.

VIII.

Du Schmerzensreiche —
Das Schwert im Herzen,
Mit tausend Schmerzen
Blickst auf zu deines Sohnes Tod.
— — — — —
Was mein armes Herz hier banget,
Was es zittert, was verlangt,
Weißt nur du, nur du allein!

Goethe

Droben, gost dež je naletaval, in debela vlažna megla se je kuhala, kopičila in vlačila po mokrih, blatnih mestnih ulicah, katere je ovijal že prvi mrak z lahnim, dremotnim ovojem, ko je drugega dne hitela gospa Zoričeva k blagoslovu v frančiškansko cerkev.

Dolga, pepelnatosiva mantilja jo je delala še impozantnejšo, veličastnejšo, ne da bi skrivala in kazila polni a še vendar vitki stas njenega junonskega života.

Pelerino, ki ji je koketno visela ob širokih ramah, je na desni strani pripognila nekoliko nazaj, ker je z desnico držala majhen svilnat dežnik. —

Na širokem cerkvenem pragu, odpiraje polovico visokih, zgoraj steklenih znotranjih vrat — zunanja še večja, s svetlim železom okovana, so bila odprta — je zaprla dežnik, potegnila pelerino čez prsi, nagloma otresla raz fine male šolinčke iz tanke jelenove kože roso

in malce peska in blata, ki se jih je oprijelo, še skrbneje ovila mantiljo ob stasito telo ter si nekoliko poravnala gosti pajčolan, ki ji je zastiral žametasto lice, razgreto od hitre hoje, od mrzlega, ledenega vetra in od znotranje, duševne razburjenosti.

Vstopila je. —

V hiši božji je bilo skoro do cela temno . . .

Le tu in tam je na pozlačenem lestencu ob debeli, rjavkasto barvani steni nemirno plapolala kaka tenka voščena sveča.

Pred glavnim oltarjem je medlo, z rdečkastim svitom brlela večna luč v zlati, srčasti svetilki, ki je visela na dolgi, tanki verižici in lahno, enakomerno se gugala iz strani v stran.

Na vsaki strani oltarja je gorela po ena debela, rumenkasta sveča; njiju spodaj široka, proti koncu ostra, nemirno plapolajoča in se tresoča plamena sta na pol razsvetljevala visoki, krasni, iz belega mramorja umetno izdelani oltar, vitke sohice ob tabernaklju, fino, nežno izklesano podobico na svetlem križu visečega Zveličarja na sredini izbočenih vrat tabernakljevih. Tresočiči se rumenkasti prameni so se razlivali čez ljubke klečeče angelje z dolgimi, v tem lahnem, v tmuni skoro zamirajočem svitu se čudno lesketajočimi perotnicami, nežnih, ženskih obrazov, dolgih, valovitih, kostanjevih las, vitkih, k molitvi sklenjenih rok in majhnih, finih nog, ki so nekoliko nad gležnji moleli izpod bele, gubaste obleke. — Odsev sveč je bliskal in trepetal čez visoke svetce, ki so, zaviti v valovite, pozlačene plašče, tiho stali ob stenah tik oltarja ter resno, nekamo otožno zrli pred-se, kakor bi sanjali o davno minolih časih, o krutih bojih s svetom in z lastnim srcem . . .

Rumenkasti, proti vrhu rdečkastočrni, ostrí plameni so se manjšali in večali, nemirno, neredno vztrepetavali, se nagibali zdaj na levo, zdaj na desno stran, naprej in nazaj. Debele, podolgovate kaplje raztaljenega rumenkastobelega voska pa so polagoma polzele po debelih, težkih svečah ter padale na široke, pozlačene skledice visokih, masivnih, krasno izdelanih svečnikov.

Svit večne luči in sveč je obseval tudi nizko mramornato ograjo, krito s finim, belim prtom, katerega kraje so robile ozke, dragocene čipke — ter je na pol razsvetljeval še zgornji del presbiterija in konce črnkastih hrastovih klopi, stoječih v dveh vrstah ob rjavkastem zidu. Ostali del presbiterija pa je ovijala mračna, mistična polutmina . . .

Cerkev je bila še skoro prazna.

Le tu in tam je sedela ali klečala v širokih, gladkih klopah kaka stara ženica, zavita v velik, črn pled ali pa ogrnjena z debelim, staroverski prikrojenim plaščem.

Nekatere so imele na klopi pred seboj tanko, zvito svečico, ki je razsvetljevala le najbližjo okolico in še to le za silo. Skozi velike naočnike, ki so jim kakor jarmi viseli na ostrih, ozkih, dolgih nosovih, so pobožno in Bogu vdano strmele v stare, v črno, oglojeno usnje vezane knjige z orumenelimi listi in velikimi, že umazanimi, osinjelimi in zabrisanimi črkami . . .

Tiho je bilo v cerkvi . . .

To mistično, skoro nadnaravno in tesno tišino je le zdaj in zdaj predramilo in zmotilo škripanje odpirajočih se vrat . . . Težki, počasni, drsajoči koraki — — le redkokdaj so se slišali lahni, hitri, elastični in tihi, razodevajoči čvrsto, mlado novodošlico, ki je hitro in tiho hitela na svoje mesto, da se je dozdevalo, da se niti ne dotika gladkih kamenenih tal . . . Zdaj in zdaj je zašumela pri vratih dolga, težka obleka kake dame iz boljših krogov . . . Kje iz kakega kota je zazvenel kratek, suh, otel kašelj . . . In z vsem tem so se mešali, tvoreč čudne, nemuzikalne akorde, globoki, glasni vzdih, tiho, včasih nekoliko naraščajoče mrmranje molečih staric, ki se je pa takoj spet izpreminjalo v nerazločno šepetanje, iz katerega so se razločevali le šumevci . . . škrebetanje molkov ob široke klopi . . . in tu in tam tiho smrčanje kake starke, katero je v goreči molitvi premagal sladki spanec. —

— Gospa Zoričeva je šla po stranskem delu cerkve v kapelico Marije sedmih žalosti.

Mala, lahko se gugajoča zlata svetilka pred oltarjem je s svojo brlečo rdečkasto lučjo le slabo, nedoločno, čarobno obsevala dragoceno, umetno podobo na nizkem oltarju, ki je bil ves zagrnjen in pokrit s svežimi in umetnimi cveticami in raznovrstnim zelenjem . . .

Zoričevka je nekoliko postala pri vhodu ter napeto upirala oči v polutemno kapelico.

Ko se je privadila tej tmuni in je videla, da je kapelica prazna, je vstopila.

Sedla je v majhno, kratko klop ob levi strani, se prekrižala ter hotela moliti.

A ni mogla!

Bila je čudno razburjena, ne da bi sama vedela, zakaj . . .

O, kolikokrat je že hodila to pot, kolikokrat je že klečala ravno na tem mestu ter molila k „Materi dolorosi“ za-se in — zanj, h kateremu jo je silila njena grešna strast! — A nikdar še ni čutila te čudne tesnobe, kakor sedaj . . .

A danes —!

Neki znotranji glas jo svari in ji pravi, naj ne hodi k njemu, naj se vrne, naj zapusti pot, katera jo mora privedi v pogubo . . .

Bilo ji je, kakor da jo zadene v kratkem velika nesreča!

Neizrečeno tesno ji je bilo pri srcu. —

Spet se je pokrižala ter pričela tiho, šepetaje moliti.

A molitev ji je zamrla na trepetajočih ustnicah . . .

Mislila je spet nanj ter kakor v sladkem snu zaprla modre oči. —

Tedaj pa ji je bilo, kakor bi slišala blizu sebe tihe, oprezne korake.

Stresnila se je, na široko odprla velike, jasne oči ter jih uprla proti vhodu, misleč, da je kdo vstopil.

A nikogar ni videla.

»Motila sem se . . . zaman se vznemirjam,« si je mislila ter zrla v lahno se gugajočo, srčasto zlato svetilko pred oltarjem, katere mala luč je le nejasno prodirala rdečkasto, stekleno, do polovice z oljem napolnjeno čašico. —

Odtod pa se ji je pogled nehote uprl v podobo na oltarju.

In ko je zrla te bolestne, neizmerno nežne in neizrečeno ljubeznive poteze na izmučenem obrazu deviške matere, ki se v nadčloveški, nemi boli nagiblje k edinemu, z neodoljivo ljubeznijo ljubljenemu sinu, ki ji leži mrzel, mrtev, z bledim obrazom, oblit s krvjo, v naročju . . . ko je motrila podolgovati, resni, krasni obraz Spasiteljev, po katerem se je razprostirala božanstvena milina, neki čudno tajen mir brez trpkosti in jeze, iz katerega pa ji je vendar velo naproti neko tiho, molčeče očitaje — je nehote povesila oči . . .

Pretreslo jo je z elementarno močjo, in v srcu se ji je začelo vzbujati kesanje — kesanje zaradi njenega omadeževanega, izgubljenega življenja. —

Razburjeno, s temno rdečico zalito lice je skrila v male, z dolgimi pepelnatimi rokavicami oblečene roke . . .

In spet so se ji začele ustnice polagoma premikati.

Molila je.

Obstala je nekoliko. —

Mehanski, v daljših odmorih je ponavljala isto molitev — prvi-krat bolj v srcu nego z besedami, drugikrat jo je tiho, neslišno šepetala, tretjikrat jo je mrmrala s poluzadušenim, trepetajočim glasom . . .

»Milosti si polna . . .!«

Še enkrat so se ji izvile te besede liki globok, težek vzdih iz burno se dvigajočih prsi.

Pred duševno oko pa ji je stopalo kakor grozeča prikazen njeno sedanje grešno življenje v vsej svoji mrzkosti, v vsej nagnusnosti.

Ob enem pa so se ji porajale v vzburkani duši jasne, dražestne slike izza rosne mladosti, ko je s čistim, deviškim, od pogubnih viharjev življenja še nedotaknjnim srcem klečala često in često ravno pred to podobo ter iz globine otroško-nedolžnega srca pošiljala zaupne, goreče molitve in prošnje k sveti Bogorodici . . .

In tedaj je bila tako zadovoljna, tako srečna, tako blažena!

A sedaj . . . sedaj . . . moj Bog . . .!

In kesanje — resnično, trpko, mogočno kesanje ji je napolnjevalo nemirno srce . . .

». . . Milosti si polna . . .«

Jasno je spoznavala, da ji je sedaj res potrebna, prepotrebna milost iz neba, da bi se mogla otresti bridkih in vendar sladkih verig tega nasladnega, razbrzdanega, skrivnega življenja, katerega kalni valovi so jo kakor mrtvo, lahko igračico drevili s seboj v vedno mogočnejše, hujše, nevarnejše vrtince . . .

Velike sanjave oči, kopajoče se v solzah, ki so v rdečkastem svitu večne luči bleščale čarobno kakor dragoceni biseri, je proseče, zaupno obrnila v ‚Mater doloroso‘.

Drgetajoče ustnice pa so ji še vedno šepetale polagoma, v odmorih, nekamo boječe:

». . . Milosti si polna . . .«

In ko je s solznimi očmi zrla krasni umotvor, se ji je polagoma dozdevalo, da se ta-le oživlja, da se nagiblje mati globlje k sinu, da ji po prepadem, krasno bledem, prozornem licu polze debele, svetle solze, počasi padajoče na prsi Spasiteljeve . . .

Trepetaje je zrla ta prizor. —

In spet ji je bilo, kakor bi se dolge, ogleno-črne trepalnice božje device polagoma dvignile, in kakor bi se njen očitajoči, neznan bo-lestni pogled uprl v molčečo grešnico . . .

Vroč tok krvi ji je zavrel po žilah, da je drgetala, in kakor nezavestna se je z glavo in prsmi naslonila na klop, ki je bila od njene obleke nekoliko vlažna. —

In kakor v vročici je začela zopet šepetaje in hitro moliti, sama ne vedoč prav, kaj da dela, kaj govori, česa naj prosi.

Zavedala se je le svojega greha, ki ji je sedaj z vso grozno težo legal na dušo, grozeč jo uničiti in zdrobiti.

In prestrašena od tega mogočnega pojava svoje boljše narave, se je trudila nekako spet uspavati in dušiti glasni klic vzbujene vesti. Kako da se ji je ravno danes vzbudila, sama ni vedela. Da-li je to zadnji k pokori vabeči in ob enem pred pretečo nesrečo svareči glas

Onega, ki vabi z neizrecno, neumljivo ljubeznijo vse — tudi največje grešnike — k sebi, ki z neskončno potrpežljivostjo trka na vsako, še tako zakrknjeno srce . . .

Umiriti je hotela ta očitajoči glas, in zato je spet mehanski, hitro, brez pravega premisleka ponavljala isto molitev.

Plakala je . . .

Le s težka je izgovarjala posamezne besede. —

Vmes pa so ji misli hitele k — njemu. In neka neznana, demonska moč jo je vabila, jo silila, naj zapusti cerkev, ji kaotično mešala neredne, nelogiški se vrsteče misli v vroči glavi . . .

Polagoma je spet povzdignila temnordeči, od obilih solza mokri obraz ter se z nekim tajnim, svetim strahom ozrla na oltar.

Nejasno, čarobno, mistično je obsevala luč žalostno skupino.

In v trepetajočem, rdečkastem svitu svetilke se je dozdevalo Evelini, kakor bi vrela iz ran Spasiteljevih polagoma vroča, rdečečrna kri . . . kaplja za kapljico . . . ter se cedila po finih, nežnih rokah, na katerih so jasno prosevale modrikaste žile . . . po širokih, lahko izbočenih prsah . . . po ozkih, dolgih, belih nogah . . .

Evelina je skoro glasno zajecala ter spet zakrila obraz s trepetajočimi rokami. —

Dolgo, skoro četrt ure, je sedela tako . . . obraz zakrivajoč z rokami in naslanjajoč se na črnikavo klop.

V srcu pa so se ji mogočno borile nasprotne, sovražne sile. —

Boljši del njene osebnosti jo je svaril, ji prigovarjal, naj odstopi od sedanjega nevarnega pota, naj da slovo sedanjemu nenravnemu in nenaravnemu življenju, naj zatre hudobno, grešno nagnjenje svojega srca.

A strasti v njej so ji kazale veselje, radost in razkošnost sedanjega življenja — ki je bilo tem bolj zanimivo, čim bolj je je morala skrivati pred možem in svetom. In ti strastni glasovi, da bi jo prestrašili in pahnili v obup ter ji tako potrli duševne sile in zatrli vso samostalnost, so ji kazali in dokazovali z grozno resnobo in škodoljubno neusmiljenostjo, da je sedaj za vrnitev prepozno, da bi bila to le njena sramota in njena poguba . . .

In ti glasovi so bili tako močni in mogočni, tako prepričevalni, a ob enem tako preteči, tako mameči in sladko vabeči, da se jim je polagoma skoro proti lastni volji vdajala in naklanjala.

In tedaj je po naključju pogledala med tankimi prsti na nasprotni zid, kjer je bila z umetnim kistom naslikana druga Marija — Marija Magdalena — v vsej svoji lepoti in krasoti, s svojim idealno dovršenim telesom, s klasično ovalnim, čudovitim, zamišljenim obrazom, s

sanjavimi, mamečimi orientalskimi očmi, na pol strastnimi, na pol navdušenimi za visoki nauk velikega, občudovanega in obožavanega učenika . . .

Krasno klečeče telo so ji ovijali zlati, težki, valoviti lasje do koncev nog. In ti lasje nam tudi iz slike tako rekoč duhte naproti z nekim očarujočim ognjem, kakor so duhteli tedaj, ko je spokorna grešnica brisala noge Odrešeniku . . .

Taka slika, ki dviga čistega, vernega človeka k nebesom, vzbuja poželjivcu le neko naravno strast, ki se poltno naslaja z vročo poezijo tega nadnaravnega, čudovitega umotvora, v katerem je spojena idealna ženska lepota z nadzemeljsko, božanstveno krasoto . . .

Z neznanim, neukrotnim ognjem je zdajci razpalil ta pogled Evelino.

Obraz ji je gorel, težko, hitro in burno je sopla, in med drobnimi rokami je nervozno stiskala in mečkala fin batisten robček, ki je bil moker od solz . . .

Videlo se ji je, da prav sedaj bije sama s seboj najhujši, odločilni boj.

In zla strast je bolj in bolj obladovala, jo bolj in bolj vpregala v svoje zanke . . .

Pri tem pa ji je boječi, nesamozavestni, izbegani pogled nehote ušel spet na „Mater doloroso“.

A takoj je povesila nemirne, plameneče oči.

Vstala je.

In ne da bi se pokropila in pokrižala, je zbežala, kakor gnana od zlih duhov, iz kapelice in se izmuznila pri stranskih vratih iz cerkve.

Z desnico si držeč mali dežnik in privzdigujoč si z levico dolgo obleko, je hitela po stranskih, samotnih ulicah v stanovanje Stanskega.

V kotu kapelice, za široko, visoko izpovednico blizu vhoda, pa se je skrivala druga ženska oseba, visoka, suha, zavita v dolgo, črno, nekoliko ponošeno mantiljo in pokrita s širokim, rjavim, globoko v koščeni obraz potisnjenim klobukom.

Ko je Zoričevka zapustila kapelico, se je izmuznila tudi ta ženska za njo ter ji kakor mačka sledila po samotnih, ozkih stranskih ulicah do ritmojstrovega stanovanja.

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

IX.

Doch hab ich immer sagen hören, dass
Geberdenspäher und Geschichtenträger
Des Uebels mehr auf dieser Welt gethan,
Als Gift und Dolch in Mörders Hand nicht konnten.

Schiller.

Bilo je približno teden dni pozneje. —
Mrzel, oster sever je žvižgal zunaj po ulicah, se kakor razposajeno in razvajeno dete igral z malimi, suhimi snežinkami, ki so se neprenehoma in gosto usipale s sivkastega neba. Vrtel jih je v divjem plesu krog oglov, jih zgrinjal na poševnih strehah in jih zmetaval zopet raz-nje, jih kopičil po zapahih in kotovih, kjer so se dotikale hiše druga druge ter se naslanjale druga ob drugo; polnil z njimi rdečkaste in belkaste žlebove pod visokimi kapí . . . a v prihodnjem trenutku jih je s kapricijozno svojeglavostjo spet pograbil, jih drevil po mrzlem zraku, jih pihal v obraz redkim pasantom, ki so s sklonjenimi telesi, skrbno se zavijaje v debelo obleko, hiteli po ulicah, tesno se stiskajoč k zidovom . . .

V visoki, zelenkasti peči sprejemne sobe dr. Zoriča je veselo plapolal ogenj ter s svojim prasketanjem motil tišino, ki je vladala po sobi.

Sredi sobe pa je stal nem, raven in miren kakor kip, bledega, brezkrvnega obraza Zorič ter temno zrl v pisano preprogo, ki je bila sprostrta od vrat skozi sobo do drugih vrat na nasprotni strani. —

Potem pa je začel hitro begati po prostrani sobi od vrat do peči, od peči k oknu, od okna do drugih vrat.

In včasih je tiho, melanholski, kakor brezmiselno zamrmral skozi tesno stisnjene zobe:

»Ni mogoče . . . ni mogoče . . .!«

In vedno nemirno begajoč po sobi, je izvlekel iz notranjega žepa lahke domače sukunjice zmečkano pismo ter še enkrat — gotovo že desetokrat — bral drobna, strupena, strašna slova, katerih slednje ga je zadelo, kakor bi ga udaril kdo s težkim, trdim kijem po glavi.

Bral je še enkrat in še enkrat, polagoma, pazno motreč slednjo besedico.

Zopet je zmečkal pismo, korakal in begal po sobi z glasnimi koraki — hitro, nemirno, z razpaljenim, vročim obrazom . . .

»In vendar . . . ko bi bila resnica . . .!«

Kakor premagan, strt in uničen od temnih, strašnih misli se je naslonil ob visoko okno, prekrižal roke čez široke prsi, v katerih mu je besnel še hujši vihar nego zunaj na ulici. —

»Da, ko bi bilo res! — Ko bi se bila res tako grozno izpozabila . . . tako globoko padla . . . me tako podlo, rafinirano, diabolsko, hinavsko goljufala . . .! Moj Bog . . . je-li to sploh mogoče?!« —

In veliko oko mu je vzplamtelo v divjem žaru, obraz mu je zalila od čela globoko za vrat temna rdečica, izbočene, močne prsi so se mu dvigale burno in visoko kakor kovaški meh, in sopel je težko, hropeče . . .

Grozeče je dvignil stisnjeno pest ter zasikal:

»In ako je tako . . . ako je le črtica tega res, kar čitam tu, potem — gorje!«

In spet je stopal z velikimi, trdimi, zvenečimi koraki po sobi. —

Obraz pa mu je postajal čedalje bolj trd, strog in mrzel, da je nalikoval medenemu kipu.

Videlo se je, da v srcu zdravnikovem dozoreva nekak sklep, resen, trd in neomajen. — —

Tedaj pa so zazveneli na hodniku počasni koraki, in nekdo je glasno potrkal.

Nič neprijetnejšega ne bi bilo moglo zadeti zdravnika v tem trenutku nego ta poset.

Stresnil se je, skoro preplašil.

Z naporom vseh psihičnih moči se je delal kolikor možno mirnega ter se odzval s svojim prijetnim, nekoliko gromkim glasom, ki

je še vendar nekoliko vibriral — zadnji, daljnji odmev ravnokar prebitega duševnega boja.

V sobo je stopil koncipijent doktor Pečnik ter kratko pozdravil.

Z radovednim, nemirnim pogledom je motril sobo, stene, okna, strop, peč, stole, mizo, omaro — da mu le ni bilo treba zreti zdravniku v oči.

»Ali te ne motim?« je vprašal po pozdravu z negotovim glasom in v vidni zadregi.

»Motiš? — Nikakor! . . . Saj veš, da si pri meni vedno dobro došel.«

Zdravnik, čigar dušno ravnotežje je anonimno pismo o zvezi njegove žene s Stanskim do cela prevrglo in zrušilo, je čutil navzlic zunanji mirnosti neko negotovo, nejasno bojazen in slutil kako novo zlo. —

»Verjamem, verjamem,« je mrmral koncipijent v odgovor na prijateljske besede zdravnikove ter sedel na ponujeni mu nizki, lahki pleteni stol.

Nastal je kratek molk. —

»Kaj misliš ukreniti?« — povzame Zorič, da bi pretrgal mučno tišino, igrajoč nervozno z dolgimi belimi prsti po velikih šipah na oknu in zamišljeno zroč na ulico, kjer je z veliko vrečo ogrnjen hlapec peljal samotežnik premoga, krepko se opiraje z velikimi, trdimi škornji ob mokro kamenje — »Ali misliš odpreti skoro svojo pisarnico? — Kazalo bi — samostojen bi bil . . .«

»Vem — vem . . . Gotovo bi bilo najboljše . . . Treba je čakati le ugodne prilike.«

»Eh, prilika se že ponudi . . . Le pogum . . .«

Po teh vsakdanjih frazah je nastal spet molk.

Videlo se je, da je bil vsaki zaglobljen v svoje misli — misli resne, težke in temne, morda usodne za prihodnjost.

»Ivan« — je hipoma pretrgal pravnik tišino ter, hoteč stvar brez vseh ovinkov razložiti, skočil pokoncu.

»No . . .«

Zdravnik je napeto zrl v Pečnika, pričakujoč nekaj izrednega.

»Ivan . . . sem ti li bil doslej prijatelj — zvest, nesebičen prijatelj?«

»Gotovo . . . In — ?«

»Dobro . . . In misliš, da sem še sedaj tvoj stari, neizpremenjeni Pečnik? . . .?«

»Mislim!«

»Misliš? — Ah, misliš samo! . . . A prepričan nisi? . . . Da, ali ne? . . .«

»Gotovo sem, gotovo . . . da. — A čemo ta resni, pedantovski predgovor . . .? — Vznemirjaš me!«

In res je zdravnik še z večjo napetostjo in pozornostjo zrl v resni, mračni obraz doktorjev.

Nekako instinktivno je čutil, da se tiče to, o čemer ga hoče prijatelj obvestiti, najbrž njegove žene ter da mu Pečnik le potrди strašno novico, katero je čital ravnokar v anonimnem pismu, pisanem od neznane ženske roke. — In že sama misel na to, kar bode moral slišati prihodnji trenotek, vročinsko koprnenje in težka bojazen pred to novico mu je stiskala prsi, da mu je zastajala sapa, ter ga trla in tlačila z neznano močjo.

Moral se je prijeti ob bližnji stol, da se pod težo tega trenutka ni zgrudil na svetla tla . . .

»Torej veruješ« — je nadaljeval koncipijent s tihim, mehkim glasom, iz katerega je zvenela skrita bolest in tiho sožalje z zdravnikom. — »In če bi ti jaz — najbrž prvi — prišel z neko strašno novico — ne novico — recimo slutnjo, ki morda nima nikakršne, niti najmanjše istinite podlage, katero pa vendar moraš uvaževati v prilog svoje sreče, v prilog svojega srčnega miru, svojega dobrega imena . . . v prilog obitelji . . . Upam, da me umeješ, da ne boš trdil in me sumničil, da sem storil to le iz osebnih, nizkih namenov, iz podlih, neplemenitih nagibov — morda celo iz škodoželjnosti. Kar storim, storim kot prijatelj ter še enkrat poudarjam, da te svarim in te opozorim na — morda le dozdevno — nevarnost samo tebi na korist, v skrbi za tvojo srečo . . .«

Koncipijent je umolknil ter zrl naravnost zdravniku v prepadli obraz.

Ta je stal še vedno mirno in nepremično na istem mestu, opiraje se z ledeno, trepetajočo roko ob stol. — In ko je koncipijent že umolknil, mu je zrl še vedno z neko bolno napetostjo v obraz, kakor bi hotel še enkrat slišati vsako besedico, katerih nobena mu ni dala popolne jasnosti in gotovosti o prestopku Evelininem, katerih vsaka pa ga je ravno radi te nejasnosti in negotovosti le še bolj razdražila.

Stopil je k Pečniku, in da bi končal to grozno temo in negotovost, ga zgrabil z obema rokama za ramena, ga stresel ter kriknil z obupnim in ob enem prosečim glasom:

»Govori . . . govori — prosim te . . . Umori me — a ne muči in ne trapi me s tako krutostjo . . . Povej — povej vse . . .! Jaz moram vse seznaniti, vse — slišiš — vse . . .! Kaj veš o . . . o njej . . .?«

Koncipijenta je presenetil ta globoki, silni učinek njegovih besed, katere še vendar niso bile ničesar razodele. Strmeč je zrl v zdravnika ter se začel kesati, zakaj da je prevzel nehvaležno nalogo, da posvari prijatelja.

In molčal je. —

A zdravnik je prosil z onemoglim, otlim, skoro plakajočim glasom :

»Govori . . . prosim te, rotim te, govori . . . Ni-li res, o njej . . . o njej . . . o Evelini si hotel govoriti . . .? Oh, torej je res . . . torej je vendarle — res . . .!«

In kakor dete ihteč, se je zgrudil na stol, zagrebel glavo v roke ter se z lehtmi s težka naslonil ob mizo.

»Ivan, ne bodi čuden — ne vznemirjaj se brez potrebe . . . No, vidim, da so te že obvestili o tej stvari, da ti je že kolikor toliko znana — morda še več, kakor je res. A pomisli -- ni-li mogoče, da je cela stvar le obrekovanje, le podla šikana kakih nizko mislečih, farizejskih sovražnikov . . . ljubosumnih starih devic!« —

Pečnik se je nagnil nad zdravnika, se rotil, da je prepričan o nedolžnosti in zvestobi Evelinini. Prosil ga je le kot prijatelj, hoteč zabraniti kako večjo nesrečo, naj posvari Evelino, da se ogiblje ritmojstra, ker le tako je mogoče zlobne obrekovalce postaviti na laž, da bodo morali osramočeni umolkneti.

Govoril mu je pomirljivo in ljubeznivo kakor bolnemu otroku, ga tolažil z mehkim in sočutnim glasom, mu zatrjeval, da bolje misleče prebivalstvo mestno tega ne veruje, da časti Evelino kot vzor žene. —

Koncipijentu se je zdravnik smilil. Jezil se je sam na-se, da mu je ravno on zaval to rano.

Zorič pa je sedel nem in nepremično ob mizi, s trepetajočimi dolgimi prsti pokrivajoč blede, prepadlo lice.

»Torej je vendarle res . . .« je zamrmral včasih tiho, ne meneč se za koncipijenta. — »Vendarle res . . .! In svet že pozna mojo sramoto . . . se smeje . . . se veseli madeža na mojem imenu.«

In v tem trenutku je bil popolnoma prepričan o krivdi svoje žene.

A s tem prepričanjem mu je začela giniti tudi nema, neizrečna in grozna bol, v kateri mu je bilo otrpnilo srce in oledenelo celo bitje.

A kakor mu je ginila bol, se mu je duša polnila z gnevom in jezo — z divjo, plamtečo jezo proti oni, ki je kriva njegove nesreče in sramote, ki mu je oskrunila in oblatila do sedaj čisto, neomadežano ime — in proti onim, ki znajo o tej krivdi njegove žene, ki se mu — tako si je on mislil — na skrivnem rogajo, ga zasmehujejo, se radujejo njegove nesreče . . .

In ječeč se je dvignil. —

Pečnik je stal molčeč pred njim.

In tedaj je zablislila zdravniku misel, katero bi pač v vsakem drugem, zavednem trenutku zavrgel kot neopravičeno, absurdno, podlo.

A sedaj se mu je dozdevala celo verjetna, naravna in logična.

Pečnik je bil nekdanj v prav intimnem razmerju z obitelji Riegersbergovo. In ko se je on zaročil z Evelino, se ga je nekaj časa ogibal, bil videti neprijazen, da, ogorčen.

Ni-li torej mogoče, da je ljubil Evelino, da je imel tesnejšo zvezo z njo. In ker je dala prednost Zoriču, jo je začel mrzeti, sovražiti. In da bi se maščeval nad njo in njim — nedolžnim tatom njegove prihodnje sreče — ga je sedaj obvestil o padu Evelininem.

Obupna, zverska jeza nad vsem svetom, posebno nad koncipijentom, mu je zadušila v potrtem srcu vse plemenitejše čute, vso ljubezen, vse spoštovanje do prijatelja.

In v tej hipni besnosti je z nemim, jeznim, plamtečim pogledom premeril koncipijenta ter z zaničljivim glasom viknil:

»In ti . . . ti . . . ti mi javljaš prvi vso sramoto! — Ti me prvi, z mirno krvjo . . . ubijaš! Dovolj si se maščeval . . . dovolj . . .«

»Zorič!« —

A ta ni umolknil. Govoril je dalje, le trudil se je, da bi se umiril, da bi tem ložje, tem bolj premišljeno mogel žaliti prijatelja. Govoril je trdo, izrazito, počasi, da bi vsaka beseda tem gotoveje, tem rezkeje delovala.

»Ali moreš tajiti, da si mi javil vse to le iz nizkega hrepenenja po maščevanju? . . . Da, da . . . ni čuda — pri takem značaju!«

»Torej me res sumničiš . . .«

A zdravnik ni slušal doktorjevih besed. Hitro stopaje po sobi, je govoril glasno, s hripavim glasom:

»Prijatelj . . . prijatelj! Ha-ha-ha . . . Da, ti so prvi, ki se radujejo naše nesreče, ti nam zadajajo najgloblje rane . . . Prijateljstvo — prijateljstvo . . . oh . . . Ha-ha-ha! — Hinavstvo . . . sebičnost . . . laž!«

In spet se je zakrohotal kakor blazen ter tekal iz kota v kot, od stene do stene, od vrat do vrat, v krogu po celi sobi, krileč z rokami po toplem, z lahnim vonjem zdravil napolnjenem vzduhu. —

»Doktor . . . Zorič . . . prosim te, izpametuj se . . .«

»Da, vem — vem . . . ti si jo hotel imeti . . . Ti si se pečal že za gimnazijskih let z njo. — Bog ve, kaj vse . . .«

»Molči . . .! Žališ me!«

Koncipijent, bled kakor stena, se je postavil pred zdravnika, ga trdno prijel za roko ter mu resno, preteče zrl v žareče, blazno se blesteče oči.

A zdravnik se za to ni do cela nič menil, kakor niti ne bi videl grozečih pogledov Pečnikovih.

Govoril je, povedal vse, kar mu je razgreta domišljivost ravno ponujala in polagala na jezik. Z nekim rafiniranim veseljem je iskal besed, izrazov, stavkov in naglasa, da bi zadel prijatelja kar najbolj v srce . . .

A vsaka beseda je bila ob enem tudi obtožba njegove žene, z vsako je z grozno rezkostjo in krutostjo udaril sam sebe. Toda v viharju besnečih in neukročenih strasti je čutil neko čudno slast, ko je s tako grozovitostjo roval po svoji srčni rani, jo večal in večal, da ga je še bolj sklela in še močnejše pekla . . .

Koncipijent je stisnil roko v pest, in le s težka se je premagoval, da ni pri teh izmišljenih, krivičnih, neopravičenih sumnjah planil na zdravnika, ga pograbil za vrat, na katerem je žila vedno bila in trepetala . . . ter ga zadavil, da ne bi slišal več teh žaljivih, strupenih besed. —

»Da . . . da . . .« je kričal Zorič ter se polagoma, glavo prožeč naprej kakor razdivjan vol, približeval koncipijentu — »Prepovem ti mojo hišo . . . slišiš, prepovem za vselej . . . Izženem te . . . vržem te na ulico . . . Slišiš?!«

Koncipijentu so se roke onemoglo povesile ob telesu, kakor bi ga bila zadela kap. Bled kakor sneg, ki se je navešal na stekla oken, je gledal ta prizor — gledal strmeč razburjenega, polublaznega zdravnika, slušal najbolj nedelikatne, do škrainjosti žaljive besede, ki so ga navdajale s trpko, globoko ogorčenostjo, s studom . . .

»Doktor, vidim, da si razburjen — da ne rečem kaj hujšega. In baš radi tega nisem slišal, nisem hotel slišati tvojih razžaljivih besed . . . To je hvala za moje iskreno, čisto, nesebično prijateljstvo! — Dobro! — In tvojo hišo mi prepoveduješ! . . . Tudi prav! Odhajam . . . A morda še spoznaš kedaj, da si bil danes proti meni ne le surov in okruten, ampak tudi črez mero krivičen. Morda se še pokesaš kedaj tega trenutka, morda še poželiš kedaj mojega prijateljstva. A tedaj bode prepozno! — Med nama je pretrgana vsaka vez . . . med nama zija od sedaj globok, nepremosten prepad! — Pomni to . . . Z Bogom!«

Lahno se je poklonil ter nemo odšel.

X.

In mein allzudunkles Leben
 Strahlte einst ein schönes Bild;
 Nun das schöne Bild verblichen,
 Bin ich gänzlich nachtumbüllt.

H. Heine.

Zdravnik se je ustavil sredi sobe.

Od zunaj so se slišali glasni, hitri, trdni koraki odhajajočega koncipijenta.

Zoriču so še v globini srca glasno, nekamo bolešno odmevale trpke besede, katere je govoril Pečnik za slovo — in sicer z neko resnostjo, trdnostjo in samozavestjo, kakršne zdravnik do sedaj še ni poznal na njem.

Stal je kakor okamenel . . . Bil je potr, uničen.

Oči je v eno mer upiral v vrata, kakor bi pričakoval, da se še enkrat odpro, in se vrne užaljeni prijatelj.

Uvidel je, da mu je storil krivico, da mu je krivo, malenkostno tolmačil najčistejši, najnedolžnejši in vseskozi plemeniti namen, in da ga je smrtno razžalil.

Sramoval se je svojega surovega čina, ki se mu je kazal šele sedaj v vsej svoji nagoti in netaktnosti. —

»Torej sem tudi tebe izgubil« — je zaječal ter se zgrudil kakor uničen na stol, brez vsake fizične in psihične moči.

— A skoro se je začel spet izključno pečati s svojo ženo.

In kakor vsaki človek tudi v največji, neizogibni in že jasno pred njim stoječi nesreči še vendar vedno upa — in če ni več družega upanja, pričakuje kak izreden, čuden pojav višjih moči, tako se je tudi zdravniku začela porajati v tej grozni zapuščenosti, v tej duševni in telesni onemoglosti in potrtosti misel, katere se je za trenotek oklenil z vso svojo dušo, ki mu je za par hipov vrnila izgubljene in potrte moči: »Kaj, če je nedolžna . . . če je vse to le obrekovanje, izmišljotina, podla šikana . . .?«

In kakor bi hotel samega sebe še bolj prepričati o resničnosti te hipoteze, se je vprašal poluglasno:

»Bi-li bilo to nemogoče . . .?«

A ta žar, ki mu je za trenotek razsvetlil temno, grozno noč v mrkli duši, mu je ravno tako hitro spet ugasnil.

Bil je le kratek blisk v temni noči njegovega obupa . . .

Hkrati, kakor bi mu kdo doprinesel noč, neovržen in nad vse jasen dokaz, se mu je dozdevala krivda Evelinina povsem jasna . . . nedvomna . . . gotova . . .

Čudil se je le, kako tega ni že davno spoznal, kako da je bil do sedaj tako zaslepljen, da ni videl, kar se godi v njegovem najbližjem okrožju — in sicer skoro javno, kakor v glasen, zaničljiv posmeh njegovi lahkovernosti in kratkovidnosti . . .

Polagoma, natanko je analizoval v mislih zadnje leto — odkar je ritmojster pohajal njegovo hišo — posamezne dogodke, dejanja, pojave in govore . . . doma — v obitelji . . . in zunaj — v društvu . . .

Spomnil se je, kako je žena često iz kakega majhnega, ničevega vzroka zapuščala dom, izostajala po cele ure; kako je večkrat ni našel doma, ako se je vrnil pred navadnim ali napovedanim časom; kako se je često prepadla in prestrašila ter bila v vidni zadregi, če jo je slučajno vprašal, kje je bila.

Spominjal se je raznih besed, pretrganih, poluizgovorjenih stavkov, ki jih je slišal kje v kaki družbi . . . na ulici od kakega gigrlskega postopača ali od kake dame, kateri bi bila najbrž posebna slast, da razkrije čim preje sramoto Evelinino ter jo tako povsem izključi iz društev, iz salonov, v katerih je do sedaj prvačila in kraljevala s svojo lepoto, s svojo nenavadno, skoro ekscentrično, a duhovito smelostjo.

Spominjal se je onega čudnega smehljanja, onih skoro obžalujočih pogledov, s katerimi so ga sprejemali često v družbah, v katerih se je ponašal s svojo krasno ženo. Bil je blažen in srečen, videč, kako vse občuduje njegovo ženo, se ji laska in klanja.

»In ona je moja . . . moja . . . edino moja . . .« je mislil ter se kopal v tej osrečevalni misli . . .

A svet se mu je smehljal. —

In sedaj ga je hipoma s strašno močjo, z vso mrzko resničnostjo zadela grozna novica, da ta žena ni bila njegova, da ga je varala in se prodajala drugemu.

In umel je smehljanje sveta, umel obžalovalne poglede, s katerimi so ga sprejemali znanci, ko so ga videli zadovoljno, ponosno korakajočega ob strani Evelinini.

Pred dušo mu je stopal tudi on — in sicer tako živo, tako natančno in resnično, kakor bi stal živ pred njim; zrl je s svojimi sevaločimi, črnimi, strastnimi očmi naravnost vanj, krožil rdeče, nekoliko ozke ustnice v zaničljiv, škodoželjen zasmeh, češ: »Da, moja je . . . Premagal sem njo in — tebe . . . Odtegni se . . .«

In tedaj je preživo čutil, da je ta impozantni mož, ta zanimiva, individualna salonska figura s svojimi nekoliko ekscentričnimi nazori res silno nevaren ženskemu spolu, kateremu se je zlasti vedel prikupiti s prirojeno ali pa v življenja burnih dogodkih pridobljeno navado, da

je o vsem in o vsakem govoril z neko lahko ironijo, z nekim tihim pomilovanjem. Mnogo mu je pomagal pri njegovih naskokih in zmagah tudi strastni, brezobzirni temperament in železna vztrajnost, s katero je izvrševal svoje načrte . . . In da se je navdušil za mlado, duhovito ženo, s katero je občeval dan za dnevom, in katera je s svojo lepoto in ljubeznivostjo očaravala tudi manj strastne, resnejše in solidnejše može, nego je bil ritmojster — to je bilo pač povsem naravno. —

In kakor kaka železna, mogočna roka, ki nas z nepremagljivo silo drevi naprej ter nas z neizprosno grozovitostjo tira v brezdanji prepad, ga je dovedlo logično mišljenje, resno preudarjanje in objektivno sklepanje do groznega, neovržnega zaključka, da je brezdvomna resnica, kar mu naznanja anonimno pismo, in kar mu je razodel Pečnik v poluprozorni megli prijateljskega sočutja . . .

In z resignirano, mrzlo grozo je gledal, kako se podira podlaga, na katero je gradil svojega življenja srečo, in katero je smatral do sedaj za tako trdno, za popolnoma nepremično. —

Kakor še nikdar, se je zavedal v tem usodnem trenutku, da je sreča njegovega življenja, vse njegovo mišljenje in hotenje tako tesno spojeno s to ženo, z ljubeznijo do nje, da s to ljubeznijo mora propasti tudi to življenje samo, da je brez njene ljubezni življenje zanj celo brez pomena, brez smotra in veljave, da je le peza, s katero je sovražna usoda obremenila ramena njegova . . .

In sedaj je nenadoma spoznal, da ga ona ne ljubi.

In s tem spoznanjem je bilo spojeno še drugo, da namreč tudi on ne more nje več ljubiti! —

Do sedaj je bila njegova ljubezen napram Evelini obožavanje v pravem pomenu besede. Ta ljubezen je bila že davno dosegla vrhunec, da, ga že celo prekoračila, kar se je kazalo pri vsaki priliki in v nešteti malenkostih.

Z najvestnejšo, pretirano natančnostjo in udvorljivostjo se je trudil, da bi ji ugodil vedno in v vsem, ji izpolnil njeno najmanjšo željo, ustregel najčudnejšim zahtevam.

In vse je rad storil, vse je izpolnjeval z veseljem, zadovoljno in srečen, ker jo je obožaval in mislil, da ljubi tudi ona njega . . . edino njega . . .

O, ni bil več njen mož — ne, njen hlapec je bil, njen suženj, igrača v njenih rokah! . . .

Odprle so se mu oči! —

V trenutku, na mah, s strašno hitrostjo so izginile vse iluzije o ljubezni, o zvestobi, o sreči.

Z grozo je zrl v strašni prepad, v katerega se je pogreznila njegova žena, in v katerega je potegnila tudi njega s seboj, ker mu je z neizbrisnim madežem zaznamovala do sedaj pošteno, ponosno, čisto ime.

O, ko bi mogel oditi, odbežati . . . daleč . . . daleč, kjer bi nihče ne poznal niti njega, niti njegove sramote! — —

»Evelina!«

Zamolklo je zajechal, se opotekel po sobi, se naslonil ob steno in tresnil z glavo ob mrzli zid.

Neka sovražna, mrzla, brezsrčna roka je v malo trenutkih silovito raztrgala in razvezala vse vezi, ki so ga do sedaj vezale s tako demonsko močjo na to ženo.

Ni imel več žene!

Ona, katero je do sedaj smatral za svojo ženo, katero je ljubil s tolikim ognjem, mu je postala tuja, sovražna in sovražena . . .

Da, čutil je, da jo je začel zaničevati, mrzeti, sovražiti!

A s tem sovraštvom se mu je vzbujal v srcu še drug mogočen, silovit čut — hrepenenje po maščevanju.

Da, maščevati in grozno se osvetiti za vso preveliko ljubezen, s katero jo je do sedaj obsipaval, za vso požrtvovalnost, s katero ji je služil, za vse poniževanje, s katerim ji je hlapčeval. —

Maščevanje! —

Vse njeno ponašanje in vedenje se mu je dozdevalo sedaj le brezsrčna, rafinovana brezsrčnost.

In tudi za to se hoče maščevati — se mora — in se bode! . . .

A spet ga je prešinila misel, katero je bil že enkrat zavrgel, kateri pa bi vendar tako rad veroval: Kaj, ako je vendarle bila nedolžna, ako jo je vendarle po krivici dolžil te krivde! Kaj, ako sta oba le žrtvi podlih šikan in umazanih intrig, obrekovanja in sovraštva! —

In kaj, ko bi jo po nedolžnem kaznoval, se po krivici maščeval! . . .

Bolj in bolj se je oklepal nade, da še njena krivda vendarle ni neovržno dokazana; bolj in bolj se je vdajal temu zadnjemu upu, varal samega sebe s tem, kar si je tako želel.

A vendar je moral priznati, da pismo, izjave koncipijentove, njeno vedenje, sploh vse pričuje proti njej.

In sklenil je, da počaka. Morda se mu posreči, da dobi določnejših dokazov za njeno nedolžnost ali krivdo. Hoče jo opazovati in, če se prepriča, da je res kriva — potem . . . potem . . .

No, dalje ni mislil. —

Vroče mu je bilo.

V glavi pa so se mu mešale in valile v divjem metežu najraznovrstnejše misli . . .

»Razburjen sem« — je mislil — »ne morem cele stvari jasno presojudati . . . Moram na zrak, da se pomirim, si razburjeno kri ohladim ter stvarno premislim vse pro in kontra . . .«

Počasi si je oblekel dolgo suknjo s širokim ovratnikom iz bbrove kože. Hotel si je zapaliti smodko. A pomislil je, da bi ga moglo to še bolj razpaliti in razburiti ter jo je spet vtaknil . . .

Polagoma, tiho je zaprl za sabo visoka vrata ter zamišljeno stopal po hodniku.

V salonu je igrala Evelina neki komad iz Wagnerjevega »Lohengrina«.

»Igra« — je mislil z nepopisno bridkostjo zdravnik ter postal par trenutkov na polutemnem hodniku. — »Igra, kakor bi imela tako čisto vest, kakor jo je imela oni večer, ko sem prvokrat . . .«

Nova misel mu je zablisnila v glavi.

»Oni pomladni večer . . . oni prvi večer . . .« je ponavljal mehanski, z drhtajočim glasom.

In kakor mora mu je legel na dušo dvom, ali je bila pač še tedaj čista, ali se ni morda že tedaj le igrala z njim, ga goljufala! . . .

Spomnil se je, kako je tisti večer trkalo ob steklo odprtega okna rosno listje divje trte, plazeče se po zidu do oken — kako so se zibali po vročem vzduhu v sobi mehki, tožeči, plakajoči zvoki Chopinovega noturna.

In neznosna, divja bol mu je krčila burno utripajoče srce.

O, kje je oni večer, kje oni srečni, blaženi dnevi prve ljubezni, v kateri je bil vsaj on srečen, ker jo je smatral za povsem idealno, sveto! —

Skrbneje se je zavil v topli zimski plašč ter hitro stopal po kamenenih stopnicah, da bi čim preje prišel iz njene bližine.

Ko je odprl velika hrastova vrata, mu je zažvižgal naproti silni, ledeni sever, podeč in sipajoč mu ob vroči obraz velike, mokre, mrzle snežinke.

»Kako prijetno je vendar v sobi« — je spet pomislil ter postal nekoliko trenutkov med odprtimi vrati, da je veter drevil debele snežinke mimo njega na kamenena tla v veži — »kako prijetno, voljno je pri topli peči . . . med svojci . . . med dragimi . . .«

Kakor udarec težke roke ga je zadelo uničevalno prepričanje, da nima več nobenega dragega bitja, katero bi ga ljubilo, in katerega bi se on oklepal z vso ljubeznijo svoje po ljubezni hrepeneče duše.

Niti doma nima več! V lastni hiši je tujec, zasmehovan hlapec, ogoljufan suženj, človek brez vpliva, brez pomena — brez vsega!

In kakor lega ob jesenskih večerih mrzla, temotna in nezdrava megla na kako močvirnato krajino, v kateri se kuhajo snovi vsakojakih bolezni, tako je ovilo to prepričanje vse bistvo njegovo z morilno temo, z nepredirno nočjo! —

Česar še ni čutil in okusil še nikdar v življenju, to je spoznal sedaj z vso težo, s celo trpkostjo in z grozno bridkostjo. — Dozdeval se je sam sebi kakor pes brez gospoda, pes, katerega so izgnali in iztirali iz koč, v katero se je bil vtihotapil, ga obsuli s kamenjem, ga na pol ubili. —

Močno, z ropotom je zaprl vrata ter stopil na ulico.

Klobuk je potisnil globlje v obraz. Brez namena in smotra je blodil po ulicah, po katerih je bilo radi meteža le malo ljudi . . .

Sneg je neprenehoma naletaval. —

Hitro se je mračilo, kakor je navada ob takih jesenskih dnevih. —

Na oglih, na ovinkih ulic, po trgih so se zabliskavale luči . . . druga za drugo, kakor bi jih prižgala nevidna roka.

V prodajalnicah so se razsvetlila okna, v katerih so se bleščale najkrasnejše izložene stvari. Skozi debelo steklo vrat, ki je bilo prepreženo z lahno blestečo roso, je lila rumenkasta svetloba na beli sneg, ki se je od minute do minute višal ter postajal debelejši, trdejši.

Zdravnik pa je taval kakor v deliriju iz ulice v ulico, hoteč se umiriti in še enkrat resno premisliti in preudariti celo stvar.

K večerji ni šel domov.

XI.

In za čelo on se prime burno,
Stisne pest in ven drhti mračan;
Na uho mu bije smeh glasan. —
Bled nasloni se ob steno belo.

B a u m b a c h.

Pozno v noč je že bilo, ko je stopil dr. Zorič na pol premrzle in prezebel v neko kavarno.

Pri globoko se klanjajočem markerju z dolgim, ozkim, zaspanim obrazom, velikim nosom in majhnimi, vodenimi očmi je naročil steklenico madejre.

Kakor senca je izginila črna postava ter se za par minut ravno tako tiho, skoro skrivnostno vrnila. Resno, važno je postavil steklenico pred gosta.

In spet je tiho izginil.

Zdravnik se je naslonil nazaj k oknu in se oprl z lahtom leve roke ob ozko, z rdečim, mehkim plišem prevlečeno desko ob oknu.

Nemo, brez vsakršnega zanimanja je zrl v nasprotni temotni kot kavarne.

Le včasih je potegnil v par krepkih, dolgih požirkih iz male čašice močne, ogrevajoče in oživljajoče tekočine . . .

Dva elegantno oblečena gospoda kakih tridesetih let sta karambolirala z mrzlo, skoro dolgočasno mirnostjo.

Drogovi so na kratko, enozvočno trkali ob kroglice. Te so se tiho vrtele po zeleni preprogi, glasno udarjale druga ob drugo, se zaletavale v mizne strani in kotove ter nazaj odskakovale.

Igralca sta vztrajno molčala. Le včasih je ta ali oni na pol tiho — kakor sam za-se — izpustil kako vsakdanjo šalo, malomarno naredil kako utemeljeno ali pa povsem nepotrebno opazko, ali pa skozi zobe zaklel pri kakem nerodnem, ponesrečenem sunku.

In spet sta se pogreznila v globok, resen molk, zrla z napeto pazljivostjo na svetle, rdeče, rumene, sivkaste in rjavkaste krogle — na konec drogov, v eno mer jih mažoč in drgajoč s koščkom krede. Vihala sta si brke, se kratko, suho, prisiljeno nasmihala. Včasih se je ta ali oni porogal soigralcu, mu ironski čestital pri posebno nespretnem sunku . . . Stopala sto od ogla mize do ogla, mehanski izvlekla zdaj pa zdaj uri iz žepov, ju porivala spet v žepe, ne da bi si zapomnila, koliko kaže, se često skrbno, a vendar brez vsakega namena ozirala na veliko stensko uro v dolgi, fino polirani omari.

Ob steni — vratom nasproti — je sedela za svojim pultom mlada blagajničarka — interesantno, blede, nekoliko majhno dekle s širokimi rameni in boki, v pasu ozka in stisnjena, da je jedva mogla sopsti, bujna, velikih, temnorjavih oči, majhnih ust z nekoliko obledelimi ustnicami. Krog belega, mehkega vratu so se ji usipali valoviti, pepelnatoplavi lasje, ki so se ji lesketali v žarni plinovi luči kakor odsev krog glave kake blažene device, dasi na njej ni bilo najbrž dosti svetosti.

Krog nje se je s prisiljeno eleganco sukal mlad, majhen lajtenant širokega, ogorelega obraza in trdih, črnih brk, ki so mu uporno štrlele na vse strani, v usta in v široki, ploščati nos. — Z lehtmi se je naslanjal ob mizo, se nagibal z impertinentnim, čudovito trivialnim in ob enem neznosno samozavestnim in blaziranim nasmehom k lepici. Poluglasno, z debelim basom ji je nekaj pošepetaval v uho, ki je bilo ob koncih zalito z lisasto rdečico, in skozi katero je prosevala luč nedoločno in na lahko, kakor skozi debelo, motno brušeno steklo.

Posiljeno se je smejal, zvijal in mečkal z veliko levico bele rokavice, lovil z desnico njeno malo, ozko roko, jo stiskal, da je včasih

na lahko vzdihnila, na kar se je on le glasno, robato nasmejalo . . . In spet ji je pobožaval in gladil mehko roko, ji zrl v blede, voljno lice ter laskavo in hrepeneče šepetal:

»Ej — pardon . . . Vi ubožica . . . ali sem vas res tako hudo . . . Hm, pardon . . . vse popravim in poravnam . . . vse . . . Ej, te vaše oči . . . te oči . . . in ta alabastrna ramena . . . in ta labodji vrat! — Ne, resnično, božansko! . . . Občudujem vas — obožavam vas — — molim . . . diva Terezita . . .«

Blagajničarka pa se je zaspano nasmihala, zevala, se branila, če je postajal preveč drzen . . . včasih ji je švignilo par koketnih pogledov izpod črnobarvanih obrvi na mladega častnika — potem pa se je takoj spet ovila z ledeno mirnostjo in resnobo. A vendar si je pustila še dalje laskati od lajtenantčka, ki je imel sicer lepo uniformo, vroče, ljubezni prekipevajoče srce, črne oči, črne, pomadizovane in dišeče lase, hrabre brke — a malo denarja in veliko dolgov.

No, tudi ženske — blagajničarke so dandanes baje prozaične in materialistično navdahnjene stvarce! —

Oh, ta preklicani materializem preplavlja celi svet in okužuje s svojim pogubnim, strupenim duhom vse človeštvo! — —

Tedaj pa sta s hrupom, glasno govoreč, veselo, razkošno se smejoč in z dolgimi sabljami rožljajoč po parketnih tleh, prihrumela v kavarno dva nova gosta, častnika.

Videlo se jima je, da sta si ga danes privoščila že prav obilo. —

»Eh — bagatela . . . bagatela, le par stotakov je. To mu vržem še jutri pod noge — temu psu čifutskemu,« je kričal eden novodošlecev, že precej priletan poročnik s koščnim, dolgim obrazom, kateremu je bilo začrtalo viharno življenje že mnogo vidnih, žalostnih potez. — »Grom in strela . . . ta goljuf se je drznil s silo prodreti v moje stanovanje — pričeti škandal . . . In to radi par goldinarjev! . . . O infamija, o nesramnost plebejska!« . . .

»Molči sedaj o tem,« ga je tolažil spremljevalec — trebušast, nizek stotnik z dolgim, rdečemodrim nosom in nadutega, karminastega obraza — »molči . . . gostje slišijo . . .«

»Slišijo . . . slišijo,« je mehanski ponavljal poročnik. In kakor bi se šele sedaj zavedel, kje da je, je s tiho resignacijo povесil koščeno glavo s kratkimi, redkimi lasmi.

A takoj se je zopet razjaril, tresnil z nogo ob parketovana tla, zažvenketal s sabljo, zamahnil z desnico po zraku ter zasopel:

»Ventre bleu! — Sacre bleu! — Naj slišijo . . . A če se kdo gane, mu zavijem vrat, kakor ga bodem onemu prokletemu čifutu . . . Vražja duša pasja . . . sleparska . . . filistrska. — Par dieu . . .«

»Vraga . . . kavalir si, in te vznemirjajo take stvari . . . te jeze take ničevne malenkosti, bagatelnosti! — Beži, beži — škoda vsake besede,« je polagoma, z glasom dobrotnega protektorja govoril stotnik. Previdno, počasi si je odprezal sabljo ter jo naslonil v kot.

»Prokleta — ta jeza me še spravi v grob,« se je srdil pijani poročnik ter takisto postavil sabljo v kot, trkaje z njo ob tla in v eno mer zabavlja vse filistrskemu svetu. —

Sedla sta k majhni stenski mizici za tri osebe, ne daleč od okna, pri katerem je sedel Zorič, obrnjen v nasprotno stran in poluogrnen z mračno temoto . . .

Naročila sta najfinejšega konjaka ter ga srkala z vidno slastjo in s prijetno zadovoljnostjo. —

»Sicer pa vrag vedi, čemu potrebuješ toliko denarja . . . Kam ga spravljáš — ali ga morda kar suhega žreš?«

Poročnik je zvrnil čašico konjaka vase, trdo postavil na kameneno mizico brušeno, v plinovem svitu raznobojno se svetlikajočo posodico, si jezno zavihal uporne brke, se porogljivo nasmehnil, ne da bi odgovoril. —

»Glej — gaža . . . od doma dobivaš, kolikor hočeš . . . in še je vedna suša. — Žalostna je ta, dragi prijatelj!«

»Žalostna, zelo žalostna,« ga je ozlovoljen oponašal poročnik in z velikim črevljem tresnil ob svetla tla, da je blagajničarka za trenotek okrenila glavo v stran in zaspane oči na široko odprla. — »Ali naj mari živim kakor menih!« —

»Soareje, plesi, gledališče . . . igralke . . . izleti z damami . . . darovi — o to stane, to stane. — In te židovske duše ne posodijo izpod petdeset od sto . . . Vraga!«

Jezno je udaril z žilavo pestjo po mizici, da sta brušena kozarca z žvenketom odskočila in še par trenutkov zveneč trepetala in potrkavala ob belkastosivo kameneno ploščo . . .

»Hm, verujem ti, da tak luksuz stane precej drobiža . . . Saj še meni prede včasih prokleta slaba, dasi se ne pečam s takimi razkošnostmi. Sicer pa — potrpi le še par let in vsega se navoliš in prenasitiš . . . Poznam jaz to!« —

»Verujem, dragi moj . . . A pomisli: Ti si že živel, jaz pa sem pravzaprav šele začel . . .«

»Pa si preskrbi kaj cenejšega. Se-li ne dobi nič več brez zlata in diamantov? — Nekdaj je bilo to drugače . . .«

»No, saj je tudi sedaj nekako tako . . . A sreče je treba! . . . Oh, ko bi imel jaz tako v nebo kričečo neumno srečo, kakor naš Stanski . . . Veš, pri ženi onega bedastega doktorja Zoriča — ali kako ga zovejo — zlodej si zapomni ta barbarska imena . . . Oh, videl sem jo že parkrat . . . Fin kebrček! . . . Pravim ti, fin kebrček!«

Glasno, s hripavim, pijanim glasom je govoril te lascivnosti ter se ciniški nasmihal. —

»Da bi te! . . . Pusti te škandale,« je prigovarjal drug, ki ga je očitvidno lahko več prenesel. —

Zdravnik, zaglobljen v mračne, težke misli, se je pri imenovanju svojega imena prebudil iz svoje apatije. — Začel je prisluškovati.

Kakor na povelje krute usode, ki je hote in s premislekom zdravnika bacnila ravno v to kavarno, da sliši ta pogovor, ki ga je hotela s spoznanjem cele, gole, strašne resnice pahnuti v popoln obup in ga tako uničiti kakor povsem nepotreben atom stvarstva, je poročnik z nesramno mirnostjo razlagal razmerje Stanskega in Eveline . . .

Zorič je bil okamenel na svojem sedežu.

Napeto, s povešeno glavo, z zaprtimi očmi, roke stisnjene v pesti je poslušal nenavadno govorico, trepetajoč od strahu, da bi mu mogla uiti kaka besedica, oznanjajoča njegovo grozno, nečuvveno sramoto . . .

Stotnik, že navajen takim romanom, si je mirno sukaj dolge brke ter tiho, skoro brez zanimanja poslušal.

»Torej res?« je naposled zinil s povsem vsakdanjim glasom ter po strani pogledal natrkanega kolego.

»Ali dvomiš? Vse mesto ve o tem — vse mesto govori o tem . . . Ona je vsa nora nanj.«

»In njen mož . . .?«

»Ha-ha-ha . . . njen mož! . . . Bah, kdo se meni zanj! Ni on, niti ona!« —

»Dober človek baje.«

»Dober človek! . . . Bon dieu — dober človek! Čudom se ti čudim, amice . . . Kaj je dandanes dober človek, kdo je dandanes dober človek! — In posebno v taki stvari. Čudim se ti . . .«

»No . . . no . . . ne zavedam se, da bi bleknil ravno kaj posebno neumnega . . .«

A poročnik se ni mogel dovolj načuditi.

»Dober človek . . . Bog in vsi svetcii! . . . Bedak je, bedak — to ti rečem . . . Vraga, zakaj pa ne pazi na-njo — na tako krasotico!

— Zakaj lepa je res, to ti prisezam pri Bogu in vseh svetcih nebeških . . . »

»Vem . . . verujem . . . A čudno, res prav čudno, da je mož tako kratkoviden, tako zaupljiv . . . tako . . . tako . . . »

»O, jaz bi jo . . . ! Že davno bi ji zavil vrat . . . na mojo vero . . . vrat bi ji zavil, jo ustrelil, jo vrgel skozi okno . . . jo usmrtil z bodalom . . . kakor Otelo Dezdemono . . . Kaj, poetična smrt — kaj . . . ha-ha-ha . . . »

In smejal se je, kakor bi mu kdo plačal vse neštevilne dolgove. Med ozkimi, brezbojnimi ustnicami so se mu lesketali široki, ostri zobje. Brki pod nosom so se mu nategnili, štrleli še bolj uporno na vse strani. Celo telo se mu je treslo vsled tega homerskega smeha — in nihče, niti on sam ni vedel, zakaj da se pravzaprav smeje.

»Hm . . . » je pokimaval stotnik z debelo glavo . . . »hm . . . »

In ker ni vedel, kaj naj reče, se je naslonil ob zid ter mrmral:

»Dobro . . . dobro . . . da . . . res . . . dobro . . . »

»Kaj — torej ti ugaja moj projekt?«

»Izvrstno . . . Sicer pa bodi zadovoljen, da ni tvoja žena.«

»Eh, kaj pa še!«

»Bog si ga vedi, kak bode konec cele komedije. Gotovo tragičen!«

»Bah — kaj tragičen . . . Nič tragičen . . . Povsem filistrski. —

Stanski se je naveliča, jo zapusti, vrže v stran. Ona se vrne k svojemu preljubemu možu, ki v svoji hotentoški naivnosti nič ne sluti o celi spletki. Malce ga poboža, ga vpraša, jo-li še ljubi . . . Tudi ona ga zagotovi svoje vroče, zveste, neomahljive ijubezni. Malce se razjoka, poplaka — za onim, seveda. — On je razradoščen do neumnosti, očaran, ji osuši solze s poljubi . . . Tableau! — Konec je celi tragikomediji — do cela filistrski, plebejski, prozaičen konec . . . »

»Mogoče . . . A pusti to. Bodemo videli. — Pij raje, prijatelj, pij . . . » —

Čisto, jasno, veselo sta zazvenela kozarca. —

»Marker,« je s hripavim, zadušnim glasom klical zdravnik —

»marker . . . plačam! . . . »

Vrgel je nekoliko denarja na mizo, potisnil širokokrajnati klobuk globoko v obraz, se zavil v plašč ter kakor kak ubežen, zasledovan hudodelnik brez slovesa bežal iz kavarne . . .

— Zunaj je še vedno naletaval sneg — redko, težko, enakomerno, polagoma . . .

Velike, simetrične, tanke snežinke so padale mirno, tiho, nekoliko pošev na mokri tlak, ki je bil že precej na debelo pokrit z debelo

odejo, v kateri so bili vtisnjeni tu in tam sledovi velikih moških črevljev, in takoj poleg so bile majhne, ozke stopinje nežnih ženskih nog krasnih dam.

Sredi ulic so se razločno videli sledovi voz in konjskih kopit.

In snežinke so padale . . . padale . . . padale . . .

Na svetilnicah ob oglih hiš, ulic in na trgih, v katerih je gorel plin z velikim, zibajočim se plamenom, so se kopičile snežinke v visoke, rahle kepe, ki so polagoma lezle skupaj ter se včasih poveznile na stran ter se sesule s svetilnic na trotoar . . .

Tu in tam je prodiral skozi spuščene rolete sev luči; tu in tam se je videla za par trenutkov pri oknu kaka tenja, obsenčevala zaveso v nerazločnih, zabrisanih, širokih konturah . . .

Včasih so se začuli iz sosednje ulice tihi, škripajoči koraki. Krog opla je zavila kaka skrbno ogrnjena postava. In hitro, tiho kakor senca ali kaka nočna pošast, je izginila v drugi ulici ali pa v gosti, sivi megli . . .

Sicer je bilo že tiho, prazno in pusto po ulicah. —

Ko je bil ostavil zdravnik kavarno, je taval in se zibal kakor pijan po ulici. Oprijemal se je zidu, da se ne bi zgrudil.

V glavi so mu še vedno zvenele s strašno močjo grozne besede, katere je govoril poročnik.

In kakor pojan od brezsrčnih, grozних furij, je bežal — bežal od onega usodnega mesta.

Zabredel je v ozko, temno stransko ulico.

In tu se je naslonil ob mrzli, mokri, umazani zid nizke kočice ter škripaje z zobmi siknil:

»Torej je vendarle res . . .!«

In tedaj mu je napolnila dušo tako obupna, blazna jeza, da bi najraje hitel domov ter — kakor je rekel častnik — zavel grešnici vrat . . .

A čutil se je preslabega za to grozno dejanje, uničenega, potrtega, poteptanega.

Polagoma se je nekoliko oddahnil, zbral zbegane misli, se trudil umiriti razburjeno kri, vzburkane strasti . . .

A poročnikove besede so zvenele še vedno za njim kakor v zasmeš njegovemu malodušnemu begu . . .

»Vrat bi ji zavel . . . jo ustrelil . . . jo vrgel skozi okno . . . jo usmrtil z bodalom . . .«

Ni-li tako govoril častnik?!

In zakaj že tega ni davno storil!

Zakaj ne pohiti sedaj na dom ter je ne zadavi hladnokrvno in z mirno roko, z ledeno brezsrčnostjo, s popolno zavestjo in jasnim premislekom!

Grešila je! — In grehu mora slediti kazen!

Mora? . . . Li-res — mora?!

To vprašanje, ta dvom je zadel ob novo struno v srcu njegovem. — Mora? —

In koliko jih živi v grehu, v krivdi — a brez kazni! — Zakaj bi morala ravno njo dohiteti kazen v tem trenutku! . . .

In taval je brez smotra in namena dalje po ozkih, polutemnih, blatnih ulicah . . .

Postajal je pred vrati slaboglasnih, umazanih beznic, katerih obližje že vonja po tabaku, žganju, slabem pivu, po mokrem obutalu, premočeni obleki . . . Poslušal je hripave, divje glasove pijanih gostov, njih poulične, podle pesmi.

In dozdevalo se mu je, da je on po krivdi svoje žene postal tudi ud te demoralizovane, razdivjane druhal, da je pahnjen tudi v to blato, da se je pogreznil z grehom svoje žene, ki je del njegovega bistva, tudi on na to najnižje stališče. Dozdevalo se mu je, da nima več pravice do onih krogov, v katerih se je gibal in živel do sedaj, ko je bilo njegovo ime še neoskrunjeno, častno, svetlo in ponosno. Domneval je, da ne bode mogel več z mirno dušo, ne da bi ga oblila rdečica, zreti v obraz svojim kolegom, ne več prijateljski občevati z njimi. Izpojen je iz človeške družbe, vržen in pahnjen med izmeček človeštva, med najnižji, v blatu se valjajoči proletarijat — in vse to radi svoje žene.

Znal je sicer že preje in sedaj je spoznal še jasneje, da oni sloji človeške družbe, ki se nazivljejo z lepo zvenečo besedico 'višji', kateri se smatrajo za častnejše, boljše, plemenitejše, ker nosijo fino, dragoceno obleko, se vozijo v krasnih kočijah, stanujejo v razkošno opremljenih, komfortnih salonih in budoarjih, rokavičijo nežne, bele, dela nevajene roke, prirejajo z ogromnimi stroški dobrodelne soareje in veselice — sebi v zabavo — da ti sloji niso v moralnem oziru nič boljši od nizkih, umazanih, strganih, lačnih plebejcev, ki dušijo z žganjem skrbi, se opojajo do nezavesti, da morejo vsaj za trenotek pozabiti svojo grozno bedo . . .

A so predsodki v človeški družbi, katerih še do sedaj ni do cela podrl noben reformator, kateri se od dne do dne še večajo, ne pa da bi se manjšali. In tem se mora človek klanjati, ako se hoče gibati v tej višji sferi.

O, to društvo nikakor ne zahteva, da se ne bi grešilo, a zahteva, da se sramota in grdoba greha pokrije z lepo, prijetno krinko . . .

A njegova sramota je očita in znana celemu mestu!

Srce mu je zastajalo pri tej misli, in krčevito je stiskal prezeble pesti. —

Blodeč po ulicah, je srečaval ljudi, ki so se vračali iz gledališča.

Čul je njih smeh, slišal njih veselo kramljanje, videl njih zadovoljne, radostne, srečne obraze. In čutil je še hujše, še gorkejšo, težje svojo osamelost, svojo revo, svojo sramoto . . .

Elegantne ekvipaže z iskrimi konji, od katerih se je dvigal lahen, sivkast par, so hitele kakor sence mimo njega.

Na visokih kozlih so ošabno sedeli kočijaži, zaviti v temne, velike in debele plašče. Njih obrta lica so bila videti — povsem v soglasju z zimskim časom — mrzla, mrka in pusta.

V kočijah samih pa so se smejale, pogreznjene v celo morje kož, mehkih in voljnih kakor labodje perje, dame v elegantnih, dragocenih toaletah, pahljaje si navzlic mrzli zimi razgrete, vroče obraze.

In zdravnik je nehote pomislil, da morda vse te veselo kramljajoče, glasno se smejoče žene ravno tako varajo — ali pa še bodo — svoje može, kakor je varala njega njegova žena!

In moške morda ravno tako lahkoverno verujejo in prisegajo na njih zvestobo, čistost in plemenitost, kakor je on prisegal in veroval v zvestobo svoje žene! — —

Pozno v noč se je vrnil domov, polutrd od zime. —

Evelina je brez spanca ležala v postelji in nemirno pričakovala moža. Slišala ga je, ko se je vrnil. Slišala je, kako je polagoma, trdih, močnih korakov še dolgo stopal po svoji sobi. Govoril je sam s seboj, včasih se na kratko, čudno nasmejal. Prestavljaj je stole, odpiral peč . . .

In naposled je slišala, kako je zaškripal kanape, na katerega je najbrž legel k počitku . . .

Neka mučna slutnja se je polastila njenega srca. Neka bojazen, neka groza pred nekako neznano, bližajočo se nesrečo jo je mučila.

Nekolikokrat se je že na pol dvignila, da bi šla vprašat moža, kaj da mu je. A vsakokrat se je premislila in spet legla.

Ni si upala v njegovo sobo . . .

Vest se ji je bila obudila. In njen mogočni glas ji je šepetal v uho vse njene grehe, da ji je kakor bučno zvonjenje mogočnih zvonov vršelo v glavi.

Nemirno se je metala po mehkih blazinah . . .

(Dalje prihodnjič.)

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XII.

Za medice kozarec — grenčice
Izpiti je čašo do dna;
Za veselja, za vžitka hip kratek
Pogosto daš mero gorja. —
Aškerc.

domovanju dr. Zoriča je bilo tiho in mirno kakor v kaki mrtvašnici.

Zdravnik je nalik mrtvi, brezčutni mašini vršil svoj vsakdanji posel po starem, utrjenem vzporedu.

Ob določenem času se je odpravil v bolnico in na vizite k zunanjim bolnikom. Ob istem času kakor poprej je vzprejemal doma bolnike. A bil je kratkobeseden, raztresen. Videlo se mu je, da mu je bolj v mislih nekaj povsem drugega nego bolniki.

V prostem času je hodil sklonjen, bled, molčeč in pogreznjen v svoje težke misli, kakor senca iz sobe v sobo, ali pa je enakomerno, neprenehoma korakal po svojem kabinetu.

Nikogar ni ogovoril, nikomur odgovarjal.

Pri mizi je molčal. Vprašanja Evelinina je ali celo preziral, ali pa ji odgovarjal le kratko — niti prijazno, niti neprijazno, a samozavestno, odločno. A iz te odločnosti je kakor jek skrite, tajne toge zvenelo nekaj bolestnega, turobnega.

In pri takih prilikah so se uprle njegove velike, izrazite, zadnje dni kakor z lahno meglo prevlečene, nekoliko nemirne oči bodeče in ostro vanjo.

Bilo ji je, kakor bi ji hotel prodreti v srce in dušo, kakor bi hotel z močno, odločno roko odgrniti zagrinjalo izpred njenega notranjega življenja ter natanko, do zadnje, tudi najbolj malenkostne pičice spoznati njene najskrivnejše misli in želje. Dozdevalo se ji je, da zdaj in zdaj z zdravniško hladnokrvnostjo poseže nazaj v njeno preteklost, da vsaki hip prične z učenjaško natančnostjo secirati in od začetka do konca analizovati vsa njena dela, vse njene grehe. In spet si je domišljevala, da ji kot mož s trdno, neizprosno energijo strga prijazno, bleščečo krinko raz obraz. In gledal jo bode, kakršna je v resnici — krivo, grešno, propadlo, nezvesto prisegi, s katero se mu je zavezala in mu obljubila večno, nerazrušno zvestobo pred altarjem, pred obličjem Vsevednega in Vsevidnega, pred Onim, ki vsaki greh kaznuje, ki mora vsaki greh kaznovati, ker je neskončno pravičen.

In On mora — in gotovo tudi bode kaznoval njen greh . . . In ta kazen se bliža . . . se bliža . . .

Otrpnila je pri tem spoznanju! — Evelina je čutila, da se pripravlja nekaj nenavadnega, nekaj odločilnega.

Nekako soparno, težko moreče, pusto se ji je dozdevalo sedaj njeno domovanje, katero je bilo poprej prepolno njenega smeha, njene skoro otročje razposajenosti, kateremu je vtisnila ona pečat svoje individualnosti, svoje brezbržnosti, svojih nejasnih, izpremenljivih, vetrnatih nazorov, svojega lahkoživja.

Zamišljena, zaglobljena v neprijetne, temne misli, je sedevala ob teh meglenih, sneženih popoldneh v malem, do razsipnosti elegantno komfortovanem budoarju, po katerem se je razprostiral lahen, dremoten somrak, in katerega je napolnjeval oni čudni »milieu«, ki se širi v bližini krasne mlade žene. Z levico si je podpirala krasno glavico, katero so kakor zlat venec ovijali in krasili plavi, tanki, svedrasti lasje, v desnici pa je držala kak modni list ali kacega novodobnega nemškega ali francoskega novelista najnovejše delo.

Zamišljeno, mehanski je listala v teh zvezkih z zlato obrezo in z bogato okrašenimi platnicami — v Heyseju ali Wildbrandtu, Stormu ali Lormu, Dahnu, Ebersu ali Ecksteinu — v Bourgetu ali Daudetu, v Goncourtu ali Maupassantu, v Lotiju ali Prevostu . . . A brala ni. Le tu in tam je prečitala par vrstic . . . pol strani . . . celo stran . . . A ko je obrnila list, se ni ničesar spominjala, se ničemur domislila, kar je ravnokar brala . . .

Razne, ne baš prijetne misli so ji rojile po glavi, se mešale druga z drugo, se spajale v zmeten kaos . . . Različni spomini so se ji porajali. Vsakojaki prizori so se dvigali iz temne preteklosti ter ji

s čudovito jasnostjo, z grozno plastiko, z neverjetno realnostjo stopali pred duševno oko, kažoč ji v vsej nagoti njeno dosedanje življenje, njeno podlo izdajalstvo . . .

Srce ji je utripalo glasno . . . močno . . . hitreje . . . burneje . . .

In vest ji je govorila glasneje in glasneje bolj in bolj. Očitala ji je njen padec, jo karala, jo obsojala . . .

Mrzel pot ji je zalival blede, alabastrsko lice. Trepetala je, kakor bi jo mučile smrtne bolečine.

Plačevala je sedaj ono veselje, katero je uživala v grešni zakonolomni ljubezni.

In kadar se je proti večeru vračal zdravnik, je s čudnim nemirom, s tesnim srcem, da, z neko grozo poslušala njegove težke, počasne, enakomerne korake, ki so jasno, razločno zveneli iz njegovega kabineta.

V takih trenutkih jo je še bolj mučila nemirna, očitajoča vest. Dušo pa ji je polnila vedno večja bojazen in groza pred temno prihodnostjo in pred neizogibnimi nasledki njenega početja.

In tedaj se je začela bati onega ter trepetala pred onim, katerega je smatrala do sedaj za igračo brez volje in pomena, ki ji je bil do sedaj suženj, pokorno se klanjajoč njenim muham, ki je pazljivo poslušal na slednjo njeno besedo, da bi jo takoj brez ugovora in obotavljanja izvršil, kateremu je bila vsaka njena še tako otročja ali muhasta, blazirana želja — sveta, neoskrunljiva zapoved — katerega življenje je bilo slepo pokoravanje vedno se izpreminjajočim zahtevam te krasne žene . . .

Jasno je čutila, da se med njima nekaj izpreminja. Spoznavala je, da se v zdravniku vrši nekak preobrat, da se ta do sedaj tako mehki, popustljivi značaj utrjuje, a temu vzrok mora biti neki poseben, neobičen dogodek.

Dovolj je bila uvidela v teh par dneh, da gine njen ugled, pada njena moč . . . da so ničeve nje sladke besede, da se mož brani nje ljubkovanja, se odteguje njenemu društvu, njenim objemom, poljubom.

In to spoznanje, združeno z morečo zavestjo njene težke krivde, jo je storilo do cela malodušno, jo potlačilo in potrlo, jo navdajalo z obupno in tiho grozo. —

Poprej jo je zdravnik vsakikrat, kadar se je vrnil s posetov pri bolnikih, prišel pozdravit v njen budoar ali na vrt, ali kjer se je ravno mudila. A sedaj gre takoj in naravnost v svoj kabinet ter se ji ne prikaže razen pri obedu in večerji . . .

Poprej jo je pri mizi obsipal z ljubeznivostjo. Pripovedoval ji je sto in sto zanimivih in nezanimivih malenkosti. Govoril je o bolnikih, o raznih mestnih novicah in pikantnih zadevah. — A sedaj je molče, resno, sklonjen kakor pod kakim težkim bremenom, sedel v svojem velikem, gugajočem se stolu, neprenehoma, pazljivo zroč v časopise, katerih sicer navadno niti bral ni.

In če ga je kaj vprašala — prvi dan še smelo in na stari, samozavestni način, drugi dan že negotovejše in boječe — ji je odgovarjal vrlo kratko, točno, resno, brez vse prejšnje mehкости, negotovosti, galantnosti, ali pa je tudi povsem molčal ter le na kratko zmajal z rameni.

Le včasih, ko je mislil, da ga ona ne opazi, mu je izpod namrščenega čela bliskoma švignil bodeč, žgoč pogled na-njo. A ona je te poglede le predobro opazila. In če jih ni določno videla, jih je tem bolj čutila.

Vsakokrat je zatrepetala pod takim pogledom, ki ji je hotel prodreti v globino duše, s katerim ji je hotel razkriti in preiskati najtemnejši kot njenega srca. In nekak vroč tok se ji je razlil po celem telesu ter ji zalil s temno rdečico plahi obraz.

Bolj in bolj je bila prepričana, da mož ve za njeno razmerje s Stanskim, da se zbira nad njeno glavo preteča nevihta, ki lahko v prihodnjem trenutku z vso svojo silo zabesni nad-njo, jo ugonobi, uniči . . .

In misel, ki se ji je vsiljevala že stokrat in stokrat, odkar je hodila krive poti ter se pogrezala globlje in globlje — pa vedno jo zavračala in zatirala to misel — da pride namreč nekoč dan kazni in osvete, dan strašen za-njo in za njenega goljufanega moža, dan jeze in krvi — ta misel je dobivala sedaj v njeni duši vedno določnejše oblike; postajala je meso in kri, se oživljala in stopala pred-njo v celi neizprosni resnosti in vsej grozeči velikosti.

Vsaki hip je grozila, da jo uniči in zdrobi v pravično kazen za nje veliko krivdo. —

Čemur se je nekdanj posmehovala, kar se ji je zdelo nekdanj le vrlo glupo in smešno, to se je sedaj nagloma, preteče bližalo z vso svojo uničevalno močjo, katere se je tem bolj bala, ker ji ni bilo jasno, na kak način se pojavi.

Uvidevala je, da je kazen za njeno krivdo in njen greh le naravna, logična, a neizprosno resna, neovržna in neizogibna posledica, katere premisa je bilo njeno nenravno življenje, njeno hinavstvo, njene laži, njeno kovarstvo, s katerim je tako dolgo slepila ničesar neslu-tečega, zaupljivega in predobrega soproga.

Pri misli na ta neogibni nasledek ji je zastajala kri v žilah, ji je ledenelo srce. Vsa je otrpnevala, ves prejšnji pogum, vsa smelost, vsa samozavest jo je zapuščala.

Čim smelejša, čim drzovitejša je bila poprej, tem malodušnejša, tem bolj propadla, tem bolj zdvojena je bila sedaj . . .

Vsaki trenotek je pričakovala, da vstopi soprog v budoar, jo prime za trepetajočo roko ter ji mirno, ledeno, a strašno resno kakor najnemilosrčnejši, najstrožji sodnik zakliče s trdim glasom:

»Goljufala si me! — Sedaj je prišla ura osvete in kazni . . .!«

— In prišla je! —

XIII.

Desdemona: O Bog nebeški, ti smiluj se mene.

Otelo: Amen, iz srca globine.

Desdemona: Bojim se te! Ker ti si grozen res,
Ko ti tako plamte oči — —

Otelo: Pomisli grehov svojih.

Desdemona: Le ljubav moja
Moj je greh.

Shakespeare.

»Ni res . . .! Ni res . . . Laž . . . same laži . . .!«

Kakor razposajen otrok se je valjala po mehkem kanapeju ter vpila in vpila in zanikavala moževe obtožbe.

Krčevit jok ji je stresal visoko, krasno, sicer že nekoliko odebelelo, a še vendar dovolj stasito, klasično, elegantno telo. Pod tanko, skoro prozorno lila-rdečo obleko, globoko izrezano, so se burno dvigale bujne prsi, kakor bi hotele strgati tanko, lahno obleko . . .

Z vonjajočim, majhnim robcem iz japonske svile je skrivala zardele, gladko lice, po katerem so ji lile debele gorke solze — solze jeze in užaljenega ponosa . . . Z drobnimi, ozkimi zobmi, belimi kakor ravnokar padli sneg, je grizla ogel svilnatega mouchaira ter se premetavala s strani na stran, da so v kanapeju glasno škripale elastične žice.

Široki rokavi so ji zlezli doli do ramen ter so odkrivali ves kras in vso dražest mehkih, belih, elegantno zaokroženih rok . . . Tanki, bujni kodri so ji bili skuštrani in zmešani; prilepljali so se ji na vroče čelo, ob bleščeči, mramornati vrat. Dolgi, valoviti, bujni, dišeči lasje so ji kakor čudovito umetno tkan zlat plašč viseli čez alabastrska, mehka, obla ramena, se ji usipali čez hrbet, se ji ovijali rok ter se v debelih zlatih pramenih sprostirali po kanapeju . . .

»Laž . . . infamija . . . intriga mojih sovražnikov . . . Dame mi zavidajo, ker sem lepša, me črte, ker sem boljša, kakor so one. Možje

me sovražijo, ker se ne pečam z njimi, kakor delajo druge vse . . . vse . . . vse . . . od prve do zadnje . . . vse . . . !«

Plakala je in govorila polagoma, pretrgano. Vsako besedico je izgovorila posebej, po daljšem ali krajšem odmoru. A vsako je izrekla s posebnim naglasom, s trdnim prepričanjem — a zajedno strastno in ognjeno . . .

Njen mož pa je stal pred njo kakor brezčuten meden kip. —

Roke je prekrižal na prsih ter mrzlo, nemo, ne da bi trenil z očesom radi notranjega nemira ali iz usmiljenja z nesrečno ženo, ki se je zvijala in premetavala po kanapeju, zrl pred-se —

— Prišla je bila torej katastrofa, pred katero je trepetala zadnje dni, katere se je bala že od onega trenutka, odkar je bila začela hoditi krive poti.

Le skrivala je to bojazen, se je hotela obraniti. Izkušala je zadušiti in zamoriti oni tajni glas, ki ji je prorokoval in napovedoval gotovo kazen za njen greh.

Hoteč zadušiti in umiriti ta grozni klic vesti, se rešiti teh temnih slutenj, se je vdajala še bolj razkošnemu, pohotnemu, vse njene misli in vse njeno bistvo napolnjujočemu življenju . . . pogrezala se je globlje in globlje v življenja kalne valove, da bi jo njih šumno vrvenje in besnenje mamilo ter ji pregnalo neprijetne misli, temne slutnje . . . No, v vrtincu blaznega življenja je pač za čas utešila, uspavala in zamorila glas vesti.

A kazni ni mogla uiti, ker ni mogla predrugačiti, preustrojiti in uničiti večnih zakonov. — —

Prišla je torej ura osvete in plačila, ki sledi prej ali slej vsakemu grehu . . .

— Po večerji ji je rekel sicer prijazno, a resno in odločno, naj ga spremi v njegov kabinet . . .

Niti posebno prestrašila se ni, ker se je že tri dni — odkar je namreč spoznala čudno izpremembo na možu — neprenehoma pečala z mislijo na ta trenotek.

Za hip je prebledela. Vprašaje ga je pogledala s svojimi velikimi, vlažnimi, globokimi očmi, modrimi kakor rosne potočnice ob poletnem jutru . . .

Ni se obotavljala.

Šla je mirno, vdano, mehanski.

Uvidela je, da bi bil vsaki odpor odveč, ničeven, smešen.

Edini up ji je bilo zanikavanje vsake krivde in — solze in pa — sladkanje in dobrikanje.

Sicer tudi od teh pripomočkov ni mnogo pričakovala, ker je zadnje tri dni dovolj spoznala in čutila nenavadno in jekleno odločnost poprej tako mehkega soproga. A drugih ni poznala. Njeno duševno ravnotežje je bilo uničeno, uničene njene duševne sile, strte njene telesne moči.

Polastila se je je popolna apatija in letargija. Popolnoma se je vdala svoji usodi, onemu slepemu fatumu, ki se tako svojevolsko, često vprav tiranski igra s slabim človekom . . .

Povedal ji je v kratkih besedah, kaj mu naznanjajo dan na dan brezimna pisma, kaj se govori po mestu; kaj je že moral slišati od prijateljev, ki ga gotovo niso nalagali, kaj je slišal v kavarni . . .

Govoril je — vsaj na videz — mirno, z ledeno-mrzlo, jekleno odločnostjo, katera je krasno grešnico še bolj porazila, katera jo je prepričala, da je ta mož sposoben za vse, tudi za najhujše, ako prodre njegov srčni gnev na dan ter si da odduška v dejanju.

Iz vsake njegove besede je zvenela neizmerna bol in toga. A takisto ji je iz vsake njegove besede, iz njegovega pogleda, iz celega njegovega kretanja vela naproti mrzla, moreča, neizprosna odločnost, smrtonosna jeza in plamteče sovraštvo užaljenega, podlo goljufanega soproga. In ta jeza, to sovraštvo je bilo tem večje in strastnejše, čim večje je bilo poprej zaupanje, čim strastnejša ljubezen . . .

Ko je utihnil, je zavladala smrtna, težka tišina po sobi . . . Le mala, umetno izdelana ura budilka na nizki mizici iz mahagonijevega lesa je glasno, enakomerno tolkla.

Evelina, ki je do sedaj mirno, tiho, s sklonjeno glavo in glasno utripajočim srcem stala pred možem ter, hitro in težko diha, poslušala svojo obtožbo, je polagoma dvignila povešeno glavo ter pogledala zdravnika z dolgim pogledom.

Z nemo obupnostjo se je oklepala misli, da še morda vendarle ni nemožna vsaka rešitev. In iskala je na obrazu moževem sled kacega sočutja, usmiljenja. Trudila se je, zapaziti kak, dasi še tako majhen, negotov znak, da še tli v njegovem srcu iskra ljubezni do nje . . . morda se še da ta iskra razpihati in razplameniti v ogenj, ki uniči preteklost, očisti madež, vžgan njej in njemu po njenem grehu . . . Morda on niti ne veruje tem poročilom. Nemara jih smatra le za intrige, obrekovanja — bajke brez realne podlage . . .

Njen pogled se je dolgo upiral v lice zdravnikovo. —

A to-le je bilo mirno, ledeno, nepremično, kakor iz skale izklesano — a smrtno-bledo, temno, prepadlo, izmučeno od duševnih borb, od žalosti in gneva . . .

Spoznala je, da je soprog do cela prepričan o njeni krivdi . . . In ko je tako stal pred-njo, podoba neme žalosti, a vendar ponosen, trd in neupognjen, se ji je dozdeval sodnik, določen, da jo kazni za njen greh . . .

A ravno to grenko, grozno spoznanje ji je vlilo v otrple žile novih, obupnih moči . . .

Ne — vdati se noče! — Nikdar . . .!

»Laž — sama laž . . .« je viknila hropeče in glasno.

In kakor uničena od njegovega ledenega, grozečega pogleda, iz katerega je odsevalo ob enem globoko zaničevanje, se je zgrudila na kanape ter plakala in ihtela in v eno mer ponavljala, da je vse laž, vse izmišljeno . . .

»Laž . . .?!« — je ponavljajal zdravnik — »laž . . .?! — O, ko bi bila! A ni, žalibog . . . Resnica je . . . le prežalostna resnica, potrjena z neovržnimi fakti . . .«

»Kaka fakta . . . kaka fakta?« je ječala Evelina ter bila s kodravo glavo ob mehki pliš kanapeja.

»Kaka fakta — vprašaš . . .? Fakta . . . Fakta . . . To so — beri . . .!«

Treščil je kacih pet pisem na okroglo, svetlo mizico ob kanapeju.

In kakor bi ga onečistila perfidnost onih, ki so pisali ta brezimna pisma, in kakor bi ga omadeževala, ostrupila njegove žene nezrečna podlost, katera je bila na tem duhtečem papirju tako brezstidno razgaljena, razkrita in odkrita, si je z damastnim robcem skrbno obrisal bele, dolge prste . . .

A ona se jih ni dotaknila.

Molčala je in plakala . . .

»Tako globoko si padla, v tako blato si zagazila! Prodajala si se kakor kaka . . . kaka . . . poulična — vlačuga!« —

Zaplakala je glasneje . . .

»Molči — jaz zblaznim!«

A on je govoril, ker je moral govoriti, ker je moral dati odduška grozni zdvojenosti in obupnosti globoko ranjenega in užaljenega srca.

»Oskrunila si pošteno ime svojega očeta . . . omadeževala si moje ime . . . In ti si je hladnokrvno pogazila v blato, uničila vse moje nade, naklepe, srečo mojo . . . in — svojo!«

Skočila je s kanapeja, stopila tesno pred njega ter ga merila z velikimi, široko odprtimi očmi, ki so ji plamtele od notranjega ognja in ji ševale v neki čudni, nenaravni, blazni strasti.

Z malo nogo je jezno tresnila ob tla in, stiskaje drobne roke na mehke prsi, je vzkriknila:

»Molči . . . čuješ . . . molči . . . Jaz ne maram poslušati več teh podlih laži . . . Nočem . . . nočem . . . in nočem . . .!«

Kakor lahna senca je za trenotek zalila prozorna rdečica blede obraz zdravnikov.

Obrvi so se mu naježile. Oči so mu začele lesketati s sevajočim, fosfornim svitom, in, zroč ji naravnost v razburjeni obraz, je govoril s sikajočim, a trdnim glasom:

»Nočeš . . . nočeš . . . res nočeš . . . Ha-ha-ha . . . Ti nočeš . . .! In predrzneš se trditi to sedaj . . . tukaj . . . pred menoj, ki bi te lahko — ki bi te moral zadaviti za tvojo v nebo vpijočo pregreho . . . Ti nočeš . . . ti — ? — Kdo sme, kdo more in mora tukaj in sedaj reči: Jaz hočem' ali Jaz nočem' . . . Preudari trezno in jasno: Kdo — -- ti ali jaz! . . . Oh . . . nočeš . . . In s kako pravico zahtevaš, da bi te vprašal, ali hočeš ali nočeš . . . O, pravico do tega si že davno izgubila, zaigrala, zavrgla z nepopisno lahkoumnostjo . . . Nočeš . . .! — In ali si vprašala ti mene, hočem-li, ali nočem, da se prodaš drugemu, da pogaziš mojo srečo . . . zastrupiš moje življenje — uničiš mojo eksistenco v človeški družbi . . . In ti praviš: Nočem . . .! — Ti praviš to . . . ti . . . ti . . . Ha-ha-ha . . .«

In krohotal se je, da so se od tega obupnega, blaznega smeha tresle šipe na oknih . . .

»Ti nočeš . . . ti . . . ti . . . Moj Bog . . .«

In začel ji je spet naštevati vse grehe, s katerimi je izgubila vsako pravico, zahtevati od njega milosti in usmiljenja.

Kar ji je poprej povedal v izbranih, malo ne ljubeznivih, sočutnih besedah, odkrito, a vendar mirno, kolikor toliko se premagujoč in se oziraje na njo kot ženo in žensko — vse to je ponavljal sedaj s povsem drugimi besedami. Odkrival je brez fraz njen padec, ji govoril brez olepšave, ne da bi kaj zamolčal ali skrival, ne da bi se sramoval gnilobe, po kateri je moral rovati in brskati, ne da bi se zgražal pred prepadam, katerega je otvarjal pred-njo in pred samim seboj.

Vsa vroča strast, ki je do sedaj v njem dremala in spala, ves gnev, vsa neodoljiva ogorčenost, ki se je zadnje dni nagrmadila v njegovem srcu, ves brezmejni, divji srd nad izdajstvom ljubljene žene je kakor divji veletok, kakor besneč hudournik, katerega ne ustavi nobena zatvornica, né zadrži noben jez, ne premaga nobena človeška sila — bruhal in kipel na dan. Kakor mrzla burja je zablesnela njegova jeza nad-njo. Kakor pada mogočno kladivo na nakovalo, tako

so padale njegove besede na njeno v smrtnem strahu trepetajoče srce ter so ji odkrivale vso njeno grozno krivdo, ji kazale kakor skozi drobnogled vsa njena podla dejanja, njeno nesrečno življenje — izgubljeno iz lahkomišelnosti . . . zaigrano iz strasti — —

»Milost . . . Milost . . . !«

Trepetala je kakor list v jutranji sapi . . . Ječala je . . . Stokala je — ter se zvijala kakor pod težkimi, skelečimi udarci . . .

»Milost . . . Milost . . . !« —

A zdravnik ni poslušal njenih besed . . . Govoril je in govoril — fakt je sledil faktu . . . drug hujši od družega, drug ostudnejši od družega . . .

»Sovražim te« — je prekinila obupna žena njegov govor — »sovražim te . . . Da, ljubim Stanskega . . . ljubim ga s vsem ognjem svoje duše . . . In čim bolj ga ljubim, tem bolj zaničujem in sovražim tebe. — — Da, padla sem! A ne kesam se, nočem se kesati svojega greha . . . nalašč se nočem . . . Zgrešila sem pravo pot. A kdo je tega kriv? — Ti . . . ti . . . edino ti . . . Ti si mi puščal več prostosti, nego bi smel in mogel preudaren, zaveden mož. Ti si mi sam ponujal priložnosti, v katerih sem se navzela nezdravega duha, bolnih nazorov modernega društva. Ti si skrbel za prilike, v katerih so se začele razvijati moje strasti — — in ti jih nisi zadušil v kali . . . Zakaj jih nisem jaz? — Jaz sem žena, jaz sem morala obiskovati društva in hiše, v katere si me vpeljal ti. — Jaz sem bila nevedna, naivna, preprosta. In ko so se mi začeli v tem novem svetu laskati starci in mladci, nisem slutila nevarnosti, ki mi preti od tega . . . A ti, ki bi moral poznati čeri, katere so mi grozile, ki bi moral poprej študirati ljudi, predno si me seznanjal z njimi — kaj si storil ti . . . ! Nič — nič! — Tebi se je le laskalo, če se je vse navešalo na-me, vrelo za menoj kakor za kako gledališko igralko . . . Mirno, tiho si gledal vse to, zadovoljno se smehljaj — in mene prepustil moji usodi . . . Kje je torej krivda — kje prvi vzrok greha . . . ? — In kako si izpolnjeval v hiši, doma svoje dolžnosti . . . Nisi me li ti popolnoma razvadil, nisi se li slepo klanjal vsaki moji ženski svojeglavnosti, vsaki moji kaprici! — Nikdar se nisi pokazal moža, nikdar kot nekaj višjega, nekaj močnejšega. Nikdar se nisi trudil, da vladaš ženi, da je ne ljubiš samo slepo in brezumno, ampak da jo tudi vodiš, ji kažeš nevarnosti, katerih se naj varuje, jo svariš . . . Ne — bil si dete brez lastne volje, baba, suženj, mehkužnež — v posmeh meni in drugim . . . Kaj čuda torej, da mi je pri drugih imponiralo to, česar pri tebi nisem našla, in da so me drugi ravno s temi lastnostmi oma-

mili . . . Je-li čudo, da sem se uklonila možu, katerega sem smatrala za vzor vseh moških čednosti — na katerem sem videla razen ekscentrične, nenavadne lepote tudi vsa druga svojstva, katera sem si mislila že od mladosti neločljivo spojena z možem — katerih pa pri tebi nisem našla . . . Ti ne poznaš ženskega srca, ti ga nisi nikdar spoznaval . . . Ti ne veš, da se žena sicer brani moževega jarma, a da ji je ta vendarle potreben, da ne zabrede s prave poti . . . Ti si mi puščal polno prostost. — A prostost je rodila poželenje . . . Ti si me seznanjal z društvom, v katerem bohotno cvete moralna pokvarjenost. In v tem društvu, v tem nezdravem, okuženem ozračju je vzplamtela strast . . . Ti si mi dal priliko — in prilika je rodila greh . . . Kdo je torej kriv: — Ti, ali jaz . . . ?«

Umolknila je. —

Sama sebi se je čudila, odkod je črpila toliko duševnih moči, da mu je naravnost, brez pomisleka povedala vso grenko resnico. Niti sama sebi ni mogla raztolmačiti, kako je ravno v tem trenutku mogla z besedo izraziti vse ono, kar ji je že tolikrat rojilo po glavi, kar je že tolikrat na tihem premišljevala, s čimer je že čestokrat poskusila opravičevati svoje dejanje. — In sedaj, ko je bila njena usoda zavisna od ene besedice, sedaj je dobila za vsako tajno misel svojega srca besedo, sedaj je naenkrat dala vsem čuvstvom svojega obupnega, zbezanega srca realno podobo, ne brigajoč se za povoljni ali nepovoljni, morda usodni uspeh in nasledek svojih besed . . .

Zdravnik je čutil, kako mu je udarjala vroča kri v brezkrvni obraz, kako mu je valovito, razburkano, hitreje in hitreje plula po žilah. —

Nezaslišana smelost, s katero mu je bruhala v obraz svoje misli, dokaze in obtožbe, in zavest, da je v njenih besedah dokaj resnice — da je bil res mehkužnejš njej nasproti . . . sluga, slepo orodje brez lastne volje, da je zanemarjal, ali vsaj celo krivo izvrševal svoje zakonske dolžnosti — vse to ga je še bolj razburilo in razgnevilo.

Ginila je njegova navidezna mirnost, katero je do sedaj — vsaj deloma ohranil. — Neizrečena, nečloveška, divja besnost ga je premagovala bolj in bolj. S hripavim, hreščočim glasom je kričal:

»Tako — jaz . . . jaz . . . jaz sem kriv! — Jaz, ki sem daroval vse za-te . . . jaz, ki sem se trudil od zore do mraka le za-te . . . jaz, ki sem živel kakor kak boren delavec, da si se ti bleščala in se ponašala z razkošnimj toaletami . . . jaz, ki sem si pritraval, kar sem le mogel, si odpovedal vsako najmanjšo zabavo . . . jaz, ki sem žrtvoval vse za-te — za-te . . . tebi na ljubo.«

Prijel se je za vročo glavo ter zaplakal kakor dete . . .

A kakor bi se sramoval te slabosti, je pričel spet s trdim, le malce tresavim glasom:

»Pošteno, cenjeno, ugledno je bilo do sedaj pred svetom moje ime. Brez vsake sence, brez vsake pege, brez vsakega najmanjšega madeža je bilo . . . In moja čast je bila moja sreča, moj ponos — moje častno ime je bilo moje življenje . . . A ti si je oblatila, ti si je umazala s svojo neukročeno, podlo strastjo, s svojo nebrzdano razuzdanostjo. Ti si upropastila sebe . . . mene . . . mojo eksistenco . . . In zato bodi prokleta . . . prokleta . . .«

Ni mogel dalje govoriti. Le parkrat je še siknil nekaj nerazumljivega skozi stisnjene zobe. — —

Bilo mu je, kakor bi mu vlil kdo v žile strupa, ki je polagoma, a strašno, huje in huje deloval ter mu jemal zavest, da ni mogel več misliti, niti se cele svoje nesreče več spominjati . . . Le to je čutil, tega se je zavedal, da mu je storila ona grozno, v nebo vpijočo, neodpustno krivico, katero mora kaznovati — — — strašno, krvavo kaznovati.

V glavi mu je šumelo, vrelo. Vse se je vrtelo, vse je plesalo v divjem vrvežu krog njega. Čudne podobe, brezstidno se režeč in smejoč, zroč mu z razbrzdanimi, pohotnimi pogledi v žgoči obraz, so se podile po sobi, izginjale in se spet prikazovale . . .

Jasno je videl le njo — ki je vedno stala še nepremično, kakor pričakujoč svojo kazen, pred njim . . . Ha-ha-ha — to je bila ona — grešnica . . . ki mu je zastrupila srce, mu uničila življenje . . .

In prešinila ga je neka divja, pohotna slast, umoriti to sireno in uničiti z njo njen greh, izbrisati in oprati s tem madež raz svoje ime.

Nehote, kakor na povelje višje moči je stisnil trepetajočo desnico v pest ter jo visoko dvignil, da bi pobil ženo na tla. — —

Evelina je prebledela. Solzne, lesketajoče oči je uprla v njegovo močno, stisnjeno pest . . .

Mehanski, instinktivno, težko in polagoma je dvignila roke, kakor v obrambo proti barbarskemu napadu moževemu . . .

Pri tem se je nagnila z gornjim delom telesa nekoliko nazaj.

Dolgi, valoviti, svilnati lasje so se ji prosto, v valovih usipali črez svetle, bele rame, in ritmično, valovito dviganje napetih prsi se je razločevalo še jasneje, določneje. —

Izpod stropa pa so lili bogati rumenkašti žarki viseče svetilke, se lovili, trepetali in se igrali po zlatih laseh, božali mehka ramena, čarobno obsevali alabastrski, labodji vrat . . .

Zorič je, kakor bi se sramoval surovega čina, polagoma spet povetil roko. In kakor bi se bal, da ga še sedaj, v tem najodločnejšem trenutku premoti in omami demonska lepota žene — ki pa ni bila več njegova žena — je obrnil temno sevajoče oči v stran ter zamrmral:

»Oskrunil bi se, če bi se te dotaknil. — — Bodi prokleta...!«

Evelina pa je še vedno zrla navzgor, kakor bi ji še vedno pretila stisnjena pest, katera jo hoče podreti, pobiti . . .

Zdajci pa, kakor bi ji zablislila kaka rešilna misel, je zamrmrala poluglasno in odločno:

»Ne morem . . . nočem dalje živeti . . . Raje umrjem . . .

In hitela je k oknu ter ga začela odpirati.

A njegovi krepki prsti so se kakor klešče ovile njene tanke, mehke roke:

»Pusti to . . . S tem ničesar ne popraviš . . .«

»Pusti me — — barbar . . .!«

Zgrudila se je na tla. —

Kakor zlat pajčolan so ji ovijali duhteči lasje blede obraz, na katerem so lesketale solze — vrat, ramena, hrbet, prsi . . .

»Vstani!« —

»Ne . . . Trinog . . .!«

S krepko roko jo je dvignil od tal ter jo na pol vlekel, na pol nesel proti kanapeju . . .

»Okrutnež! — Umori me — umori me! — Končaj svoje trinoštvo — krvnik!«

Kakor blazna je kričala z ihtečim glasom ter si trgala obleko raz prsi.

»Umori me . . . umori me . . . Moj Bog . . . moj Bog . . . ti se me smiluj!«

»Molči — vlačuga . . . Ne oskrunjaj imena božjega . . .«

Pahnil jo je od sebe, da se je ječe zgrudila na kanape.

»Daj — daj — umori . . .«

»Ha-ha-ha . . . Umoriti! — Ne, krvnik nisem . . . Živi! — Živi — s svojo sramoto, živi. — Živi, da bodo ljudje kazali za teboj, kakor za izmečkom človeštva, za nesramnico, izpojeno iz človeške družbe. Slednja tvoja beseda je laž, slednji čin hinavstvo, goljufija, umazana komedija. — Živi, dokler te uniči nikdar mirujoči, nikdar molčeči, vedno očitajoči glas vesti . . .«

In kakor bi hotel svojemu prokletstvu dati večjo moč, jo je lahko prijel za ramo ter dejal, polagoma izgovarjaje vsako besedico s poudarkom, z globokim prepričanjem:

»A vedi: — Nad nami živi nekdo, ki sodi, ki plačuje in kaznuje . . . On bode sodil tudi tebe — on te bode plačal po tvojih delih . . . Zasluženemu plačilu ne uideš . . .«

Njen obraz je še bolj prebledel. Oči so se ji razširile, da se je videla velika, svetla, malce s krvjo zalita belina.

Zdravnik je stopil za korak nazaj ter še enkrat — kakor v slovo — rekel glasno in slovesno:

»Torej živi . . .!« — —
* * *

Zorič je šel počasi, s sklonjenim telesom in povešeno glavo iz kabineta.

Ko je zaprl glasno vrata, je zavladala tišina po hiši . . . Evelina je prisluškovala. A ni slišala njegovih težkih, zadnje dni nekako drsajočih korakov.

Torej še ni odšel . . .!

Nepremagljiva radovednost jo je silila, da se je navzlic svojim potrtem in skoro do cela uničenim duševnim in telesnim močem tiho splazila k vratom. Z desnim očesom — z levim je mižala — zroč skozi malo ključavniško luknjico, ga je videla na razsvetljenem koridoru slonečega ob rjavkastobojni steni. Obraz si je zakrival z rokami. Visoko, široko, močno telo pa mu je trepetalo in drgetalo, kakor bi ga tresla najhujša mrzlica . . .

Ravno tako tiho se je splazila nazaj na kanape.

V krasnih, še solznih očeh pa ji je plamtel ogenj divje zadovoljnosti in škodoželjne sreče.

Tako globoko je že bila padla, tako se ji je bilo srce odtujilo možu, na katerega je bila navezana s sveto, večno, nerazrušno vezjo, da jo je njegova neizmerna bol, njegovo neizrečeno trpljenje navdajalo le z neko slastjo, z neko razkošno zadovoljnostjo! . . .

— Tiho, mirno je bilo v sobi, kjer se je ravno pred kratkim vršil tako tragičen prizor iz vsakdanje žaloigre.

Le mala ura budilka na nizki mizici iz mahagonijevega lesa je hitro, glasno, enakomerno tolkla. — Velika, bronasta svetilka pod stropom je v eno mer lila rumene pramene svetle luči po sobi — čez pisno mizo, čez nizke, težke stole s kolesci, čez zelenkasto peč, po visokih podobah v bogatih, širokih, z zlatom okrašenih okvirjih, po širokih, finih preprogah na svetlih tleh . . . čez kanape . . . in čez Evelino samø . . .

Zunaj pa je žvižgal in cvilil mrzli sever, trkal ob okna, tresel raz strehe zmrzli, kakor sol drobni, trdi sneg. V celih oblakih ga je

drevil in podil po ulicah, zagrinjal in ovijal z njim redke pasante, jim ga metal v obraz, tresel v oči, ušesa, za vrat . . .

Pol sedeč, pol ležeč na mehkem kanapeju, je Evelina nepremično zrla v vrata, za katerimi je bil izginil pred kratkim zdravnik — njen mož.

V očeh ji je plamtel in gorel nenaraven in nenavaden žar . . . Lice ji je bilo blede, prepadlo, izmučeno in še mokro in vlažno od solza; le včasih ji je za trenotek — skoro nevidno — malce zardelo, kakor bi ji silila kaka nenavadna, težka misel kri v obraz.

Levica ji je mehanski igrala s fino, od solza mokro rutico.

Malo, belo, elegantno desnico pa je stisnila v pest, zagrozila z njo proti vratom, skozi katera je bil odšel mož, ter sikaje zamrmrala:

»Trinog . . .!«

Zamislila se je. —

Za čas pa je spet zamrmrala:

»Živi! . . . Ha-ha-ha . . . Ni-li tako zagrozil? . . . Živi . . .!«

In spet je za par hipov umolknila. — —

— »Kako je rekel: — ,Nad nami živi nekdo, ki plačuje in kaznuje . . . On bode sodil tudi tebe . . . On te bode plačal po tvojih delih . . . Zaslužnemu plačilu ne uideš . . .!« — Ni-li tako govoril?»

Vztrepetala je in še bolj prebledela. —

»Res . . . res . . . čuje nekdo nad nami . . .«

In duh se ji je zazibal nazaj v pretekle dni . . .

»Da, tako jo je učila nekdanja ljubeča mati. Z neumorno skrbnostjo, neutrudno pridnostjo in gorečo ljubeznijo ji je vsajala v mlado, nepokvarjeno deviško srce ljubezen do onega, ki čuje nad nami. Ob enem s to ljubeznijo pa ji je polnila mehko, dovzetno srce tudi s strahom in studom pred grehom . . .

A sedaj ljubeče mamice ni več. Zaspala je bila večni sen . . .

V njenem srcu pa so bili zadremali in zaspali plemeniti čuti, katere je budila in gojila skrbna mama . . . Obledeli so ji bili dobrodejni vtiski prve mladosti, zatemneli v življenja burji . . . Odzvene so bile zlate besede materine. Pozabljeni, pokopani, zamorjeni in zadušeni so njeni krasni nauki . . .

Vse to je bilo minilo, izginilo v preteklosti, kakor krasen sen, se potopilo v brezdanjo, temno večnost, kakor se potopi dragocen biser na nevidnem dnu globokega, neizmerne morja . . .

O, kako krasna je bila ta nežna, čista mladost, ko še ni poznala zla in hudobnosti sveta, ko se ji še niti sanjalo ni o življenja težkem bremenu . . .! —

A kako povsem drugače je sedaj! —

In zahrepenela je spet po svoji mladosti, po brezbržnosti in nedolžnosti, po onem čistem srcu, ki je bilo tako neomadeževano in krasno kakor ravnokar padli sneg . . .

Pa saj je to že minilo . . .! In nikdar več se ne vrnejo oni dnevi blaženstva in sreče . . .

Zaplakala bi bila po njih! . . .

Kako srečna je bila tedaj! —

A sedaj — —! —

In dozdevalo se ji je, da je že davno . . . davno tega, kar je z ljubeznijo mislila na onega, kateri edini more osrečiti nemirno srce človeško. — Davno, vrlo davno je tega, ko je še z otroško nedolžnim koprnjenjem hrepenela k onemu, ki nas edini more varno voditi po življenja težkih, nevarnih potih, ki nas edini varuje in ščiti v nevarnosti in v nadlogah, če se z zaupno, verno dušo zatekamo v njegovo naročje . . .

A ona se je bila z grehom obrnila od njega. Izrovala je bila iz globine srca vso ljubezen do njega, zavrгла njegovo pomoč . . .

Vdala se je bila grehu — in grehu je sledil greh . . . krivdi krivda . . . druga večja in hujša od druge . . .

A On plačuje vse dobro . . . in kaznuje vse hudo! . . .

»Kaznuje tudi . . .?«

Glasno, kakor bi se mogla na ta način prepričati o nasprotnem, je izgovorila te besedici . . . Glas ji je trepetal. Topo, brez življenja je zrla pred-se, kakor bi gledala kake nevšečne, grozeče prikazni . . .

»Kaznuje . . . kaznuje . . . ,In on bode plačal tudi tebe po tvojih delih' . . .«

Da . . . da . . . In to ji je izpričala že neštetokrat tudi lastna vest . . . Svarila jo je, jo opominjala, naj se vrne.

In sedaj se ji zopet oglašča . . . močnejše kakor kedaj poprej . . . silnejše . . . silnejše . . .

Nazaj! — Nazaj! —

In iskra dobrega in plemenitega, ki je navzlic njenim zmotam kakor pod pepelom še tlela v globini njenega popačenega srca, se je začela razžarjati — je začela svetiti . . . plamteti . . .

Nazaj! —

Da, nazaj — nemara je še možno . . . nemara bi se dalo še vse popraviti . . .

Pokora, solze bi vse izbrisale, vse očistile.

In na razvalinah starega življenja bi se dvignilo novo, prerojeno, boljše, krasnejše! —

O, kako lepo, kako čarobno bi bilo to! —

In spet bi bila otroško zadovoljna in tako mirna . . . in tako srečna . . . kakor nekdanj . . . nekdanj . . . davno . . . davno . . .

In kakor bi se hotela naslajati s temi spomini in se kopati v tej domnevani sreči, je polagoma zaklopila modričaste oči ter težko glavo naslonila na kanape . . .

Da, to bi bilo krasno! —

In mož bi nemara tudi vse pozabil. In tudi on bi bil zopet srečen . . .

Tudi — on . . .!

In srce, ki se je začelo odpirati boljšim, plemenitejšim čutom, ji je pri misli na sovražnega moža prešinilo bridko, trpko čuvstvo.

Radi njega se naj odpove vsemu! — Radi njega, ki se je vedel še ravnokar tako barbarski, sramotno in brezsrčno proti njej, kakor bi bila njegova sužnja . . . Njemu na ljubo bodi vse končano . . .!

In pozabila je, da bi bilo le v njeno srečo, ko bi se vrnila. Pozabila je, da bi s tem spet dobila srčni mir, da si sploh more nekdanji mir in izgubljeno zadovoljnost priboriti le s tem, da zapusti sedanje krive poti . . . In ni pomislila, da je to njena dolžnost, da mora tako — in le tako — ravnati, ker je s sveto, neločljivo vezjo združena z možem . . .

Ne, tega ni pomislila.

Pomislila je le eno, zavedala se je le enega: da tega moža sovraži iz vse svoje duše, da se hoče in mora maščevati nad njim.

Zmagovale so zle sile. —

— »Ne . . . ne . . . ravno nočem . . . nalašč nočem . . . Ne odpovem se Stanskemu — ne zapustim ga . . . Raje pretrpim vse . . . raje propadem . . . poginem . . .«

Žar strasti in sovraštva ji je zabliskal v krasnih, globokih očeh.

»Ne in ne! — A če me zadene kazen, če me res mora zadeti — zadeni me . . . Nazaj ne morem . . . ne maram . . . nočem.«

Krasne, mehke, bujne ustnice je odločno in tesno stisnila drugo ob drugo, kakor bi se bala, da jo vendar še premaga njenega srca boljše čuvstvo. —

»Ta bedak! — Kako je divjal . . . Ha-ha-ha . . . Živi . . . živi . . .! — Da, da — živela bom — živeti hočem, da se maščujem . . . osvetim . . .«

In na gladko, mehko, žametasto lice ji je legla neka temna, odurna senca.

Krog malih, makovordečih, fino zaokroženih ustnic se ji je zazibal za par trenutkov vprav demonski, diabolski hudoben nasmeh . . .

»Živi! — Da, živela bom — in morda malce drugače, kakor bi bilo tebi ljubo . . .«

Vstala je.

Iz velikega ogledala na preprosto a okusno slikani steni ji je gledala naproti njena lastna podoba. — Dolgo je zrla to krasno, junonsko ženo . . . Popolnoma se je zagledala v ta prozorni, ovalni obraz, v ta krasni stas, v polne, fine roke, v široka, mehka ramena. Lasje so ji blesteli, in kakor mehanski jih je začela gladiti in urejevati . . . In bleščali so se in se lesketali kakor zlati valovi . . . Spomnila se je krasne priče o 'Zlatovlaski' . . .

Zadovoljna, kopajoča se v blaženstvu in opojni sreči nad lastno krasoto, se je lahko nasmehnila . . .

In počasi je šla iz sobice. — —

(Dalje prihodnjič.)

Zimska idila.

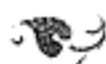
Proti cerkvi veseli mi svatje gredo
Po snegu, po snegu v svečani,
Nevestica ima že sivo glavo,
A ženin kožuh s tulipani.

Tam v cerkvi zagodejo šolski gospod
Okrogle, pa v durih, ne v molih;
Dekletca mlada so poskrila se v kot,
V cerkvenih se kihajo stolih.

Od zunaj je zima, aj zimica pač,
Pa vendarle solnčece greje,
Potok se hahlja, ker ne more drugač,
Poredno se vetrček smeje.

Pa kaj da se ne bi pač smejal sladko
Potoček in vetrc s farani,
Ko ima nevesta že sivo glavo,
A ženin kožuh s tulipani.

Zor.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XIV.

Hast einer Welt Besitz du dir gewonnen,
Sei nicht erfreut darüber — es ist nichts!
Und ist dir einer Welt Besitz zerwonnen,
Sei nicht in Leid darüber — es ist nichts!
Vorüber gehen Schmerzen sowie Wonnen,
Geh an der Welt vorüber — es ist nichts!

Hosein Wais-Schack.

ivljenje vdove Otilije Merkove je postajalo vedno bolj
nejše . . .

Ritmojster se je od onega časa, ko je začel ljub-
kovati z doktorico, za-njo vrlo malo menil.

Dajal ji je sicer še denarja, da se je mogla vsaj
pošteno živiti. Ali tudi denarne prispevke je vedno bolj krčil. Slednjič
pa je popolnoma pozabil, kaj je dolžan nesrečni žrtvi svoje slepe, ne-
nasitne strasti . . .

Nekoliko časa se je Mihelec zanimal za-njo ter ji dvoranil vprav
kavalirski.

A polagoma se je tudi on začel odtegovati, ker je v svoji po-
tratnosti, kateri se je bila privadila v zadnjih treh letih izobilja in
razkošja, zahtevala od njega žrtev, ki jih dalje časa nikakor ni mogel
zmagovati.

In vrhu tega se je začela na nesrečo Otilijino zanimati za Mi-
helca neka bogata devica, ki sicer ni bila več v življenja prvem,
pestrem cvetju, pa je imela kaj hvale vredno in vablivo prednost pred
vdovo: bila je bogata. Zalagala je mladega častnika z denarjem in
drugimi darovi.

In to je odločilo, Mihelec, ki je tičal do vratu v dolgovih, in ki je bil v svojem bistvu poleg vseh svojih slabosti vendar kaj praktičen mož, se je trdno oklenil stare device ter je vdovo popolnoma zanemaril . . .

In vdova je bila sama. —

Ko se je bila vdala Otilija, zapeljana od sladkih besed ritmojstrovih, omamljena po njegovih krasnih obljubah, preslepljena od njegovih bogatih daril, ki so v njenem siromaštvu vplivali z neodoljivo močjo na-njo, očarana od njegove moške lepote in od njegovega nekako ekscentričnega ponašanja — ter se vrgla v razburkane valove življenja, si ni nikdar zastavila vprašanja, ki bi bilo tedaj povsem umestno in primerno, ki bi bilo za-njo v isti dobi in v istih razmerah odločilno in usodno — namreč: »Kam?« —

Ker ni poznala sveta in njegove zlobnosti in se ji niti ni sanjalo o ostudnem, z lepo obliko zakritem lopovstvu višjih, izprijenih stanov, se je lahkoverno, na pol hote, na pol obotavljaše, prepustila novemu, do sedaj ji neznanemu in tujemu toku . . . In vrtinci so jo pograbili ter jo svojevoljno drevili dalje in dalje, jo vedno bolj oddaljevali od rešilnega obrežja, ker je bolj in bolj izgubljala moralno oporo . . .

In sedaj je na mah z grozo spoznala, da ji prete ti valovi, katerim se je s prirojeno žensko gibčnostjo in dovzetnostjo kakor tudi s pomočjo ritmojstrovo tako hitro prilagodila, in v katerih je igrala po vplivu svoje krasote ne baš majhno ulogo — da ji ti valovi sedaj prete z nenadno, skoro gotovo pogubo . . .

Sedaj je bila tamkaj, kamor je morala prej ali slej dospeti po neizogibnih zakonih našega krasnega socialnega ustroja . . . Da bode konec tak, to bi si bila lahko povedala že tedaj, ko jo je zapeljivec vabil na to nevarno, polzko pot. A tedaj se ni vprašala: »Kam?« —

— O, sedaj je spoznavala življenje! — Res, ni lahko to naše življenje . . . Ni prijetna igra, ni sladek sen, ni nepretrgano, neskrbno uživanje vsakojakih dobrot in ugodnosti . . . Ne — boj je . . . trd, neusmiljen, boj z zlobnimi silami, mučna borba za obstanek in vsakdanji kruh . . . In kdor zgreši to nalogo, kdor ne spozna jasno in določno tega najvažnejšega faktorja v našem življenju — katerega lahko kratkomalo imenujemo prvi in pravi namen svojega potovanja po tej zemlji — ta je že zgrešil pravi pot. — Kogar preslepi varljiva misel, da se lahko brez dela, brez trpljenja, brez boja — kakor na mehkih blazinah prvega razreda v kurirskem vlaku — popeljemo skozi to življenje, ta je že zagrešil svojo tragično krivdo, kateri sledi prej ali slej gotova kazen. —

To krivdo si je bila nabremenila tudi vdova. In sedaj se je bližala ura neogibne kazni . . .

— Necega zadremanega in temnega popoludne v pozni jeseni je sedela Otilija na nizkem fotelju v svojem budoarju, ki je bil dokaj pust, ker je bila vso dragocenejšo opravo že prodala, da vsaj pomanjkanja ne bi trpela.

Kodrolaso glavo si je podpirala z belo, mehko, nekoliko debelo roko, katere dolgi prsti so ji včasih nehote vztrepotali . . .

Mračno je zrla na velik, z bogatim zlatim okraskom odičen album na majhni, elegantni mizici.

In res niso bile posebno prijetne in prijazne misli, katere so se ji valile in metle po glavi . . .

Premišljevala je svojo žalostno, bedno usodo. In vse njene misli so se v eno mer vračale k enemu in istemu predmetu, se strinjale ob enem in istem zagonetnem, nejasnem, a tako važnem, tako težkem, za-njo tako grozno usodnem vprašanju:

»Kaj pa sedaj . . .?«

Na trudnem, v zadnjem času nekoliko obledelem licu se je zrcalil ves nemir, silni boj in ves obup njenega srca . . .

A ni mogla najti primernega in povoljnega odgovora. —

Naslonjena ob mehko naslanjalo, je sedela nepremično kakor izklesan kip, ne da bi genila s kakim udom.

Le prsi so se ji polagoma dvigale, in oči so se ji enakomerno zapirale in odpirale.

Mislila je in mislila . . . tuhtala . . . snovala naklepe . . . se jim vdajala ter jih spet zametala kot nemožne, kot izrodke razgrete domišljivosti.

V duhu je primerjala preteklost s temno, breznadno sedanjostjo ter se spet obupno vprašala:

»Kaj mi je početi . . .?«

Da . . . kaj . . . kaj?

O, ko bi ji sedaj, vsaj in edino sedaj hotel in mogel kdo pomagati!

A nikogar ni imela, pri komer bi mogla iskati pomoči, h komur bi se mogla zateči v svoji bedi. —

In vprašala se je v obupu in grozni zdvojenosti svojega potrtega srca:

»Ali je moralo tako priti? —

Moralo? — Zakaj moralo? — Kako moralo? —

Ne in ne!« —

Gotovo — njeno življenje bi imelo celo drug tek, ko se ne bi bil pojavil ravno v najtežji, v najtemnejši dobi njenega bednega življenja izkušnjavec ter je premamil . . .

»Vse ti dam, kar si poželi tvoje srce, ako me ljubiš . . .«

In ona? —

No, bila je zapuščena, bila je osamela. Uboga je bila — brez pomoči, brez podpore, brez srca, ki bi se vnemalo za-njo, ki bi gorelo za-njo, ki bi plamtelo za-njo . . . le za-njo . . .

In padla je! —

Padla — res, žalibog! — A ne brez boja, ne lahkomišno! —

Vdala se je! —

A bila je uboga! In on ji je ponujal vse, kar si more poželeti mlado, gorko utripajoče srce, ki hrepeni po sreči in življenju brez bede in toge, brez nadlog, trpljenja, borb.

Toda jo li to opravičuje?

Težko! — Tudi druge so uboge, osamele. In vendar ne padejo pri prvem navalu, se ne vdajo vsaki sladki besedi, ampak odločno zavrnejo hinavskega izkušnjavca. —

Torej je kriva! — Tajiti ni mogla svoje krivde. Spoznala in pripoznala jo je.

A vendar je hotela najti vsaj nekaj — bodisi še tako lahkih — argumentov, ki bi jo mogli vsaj nekoliko opravičiti. —

In spet se je vdala istim mislim.

Bila je zapuščena, osamela — in tako mlada — in življenja ni poznala. — In srce, to mlado, vroče srce jo je zavedlo v pogubo, ker ni bilo še odmrlo vsemu svetu, ker je še čutilo, ker je hrepenelo po ljubezni — do tedaj še neznan — po pravi, vroči, strastni ljubezni, katera ne vpraša ne — kaj, ne — zakaj, ne — kam, ne — kako, kateri žrtvuje človek vse, tudi samega sebe . . .

In tako je padla. —

Toda — tudi druge so osamele, zapuščene. Tudi druge so mlade, tudi druge čutijo, kakor je čutila ona . . .

In vendar stoje — in vendar se bore. —

A ona je padla. — In zakaj? Ali res zato in sicer samo radi tega, ker je bila uboga, ker je bila osamela, osirotela, zapuščena? — Vsekakor je to vplivalo na ta važni preokret v njenem življenju, a pravi pravcati in prvi vzrok in nagib k temu preobratu to vendar ni bilo . . . Greh sam, ob sebi, greh, v krasni obliki, ovit z blestečo obleko — greh, narisani s sladkimi, vabljivimi besedami, greh, že naprej nagrajen z mamečimi darovi — le-ta, samo ta jo je zapeljal. —

In kakšno je sedaj plačilo temu grehu? Sramota — — Kak je sedaj kras onega življenja, ki se ji je nudilo nekđaj v tako razkošnem krasu? — Uboštvo! — — Kaj ima sedaj od one slasti, katero si je obetala v tem življenju? — Nič! — Le črv vesti — nikdar mirujoč, na veke očitajoč, grozeč . . . neusmiljen, grozen, neizprosen, brezčuten kaznovalec slednje krivde — ta, edino ta ji je ostal, da jo muči in trapi do konca, do obupa . . . do groba . . .

In kak bode konec vsemu? — Kdo ve — kdo more odgrniti težko, temno zaveso izpred neprodorne, meglene prihodnjosti! — Le da je pusta, breznadna, najbrž za-njo usodna ta prihodnjost, to ji je bilo jasno. —

In nekđaj je bilo vse drugače, vse lepše, vse boljše. —

Uboga je bila, a vendar je bila srečnejša, kakor sedaj. Mirneje je zrla v temno, breznadno prihodnjost . . . Zapuščena je bila, a vendar je imela vsaj mirno vest. In to ji je bilo v neprecenljivo tolažbo. — Sama je stala v življenju, brez opore, brez pomoči izpostavljena vsem raznoterim in mnogoterim nezgodam. A stala je krepko, ker zavest moralne cene in jakosti jo je krepila in ji dajala poguma in moči . . .

A to je minilo! Čemu bi na to mislila, čemu se vznemirjala s temi spomini . . . Par solz preteklosti — in vsi ti spomini se naj izgube, naj izginejo, da ne zagrene še bolj bedne, breznadne sedanjosti, da ji ne obude še večjega strahu pred negotovo prihodnjostjo! . . .

Toda sedanjost — prihodnjost . . . s tema mora računati.

In s tem je bila zopet pri starem vprašanju:

— Kaj ji je početi? —

To vprašanje jo je strašilo . . . Bilo je tako važno, tako usodno. In odgovor je bil tako težak. —

O, najrajše bi umrla! Potem bi izginila tudi ta skrb . . .

Res, ko bi mogla umreti. Kako rada bi umrla!

A žal, ljudje ne umirajo kar tako. Smrt ne ustreže vsakemu klicu, ne zavihne kar pri vsakem našem vzdihu svoje ostre kose po nas . . . O, je življenje v udih človeških — in to življenje je kipeče in krepko, trdo in žilavo ter se tudi proti naši volji obotavlja in pretrpi, kakor v zasmeh, marsikak udarec trpke usode. — —

Živeti mora — a kako, s čim? . . .

Le ena nada ji je še preostala, le en pot ji je še odprt. Tega pojde — ker ga mora iti . . . In ako jo goljufa še ta zadnja nada — no, potem mora priti konec konca . . .

In to slednje sredstvo je — pot k njemu — k Stanskemu!

Težak, trnjev je ta pot. Sramotilen je ta pot — k njemu, ki je prvi začel laziti za-njo, ki jo je zalezoval korak za korakom . . . od zore do mraka, kakor hitro se je prikazala iz stanovanja, ji sledil na ulicah, v cerkvi, do doma — k onemu, ki je nekdanj grozil, da noče več nositi težke peze tega mučnega življenja, ako ga ne usliši, mu ne vrača njegove velike, vroče, prekipeče ljubezni . . .

In sedaj naj gre k njemu s poniževalno prošnjo, naj je ne zavrže, naj je ne zapusti v breznadni bedi, naj je ne pahne v obup, pogubi v naročje! . . .

Toliko ponižanje! — Ponižanje? Ni-li bilo še veliko večje ponižanje, ko se mu je vdala brez uvetov, ko mu je slepo sledila, ne brigajoč se za glas očitajoče vesti, ne za ves svet? —

Največja sramota je bil pač ta njen čin. In če se ni sramovala tega čina samega, kako se naj sramuje onega, ki je moral neogibno, konsekvntno slediti iz prvega . . .

Kar torej mora biti — bodi . .

Odločila se je. —

Oblekla se je izredno fino in okusno. Tega ni storila le iz ničernosti, ne, računala je s tem . . . Morda si ga tem potem spet osvoji, ga spet priklene na-se. —

In šla je — s težkim srcem, boječ se sestanka z njim, trepetajoč pred prihodnjim trenutkom, v katerem bode morala stopiti predenj . . .

Sramovala se je, da se je morala tako globoko ponižati. A čutila je tudi železno silo, ki jo je primorala k temu koraku. Zavedala se je, da je to — dasi ne edini — vendar najbližji, in v njenem položaju najnaravnejši pot, da se otme bede ter si spet pribori nekako eksistenco . . .

Naglih korakov je stopala po ulicah, po katerih se je začel razprostirati prvi mrak.

Ker je zadnje dni deževalo in je polagoma naletaval že sneg, so bile ulice blatne. Rumena, umazana voda se je stekala ob trotoarju ter curela skozi železna omrežja v vodotoke.

Po žlebovih ob hišnih oglih je šumela voda . . .

Čim bliže je prihajala domu ritmojstrovemu, tem težje ji je postajalo srce, tem bolj je čutila grenko svojo usodo. Vsa moreča, nizka sramota tega pohoda — prosi in berači naj milosti in miloščine — ji je legala bolj in bolj na dušo . . . Omahovala je pod to težo. A

vendar je šla, čuteč svojo onemoglost, da bi se rešila na kak drug način temne, grozne prihodnosti — uboštva in stradanja . . .

Polagoma je stopala po širokih, kamenenih stopnicah, po katerih je — ni bilo še dolgo tega — često tako ponosno, tako veselo in radostno hitela k njemu . . .

Noga ji je zastajala; sram jo je oviral ter jo silil nazaj. Takrat je postala, se hotela obrniti. — A misel na uboštvo, na bedo, lakoto . . . težko delo . . . morda žalostno pogubo — ji je dajala novih moči, jo gnala in silila naprej, dalje . . .

Pri vratih je še enkrat postala. —

Roko je stisnila na burne, hitro se dvigajoče prsi. Zamížala je, kakor bi se hotela obraniti neke neprijetne misli. Globoko je vzdahnila, kakor bi se hotela s tem pripraviti in okrepčati za sestanek s Stanškim . . .

Vrata v predsobo so bila zaklenjena. —

Potegnila je lahno, boječe, negotovo za lični, rumenkasto-svetli ročaj ob koncu žice . . . Zvonček v predsobi je tiho, pretrgano . . . dvakrat . . . trikrat zacingljal . . .

Tiho. —

Potegnila je krepkeje . . .

Tiho . . .

Še enkrat . . . Glas zvonca je glasno in krepko zvenel ter jasno odmeval po velikem poslopju . . .

A spet tiho in mirno . . .

Le nekje v pritličju so se s hruščem odprla neka vrata. Rezek, visok ženski glas je nekoga zaklical . . . Potem pa so se vrata z istim glasnim hruščem spet zatvorila. —

»Ni ga doma . . .« je zamrmrala vdova ter izpustila gladki, podolgasti ročaj.

Oddahnila si je, kakor bi dovršila kako izredno težko, mučno delo. —

Obrnila se je ter nekako radostno odhajala. — Ni mislila v tem trenutku več na prihodnost, ne na bedo, ne na glad . . . niti na to, da bode najbrž vendar prej ali slej šla skozi ta vrata — prosjačit in beračit miloščine k onemu, ki je kriv vse njene nesreče, vsega brezmejnega, neodoljivega zla . . .

XV.

Prva nisi — zadnja ne na svetu.
A škerc.

Vdova je sklenila začeti novo življenje . . .

Začeti novo življenje! — Kako čudovite besede!

Marsikdo reče pri sebi, ko stoji šele korak pred prepadam, v katerega lahko v prihodnjem trenutku strmoglavi: — »Ne, obrnem se . . . nov pot odmerim svojemu življenju . . . začnem novo življenje« . . . kakor bi bilo to tako lahko — nič kakor otročja igrača — tako za kratek čas, za zabavo . . . da se malo razvedrimo, raztresemo . . .

Začeti novo življenje — ni-li to eno isto kakor sleči celega starega človeka ter obleči povsem novega, do cela prerojenega? . . . Začeti novo življenje — to je dati slovo vsemu, kar smo do sedaj ljubili, na kar smo bili vezani. To se pravi: v kali, s koreninami izrvati vse strasti, katere so nas do sedaj slepile, nam do sedaj gospodovale ter nas s svojim trinoškim gospodovanjem dovedle ravno v ta položaj, do tega prepada, čez katerega ne moremo brez nevarnosti in pogube, pri katerem moramo hote, nehote reči: — ne dalje — začeti treba novo življenje! . . .

Da pa more človek uničiti vse hudo v sebi, da more zamoriti v sebi vse kali hudega, mora najpoprej jasno spoznati to celo zlo, vse svoje napake, vse tajne in skrite vzroke svoje bolezni. Kako se naj sicer zdravi, kako se naj upira, kako se naj bori proti temu, kar mu je neznano?!

Pred vsem pa se človek ne sme obotavljati in upirati, ne čakati, ne dvomiti sam o sebi. Ne sme poreči: »No, so slabi, neugodni, temni trenotki v življenju človeškem, a za njimi pridejo jasni, solnčni, topli, prijetni . . . Počakajmo torej.«

Ne in ne! — Začeti novo življenje — to je neka posebna, od vseh drugih točno ločena, od vseh drugih se na tanko razlikujoča vrsta samomora. —

In k temu treba moči — duševne in telesne, krepke, jake, neuklonjene, neomajane in neomahljive moči — vsekakor večje, vztrajnejše, krepkejše moči, nego je samomor . . .

In odkod naj vzame to moč, kje jo naj črpa oni, ki je v nasladnem življenju, v vednem uživanju, v nepretrganih prijetnostih izrabil svoje telesne in duševne sile? — Kako naj človek, kateremu je bil do sedaj življenja edini namen uživanje, hkrati poreče: »Nočem več uživati, odpovem se uživanju?« — Kako se naj človek, ki je leta in leta živel med šumnim svetom, se vrtel v vrtincu vseh zabav ter se

le v tem divjem toku čutil srečnega, kar v hipu odpove vsemu temu, v trenutku odkloni vse, kar je do sedaj tvorilo njegovo srečo, njegovo pravo življenje?! —

— A vdova se ni zavedala cele teže, celega velikega pomena, ki je bil izražen v tem sklepu . . . Le enega se je zavedala, le eno ji je bilo jasno: da hoče začeti — ker mora, ako noče od glada poginiti . . .

Slovo hoče dati dosedanjemu življenju . . . Od sedaj hoče spet delati, si služiti kruh z lastnimi rokami, ki so se sicer za zadnjih let odvadile dela, odkar jih je oblačila s finimi, najmodernejšimi, tanko-kožnimi rokavicami, ki se ga pa vendar spet poprimejo in se mu privadijo, ker se mu morajo.

Nekdaj ji je bilo delo v veselje, v tolažbo. V njem je zabila vsaj za trenutke težave in nadloge življenja . . . Delo jo je krepilo, ko je omagovala pod usode težkimi udarci — pri smrti materini in še bolj pri smrti moževi, ko je ostala sama . . . brez pomoči . . . brez podpore . . .

Skrb za prihodnjost, skrb za vsakdanji kruh je učinila, da tačas ni mogla preveč misliti na težko, za-njo tako strašno in usodno izgubo . . .

In delo je ni skrunilo, ne onečaščalo . . . O ne — ponosna je bila, ker se je živila z zaslužkom svojih rok — z zaslužkom pičlim in težavnim, a poštenim in plemenitim.

Od nikogar ni bila odvisna. Nikogar se ji ni bilo treba bati, pred nikomer se sramovati. Bila je prosta, sama svoja — uboga, a poštena, neomadežana . . .

Vrnitev k delu jo edina more rešiti popolne propasti.

Toda kako naj začne — kje naj dobi delo — kdo ji bode zaupal? . . . Kje, pri kom naj se oglasi, kdo ji pojde na roke!

Pomislila je, kje na širnem svetu bi bilo kako bitje, da bi se mogla z zaupanjem zateči k njemu. — Kje bi dobila pomoči vsaj v prvi sili, kje kak dober svet — kje bi našla kako čuteče srce.

Da v višjih krogih, v katerih se je gibala zadnja leta, ne bijejo srca za-njo, ne čuti nihče z njo, to je umevala povsem jasno in prav.

Bili so sicer z njo v obče prijazni. A ta prijaznost je bila vendarle bolj ali manj prisiljena. Slonela je le na ugledu ritmojstrovem, zajemala vse življenje le iz njegove osebe . . . In navzlic temu je morala vendar še čestokrat prav trpko in grenko čutiti in spoznati, da jo smatrajo le za vsiljenko, neenako . . . plačano prijateljico . . .

Često in često je morala molče požreti zaničevalne, razžaljive besede, ki so jih govorili za njenim hrbtom — a vendar tako, da jih je slišala . . . Celo v obraz ji je marsikdo vrgel pod krinko prijateljstva in sočutja marsikako grenko, ne da bi se mogla braniti, ne da bi mogla ugovarjati, ga zavrnuti . . .

— Spomnila se je, da živi nekje v predmestju neka stara prijateljica njene matere, ki ji je prej često s svojimi nasveti pomagala, in ki ji je bila tudi edina pomoč ob smrti moževi. — K njej se tudi sedaj zateče. Morda najde pri njej vsaj za nekoliko časa zavetje in pomoč v prvi sili. Z njenim posredovanjem se ji morda posreči, da dobi delo pri kakih boljših obiteljih — in sicer tako, da ostane sama, kolikor le mogoče skrita in neznana. —

Šla je je iskat . . .

Ko je stala v mali, lični, nekoliko temotni veži, jo je obšel sram, da se sedaj mora taka vračati k stari ženici, katera jo je poznala nekda le kot naivno, preprosto, nedolžno dekle, kot pridno, neomažežano mlado ženo.

A upala je, da ji starica tega ne bode oponašala, ji ne bode očitala njenega padca, da se ne odvrne od nje in je ne zavrže radi njene lahkomiselnosti, ki se sedaj tako grozno maščuje . . .

Dokaj umirjena je potrkala. —

Zvonek ženski glas se je odzval . . .

Vstopila je in stala naproti kaki tridesetletni ženi v lični domači opravi . . . Na levici je držala rdečelično, kodrolaso dekletce, z desnico pa je spravljala perilo v veliko pleteno canjico . . .

Otilijo je to nekoliko zmetlo . . .

Žena jo je po prvem pozdravu molče gledala in pričakovala, da prične došlica . . .

»Ne stanuje-li tukaj gospa Reiner . . . ?«

»Gospa Reiner . . .« se je čudila žena ter radovedno merila neznanko . . . »Ne več. — Umrla je pred tremi meseci . . .«

»Umrla . . . ?!«

»Da . . . žalibog . . .«

Došlica je molčala ter zrla tiho kakor premišljujoč pred-se.

»Da . . . moj mož je njen sorodnik . . . Za bolezní naju je poklicala k sebi . . . in moj mož je njen dedič . . .«

»Tako . . . tako torej . . . Umrla . . . tudi ona umrla« . . . je mrmrala vdova ter še vedno zrla v tla. —

Žena je molčala. —

»Nisem znala« — je dostavila vdova glasneje ter uprla solzne oči v mlado ženo — »stanujem precej daleč odtod . . . Že par let nisem bila tukaj . . . Imela bi neko naročilo . . .«

»Žal . . .«

»Nič ne de . . . Z Bogom . . .«

Šla je —

Zrušila se ji je zadnja nada . . . ; . . . zadnji up ji je splaval po vodi . . .

* * *

»Kaj torej pravzaprav želiš? — Misliš-li, da bom vedno tičal pri tebi, ti stiskal roko, ti gladil lasce? . . . Smešno! — Človek se zabava, uživa, kjer in kadar more . . . In če se prej ali slej naveliča — kdo more zato! — To je naravni tek našega življenja . . . In razen tega ravnam jaz vedno po principih — zapomni si: vedno po principih . . . in teh ne popustim . . .«

Ritmojster je mastito ponavljal in poudarjal svoje »principe« o principih. Zadovoljno si je vihal dolge brke ter pričakujoč zrl na vdovo.

A ta je molčala. —

»In na kaj opiraš svoje zahteve? Te-li nisem dovolj bogato, radodarno in kavalirski poplačal za tvojo ljubezen?«

»Plačal . . . plačal . . . ?« je ponavljala vdova mehanski za njim, kakor bi se hotela spomniti na to plačilo, a se ne bi mogla. —

»Da . . . Jaz sem te dvignil iz proletarijata, kjer bi bila sčasoma gladu poginila ali pa postala žena kakemu smrdečemu delavcu, ki bi ti takoj dan po poroki izkazoval z žuljavimi, jeklenimi pestmi svojo prekipečo ljubezen . . . Ha-ha-ha . . . Jaz sem te preskrbel, preživil, te vvedel v kroge, v katerih . . .«

»Ah« — je zajecala mlada vdova, ki je le polagoma pregledala in premerila vso perfidnost in brezsrčnost tega starega grešnika, ki je smatral za plemenito delo, da jo je dvignil iz reve, a jo peha sedaj v še večjo bedo, v neizbrisno sramoto . . .

Roke je sklenila na hropečih prsih, kodrasto glavo je globoko povescila.

»Tako . . . ti si mojo ljubezen vračal in plačeval le z denarjem . . . z lažnivimi besedami . . . in jaz sem mislila, da me ljubiš . . . o . . . o oh . . .«

Obraz si je zakrila s trepetajočimi rokami ter zaplakala — glasno, obupno . . .

»Ljubil . . . ? Seveda sem te ljubil — A pomisli vendar, da od mene ne moreš in ne smeš zahtevati take ljubezni, kakor od kakega nezrelega, melanholsko-fantastnega mladeniča, ki še trga na šolskih klopih hlače, katere mu kupuje oče . . . Take misli so le izrodki bolne

domišljivosti. Poraja jih branje sentimentalnih, megleno-nejasnih romanov, v katerih se z zvenečimi frazami opisuje življenje, kakršno v resnici ni, nikoli ni bilo in ne more biti. — Razgreta, nenormalna domišljivost takih pisateljev liči in pleska resno, strogo, trdo življenje tako dolgo, dokler ne postane krasna, varljiva in zapeljiva prikazen, a prikazen je vendarle . . .»

»Torej sem se le prodajala . . . goljufala sama sebe — in bila brezvestno goljufana od tebe« . . . je ihtela nesrečna žena, ki niti poslušala ni sofistovskega razmotravanja ritmojstrovega, ampak se je še vedno pečala z eno in isto mislijo, kako grozno se je varala, kako slepo je ravnala, ko se je vdala Stanskega sladkim besedam in mamečim obljubam.

Ritmojster je malomarno skomizgnil s širokimi rameni.

»In jaz sem te ljubila . . . tako vdano, tako nesebično, tako vroče ljubila . . .«

»Hm . . . Ljubila. — To so idealne fantazije, iluzije, ki nas mamijo za nekoliko časa . . . A prej ali slej izginejo — pri tem poprej . . . pri onem pozneje . . . Tudi tebi polagoma izpuhte . . .«

»Toda kaj naj začnem . . .? Kam se naj obrnem?« —

Zaplakala je še glasneje.

Obraz ritmojstrov — trd, resen, brezčuten — je ostal miren . . . Črno, žgoče oko mu je bliskalo z vsakdanjim žarom izpod dolgih, gostih trepalnic.

Srca ta človek pač ni imel. —

»Čudno . . . Kako pa bi živela, če mene ne bi bilo?«

»Boljše . . . srečnejše« je jecala pretrgano in s težka . . . »Delala bi . . . pošteno bi se živila . . . Ti si me zapeljal . . . Ti si me onesrečil . . .«

»Jaz?! — Smešno!« —

»Da, ti. — In sedaj me pehaš v obup . . .«

»Čudno . . . čudno . . . Če ne bi bil prišel jaz, pa bi bil prišel kak drug . . .«

»Moj Bog — kaj vse si mi obetal . . . In sedaj me zapuščaš na tak način . . .«

»Nič ne trpi večno . . .«

Polagoma, glasno je stopal po sobi. Roke je prekrizal na hrbtu . . . Trdo, brezčutno, samozavestno je odgovarjal njenemu obupnemu očitaniu in njenim prošnjam. —

»Torej je vse minilo . . .?«

Besede so ji zamirale v joku in ihtenju. —

Stanski je postajal nevoljen. —

»Po kaj si sploh prišla . . . ? Kaj me nadleguješ? — Dokler sem imel kake dolžnosti proti tebi, sem jih pač vestno in redno izpolnjeval. — A sedaj . . . ! Res ne vem, pokaj si prišla . . . «

»O — nisem šla tako lahko. Dovolj dolgo sem se borila in obotavljala . . . A beda . . . nimam ničesar več . . . glad . . . Stanarino bi morala plačati . . . «

»No, najmi si cenejše stanovanje. — Čemu so ti taki saloni . . . ? «

»Kako — kje? « —

»Kaj mene povprašuješ . . . ? Kaj meni to mari? « —

»Kam pa se naj zatečem — do koga se naj obrnem? «

»Kaj znam jaz! — Imam z lastnimi zadevami dovolj skrbi . . . «

Umolknila je za trenotek. — Potem pa je zdihnila komaj slišno:

»Pomagaj! « —

Proseče je sklenila roke. — Sivkaste, zajokane oči pa je z zaupanjem dvignila k njemu . . .

»Hm . . . Nisem Krez! «

»Torej me popolnoma zapustiš? — Pahneš me za vedno od sebe . . . v pogubo . . . v prepad . . . ? «

Sklenila je glavo, in roke so se ji povesile . . .

»Ne bodi sitna . . . «

Začel se je jeziti, —

»Jaz obupam . . . Usmrtim se! «

»Tvoja stvar — — — «

Postajal je robot v svoji nevolji. —

»A-a-h . . . Tako . . . ! «

Hropeč vzklik se ji je izvil na te rafinovane, brezsrčne besede ritmojstrove. —

Polagoma je dvignila glavo ter uprla vanj blesteče, iskrene oči . . .

Stanski se je ustavil. —

Izzivajoče ji je zrl v velike zajokane oči ter z lahno ironijo zanosljal:

»No . . . «

»Tako . . . tako . . . Zapeljal, onečastil, goljufal si me . . . Ukradel si mi dobro in pošteno ime, onečastil si me . . . In če sedaj poginem v bedi — od pomanjkanja in gladu . . . brez strehe, brez doma — na ulici . . . kakor izvržek človeštva — to . . . to je moja stvar . . . moja . . . O . . . o . . . ! «

Na ozkih ustnicah ritmojstrovih je zatrepetal malomaren, zaničljiv nasmeh. —

Njena jeza ga pač ni strašila. —

Ta malomarnost in mirnost jo je razkačila še bolj.

»In zapustiš me radi one . . . one . . .«

»Molči!« ji je presekala Stanski besedo ter jo gledal divje in razjarjeno. —

A vdova je stopila tesno k njemu, stisnila roke v pesti in, dvigaje jih proti njemu, mu je siknila v razdraženi obraz:

»Goljuf!« — —

Podolgovato, jekleno, bronastordeče lice ritmojstrovo je za trenotek postalo pepelnatoblede. Potem pa se je kar na mah zalilo s temnokrvavo rdečico . . . Oko se mu je divje zabliskalo v nenavadni jezi ter se žgoče uprlo v vdovo, kakor bi jo hotel s tem ognjem požgati. . . Tudi on je skrčil od gneva trepetajočo roko v pest ter jo polagoma dvigal . . . Glavo je nagnil nekoliko naprej proti vdovi. Ustnice so mu vztrepetavale in drhtele. Odprl jih je nekoliko, da so se videli med njimi beli, močni, tesno stisnjeni zobje. Dihal je težko, sikajoče . . .

Vdova je odstopila za par korakov, prestrašena po nepričakovani izpremehi vročekrvnega moža in pričakujoč v naslednjem trenotku divjega izbruha neokročene strasti . . .

Tedaj pa je glasno zazvenel zvonček v veži. —

Ritmojstru se je polagoma povescila dvignjena desnica. Izbuljene oči so mu izgubljale čudni divji žar . . .

Odprl je vrata v kabinet. —

»Vstopi« — ji je rekel kratko in odločno — »ter počakaj . . . Nekdo prihaja . . .«

Zaprl je vrata. —

V istem trenotku pa se je pojavila med nasprotnimi vrati Evelina Zoričeva . . .

»Pozvonila sem . . . nisem vedela, da so vrata odprta . . . Ah, dragi . . .«

»Ti — Evelina . . .!«

Ritmojster je bil presenečen in nekoliko zmeten.

»Da . . . ljubček . . . Zoriča ni doma . . . Dragec — ne strpim več pri njem . . . Reši me . . .«

Ljubeče mu je položila roko krog vratu ter se mu tesno privila. —

»Pisala si, da . . .«

Stanski je umolknil sredi stavka.

Vrata iz kabineta so se namreč otvorila. Iz njega je stopila vdova ter stala pred ritmojstrom in Evelino.

Ta je prebledela ter polagoma odtegnila roko od vratu Stanskega. —

»Ah — torej sem vendarle dobro slišala . . .« je hušknila ter besno zrla v dvojico . . .

»Ven!« — je siknil Stanski ter ji pokazal vrata. —

Otilija se je ponosno vzravnala. — Vsa je trepetala, ko je odgovarjala z drhtečim glasom:

»Ni me treba poditi . . . sama grem . . .«

Polagoma, ponosno je stopala mimo njiju.

»Fej — bodita prokleta« . . . je mrmrala, ko je bila že pri vratih. A Evelina in Stanski sta jo še dobro slišala.

Neprijetno ju je dirnila ta kletev.

Bilo jima je, kakor bi morala imeti zle posledice. —

(Dalje prihodnjič.)

Sonet.

© Jurček, Jurček, ta otrok nevgnan!
Igral se in zanetil ogenj v hiši,
In glej! že šviga plamen vedno viši,
In noč je svetla kakor beli dan.

Pomagaj nam, o sveti Florijan!
Od vseh strani obupen klic se sliši:
Vode, vode... ne stoj... nikar ne vzdíši...
Pomagaj!... Ah, in vendar vse... zaman.

Oj Amor, Amor, glavica pretkana
Zanetil ogenj v srcu. To so črezenj
Moj očka, majka, to je striček jezen!

Pa kaj, ko ni ga svetega Florjana,
Z golido da pogasil bi ljubezen,
Ki je za tebe, ljuba, v srcu vžgana.

Zor.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XVI.

Ah, umrieti, umrieti što prije,
To jedina još je želja moja,
Ostaviti tielo, neka gnije,
Da bar duša dobije pokoja.

Preradović.

Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld.

Schiller.

tiskaje se k stenam, izogibaje se kolikor mogoče svetilnic, vestno in boječče se varujoč sestanka ali srečanja s kakim poznim pasantom, je blodila Otilija po ulicah.

Dasi je žvižgal sever krog oglov, ji je bilo vendar vroče. Po mehkiem licu so se ji nabirale majhne potne kapljice. Mrzli sever ji je bril v razgreto lice, ji kakor razposajen paglavec metal in drevil debele, mehke mrzle snežinke v voljni obraz, na neredne kodre, na belordečkasti vrat.

Obleka ji je postajala mokra in težka . . . Dihala je hitro, neredno, hropeče. Oči so ji sevale kakor v vročici. Upirala jih je v daljavo — po polusvetlih ulicah, kakor daleč je mogla zreti v gosti, debeli megli . . .

In hitela je dalje . . . kam — sama ni vedela. Le tega se je zavedala, da mora nekam odbežati, da se mora nekje skriti pred svetom — nekje daleč . . . daleč . . . kjer je ne poznajo, kjer se ji ne bodo posmehovali, je ne brezsrčno zaničevali v njeni nesreči . . .

— Gosta, pepelnatobojna tema je ovijala s težkim, neprozornim in neprodinim zastorom mesto, ki je po vrvenju in burnem dnevnem življenju kakor neroden, utrujen kolos počivalo v miru in snu. —

V gostilnicah je bilo še življenje.

Visoka okna hotelov so bila zavarovana in zastrta s težkimi kovanimi roletami. V vežah so plamteče gorele visoke plinove luči, razsvetljujoč z belkastorumenim svitom široke pasove zametenih ulic. — V salonih pa je bilo veselje in zabava . . .

V beznicah, iz katerih je lila motna svetloba skozi okna in vrata, odpirajoča se naravnost na ulice, so se glasile neubrane, neuglajene poulične pesmi. Vmes pa so zveneli kriki in vzkliki pijanih gostov, žvenket čaš in kozarcev . . . kletve . . . umazane zabavljice. —

Vdova pa je blodila dalje . . .

Hitela je mimo nizkih hiš, osivelih in otemnelih tekom let; v njih je prebivalo uboštvo, beda, jad in glad . . . Šla je mimo visokih palač, katerih mogočni zidovi s krasnim, umetnim pročeljem so se nemo, brezčutno, skoro grozeče dvigali v gosti nočni tmini proti temnemu nebu. Visoka, v luči pouličnih svetilnic se lesketajoča okna so bila večinoma zastrta . . . za njimi — v toplih, prijetnih sobah, na mehkih blazinah — so mirno in zadovoljno spali brezskrben sen siti bogatini; niti sanjalo se jim ni o nadlogah, o bedi in revii, v kateri trpe in stradajo tam zunaj v svetu tisočeri in tisočeri, ki drhte v največji zimi, v nezakurjenih sobah — lačni in gladni . . . ali pa celo oni, ki se brez doma in krova potikajo po ulicah. —

Izmed teh je bila vdova.

Za-njo je bilo brezčutno vse mesto, celo človeštvo. Vse mesto ni imelo prostora za siroto, izpojeno sicer po lastni krivdi iz človeške družbe — a kot ud te družbe je vendar imela pravico do kakega kota, kjer bi se spočila, do koščka kruha, da bi si potolažila glad . . .

Ves svet ji ni hotel več pomagati — bila je sama . . . z golim življenjem . . .

In kaj ji hoče le to . . .! Kaj naj počne z njim?! . . .

No, na to vprašanje si pač ni mogla odgovoriti. —

A tem bolj je čutila vso grozno puščobo in neznosno težo tega brezadnega življenja . . .

In nikjer ni videla pomoči, nikjer zavetja, kamor bi se zatekla. —

— Zadnji obupni poskus pri ritmojstru se ji je ponesrečil.

Dolgo se je obotavljala, dolgo se je ustavljala. — A polagoma je pošlo vse, kar si je bila pridobila in prihranila v zadnjih letih. Prodala je obleko, dragocenosti, ki jih je bila dobila v dar od rit-

mojstra. — A bila je razvajena — in denar je kopnel kakor sneg, dasi ni vedela, od kod dobiti drugega . . .

Stanarine že ni bila plačala več mesecev. Ravno dan poprej ji je bil hišni gospodar po opetovanih, brezuspešnih opominih naravnost in določno izjavil, da jo postavi na ulico, če ne plača v dveh dneh. —

To je odločilo. — To jo je primoralo, da se je ponižala tako globoko ter šla k Stanskemu. — Sama sebi se je dozdevala beračica — a skrajnja sila, pomanjkanje, beda premaga marsikak pomislek . . .

In on — brezvestni zapeljivec, tat njenega srčnega miru, njene sreče — on jo je navzlic vsem njenim prošnjam izpodil z rafinirano neusmiljenostjo, z nečloveško brezsrčnostjo!

Vrnila se je na dom. —

A kaj hoče tukaj — saj to ni več njen dom! Jutri je zadnji obrok! Jutri jo izpode — brez usmiljenja . . . brez obotavljanja jo vržejo na ulico . . .

Ne — tukaj ne more več ostati! Nestrpno, zoprno ji je bilo to stanovanje, kakor so ji bili neprijetni in strašni spomini, ki so bili spojeni s temi sobami, ki so se ji vrivali pri vsakem koraku po osamelih prostorih, ji režali nasproti iz vsakega kota, iz pustega zidovja. —

Ne — tukaj ni mogla več strpeti! —

Tiho je zapustila stanovanje; ukradla se je iz njega, odbežala je . . . In ne vrne se več — ne . . . nikdar . . . nikdar . . .

A kam se naj obrne? . . . kam se naj zateče? . . .

Kam? — kam? . . . Da, ko bi znala . . .

Le hitela je dalje in dalje . . . da bi se vsaj oddalila od doma — od njega . . . od vseh ljudi . . . teh brezsrčnih, brezčutnih, samoljubnih ljudi, ki s smehom zro na trpljenje bližnjikovo, se radujejo bede njegove, stresajo malomarno z rameni pri obupu njegovem . . .

Debele snežinke so padale tiho, polagoma, gosto na mokri tlak, na polzko kamenje, na strehe. —

Zavila je okrog ogla . . .

Nasproti sta ji prišla dva gospodiča — z roko v roki. Glasno sta govorila, hripavo, razposajeno se smejala. Stopala sta s težka. Videlo se jima je, da sta si ga bila privoščila čez mero.

Brž sta zapazila mlado ženo.

»Pst . . . pst . . . ps-s-s-st . . .« je sikal prvi ter cmakal z ustnicami in jezikom.

»He . . . golobičica — kam pa tako hitro?« —

Glasno, neotesano sta se krohotala.

»Dragica . . . čakaj . . . čakaj . . .«

»Poljub — golobče . . .«

Zibala sta se proti njej. —

Vdova se je prestrašila; za trenotek je postala, misleč in pre-udarjajoč, bi-li mogla mimo.

A ulica je bila ozka. —

Obrnila se je. —

Luč svetilnice na bližnjem oglu ji je jasno zasvetila v obraz . . .

»Ah . . . poznaš jo — amice?«

»Seveda — seveda . . . Nekdanja ljubica ritmojstra Stanskega . . .

Ha-ha-ha . . .«

»Da, da . . . A lep kebrček . . . No, ta se naju vendar ne bode bala!« —

»Bah! — O, srčece . . . stoj . . . počakaj . . . počakaj! . . .«

Zasramovana žena je izginila za oglom.

Bežala je, kakor bi jo podile erinije. —

Za njo pa so zveneli kakor glasovi zlih duhov umazani dovtipi mladeničev, njiju robati smeh . . .

Zaplakala bi bila. — A ni mogla . . . Ni imela več solz . . . Preveč je trpela, bila je prenesrečna . . .

Hitela je dalje. —

O to je bila bridka usoda! — Izobčena je, izgnana, vržena na ulico! . . . Kaj čuda torej, ako si vsakj pobalin prisvaja pravico, da se šali z njo, jo zasramuje, jo blati in žali na najpodlejši način! . . .

Prihitela je do cerkve. —

Kaj, ko bi tukaj našla tako potrebno in tako zaželjeno zavetje — vsaj za par trenutkov . . . In čutila je silno, mogočno potrebo, da se po letih spet pomoli Bogu, vsemogočnemu, neskončno usmiljenemu in brez mere dobremu . . .

Hotela je odpreti velika, debela vrata.

A bila so zaprta.

»Nič . . . tudi tukaj nič . . .« je mrmrala s tihim, hripavim glasom.

Zgrudila se je povsem onemogla na cerkveni prag, ki je bil prevlečen z mehkim, belim sneženim ovojem. Le-ta se je sesedel pod njenimi nogami, in njena obleka je razgrebla rahli, mehki sneg. —

Glavo je naslonila v kot med vrata in mrzli zid . . . In začela je moliti — ne z besedami, ampak iz srca se ji je dvignila tiha, brez-slovna molitev — molitev zbrana in spokorna, zaupna in vroča . . .

Krog oglov je žvižgal mrzli piš . . . Debele snežinke so padale gosto, vrteč se v mrzlem pišu . . .

Bila je trudna — hotelo se ji je spati . . .

In ko je slonela ob mrzlem zidu, so ji hipno začeli stopati pred duševno oko poedini prizori iz njenega življenja — od nežne mladosti do sedaj. Javili so se ji tako določno, s tako markantno realnostjo in resničnostjo, da bi bila lahko prijela, potipala posamezne osebe . . . Bilo ji je, kakor bi živela vse te dogodke še enkrat — kakor bi bila zopet ona mlada, nedolžna, rdečelična, pepelnatolasa Tildika, polagoma se razvijajoča v krasno, nežno cvetko . . . Resni pogledi prezgodaj umrlega očeta, katere je že davno pozabila, so se spet upirali vanjo — določno in naravnost kakor nekdanj. Zrla je ljubeči, skrbni obraz predrage matere. Očitajoče ji je prikimaval umrli mož s svojim postaranim, suhim licem in ji skrivnostno namežikoval z zabrisanorjavimi očmi . . .

Glasovi, katerih že leta in leta ni več slišala in poslušala, so ji zopet zazveneli na uho, ji budili nešteto spominov, jo začarali v pretekle dni . . .

Spominjala se je te in one neznatne malenkosti, te ali one prigodbice iz prostega življenja. Sto in sto različnih in raznovrstnih slik iz prošlih dni se ji je kakor v pisanem kalejdoskopu mešalo pred duševnim očesom — v najrazličnejših bojah: temnih in jasnih . . .

Nekdo je prihajal . . . počasi, s tiho škripajočimi koraki . . .

To jo je zbudilo iz otrplega sna, ki jo je začel ovijati z mrzlimi svojimi rokami . . .

Stresnila se je — s težka vstala ter izginila za cerkvenim oglom . . .

Kakor pijana je tavalala dalje — ne misleč, kam hoče, zavedajoč se samo, da je brez doma, brez krova, brez vsega . . . izgnana — izobčena . . .

Pritavala je do reke ob strani mesta. —

Spodaj pod mostom so se penili in glasno šumeli in vrveli valovi. — Voda je za zadnjih južnih dni narasla, ker je topli jug topil sneg. — A danes krog poldneva je bilo začelo spet mesti . . .

Težko je stopala. — Noge so ji bile otrple in so se ji šibile. Bila je čudno zaspana. V glavi pa se ji je motilo. —

Nekako sredi mosta, blizu lesenega križa, se je naslonila ob dokaj visoko ograjo, katero je ovijal sneg.

Z mrtvimi očmi, brez zanimanja je zrla v razburkane, besneče valove, ki so se zaganjali ob mostne sohe, da je trepetal in se tresel.

Iz male svetilnice pod podobo Spasiteljevo je lila rumenkastobleda svetloba ter trepetala čez kalne valove v globoki, a ne posebno široki strugi. —

— In neki demonski glas ji je vablivo in zapeljivo, sladko in prepričevalno šepetal:

»Tu spodaj najdeš mir . . . mir, po katerem tako hrepeniš, katerega iščeš zaman na svetu — med brezčutnimi ljudmi . . .«

Stresnila se je. — Privila se je tesneje k mrzli ograji, ker so ji omahovale izmučene noge . . .

»Ne . . . tega ne . . . Nikar ne poslušaj . . . Tega nikdar . . . nikdar . . .«

Tako jo je svaril drug glas. —

A demon ji je spet sikal — sladko, vablivo, prepričevalno:

»In konec boče vsej bedi, vsemu trpljenju . . .

A protivni glas je zanikaval:

»Kdo ti svedoči, da je konec? — Kdo te more zagotoviti tega . . . Ne — potem nikakor ni konec . . . ne in ne!« —

In spet je vabil demon:

»Vrzi od sebe to življenje! . . . Kaj se oklepaš tako strastno in tako neumno tega življenja! . . . Kaj ti nudi? — Bolest . . . trpljenje . . . jad . . .«

Valovi pa so spodaj sikali in besneli, treskali ob sohe, se penili, brizgali v zrak bele pene . . .

In kakor bi zapovedovala mislim njenim ona zlobna sila, ki jo je vabila v valove, se je v hipu spomnila neke dogodbe, na katero je nekdanj čisto mislila, katero pa je v zadnjem času že skoro popolnoma pozabila. —

Preteklo zimo je bila na domačem večeru pri gospej Zorottijevi.

Tamkaj se ji je predstavil mlad doktor, sorodnik gospe Zorottijeve. Bil je lep, zanimiv mož, veleizobražen, pa odlikoval se je tudi s čudovitim, skoro neverjetnim zaničevanjem sveta in globokim sovraštvom do človeštva . . .

Takoj po prvem sestanku in spoznanju ji je začel kazati razne nakane sedanje moderne, prosvetljene dobe.

Brežobzirno, skoro robato ji je odgrinjal zaveso, za katero skrbno skriva moderno društvo svojo popačenost; brez vseh pomislekov je trgal pisano krinko raz obraz temu našemljenemu društvu; brez bojazni ji je kazal: »Glejte, to je tako in ne tako . . . a ono je tako . . .«

In s kakim divjim sovraštvom je kritikoval življenje samo!

». . . In glejte . . . to je življenje . . . tako podlo, tako nizko je! — Nezmisel je . . . peza, grozna, moreča peza je . . . In mi jo vendar nosimo in prenašamo — ker smo kukavni sužnji svojega mesa, ki hoče živeti, ki se hoče pasti s temi ničevimi nasladnostmi . . .«

— Stala sta pri visokem salonskem oknu . . .

Zrl je v črno, nemirno noč s svojimi velikimi, ognjevitimi, črnimi očmi, ki so kakor oglje gorele in fosforescirale v globokih jamicah pod smelo zaokroženimi, dolgimi obrvmi . . .

Bujni, mehki črni lasje so se mu v svedrastih kodrih usipali črez belo čelo doli do oči . . . Mrtvaškobledo, podolgasto, nežno lice je bilo mirno, negibno, mrzlo.

Le nosnice elegantno zaokroženega nosu so se mu včasih malce, komaj vidno razširile in podrhtele . . .

Dolgi, mrzli, suhi prsti njegovi so se tesno, močno oklepali njene vroče roke. —

Z neko tajno grozo je zrla v njegovo mrzlo, kameneno lice, v makovordeče ustnice, ki so tvorile čudovit kontrast s smrtnobledim obrazom.

S trepetom je viselo njeno oko na teh neizrečeno krasnih ustih . . .

Nehote so se ji vsiljevale v spomin razne priče o vampirjih . . . Dozdevalo se ji je, kakor bi se te lahko vzbočene, mehke ustnice v prihodnjem trenutku morale vsesati v njene, da ji izpijo kri — kakor se priča o vampirjih . . .

— On pa je mrko zrl v temno noč ter mrmral:

»Ni volje v človeku . . . ni je . . . Če pa je, je preslaba . . .«

In kakor bi se domislil nekaj groznega, je lahko zatrepetal. Roka njegova, ki je še vedno oklepala vdovino, se je na lahko tresla. Oči je na pol zaprl in s tihim vzdihom recitoval dva verza:

»Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld!«

Potem pa ji je še bolj stisnil mehko roko, da se je od bolečine ugrizla v bujne ustnice. In z mrzlim, ledenim glasom jo je vprašal:

»In vi, gospa, ljubite življenje?« —

»Ljubim . . .«

Komaj slišno je odgovorila, in kri ji je zaplala v obraz, kakor bi izpovedala kaj hudega . . .

Žgoče njegove oči so se za trenotek uprle z vsem svojim plamenom vanjo.

Bilo ji je, kakor bi ji hotel prodreti v zadnji najtemnejši in najskrivnejši kotič njenega srca, ji hotel pronikniti v vse njene misli, v vsa čuvstva . . .

Vztrepotala je pod tem palečim, neznosnim, demonskim plamenom. V glavi pa so ji zašumele zadnje besede granesov, ki jih je kakor v snu zamrmral pred par trenotki:

» — — Der Uebel größtes aber ist die Schuld . . . «

In hipno se ji je dozdevalo, da ta zagonetni mož gotovo nosi v srcu neko grozno tajno, neki greh, ki mu tako teži življenje, mu je dela povsem neznosno, sovražno . . .

Obraz doktorjev je postal za hip še osornejši, še brezčutnejši, še mrzlejši. —

Potem pa mu je zatrepetal lahno kakor senca črez bujne, rdeče ustnice neskončno zaničljiv, a ob enem trpek, bolesten nasmeh. —

»Pomilujem vas, gospa . . . Kako ste nesrečni!« . . . Polagoma je izpustil njeno roko . . .

»Pa saj je tudi vi ljubite . . . sicer bi sploh ne — živeli . . . « je ugovarjala vdova, da je sploh nekaj odgovorila.

»Ljubim? . . . Ljubim! . . . O ne! . . . A imam še nalogo . . . veliko, važno nalogo. — In moram jo izpolniti — slišite: moram! — No in potem . . . potem . . . «

Nedoločno je še pomrmral par besedic. — Črne, goste obrvi pa so se mu naježile ter se mu povesile globoko pod čelo. —

In kakor ne bi bila več vredna, da občuje z njo, se je elegantno poklonil. —

»Oprostite . . . poslavljam se . . . vsaj za nekaj časa . . . «

In dostavil je tiše, s skoro brezzvočnim glasom:

»Milostna, ko se popnete do spoznanja, da je naše življenje nič, da smo mi sami — nič . . . tedaj boste morda — srečnejša . . . «

— Par mesecev pozneje pa je zvedela, da je isti doktor Zorotti ubil v dvoboju lastnega brata, ker je bil le-ta oskrunil devo, katero je doktor ljubil. Potem pa je ustrelil sam sebe . . .

In tega dogodka z onega zimskega večera se je sedaj hipno spomnila.

Jasno in določno — povsem kakor tedaj — ji je stal pred očmi visoki, elegantni mladi mož . . .

Obraz mu je bil še bledejši. Oči pa so mu plamtele takisto žgoče in paleče.

In bilo ji je, kakor bi se mu skoro nehote in kakor v polusnu spet polagoma otvarjale rdeče ustnice in bi tiho, s težkim poudarkom citiral:

»Das Leben ist der Güter höchstes nicht,
Der Uebel größtes aber ist die Schuld!«

Življenje: nič! — A greh: vse . . . Največje zlo je torej le greh! —

In njen greh je velik, je težak! . . .

Greh — greh! . . . O, kako peče, kako skeli! —

In kaj je trdil oni demonski mož? — »Ko boste spoznali, da je življenje — nič, da smo mi — nič . . . tedaj boste nemara srečnejša . . .«

In sedaj spoznava to — o, kako grozno spoznava vso ničnost sveta, čuti vso puhlost svojega izgubljenega, zaigranega, izgrešenega življenja! . . .

Neka groza jo je prešla, neki opojni čut ji je razgreval kri. —

Z vsem gornjim telesom se je naslanjala ob ograjo, raz katero se je usipal sneg v kalno reko.

Bilo ji je toplo, vroče.

V vroči glavi pa ji je vrvelo in šumelo, kakor bi se odbijal v njej jek šumečih in vrvečih valov pod mostom . . .

Roke so se ji krčevito oprijele roba ograje . . .

Od druge strani mosta je nekdo prihajal.

Za trenotek je posluhnila na počasne korake. — Potem pa je mehanski položila desno nogo na spodnje bruno; levo je privzdignila za njo . . . Zgornji del telesa se je nagnil čez ograjo — za hipec je visela prosto v zraku — — a še v istem hipcu so valovi pod mostom zašumeli še glasneje, zasikali, pljusknili visoko ob sohe — ter se zgrnili nad svojo žrtvijo . . .

— Nekdo je pribežal tačas po mostu; za trenotek je postal na mestu, kjer se je bila ravnokar strmoglavila nesrečna žena v valove.

Izpod mosta je zazvenel obupen, zategel krik.

Visoki, krepki mož je vrgel raz sebe težko vrhnjo suknjo, se brez premisleka zavihtel čez ograjo ter planil v besneče valove . . .

— Trenotek, le trenotek je padala vdova — tresnila ob mrzlo vodo ter se pogreznila v njej.

A takoj, ko se je taknila dna reke, drobnega, polzkega kamenja, so jo valovi pahnili spet kvišku, jo izbruhnili, da se je popela skoro do pasu iz šumečega, sikajočega, urno se drevečega in penečega valovja . . .

In tedaj je čutila, kako ji je mrzla, ledena mokrota silila skozi tanko, svilnato obleko k toplemu telesu, nekam notri do kosti, do mozga . . . do srca, da ji je zastajalo in kakor ledenelo . . .

Obleka ji je hipoma postala težka, se ji tesno oprijela vseh udov, jo ovirala, da ni mogla premikati nog . . . Roke je dvignila le s težavo; zakrilila je z njimi po zraku . . . Čuteč, da se zopet potaplja, je začela instinktivno riniti z njimi proti vodi, da bi se obdržala nad površjem ali ugrabila kje kako rešilno desko ali vsaj kako nezatno paličico . . . bilko . . .

Le umreti ne . . . Ne . . . in ne . . . !

Neizrečen, obupen, blazen strah pred smrtjo jo je stresal. Za trenotek ji je otrpnilo in kakor okamenelo celo telo . . . A čuteč, da se potaplja, se je spet začela s silovitimi, nadčloveškimi napori boriti proti visokim, kalnim, pljuskajočim valovom, ki so jo kakor lahen zamašek drevili naprej, jo suvali in rinili s strani na stran, jo vlekli na dno . . . v globino . . . v pozabo . . . v smrt . . .

Ne daleč od nje pa se je boril nekdo drug z valovi — kričeč ji je nekaj pravil, a radi šumenja valov in iz blaznega strahu pred smrtjo ga ni umela . . .

Bilo ji je, kakor bi se ji mrzla vrv ovijala krog tankega pasu . . . ožje in ožje . . . kakor bi ji kako veliko, neznosno breme legalo na prsi, ki so se ji dvigale burno in hitro, da je sikajoče, trepetajoče sopla . . .

Hotela je vzkrikniti . . . klicati pomoči . . . izreči ime božje . . . prositi milosti in usmiljenja Vsemogočnega, pred katerega sodni stol mora stopiti naslednji trenotek . . . A ni mogla . . . iz stisnjene grla ni mogla izvabiti nobene razločne besedice. Le hropeče, glasno je grgrala in se davila . . . V istem trenutku pljusne proti njej velik val, ji zabesni čez glavo ter ji napolni odprta usta s kalno, mrzlo, s peskom nasičeno vodo . . .

Pogreznila se je. Nad njo pa so se s šumom, hrumom in sikanjem zgrinjali besneči, visoko se vzpenjajoči valovi . . .

Še enkrat se je popela nad površje. —

Dolgi, tanki, valoviti lasje so se ji razvezali; plavali so po vodi krog nje, se ji ovijali krog belega vratu, ji padali čez prsi, čez ramena, čez hrbet . . .

Spet se ji je približal neznani rešitelj, boreč se z nadčloveškimi močmi proti navalu voda, režoč na dolgo in mogočno dreveče valove . . .

A mogočna splav ju je zopet ločila . . . Vdovo je vrglo valovje v sredino struge, kjer je bil tok najmočnejši, najnevarnejši, najljutejši . . .

Vzkriknila je z zadnjimi, zamirajočimi močmi.

Njen besni, obupni, tanki krik se je mešal z besnenjem valov ter zvenel v temno zimsko noč kakor mogočen protest proti onemu, ki jo je s svojo rafinirano, kanibalsko brezsrčnostjo pahnil v te divje valove — kakor obupna, očitajoča obtožba družbe — kakor grozna, v nebo vpijoča, osveto zahtevajoča kletev njeni korupciji, njenim popačenim nazorom o človeku in njegovih pravicah . . .

Ta vzklik je kazal vso nesrečo, bedo in grozo onega življenja, katerega konec je obično tako neizrečeno tragičen, kakor je bila smrt nesrečne vdove . . .

Njen krik je preglasil šumenje voda . . .

Vdova pa se je onesveščena pogreznila v razburkanih valov nemirne globine. —

Nad njo pa so se valili kalni valovi, besneli, treskali drug ob drugega, se zaganjali ob bregove. — Besno so se spenjali visoko ob sohe mostu. Kakor droben dež so pršele drobne pene na vse strani . . . Padale so v bobneče in grmeče valove, ki so kakor v bahantovskih orgijah plesali nad nesrečno žrtvijo, ki je mrzla, brez življenja spala na kamenenem dnu . . .

Polagoma so jo valili naprej . . .

Stari leseni most pa je trepetal, se zibal in gugal, škripal in ječal ob teh besnih navalih . . .

Zibal se je križ sredi mosta, zibala se in trepetala mala svetilka pod podobo mučenega, trpečega Spasitelja . . .

— Izpod temnosivkastega neba so se usipale debele, velike, težke snežinke; padale so na most in skoro so izpolnile in zakrile stopinje nesrečne samomorilke, zametle vtiske njenih malih rok na ograji; s tanko, toda od trenutka do trenutka debelejšo odejo so prepregale mesto, kjer je stala, kjer se je naslanjala ob bruna in se strmoglavila v pogubo . . .

Pokrivale so pločevinasto, rdečkasto streho na križu . . . ovijale so — kakor s tankim, nežnim pajčolanom podobo križanega Spasitelja, čez katero so nejasno vztrepetavali prameni brleče luči v mali svetilki . . .

XVI.

Das ist der Fluch der bösen That,
Dass sie fortzeugend Böses muss gebären.

Schiller.

Istega dne, ko sta se Evelina in Otilija srečali pri Stanskem, ko je obupana vdova storila silen konec svojemu nesrečnemu življenju — istega dne je bil doktor Zorič celi dan izven doma. —

Ko se je vrnil, ni našel žene doma . . .

Neka čudna, vznemirjajoča slutnja se ga je polastila. —

»Kje je gospa?« je vprašal služkinjo. —

Anka — majhno, debelo dekle s širokim, topozvitim, rdečepogastim obrazom, debelih ustnic in pohotnih, poželjivih oči — je namožikala z vodenobojnimi levimi očesom ter odgovarjala povsem mirno in zadovoljno:

»Ne vem — gospod doktor . . . res, ne vem . . . Odšli so že ob štirih . . . če ni bilo že poprej . . . A nazaj jih še ni . . . Zakurila sem . . . pristavila sem tudi — da ne bo treba čakati . . .

Večerja bode takoj gotova . . . Pa saj morajo milostna priti vsaki trenotek . . .«

Zdravnik je prebledel. Dasi to ni bilo nič nenavadnega, da je odšla in se ni še vrnila ob njegovem dohodu, mu je vendar nekaj pričalo, da ima ta njena odsotnost zanj neki poseben pomen, neko posebno važnost . . .

Hotel je še nekaj reči — še nekaj povprašati. A v zadnjem hipu se je premislil, se obrnil ter tiho odšel. —

Črez debele, mesnate ustnice Ančkine se je zazibal zlovoljen, škodoželjen nasmeh; med njimi so se zabliskali široki, močni beli zobje.

»Pojde jo iskat . . . Ha-ha-ha . . . Odbežala je . . . najbrž k onemu . . . Ha-ha-ha!«

Pomenljivo je pomežikala z brezbojnimi, na pol topimi, na pol poželjivimi očmi . . .

»Gospoda . . . oh . . . gospoda! . . . Moj Bog, kako se to napihuje, kako nosi glavo pokoncu, kakor bi bili sami na svetu . . . A vendar so slabši kakor mi, dasi se oblačijo v žamet in svilo . . . Oh . . .!«

Globoko je zdihnila . . .

In iz vroče ponve si je napiknila z dolgimi, svetlimi vilicami velik kos pečenega, lepo rumenega mesa ter ga z mirno, hladnokrvno ravnodušnostjo stare grešnice potlačila v velika usta.

»Ha-ha-ha . . . Naj se le . . . naj se le praskajo in ravsajo; saj taki ljudje itak nimajo drugega dela . . . Lenobo pasejo . . . in denar zapravljajo, ki ga izsesavajo iz siromakov . . .«

Z veliko, debelo, rdečo roko si je polagoma obrisala maščobo raz debele ustnice in široko, nekoliko preklano brado. Z mastno roko je privzdignila beli predpasnik ter si otrla raz ploščati, topi obraz pot, ki se ji je v obilici nabiral tamkaj vsled vročine v kuhinji. —

Gromko je pokašljala ter pljunila v kot. —

»Čudni ljudje . . . čudni ljudje. — Oba sta mlada, oba sta lepa. In vendar se ne marata! — In zakaj ne? . . . Hm — hm . . . To je pač tako — tako . . .«

In pomislila je malce, kako je to. —

Potem pa je nadaljevala svoj psihološko interesantni monolog:

»In kako sta se še nedavno ljubimčkala! . . . On vsaj je bil popolnoma bedast in zateleban vanjo . . . No — ona . . . aj, ona je bila pač nekoliko drugačnih misli . . . Ha-ha-ha . . . A skrivati je znala to — skrivati!« —

V največji pisker je prilila nekoliko vode, malce pomešala v njem z dolgoročno kuhalnico ter ga zopet pokrila s svetlim, pločevinastim pokrovom . . .

»Res, skrivati je znala svojo tajno! — Nas kdo bi pač ne mogel tako — nikakor ne — gotovo ne! . . . A jaz sem znala . . . ha-ha-ha . . . jaz sem že davno vse znala. — A mislila sem: Molči — kaj to tebi mari! . . . Da — »govor je srebrn, molk pa zlat« — so rekali moj rajni oče . . . Bog jih vzemi v sveta nebesa . . .«

In s široko odprtimi očmi je pogledala proti visokemu stropu kuhinjskemu.

Ko je na ta način zadostila manom umrlega očeta, je nadaljevala svoja globokoumna, pesimistovski navdahnjena razmotrivanja nekako tako-le:

»Pa saj pravim: — Enkrat je vsega konec — tudi največje sreče . . . In tako je bilo tudi tukaj. — Poprej je hotel vso oblizati in jo pojesti od same neumne ljubezni . . . sedaj pa je skoro še ne pogleda ne . . . In lazi okrog kakor hudo leto — in stole premetava po sobi — in govori sam s seboj kakor kak bebec — in kako se včasih nasmeja . . . hu . . . kakor bi že zblaznel . . . O vidim in slišim jaz vse to — zakaj pa bi mi sicer dal Bog ušesa in oči! . . .«

Iz omare je vzela štiri bele, tanke, skoro prozorne krožnike ter jih skrbno obrisala . . .

»In kako je zadnjič vikal in krikal in besnel . . . Res, to je bilo strah in groza . . . In zakaj? Pravzaprav za nič in spet nič! — Saj to vendar ni tak greh, če se včasih malce z onim pozabava . . . In lep mož je — gotovo še lepši kakor naš doktor . . . Hm . . . hm . . . zadnjič sem res mislila, da ji stori kaj žalega . . . bil je popolnoma zdivjal . . .

Škoda bi bilo gospe . . . ni taka sitnoba sitna, kakor so druge...«

Roke je sklenila na trebuhu ter, zroč v piskre, premišljevala nekoliko časa, kako sitne so bile nekatere prejšnje njene gospodinje . . .

»Sicer pa me ne bi Bog ve kako zanimal tak prizor, vajena sem jih že . . . Oče in mati sta potrla pri tem marsikak pisker — toda to je bila druga stvar! Moji stariši so bili siromaki . . . to pa je gospoda — prava pravcata gospoda . . . in to je kaj družega — da, nekaj povsem družega . . .«

Tedaj pa je začelo iz majhnega železnega piskrca prekipevati mleko.

V širokih pramenih je lilo na razgreto železno ploščo; glasno je šumelo, prasketalo in se cvrlo.

Kuhinjo pa je takoj napolnil ščemeči, ne baš posebno prijetni in vonjivi duh prismojenega mleka . . .

»Ej — zlodej . . . pa že gre . . .«

Z debelimi, mesnatimi prsti je naglo pograbila piskrc.

A takoj ga je zopet izpustila. —

»As . . . as . . . hudiman . . . vroče je . . . peče . . .«

Debelo roko je tresla po zraku in mahala z njo krog sebe. Potem pa jo je do polovice porinila v široko odprta usta, najbrž, da si izsesa bolečino. —

»To ima človek od tega, če se peča s temi zaljubljenimi bedaki« — se je hudovala tolsta kuharica ter delala do neumnosti kisel obraz ter ga izpakovala na najrazličnejše načine . . . »Saj pravim: Ljubezen in vse, kar je z njo v zvezi, je neumnost, prava pravcata neumnost — in kdor se s temi čenčami peča, je bedak . . . Iz tega se ni izcimilo še nikdar nič dobrega — tako tudi pri teh dveh ne . . .

In zle posledice moram čutiti še celo jaz!« —

In ker so jo še vedno mučile bolečine, je potisnila debelo, kakor perača veliko roko v škafo vode. In proklinjala je neumno ljubezen, ob enem se jezeč, da sama s svojimi ne baš neznatnimi čari ne more uloviti nobenega viteza in kavalirja. —

— Ko je zdravnik slišal, da Eveline že skoro celo popoldne ni doma, ga je nehote izpreletela misel, da je nemara pri Stanskem . . .

Zorič je že obžaloval svoje postopanje napram ženi. Sam sebi je prigovarjal, da bi bilo pač boljše, ko bi bil vsemu storil nasilen konec — vsemu: — njej in sebi . . . in temu življenju, polnemu trpljenja, jada in nesreče . . . temu neznosnemu življenju brez namena in smotra . . .

Ali pa bi ji zdravil polagoma in previdno, ne da bi to ona sama opazila, njeno popačeno srce in bolno dušo.

Ali pa bi jo bil sploh pustil v miru; ker njegovo očitanje, njegovo surovo postopanje ni nikakor moglo roditi dobrega sadu, ampak baš nasprotno. — In to bi si bil lahko preračunal že poprej; ta nesrečni uspeh bi bil lahko videl že naprej, ko bi se bil natančneje in brez predsodkov, iz slepe ljubezni izviraajočih, ki so ga povsem preslepili in zmotili, pečal z njenim značajem in se resno trudil, globlje pronikniti v njeno srce in dušo. —

A sedaj je bilo prepozno — sedaj je bilo končano! —

In vendar še ne! — —

Zdvojen in obupan, kolnoč svojo trpko usodo in vendar se ji klanjajoč, ker je ni mogel predrugačiti, je zapustil dom z namenom, da poišče ženo pri ritmojstru. —

Zunaj je metlo . . .

Snežinke so se zdravniku lovile ob klobuk, mu naletavale v blede obraz . . . Snežinke so se mu prilepljale na rjavkasto obleko ter jo preprezale s tankim ovojem . . . Pod visokimi, svetlimi škornji mu je škripal rahli, mehki sneg, ki je že precej na debelo pokrival mokri, polzki trotoar . . .

Žarna svetloba uličnih svetilk, jasni svit, ki je lil iz velikih, z vsakovrstno robo napolnjenih oken prodajalniških, zabrisani, nekoliko oslabei in obledeli rumenkasti žarki, ki so prosevali skozi debela steklena, s tanko, bleščečo in biserno roso prozorno zastrta vrata prodajalnic samih, vse to je svetlo in jasno razsvetljevalo ulice, po katerih je vrelo navzlic silnemu metežu še precej glasno in hrupno življenje . . .

Debele, mokre, velike snežinke pa so se v eno mer usipale izpod temačnega neba — gosto, silno, a tiho in skrivnostno kakor kake nočne pošasti iz drugega sveta. In vrteč se v mrzlem zraku, so se kopale v morju svetlobe in bleščobe, ki je bilo razlito po širokih ulicah . . .

— Zdravnik je polagoma spel svojim potem. Stopal je trdo, a težko in z negotovimi koraki, ne oziraje se na levo, ne na desno, ne meneč se za hrupno življenje, ki je vrvelo krog njega . . .

Vse misli so se mu zbirale krog enega predmeta, o katerem je vedno in vedno razmišljeval izza katastrofe: — da je namreč res, česar ga je takrat obdolžila soproga, da je on prvi in glavni vzrok njenega padca . . .

Da, res je, žalibog le preres, da je bil preslab, premehak, predober napram njej. In le njegova krivda je — ali pa je on vsaj glavni sokrivec — če je Evelina padla, če je zabredla v nevarni, uničujoči vrtinec življenja kalnih valov. —

Postajalo mu je jasno, da bi se ta padec mogel popraviti le z ljubeznijo, rahločutnostjo.

Rešitev iz zevajočega prepada, v katerega globino se je pogreznila iz ženske lahkomišelnosti in zapeljana in varana od sladkih besed ritmojstrovih, bi bila možna le tedaj, ko bi ji podal kdo z odkritosrčno in prijateljsko ljubeznijo, s sočutnim usmiljenjem proti njeni krivdi kako močno moralno oporo, s katero bi se polagoma dvignila iz te luže, ob katero bi se mogla tudi v prihodnje krepko in z zaupanjem naslanjati.

A te opore ji on — njen mož — ni podal, ker je sam ni imel, ker je bil sam izgrešil v svojem življenju pravo, vzvišeno idejo, brez

katere življenje polagoma mora postati pusto in ničevno, brez katere sčasoma moramo zabresti na stranpoti . . .

Nasprotno: njegova divja jeza je hipno kakor mrzla, zlovešča, uničujoča nevihta zahrula nad njo . . . On se je hipoma, nepričakovano pojavil pred njo kot sodnik, kot maščevalec njene krivde — ki je bila takisto krivda njegova — ne pa kot ljubeč prijatelj, kot sočuten rešnik . . .

Zle posledice tega njegovega nasilnega, na povsem krivi podlagi utemeljenega in ravno radi tega ponesrečenega nastopa so se hitro pokazale: — danes! —

— Z obupno žalostjo je premišljeval zdravnik, koliko obitelji živi tako krasno, tako srečno življenje! Koliko mož in očetov sedi sedaj v topli, prijetni sobici v krogu svojih dragih in milih, ljubljenih in ljubečih ter uživa blaženstvo in srečo, kakršno nudi in more nuditi le ljubeča obitelj! —

Nekdaj je sanjal tudi on o tej sreči! —

A to je bil le sen! — In minil je, izginil je, kakor izgine nenadoma in brez sledu svetla, mamljiva večča sredi temne noči . . . In popotnika, katerega je varala, ovije le tem gostejša, tem neprodinnejša, tem strašnejša tmina ter ga zводи v zevajoči prepad . . .

— In vprašal se je, zakaj je ravno on — ravno on — tako nezrečeno nesrečen! Zakaj je ravno njemu naklonila nemilostna, trpka usoda tako ženo! — Usoda mu jo je naklonila tako?! O ne! — On sam si jo je vzgojil tako . . . Dobil jo je skoro še otroka — brez jasnih in trdnih nazorov o življenju. In on sam jo je pokvaril s svojo slepo, nepremišljeno ljubeznijo. On sam jo je izpostavljaj raznovrstnim nevarnostim. On sam jo je vodil v svoji neodpustni kratkovidnosti v take prilike, v katerih in iz katerih se je rodil njen greh . . .

On — on je torej vsega kriv!

On! — — O, zblaznel bi! . . .

On! — — Ko bi jo vsaj izgubil za vedno, a čisto in nedolžno! Ko bi usahnila, kakor usahne često cvetka v prvem krasu, nedotaknjena od mrzle jesenske burje, v kateri polagoma gine njen kras . . .

Res, obupaval bi — težko, zelo težko bi čutil to gorje . . . trpel bi, a trpel bi v sladkem, posvečenem in svetem spominu na-njo — na-njo kot svetnico, kot angelja . . .

A sedaj je živa umrla zanj! — Sedaj more, in mora le z ogorčenostjo, jezo in zaničevanjem misliti na-njo, katero je nekdan tako ljubil, tako častil, tako božansko obožaval . . .

Nekako mrzlo, zimsko-ledeno mu je bilo pri srcu . . .

In pomislil je, kako krasno bi bilo, ko bi se skrila kje v kakem temnem kotu . . . In sneg bi metel in metel' . . . ga ovijal in pokrival z mrzlim, mrtvaškim plaščem . . . Nemirno, obupano srce pa bi utripalo počasneje in počasneje . . . tiše in tiše . . .

In vse bi minilo . . . vse bi pozabil . . . hipno in za vedno, kakor bi pil iz blagodejne reke Lete . . .

Toda ne — ni mogoče! — To bi bilo do skrajnosti malodušno in strahopetno, v najbolj kritičnem trenutku se odtegniti na tak način . . .

In kako bi se ona radovala, kako bi triumfovala!

In oni Stanski — kaj bi porekel on! — Ali ne bi izpljunil pri spominu na takega moža, ki mu je tako radovoljno prepustil najsvetejše in najdražje.

Ne in ne! — —

Živeti mora!

In če ni druge pomoči zoper nezvesto ženo in brezvestnega zapeljivca, si hoče in mora pridobiti pravico s silo . . .

Čim bliže je prihajal stanovanju ritmojstrovemu, tem težje mu je bilo pri srcu.

Pred visoko, pepelnatobojno hišo, v kateri je stanoval ritmojster, je za trenotek postal. Pomislil je, da je vendarle mogoče, da je ni tukaj. In tedaj se blamira! — Bi-li ne bilo boljše vrniti se?

Toda ne! — Sedaj se mora določiti . . .

Pogledal je na okna — bila so še nerazsvetljena; tudi zavese še niso bile zagrnjene.

Polagoma, tiho je stopal po širokih kamenenih stopnicah . . . Glava mu je bila povešena na prsi, oči je upiral pod noge; celo zgornje telo mu je bilo nagnjeno nekoliko naprej — k tlom — kakor bi omahoval pod težkim bremenom . . .

— Vrata v vežo niso bila zaklenjena. —

Tiho jih je odprl in ravno tako tiho spet priprl.

Stanovanje ritmojstrovo mu je bilo znano . . .

Pri prvih vratih — pred sprejemnico — je postal; glavo je potisnil tesno k vratom ter prisluškoval.

In res . . . zaslišal je glasove . . . Bilo je, kakor bi nekdo plakal ter med jokom nekaj dokazoval in prosil. A ta glas je zvenel le nejasno in nedoločno do njega, in ni mogel razločevati, je-li Evelin, ali ne . . . Vmes pa se je glasil sonorni glas ritmojstrov . . . poedine besede — kratki, pretrgani stavki — govornjeni z neko nevoljo, z neko neodločno jezo . . .

— Na lahno, tiho, opolzno kakor tat prime za rumeno kljuko ter polagoma poskusi odpreti . . .

Vrata so bila zaklenjena . . .

»Prokleta!« sikne ter odstopi za korak od vrat . . .

Par hipov pomisli. —

Potem pa stopa tiho in po prstih skozi kuhinjo, v katero so bila vrata odprta — skozi majhen kabinet — tudi ta vrata so bila odprta, ista vrata, skozi katero je bila kako uro preje odšla vdova . . .

V sobi — v kateri so se radi dokaj gostega mraka že težko razločevale poedine reči in osebe — je bil zavladal mir in molk . . .

Na kipečem, rdečebaržunastem divanu je sedela Evelina; v roki je držala fin robec . . . obraz pa ji je bil zardel, oči zaplakane . . . Za njo, pri visokem oknu, skozi katero je prodirala slaba svetloba ginečega dneva, je stal, naslanjaje se s hrbtom ob rob zidu, Stanski . . .

Zorič je postal za trenotek med vrati, divje zroč v sobo.

Četvero prestrašenih oči mu je lesketalo nasproti . . .

Evelina je obsedela nepremično, kakor okamenela; lice ji je žarelo, ustnice so ji bile na pol otvorjene — ostale so tako, kakor so bile pri vstopu moževem . . . Prestrašeno, z grozo, z ostekljenimi očmi je bulila v zdravnika kakor v kako pošast . . .

Ritmojstrovo sicer temnordeče lice je pri nenadnem pojavu Zoričevem postalo voščeno-rumeno; žila na visokem, lesketajočem čelu se je napela, da je vidno delila čelo v dva enaka dela. Oči so se mu izbulile ter osuplo, brez miga zrle v nepovabljenega, nepričakovanega prišleca. —

Osinjele, stisnjene ustnice so mu podrhtavale — nosnice se mu širile . . . Stal je tiho, mirno, težko, hripavo sopoč . . .

— V zdravniku se je po prvotni osuplosti probudila divja zver — ona bestija, katero nosi in goji — često neopaženo in nepoznano, ker je bolj ali manj zadremala in se umirila pod vplivom omike in prosvete — v sebi vsaki človek: — najvišji, najelegantnejši aristokrat kakor ubogi delavec . . . parfumirana salonska dama takisto kakor kak propalica, kak izmeček človeštva, kak razdivjan ropar in ubijalec, ki radi tridesetih novcev hladnohrvno umori starega, šepavega berača . . .

Zatuli kakor obstreljen tur. —

»Vlačuga . . .!« krikne s hripavim, hropečim, grgrajočim glasom ter plane z visoko povzdignjeno desnico proti divanu . . .

Evelina krikne . . . Hoče vstati . . . bežati . . . rešiti se besnega soproga . . . a onemogla se zgrudi nazaj na divan . . .

»Lopov . . .!« sikne Stanski, skoči brzo k zdravniku ter ga udari s težko svojo pestjo po glavi . . .

Zorič se opoteče v stran ter se prime z obema rokama za glavo . . .
V tem odklene ritmojster vrata.

»Ven — pes« . . . vikne, pograbi zdravnika, ki je bil onemogel in omočen vsled udarca, za široka pleča ter ga potisne, ne da bi se le-ta branil, iz sobe in zaklene za njim vrata. —

»Prokleta!« sikne Zorič ter zaškriplje z zobmi, ko se popolnoma zave ter vidi, da je postavljen pred vrata.

Iz ust in nosu mu je silila kri. Obriše si jo z belim, finim robcem ter mrmra:

»Kri . . . kri . . . udaril me je — ta pes . . . Čakaj — računala še bodeva — za vse . . . za-njo in za ta udarec . . . Kri za kri . . . kri za kri . . . Ti in ona — oba pojdetata . . . Kri za kri . . .«

Ne da bi spet poskusil prodreti v sobo, je polagoma, tiho, težko, s sklonjeno glavo zapustil vežo ter počasi korakal čez stopnice. Od časa do časa je dal odduška svojim maščevalnim mislim v poluzadušenih besedah:

»Kri za kri . . .«

* * *

Tiho in mirno je bilo po celi hiši, ko se je Zorič vrnil pozno v noč domov.

Oblečen, moker in prezebel, drhteč od zime, potrta od duševne in telesne utrujenosti se je zavalil v kabinetu na divan . . .

Meglenega zimskega dne zaspana svetloba je že prodirala skozi veliko, nezastrito okno v sobico, ko se je zdravnik prebudil iz težkega spanja . . .

Mirno je obležal na hrbtu . . . Motne, s krvjo zalite oči je upiral brezmiselno, topo v strop . . . Z rokami se je prijel za vroče, težko čelo. — Čutil se je povsem oslabelega, onemoglega, bolnega. Dozdevalo se mu je, da se je prebudil iz dolge, mučne nezavesti, iz nevarne vročinske bolezni . . .

Telo mu je bilo kakor pobito, brezčutno, otrplo . . . Le srce mu je utripalo hitro, glasno, da je razločno čutil posamezne udarce . . .

V prvem hipu, ko se je prebudil, se je nekako temno spomnil nekakega groznega dogodka — ki se je vršil neposredno pred njegovo boleznijo . . .

Trudil se je, da bi zbral razburjene, nejasne misli, si obnovil in pomladil spomin na ta usodni dogodek . . .

In spomnil se ga je — spoznal je, da ni bil bolan, da je le spal, da se je oni grozni čin vršil pretekli večer . . .

Zastokal je, zaškripal z zobmi ter skočil pokoncu.

Parkrat je prekorakal sobo.

Potem pa je spet sedel na divan; obraz si je zakril z roko — in še enkrat je preživel v duhu ves grozni dogodek . . .

Dasi je bilo v sobi kaj mrzlo, mu je prihajalo vroče . . . Misli so mu postajale spet nejasne — kaotično so se mu mešale . . .

Stopil je k oknu ter je odprl; v sobico se je usipal sveži, mrzli jutranji zrak . . .

Počasi je stopal po sobi . . .

Vrata so se polagoma odprla; v sobo je vstopila Ančka, bleda in še vsa zaspana.

Z utrujenim, trdo zvenečim glasom, s ciniškim smehljajem, ki je pričal o njeni popačenosti in rafinovanosti in svedočil, da sluti, kaj se godi v obitelji, je pričela:

»Nisem slišala, kdaj ste se vrnili sinoči . . . sicer bi bila zakurila v kabinetu, ko bi bila znala, da prenočite tukaj . . .«

Zdravnik je stopal po sobi, kakor bi bil sam. —

— »Ali zapovedujete, da prinesem zajutrek . . .?«

Zorič se je ustavil za trenotek; pogledal jo je s kalnimi, ostekljenimi očmi, potem pa je začel zopet enakomerno, počasi korakati gori in doli, kakor ne bi umel, kaj hoče dekle . . .

— »Milostne ni doma . . . postelj je nedotaknjena . . .«

Debele ustnice so se ji nabrale v zaničljiv nasmeh, ki pa je takoj izginil, ko se je zdravnik obrnil proti njej.

»Znam —« je kriknil kakor besen . . . »Znam . . . A sedaj idi — — ven — — poberi se . . .!«

Spoznal je, da dekle ve ali vsaj sluti sramoto njegove žene — njegovo sramoto. — Morda je vedela o tem že davno, nemara je trosila to vest po mestu . . . Nemara je ženi pomagala, jo podpirala . . .

»Vrag« — je sikal — »zblaznel bi! — Zadavil bi vso to sodrgo . . .«

Težko je govoril . . . Usta, jezik, grlo mu je bilo suho . . . Žejalo ga je. — A dekleta ni hotel klicati . . .

Šel je v spalnico, kjer sta postelji stali nedotaknjeni, kakor ju je pustila sinoči služkinja . . .

Obrnil je oči v stran . . .

Vzel je lični beli vrček raz umivalno mizo ter pil v dolgih, krepkih, žejnih požirkih . . . z zaprtimi očmi . . .

Nalil je nekoliko mlačne vode v tanko majoličasto skledico, potisnil je vanjo vročo, pekočo glavo; ostalo vodo si je ulil na valovite lase, v katere se je od včeraj vtihotapilo dokaj sivih . . .

Mehanski se je obrisal s tankim, finim, vonjajočim obrisalom, visečim na pokrivalu umivalnikovem . . .

Mala, elegantna nikljasta ura na nizki mizici ob postelji je bila s tankim, zvonkim glasom osem . . .

Zorič se je vrnil v kabinet . . .

Zaprl je okno, se naslonil pri njem ob zid, zrl brez zanimanja na ulico in z belimi prsti nervozno bobnal ob rosno steklo . . .

Na ulicah je že bilo pisano življenje. —

Razcapani možje vsake starosti, borno oblečeni, z rdečimi obrazi, od pijače zabuhlimi in napuhnjenimi od alkohola in zime, so spravljali mehki, dokaj visoki sneg . . .

Vozovi so se polnili s snegom.

Konji so povešali glave. Njih topli dih se je jasno videl v mrzlem zraku . . .

Vozniki so postajali kraj voz. Čapke — kosmate in velike — so potiskali čez ušesa — čez čelo. Izpod rjavkaste ali črne kosmatine so bliskale žive oči . . . Na nerednih brkih jim je viselo tanko ivje . . .

Mlada kmetiška dekleta z visoko podvezanimi krili so šegavo stopicala po polzkem trotoarju, mahaje z eno roko kakor po taktu, z drugo podpiraje velike jerbace na glavi — nekatere so jih nesle v rokah. —

Tu in tam je leno in počasi stopal kak delavec brez dela, upadlega, kislega obraza, temno in jezno zroč v flistrsko-zimski dan — in na toplo oblečeno gospodo, katero je srečeval . . .

A vse to je zdravnika vrlo malo zanimalo . . . Mračne misli so mu kakor zimska noč objele obupano dušo . . . Mislil je in mislil, kaj da mu je sedaj storiti, kaj ukreniti . . .

Tedaj pa je spet vstopila Ančka . . .

»Gospod doktor . . . pismo . . .«

Tiho je vzel mali biljet.

Ančka je izginila za vrati . . .

»A . . . a . . .« se je polutiho čudil zdravnik . . . »To je njena pisava . . . Poglejmo . . .«

Pisemce je slovelo:

»— Ti si barbar! — Ti si trinog! . . .

Ti si mi uničil mojo mladost — Ti si mi zagrenil in zastrupil moje življenje! . . .

Sovražim Te! —

Ker pri Tebi ne morem več živeti — mrzim Te iz dna duše — sem zahtevala od Stanskega, da me reši tega suženjstva . . .

Stanski ni bil voljan. —

A pomagal si mi Ti sam. — Ko sinoči ne bi bil prišel za menoj, bi nemara še sedaj zdihovala pod Tvojo krutostjo. —

A Ti sam si me rešil — in zato Ti bodi hvala. — Po sinočnji aferi se je namreč ritmojster odločil, da zbeži z menoj . . .

Ne zasleduj naju — ne išči me . . . Zaman ves trud . . . Tvoja ne bom nikdar več . . . nikdar . . . nikdar . . .

Raje v smrt nego k Tebi! —

Kot spomin na-me naj Ti ostane zavest, da Te mrzim kakor nikogar na svetu . . .

Da, sovražim Te — sovražim Te! . . .

Evelina.»

— Zorič je strmel dolgo, nemo, brez besedice v pismo . . .

Bil je do cela otrpel, brez življenja, kakor bi ga bila zadela kap . . .

Polagoma pa se mu je vračalo življenje v okamenelo telo. —

Pisemce je zložil, je vtaknil v zavitek . . .

»Ha-ha-ha . . .«

Na glas se je zakrohotal. A smeh njegov je zvenel, kakor bi udaril kdo po počenem čeburu.

Oči pa so se mu zalivale s krvjo. —

»Ha-ha-ha . . . Ubežala je! . . . He-he-he . . .«

Gromko je udaril z dlanjo ob dlan.

In spet se je krohotal in smejal.

Potem pa je zopet razgrnil pismo in bral drugič . . .

»Gorostasno . . . gorostasno . . .« je govoril med smehom . . .

»Ti si barbar! — To je res lepo rečeno . . . Ha-ha-ha . . .«

Začel je v krogu bežati po sobi. —

»Barbar . . . barbar . . . Čudno . . . gorostasno . . .«

Ustavil se je ter se z dlanjo udaril ob čelo. —

»Kaj gorostasno! . . . Vsakdo je enkrat v svojem življenju nekoliko barbar . . . prej ali slej . . .«

Spet je začel dirjati po sobi — v eno mer se vrteč v krogu kakor dresiran konj v cirkusu ali pa turški derviši.

Potem pa se je spet ustavil in opetovano bral lilasti biljet. —

»Sovražim te . . .« je mrmral brezmiselno . . . »sovražim te . . . Ma foi . . . dobro povedano, lepo rečeno . . . duhovito . . . odkritosrčno . . . neustrašeno . . . Ha-ha-ha . . . Hi-hi-hi . . .«

In zopet se je spustil v tek . . .

Bilo mu je vroče, da mu je pot curkoma, tekel po vročem, napetem rdečem čelu, črčez koščeni obraz . . .

Oči so se mu izbulile. — Iz ust pa so se mu cedile bele pene . . .

»Krasno . . . krasno . . . fulminantno . . .«

In tekal je in tekal.

Vmes pa je spet in spet jecljal in grgral:

»Piramidalno . . . izvrstno . . . krasno . . .«

In tekal je v eno mer . . .

A hipno se je ustavil v tem blaznem tekanju. —

»Evelina . . .!«

Kriknil je kakor blazen. — Roke — v desnici je še vedno tiščal usodno pismo — je razširil, zamahnil z njimi po zraku — ter kakor posekano drevo po dolgem telebnil na tla . . .

(Dalje prihodnjič.)

Masaryk — slovanski filozof.

Spisal Ivan Ž.

Filozofija je prišla v poslednjih časih zelo ob veljavo; nekateri sploh dvomijo, imali še pravico do obstanka in imena. Ves srednji vek in skoro do dandanes so modroslovci vsi vprek prisegali na Aristotela. Toda induktivna metoda, počenši od Bakona in Kartezija, in pa velikanski razvoj prirodnih znanosti sta izpodjedla tla peripatetiški metafiziki in celi stari filozofiji.

Poedinci so sicer tudi v naših časih izkušali mogočno narasle vede harmonski združiti ter utemeljiti na tej podlagi enotno svetovno naziranje, češ, da to bi bil pravi namen filozofiji. Toda komaj si je ta ali oni mislec zgradil svoj modroslovni sestav, že so se oglasili prirodoslovci s svojimi analizami in se krohotaje režali v obraz — modrecu na podlagi svojih neovržnih števil.

Modroslovci so torej — po mnogih brezuspešnih naporih — obupali, da bi mogli sploh ustanoviti znanstveno filozofijo. Enotno svetovno naziranje, so dejali, je le toliko znanstveno in ne utopija, kolikor se naslanja na poskus in broj: zedinjevali so pozitivne vede

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

(Dalje.)

XVIII.

Es gleicht der Woge unser Menschenleben,
Das, ruhelos, zuletzt zerschellt.

Goethe.

Bilo je petega večera pozneje. —

Bilo je pozno — šlo je že na deset.

Zorič, ki je po usodnih dogodkih zadnje dni nekoliko bolehal, je še bedel.

Sedel je v velikem, mehkem naslanjaču ob mizi.

Obraz mu je bil poslednje dni obledel in upadel. Oči so bile brez svita, medle in nemirne. V visoko čelo mu je bila vdolbna grozna nesreča, ki je nenadoma zablesnela v vsej svoji divjosti čezenj, globoke gube; goste lase so mu prepregale sive niti. Uklonjen je bil, potr, uničen od težkega udarca krute usode. —

Na mizici pred njim je ležala odprta debela znanstvena knjiga. Viseča svetilka je lila na-njo svetlo luč.

Ni bral.

Nagnil se je nazaj v naslanjač. Mračno je zrl pred-se pod mizo. Temne, težke misli so mu kakor grozeče pošasti obletavale dušo.

— Tedaj pa je glasno pozvonilo.

Zdravnik se je vzbudil iz mučnega tuhtanja; skoro prestrašil se je.

»Že zopet . . .« je zamrmral skoro nejevoljno.

Stopil je k oknu ter je otvoril.

»Kdo je?« —

»Jaz . . . gospod doktor . . . brez zamere . . .«

»Česa želite?« —

»Gospod doktor Pečnik umirajo . . . Žele vas k sebi . . . oprostite . . .«

»Ka-aj? . . . Pečnik . . .! Je-li mogoče . . .!«

»Prosim — podvizajte se, gospod doktor . . . Vsako minuto lahko umro . . . brez zamere . . .«

»Počakajte malo . . . Takoj pridem . . .«

Zdravnik je močno, s hruščem zaprl okno. Hitro, hlastno je ogrnil vrhnjo suknjo, vzel klobuk ter ugasil luč . . .

»Kako . . . je-li mogoče . . .?« je izpraševal, ko je stopil na ulico, kjer ga je čakal postaven, širokopleč, že bolj postaren mož. »Tako hitro! — Kako je vendar prišlo to? . . . In jaz nisem znal nič . . .«

»Hitro . . . hitro . . .« je odgovarjal mož; drug tik drugega sta naglo stopala po tihih ulicah . . .

»Pred petimi večeri — veste — so prišli gospod doktor povsem mokri domov . . . pozno v noči . . . nekam proti polnoči . . . Vsi premočeni — do niti, vam pravim . . .«

Zdravniku je za trenotek zastal korak. —

»Čudno — čudno«, je mrmral ter kakor osupel pogledal po strani spremljevalca. — Potem pa je dostavil počasneje in s poudarkom.

»Pred petimi večeri, pravite?«

»Da — ravno pred petimi . . . Počakajte — danes je petek . . . da, da — v ponedeljek je bilo.«

»Hm . . . hm . . . neverjetno . . . čudno . . .«

Zdravnik je zamišljeno zmajeval z glavo.

»No — tako je torej bilo . . . In nič niso povedali . . . Ko bi bili povedali, bi jim bila skuhala moja Cila — Cila je namreč moja zakonska žena — čaja, močnega in krepkega . . . In vročega bi bili popili in v toplo posteljo legli . . . In sobo bi bila zakurila . . . In morda bi bilo dobro . . . A nič in nič . . . Kar legli so. — Drugi dan pa je našla moja žena — oprostite, jaz sem namreč hišnik, in moja Cila streže gospodu doktorju — Cila je našla vso obleko mokro . . . do niti mokro — pravim . . .«

Zdravnik je molče, verno in napeto poslušal. Stopal je hitreje, kakor bi se bal, da umre bolnik, predno dospe k njemu. —

»Drugi dan popoldne pa so prišli pred navadnim časom iz pisarnice. Slabo jim je bilo, mrzlica jih je tresla . . . in morali so v postelj . . .«

»Ste-li poklicali zdravnika?« —

»I, seveda smo, seveda . . . kam pa mislite — brez zamere . . . Mrzlica ima lahko kaj slabe posledice. Poznam jaz to . . . Tako, ravno tako je bilo tudi z mojim sinom — oprostite, če vas dolgočasim in nadlegujem s svojimi čenčami . . . Veste, prehladil se je bil revež, in začela ga je tresti mrzlica. — No, mislili smo in se tolažili, da bode že boljše, in pustili smo mrzlico v nemar; a postajalo je vedno slabše. Poklicali smo zdravnika, ki je spoznal, da je pljučnica . . . brez zamere . . . In glejte, umrl je moj Josip — umrl . . . In kak sin je bil to — oprostite — študiral je tedaj na vseučilišču . . . In pisal je povesti — in take stvari . . . katerih ne spiše vsaki šušmar in bebec . . . brez zamere . . .«

Mož je govoril z zamolklim, drhtečim glasom, in klobuk si je bil potisnil globoko na oči; temno je zrl pred-se na zmrzli, polzki tlak.

Zorič je molčal; čudne misli so se mu pojile po glavi, razne slutnje so se mu vsiljevale. —

»O, to vam je bil sin, to je bil dečko! — Toda vas, gospod doktor, to ne zanima . . . brez zamere . . . Pač! — Hvala . . . hvala . . . Umrl je torej za pljučnico — in ker smo se prepozno zatekli k zdravniku . . . In tako, povsem tako je bilo tudi pri gospodu Pečniku; branili so se in branili, češ, ni tako zlo. A jaz nisem molčal — hvala Bogu in sveti Bogorodici — ne, povedal sem jim, kako je bilo z mojim Josipom — povedal sem jim kot svarilo. A niso se dali pregovoriti . . . In kolikokrat sem jim ponovil svojo prošnjo. — »Brez zamere« — sem jim govoril — »gospod doktor, vi ste učen mož, jaz pa sem neuk človek, a to pravim: zlo bode — zlo . . .« A niso hoteli poslušati mojih zlatih besed . . . niso hoteli . . . Bogu bodi potoženo. — Tedaj pa jim je še govorila na srce moja Cila — o ta vam zna govoriti do srca . . . gospod doktor — brez zamere . . . In slednjič so se ji morali vdati. Poklicali smo dr. Suhača . . . In kaj je bilo? — Pljučnica! Delal je čudno resen obraz in rekel, da smo zamudili najboljši čas . . . Tu ga imaš — nisem-li pravil, da bode tako . . . A gospod Pečnik so učen mož, jaz pa sem neuk človek . . . A sedaj morajo umreti . . . moj Bog — brez zamere . . . tako mladi . . . tako mladi . . . moj Bog . . .«

»Zdravnik je torej rekel, da je vsaka pomoč prepozna, nemogoča?«

»Ne, tega ni rekel — meni vsaj ne! . . . Morda je povedal gospodu doktorju, kako in kaj. Sinoči sta bila dolgo sama v sobi. — Ko je odhajal, je delal kaj mračen obraz. In ko sva ga s Cilo vpra-

šala, ozdravi-li bolnik, je skomizgnil z rameni ter dejal: »Bodite na vse pripravljeni . . .«

»Aha« . . .

»Bodite na vse pripravljeni — da, ravno tako je rekel . . . In veste, gospod zdravnik — saj ne zamerite — jaz govorim odkrito, kakor mislim . . . to je, veste, tako moja navada — moja maksima, je rekel moj pokojni Josip . . . Torej odkrito: jaz vem, kaj pomeni to . . . pri mojem sinu je govoril zdravnik tudi nekako tako, a drugi dan je bil mrzel in mrtev . . . brez zamere . . . No, to ni nikako zlo — zdravnik tudi ni Bog — brez zamere. In kar naravnost povedati, da je konec vsemu, je tudi težko — če oprostite!« . . .

»Kdo bi bil mislil . . . kdo bi se bil tega nadejal!« . . .

»Ne res — kaj — ni-li res? . . . Smrt — smrt . . . kakor bi jo veter prinesel, je tukaj . . . Zvečer si zdrav, drugo jutro pa morda umiraš . . . brez zamere . . .«

Zdravnik si je brisal pot s čela. —

Hišnik pa je besedičil dalje:

»Tako je torej rekel zdravnik; jaz pa sem mislil: sakra-miš, slaba bo . . . In modroval sem tako-le: Kar nič ne bi bilo napačno, če bi poslali po gospoda. Toda oprostite, kako naj to povem gospodu doktorju . . . Res, jaz rad storim vse na svetu, kar ni greh, a da bi se kar tako meni nič, tebi nič vtikal v stvari pametnih in učenih ljudi, to pa ni moja krepost . . . ali slabost . . . ali kako že bi rekel — brez zamere . . .«

»Sva-li že skoro pri vas?«

»To ulico še — in potem še šolsko ulico . . . in doma sva — hvala Bogu . . . Upam, da še ne bode ravno prepozno.«

»Upajmo . . .«

»— Torej kje sem nehal? . . . Da, veste, gospod zdravnik, ker meni v takih slučajih ni dana moč govora, sem rekel Cili: »Cila, draga moja, poslušaj besede mojih ust . . . Stavim sto proti eni, da je z gospodom Pečnikom slaba. — Kaj, Cila draga moja, ali misliš tudi ti tako . . . kaj? — In glej, ne pomislijo na konec — kar nič ne mislijo. — Veš, to je pač taka navada pri gospodi. — A dober gospod so, pošten gospod, plemenit . . . in škoda bi jih bilo, če bi umrli kar tako, kakor pogan . . . Cila, draga, ljuba — idi in govori jim na srce . . . da ne bi bilo napačno, če bi poslali po »gospoda«, saj jim radi tega še nikakor ni treba umreti — radi tega še lahko žive sto let . . .

Cila, ljuba, mila, ti znaš staviti besedice, kakor najboljši dohtar — gotovo se ti posreči in zadeneš pravo struno . . . Dej, Cila — dej . . .«

»Torej se je izpovedal? . . .«

»I, seveda — no . . . Cila pa jim je tudi govorila na srce, da sem se kar čudil . . . Rekla je tudi, kakor sem jo poučil: »Nikar ne mislite, gospod doktor« — je rekla — »da bi radi tega morali že umreti . . . Sto in sto se jih je dalo že prevideti, in vendar še žive . . .« Tako je rekla . . .«

»Pustite, pustite« — so se branili gospod doktor — »kaj boste to . . . Jaz sam najbolje vem, da bode skoro vsemu konec.« —

»Tako — tako — sem si mislil — gotovo sta se z zdravnikom pogovorila . . .«

»Torej pa pošljite« — so rekli — »pošljite po gospoda.«

»In poslali smo. — In vse se je izvršilo lepo in po krščanski navadi . . . da ne bi umrli kakor pogan . . .«

Bližala sta se stanovanju. —

»Kdaj je bilo to?« . . .

»Danes dopoldne. — Popoldne je bil zdravnik dvakrat pri bolniku . . . Na večer je postalo hujše — in poslali so po vas . . .« — Bila sta doma.

Hitro sta stopala po lesenih, slabo razsvetljenih stopnicah v prvo nadstropje. —

»Semkaj — gospod doktor — prosim . . .«, je hitel hišnik ter odpiral vrata. —

V sobi je bilo vroče, zaduhlo; razprostiral se je po nji ščemeči duh zdravil in potu.

»Torej si vendar prišel . . . si le prišel . . .«, je govoril bolnik s tihim, suhim, drhtečim glasom, ko sta vstopila in se je Zorič približal postelji.

Poskusil je dvigniti roko ter jo podati zdravniku, a omahnila mu je nazaj na odejo . . .

»Slab sem . . . slab . . . A hvala ti, da si prišel. —

Željno sem te pričakoval . . .«

Bolnikov obraz se je bil oblil z nezdravo, vročo rdečico. Globoko vdrte oči so mu sevale v nemirnem ognju; zdaj in zdaj jih je kakor utrujen zaprl za par trenutkov . . .

»No, kako je? . . . Menda ne bo velike nevarnosti!«

Bolnik se je bolestno nasmehnil . . .

»O — nevarnost — kaka nevarnost? Konec se bliža — drugega ni nič . . .«

»Morda pa je pomoč vendarle še možna« . . .

»Ne — ne . . . Jaz ugasujem — to čutim sam — in tudi zdravnik je bil odkritosrčen . . .«

S trepetajočo roko je gladil mehko odejo . . .

»A da si le prišel — da si le prišel . . . predno umrem . . .«

Umolknil je. —

Zdravnik pa je prisluskoval njegovemu težkemu, počasnemu dihanju in utripanju žile na vroči roki. —

Hišnik in njegova žena sta tiho zapustila sobo, da ne bi motila.

Zdravnik je sedel k postelji. —

»Najpoprej — Ivan — te prosim, da pozabiš, kar je bilo . . .« je šepetal Pečnik s prosečim glasom, polagoma in pretrgano.

»Ne — Dolfe — jaz sem storil tebi krivico . . . ti meni nobene. — Nasprotno! — Pozabi ti in — odpusti! . . .«

»Že davno — že davno sem ti vse odpustil — če je bilo sploh potrebno, kaj odpuščati.«

Spet je umolknil.

Govorjenje mu je bilo mučno in ga je vidno utrujalo.

Zorič mu je prigovarjal, naj molči.

In res je nekoliko časa ležal mirno in tiho.

Le na licu mu je zdaj in zdaj — hipno, komaj vidno — zatrepetala vroča, potna koža.

Bilo je, kakor bi mu težilo misli nekaj težavnega, zagonetnega.

Po daljšem molku je začel — natihoma, kakor sam za-se, zamišljeno in polagoma:

»Ločil se bom . . . Res, cvetlic mi ni sejala in sipala usoda na mojega življenja poti . . . Trpel sem od mladosti do sedaj, ubijal se od trenutka, ko sem se začel zavedati življenja svojega, pa do smrti . . . In sedaj, ko dajem vsemu slovo, ko zapuščam vse, se mi stavi na pot nova zagonetka — liki temno, neumljivo vprašanje zlovešče sfinkse:

Kam plovem? . . .«

Spet je uprl oči v strop ter nepremično zrl v eno in isto mesto, kakor bi napeto, globoko in resno premišljeval to vprašanje vseh vprašanj . . .

Zdravnik pa ga je silil, naj molči.

A tudi sam je postal tih in zamišljen, tudi njemu je rojilo po glavi to težko, to veliko vprašanje. —

Čas je potekal počasi, leno. —

Zdravnik se je parkrat nagnil k bolniku, kakor bi ga hotel nekaj povprašati; a ko mu je zrl v upadli, razgreti obraz, se je zopet premislil ter molčal.

Tiho je bilo v sobi, le težko, hropeče dihanje bolnikovo je motilo to tišino; nasproti postelji pa je enakomerno, počasi, zamolklo udarjalo dolgo, svetlo nihalo stenske ure.

Na mizi je vztrepetaval svetli plamen luči . . .

Šlo je na polnoč, ko je zdravnik vendar pretrgal molk.

»Hišnik mi je pravil med potom, da si prišel pred nekoliko večeri do cela premočen domov. — To ti je najbrž nakopalo bolezen.«

»Najbrž . . . najbrž . . .« je mehanski ponavljal bolnik. Na lahno je nagrbančil belo čelo, kakor bi se hotel nečesa domisliti ali pa se otresti kake neprijetne misli. —

»In kje si se zmočil — in kako? . . . Dolfe, povej mi, prosim te najprisrčneje — popolno resnico. Ne smatraj mojega vprašanja za samo radovednost. Morda — ali najbrž imam važne in veletehtne vzroke, da te vprašam, kaj se ti je pripetilo oni večer.«

Pečnik je nekoliko časa še molčal; pomišljal se je, ali bi vse povedal — ker se mu je domnevalo, da ni samo brez vsakega pomena, ampak da je zanj gotovo tudi smešno, ako bi zadnje trenutke svojega življenja trafil s pomenki o onem večeru.

Zorič je uganil njegove pomisleke, videl njegov boj. —

»Pomisli, Dolfe, da te prosim kot prijatelj prijatelja . . . Nemara mi razjasni tvoja izpoved marsikaj — vsaj slutim nekaj takega. In take slutnje so me varale le redkokdaj . . .«

Pečnik je vprašaje uprl vanj velike, mokre oči. —

»No — hotel sem rešiti neko neznano žensko iz valov reke . . . Ravno pred menoj je planila v razburkano valovje . . .«

Zdravnik je prebledel.

»A . . .«

Stisnil je bolniku vročo roko, da je ta strmeč pogledal nanj ter ga hlastno vprašal, čuteč in sluteč nekaj nenavadnega.

»Ali se je nemara zvedelo že kaj natančnejšega o samomorki?« —

»Gotovega nič. — A jaz slutim . . .«

»Kaj . . .?«

Zorič je molčal.

Obžaloval je že, da je pokazal bolniku svoje presenečenje in svoje slutnje; videl je namreč, da se bolnik vznemirja in razburja.

»Govori — prosim — govori«, je silil Pečnik.

»Ej — same slutnje . . . nemara do cela neosnovane.«

»Povej! — Govori!« — —

»Vdova Merkova — njeno prijateljstvo z ritmojstrom Stanskim ti je bilo znano — je izginila tisti večer . . . Popoldne so jo videli še pri ritmojstru — a od onega večera je ni več . . .«

»Ah — ritmojster — Stanski . . .«

Kakor v sanjah je ponavljal še parkrat te besedice.

Zaprl je oči. —

Črez trenotek pa je šepetaje nadaljeval:

»Že pri najinem prvem sestanku mi je bil ta mož nesimpatičen. — Nekaj kakor nekaka tajna bojazen pred njim mi je vedno tlela v srcu. Dozdeval se mi je kakor moja zlovešča usoda . . .«

Spet je nekoliko umolknil ter si oddahnil.

»Da, ko sem ga tako zrl pred seboj, mi je često bilo, kakor bi sanjal težek sen in bi v sanjah zrl satana z njegovim škodoželjnim obrazom.«

Umolknil je. —

Čas je potekal. —

Bolniku je postajalo slabše in slabše.

Moči so mu pešale vidno.

Čutil je to tudi sam . . .

Zdravnik je tiho sedel ob postelji — pol ure, eno uro, pol drugo uro . . .

Po polnoči je bolnik že komaj govoril. Vsaki trenotek je bilo pričakovati smrtnega boja.

Hipoma se je vzpel Pečnik nekoliko kvišku ter zahropel:

»Davi me . . .«

Zorič ga je podpiral z rokami.

»Skoro bode končano . . .«, je jecljal bolnik tiho, težko, pretrgano . . . »končano bode vse . . . vse . . . Odpusti — Ivan — In bodi srečen . . . srečen z njo — z Evelino . . . Tudi ona bodi srečna . . . ti jo osrečuj . . .«

Zdravnik — popolnoma potrta od lastne nesreče, razburjen po tej novi, nepričakovani epizodi — je kakor otrpnil pri teh besedah; potrle so ga, uničile ga popolnoma.

Pozabil je, da leži pred njim bolnik v zadnjem boju. Ni pomislil, da morda njegove besede, izpoved njegove grozne nesreče zagrene umirajočemu zadnje trenotke.

Ne — le eno je čutil, da ga zapušča zvest prijatelj v pravem, v najplemenitejšem, najsvetejšem pomenu besede — prijatelj, ki bi morda edini sočuvstvoval z njegovo bridko usodo, z njegovo veliko boljo.

A sedaj ga zapušča — zapušča na veke.

In predno se loči, predno zapre oči k večnemu počitku, mu mora potožiti svojo neodoljivo bol. — Mora — res, čutil je neko nepremagljivo potrebo, da se razodene vsaj enemu, da ga ne zamori, ne potere to grozno čuvstvo, zaklenjeno in zakopano za vedno v srca globine! . . .

Obupno se je privil k bolniku in kakor na pol nezavesten je jecal:

»Ti si jo ljubil?« —

Bolnik je težko dihal. —

— »Ljubil!« —

Kakor grozen, obupen [▼]vzkrik se mu je izvila ta izpoved iz hropečih prsi.

Vsa bol, vse gorje, ki ga je moral pretrpeti radi te nesrečne ljubezni, je zvenelo iz te kratke besedice.

Nastal je globok, mučen molk.

Lice zdravnikovo je vztrepetavalo; videlo se je, da se je boril sam s seboj, da je hotel še nekaj pripomniti, a se vendar ni mogel do cela odločiti. —

Zopet je pričel bolnik:

»Odpusti . . . Jaz sem ti zavidal — radi Eveline . . .«

Molk. —

»Zavidal . . .?«

Glas zdravnikov je trepetal.

»Žalibog . . .«

»O, o« — je jecal Zorič — »Loči se mirno . . .«

»Kako . . .? — Kaj misliš? —«

»Istega večera, ko si hotel rešiti ti vdovo Merkovo, ljubico ritmojstrovo, iz valov, je Evelina ubežala z ritmojstrom . . .«

Zdravnik je govoril počasi, trdo, določno. —

Bolnik se je hotel vzpeti pokoncu, a takoj je spet omahnil v blazine.

Vroči obraz mu je za trenotek prebledel. Potem pa se mu je zalil s krvavo rdečico.

Roke je sklenil na težko, počasi se dvigajočih prsih.

Oči je zatisnil, kakor bi hotel natančneje premisliti to grozno novico.

Zdravnik pa je zagrebel v mehko odejo svoj upadli, a še vendar lepi in pravilno oblikovani obraz; poluzadušeno, zamolklo je jecal in stokal.

»Ubežala . . . ubežala . . .« je zamrmral po daljšem odmoru bolnik, kakor v težkem snu. —

»Ubežala!« —

Dolgo, dolgo je ležal Pečnik mirno, z zaklopljenimi očmi, s sklenjenimi rokami, s stisnjenimi zobmi; niti ganil se ni, bil je kakor otrpel. —

Na licu pa so mu cvetle vročnice rdečkaste rože . . .

Prsi so se mu visoko dvigale in spet upadale — enakomerno, počasi. Težko dihanje bolnikovo se je spajalo v čudne akorde s poluzadušenim jecanjem zdravnikovim.

Na karminasti steni pa je polagoma, odmerjeno tikalo svetlo, rumeno nihalo. —

Črez dalje časa se je bolnik še enkrat zavedel.

»Ubežala . . . ubežala . . .« je ponavljal s turobnim, tihim, zamirajočim glasom.

Na široko je odprl svetle oči; kakor bi nečesa iskal, je zrl napeto pred se v prazni zrak. —

»Ušla . . . ubežala . . . O svet . . . o življenje . . . o ljubezen in zvestoba . . .«

»Rad umrjem . . . rad se ločim . . . Mene življenje res ni božalo . . . A še zadnjo uro mi je zagrenilo . . . Upam, da — mi — bo — Bog — milostljiv . . . in vnidem . . . v boljše . . . življenje . . .«

Bolnik je govoril tako tiho, da se je Zorič moral nagniti popolnoma k njemu.

Zdravnik je poklical hišnika in njegovo ženo. —

»Umirajo — umirajo,« je tarnal hišnik.

»Moj Bog,« je ihtela Cila ter prižigala blagoslovljeno svečo, katero je imela že pripravljeno za ta slučaj — »moj Bog, skoro bi umrli brez sveče . . . Toda, gospod doktor, morda pa še vendar ni tako hudo — nemara so se gospod samo onesvestili.«

Zdravnik je molčal, nepremično je zrl v bolnika, niti trenil ni z očesom. —

»Umirajo . . . umirajo,« je zopet začel hišnik. »Cila, res umirajo. In tako mirno — kakor bi jih bil usopil sladek sen . . . Cila, ljuba moja, ravno tako je umiral najin Josip — Bog mu daj dobro . . . ravno tako . . . tako polagoma, mirno, tiho — kakor bi se pogrezal in zazibaval v dolg sen . . . In dolg je res ta sen, dolg . . .«

In poštenjak se je obrnil v stran, da bi skrtil solze, ki so mu silile v oči. —

Žena pa je držala svečo; po okroglem, sicer dobrovoljnem, a sedaj jako resnem, turobnem obrazu sta ji polzeli dve debeli solzi, ki

sta se v brlečem svitu mrtvaške sveče lesketali liki dva brušena demanta.

Desnica bolnikova, katero je držal zdravnik v svoji, je postajala težka, mrzla, trda . . .

Bolnik je sopesel počasi, težko . . . še par vzdihov — težkih, globokih, zateglih, hropečih . . .

In doktor Pečnik je bil mrtev — —

XIX

Von Erde sind, zur Erde werden wir,
Voll Angst und Kummer sind auf Erden wir!
Du gehst von hinnen, doch es währt die Welt,
Und keiner hat ihr Räthsel aufgeheilt

Firduzi — Schack

Mrliča so preoblačili. —

Zdravnik je hotel iti.

»Gospod doktor,« je povzela žena hišnikova, »skoro bi bila pozabila: Gospod Pečnik so mi izročili včeraj zjutraj neko pismo za vas. — Pisali so predvčerajšnjim večer pozno v noč — v postelji. — Naročili so mi, naj vam je izročim, če ne bi okrevali . . . Prišli ste sicer sami. A ker gospod doktor niso zahtevali pisma nazaj, vam je moram izročiti . . . Nemara je kaj važnega.«

Hitela je v drugo sobo ter prinesla pismo.

Zorič ga je takoj odprl. —

In stoječ ob mrliču, čez katerega veli, upadli, voščeno blede obraz je trepetala polumračna svetloba mrtvaške sveče, je čital:

»Ko bodeš bral moje pismo, izpoved mojega izmučenega, potrtega srca, bode že zaplaval angelj smrti nad menoj, in njegov ledeni, vse moreči dih bode že izpihnil slabo brlečo luč mojega bednega življenja.

In porečeš nemara:

»Mir mu bodi! — Bil je včasih čuden človek. A v prsih je nosil srce — srce čuteče in mehko, srce nemirno in nesrečno. — Mnogo je grešil, a težko se je pokoril — in pokora izbriše greh — in smrt izbriše vse, podere in uniči vse, kar je zgradilo življenje; a kar je življenje podrlo, to smrt zakrije in zavije s temnim plaščem pozabnosti. — Zaceli tudi rane, ki jih je vsekalo življenje; naj zaceli tudi ono, katero sem Ti prizadejal jaz.«

Dragi mi: — Odpusti! —

Za menoj leži življenje — ne življenje mirno in tiho, lahko in prijetno, brez napasti in bojov — ne — moje življenje ni potekalo lahko in mirno, kakor teče tiho in mirno kak potočič v senci zelenih

jelš in vrb, prijetno in bajno šumljajoč — božajoč nizko obrežje, posuto s svežo zelenjavo in pestrim cvetjem . . .

Ne, mene življenje ni božalo, mene ni pestovala, negovala in poljubljala prijetna usoda. —

Težko, resno je bilo moje življenje; a ob enem je bilo pust, mrzlo, mračno, brez ogrevajočega in razsvetljujočega solnca. — O, nekdam sem sanjal drugače o življenju! —

Spominjam se neke priče, katero sem bral za mladih let; pripovedovala je, kako je molil neki svet in pobožen mož pozno v mraku v neki hiši božji. In ko se mu je v goreči, zbrani molitvi srce dvigalo k Bogu, se je hipoma odprla nad njim visoka kupola, in svetec je s strmenjem zrl veličastvo in kras nebes, in duša se mu je polnila z rajsko milino in slastjo.

In od tedaj se mu je dozdeval ves svet pust in prazen; nikdar več ni mogel pozabiti one tajne krasne prikazni izza onega mračnega večera. Vsi dnevi, ki jih je moral še prebiti na zemlji, so mu potekali v žarnem, neutešnem hrepenenju in koprnenju, da bi spet gledal oni divni kras in nadzemski čar.

A to hrepenenje mu je ostalo na tej zemlji neizpolnjeno — in s tem neutešenim koprnenjem je legel k večnemu snu . . .

Tako je tudi z nami. —

V navdušenih sanjarijah mladostnih dni se nam — navidezno — odgrinja temne prihodnosti črni, zagonetni zastor. Domišljivost naša se dviga v nedosežne višine ter nam ustvarja pisane, cvetne prizore. Navdušeni, idealni vzlet mladostnega, po nedosežnem hrepenečega duha gleda prekrasne podobe . . .

A žal — to je le mamljiva in hitro minljiva fata morgana, ne-realni stvor bujne fantazije.

Usoda — realna, mrzla, trda in neizprosna pa odločuje drugače . . .

In pridejo trenotki, ko obrne človek svoje duševno oko nazaj v svoje življenje — še enkrat pokliče duh njegov kakor z mogočnim, čarobnim poveljem preteklost nazaj; kakor z neko magično močjo pričara spet pred-se vse prizore, ki so se že davno pogreznili v brez-brežni ocean minolih časov.

Liki lahne, meglene sence se vrste spet pred njegovim duhom podobe oseb, ki so kdaj z blagodejno, ljubečo, ali pa tudi z neprijateljsko, kruto roko posegale v njegovo življenje.

Spet se spominja vseh, s katerimi je prišel kedaj v življenja prostrani, širni areni v ožjo dotiko. —

Pred vsem pa mu najživeje, najizraziteje, najjačje stopajo pred dušo njegovi nekdanji upi, nekdanje nade. V sreči mu tako rekoč zopet oživi in vzplamti z močnim žarom nekdanje hrepenenje, koprnenje in stremljenje . . .

A hkrati vidi, da se od vsega, kar je nekdanj upal, po čemer je hrepenel, za čimer je drevil kakor blazen, ni izpolnilo nič — ali skoro nič. — Zre le razvaline fantastičnih gradov, katere si je zidal v oblake, zre le veliko pusto plan — življenje svoje — na kateri zamre v kalu vse, na kateri ne rodi sadu nobeno drevesce. —

In tedaj spozna človek pustost in grozno ničnost vsega . . .

Meni se je zgodilo tako. — —

Res, jaz sem izgrešil svoje življenje! —

O, nekdanj sem tudi jaz upal, tudi jaz sem sanjal o sreči in krasoti življenja.

A vse to je bil le sen! —

Goljufal sem se — trpko, grozno goljufal . . .

— Nekdanj sem mislil, da bodem kdaj s svojimi močmi koristil domovini; mislil sem, da sem domovini potreben! —

Potreben! — Čudno — smešno!

Kdo ji je sploh potreben?!

Nemara se spominjaš znamenitih, krasnih in tako pretresljivih besed, katere govori s stoiško resignacijo in ob enem z grozno trpkostjo Ani Odincovi nihilist Basarov ¹⁾, ko umira, zastrupljen pri rezanju mrliča:

«. . . Umreti moram! — In vendar sem upal, da še veliko, veliko dovršim . . . Umreti! Jaz! Niti ne mislim na to. Imam zadačo . . . jaz sem velikan! . . . In sedaj je cela zadača velikana to, da umre primerno, dasi to nikogar na svetu ne zanima . . . Zabili me boste. Živim mrtvi niso mari . . . Moj oče vam bode rekal, da izgubi domovina z menoj moža, ki bi dovršil še velikanske stvari . . . Otročarije! — — — Jaz potreben domovini! . . . Ne, ne dozdeva se . . . Kdo ji je potreben? . . . Črevljar je potreben, krojač je potreben, mesar . . . ta prodaja meso . . . »

— Čudno! . . . Jaz torej potreben domovini . . . Kdo je sploh potreben naši domovini? — Kričači so ji potrebni, ki se kakor besni zaganjajo ob vse, kar ni prikrojeno njih separatistnim nameram in zahtevam, ki kličejo prokletstvo nebes nad vse, ki se protivijo le z besedico njih tesnosrčnim in omejenim vzorom in nazorom.

¹⁾ Turgenjev: »Oci in sinovi«.

Brezdvomno — našemu narodu ni potreben niti mesar! Naš narod živi prav zadovoljno — z neko zadovoljnostjo, ki je vsem drugim narodom in plemenom neznana — naš narod živi ob medsebojnem prepiru.

Čim bojevitejši je kdo izmed nas, čim besneje se zaganja v druge, ki so boljši od njega — čim glasneje in drzoviteje kriči, čim bolj hvalisa samega sebe, čim bolj povzdiguje svoj smešni, puhli »jaz« — tem večji je, tem bolj ga časte, tem glasnejše slavospeve mu pojo.

O, marsikaj je gnilega v tem rodu! — A povej jim to — in s koli te pobijejo . . .

In lastnih, samoniklih nazorov — teh pri nas ne smeš imeti . . . Bog varuj! — Kaj pa bi bilo z avtoriteto! —

Pri drugih narodih se upoštevajo mlade moči — in čim več jih ima kak narod, tem ponosnejši je. In zato jih goje, jih podpirajo . . . A pri nas se ne smeš javiti, dokler nimaš sivih las, ali vsaj — pleše!

Ne — vere mi, tako donkišotovstvo sodi na mesec!

A propos! Nismo-li mi vsi nekoliko Don Kišoti v svojem življenju? . . . Ta je cel bedak, drugi le na pol . . . A Don Kišoti smo vsi — bolj ali manj. —

A večina ljudi prekosi slavnega viteza le v budalostih, a v plemenitosti zaostaja v nevidni daljavi za njim. — Nekaterniki res hočejo biti v vsem njegovo nasprotje — a smešijo se le še bolj, nego se je vitez žalostne postave.

Dasi smo torej vsi manj ali bolj Don Kišoti, se do enega svojstva — do njegove veličastne, občudovanja vredne plemenitosti — dvigne le malokdo — do one plemenitosti, katero je tako krasno pokazal vitez iz la Manche še v zadnjih trenutkih.

Da, veliko jih je, ki niti na koncu svojega življenja nočejo spoznati svojih zmot, ki se niti pred vstopom v nejasno, zagonetno prihodnost nočejo skesati svojih krivd, nočejo zaprositi odpuščanja one velike množice, kateri so hote ali nehote škodovali v svojem življenju — škodovali vsaj negativno, ko ji namreč niso koristili; ker to je pač naloga vsakoga, in kdor je ni izpolnil, je kriv, je izgrešil namen in smoter svojega življenja! —

Kako veličastne in krasne so besede, ki jih govori Don Kišot ob koncu svojega viharnega življenja!

» . . . Ne, za vselej je minilo! — In jaz prošim vseh odpuščanja . . . Nisem več Don Kišot — ne, spet sem Alonso Dobri — kakor so me zvali nekdanj . . . Alonso el bueno.«

Kako velikansko, kako pretresljivo! Si li moremo misliti kaj večjega, kaj plemenitejšega.

Vseh prosi odpuščanja . . . nič drugega mu ni mari, nego da bi bil zopet, kar je bil nekdanj — Alonso Dobri . . . Alonso el bueno! —

Da, blagor mu, kdor spozna, da imajo vrednost le dela — dobra dela, ki jih stori kdo svojim sobratom!

Da, vse mine — vse . . . Le dobra dela trajajo; in kdor si imena ni uvekovečil z njimi, je zapisal svoje ime v vodo, in valovi ga izplaknejo in zagrnejo njegov spomin! —

A jaz — jaz nimam dobrih del!

Glej, prej omenjeni Basarov je izgrešil namen svojega življenja: dobrih del ni imel.

In od tega vse njegovo gorje, vsa trpkost njegove duše!

In tako sem izgrešil tudi jaz svoj namen.

In s tem sem postal vsem in povsod nepotreben! —

Kaj sem storil dobrega? — Nič!

Nekdanj — no, nekdanj sem čutil res v sebi moč za delovanje . . . vprav gigantovsko moč.

In mislil sem: Kje na zemlji je sila, ki bi se ji moral ukloniti človeški duh — ta mogočni in silovito misleči in tvoreči, vseobsežni in vse vladajoči, veke in veke preživeti duh.

A zahrula je črez-me mrzla burja trpke, nemile usode — in moj duh se ji je uklonil.

A vse to sem zakrivil sam.

Ne da bi bil delal za človeštvo, domovino — sem raje svoje srce in z njim svoje moči izročil v suženjstvo majhnemu, neznatnemu atomu človeške družbe — devi, ki je postala žena drugega — tvoja žena!

In to je bila moja tragiška krivda . . .

No, ker je bilo moje življenje prikrojeno po vzorcu Don Kišotovem, bi ga rad — vsaj nekoliko — posnemal tudi pri slovesu od sveta ter te prosim:

Odpusti!

To nemara storiš in sicer tem raje, če pomisliš, da je bila vprav ta ljubezen za me izvor vsega neizrečnega, neodoljivega gorja, ki sem ga moral pretrpeti v zadnjih letih . . .

Kako čuden, otročji sem bil! — Ker se usoda ni prilagodila moji volji, ker ni izpolnila mojih želj, sem se pogreznil v popolno agonijo in apatijo . . .

Zmračila se mi je duša — in srce, poprej vneto za vse lepo, navdušeno za vse dobro in sveto, mi je začelo bolehati . . .

A polagoma sem spoznal, da ljudje z mračno dušo, z bolnim srcem nimajo pravice do življenja.

Da, jaz jim odrekam to pravico! Priznavam jo le onim, ki v kljub tej duševni bolezni še vendar ohranijo dovolj energije — ter posvečujejo slej kakor prej vse svoje moči, vse talente domovini, narodu.

Drugi pa so odveč na svetu — povsem odveč; nepotrebni, mrtvi udje živega organizma so. In kot taki se morajo odsekati, iztrebiti.

Življenje je delo — in le v delu je življenje, v delu je moč! Delo je namen in smoter vsem in vsemu . . . Le z bojem si priborimo zmago, le s trdom in znojem si zaslužimo počitek — a tukaj ne — ne, v življenju nima nihče pravice počivati. Smrt mora najti vsakoga pri delu! . . .

A tega jaz nisem umeval — in to je bila druga moja krivda . . .

Življenje mi je potekalo brezdelno — v nemem, brezposelnem pričakovanju, da se mi slednjič vendar izpolnijo moji upi in nade moje . . .

In nisem znal — in to je tretja krivda — nisem znal, da bodi življenje naše od poved in zatajevanje, da se često moramo odreči vsemu, kar nam je ljubo in drago . . .

Da, da — to je življenja težka, temna uganka. A izmed tisočerih jo prav spozna le malokdo . . .

Sedaj jo umejem. A sedaj je prepozno . . .

Prepozno!

Grozna beseda — grozna v poslednjem trenutku, ko človek vidi, da na noben način ne more več popraviti tega, kar je zamudil, da je res za vselej — za vselej prepozno . . .

A bodi! —

Ločim se . . .

A predno pojdem v neznane, tuje kraje, zahvaljujem svojega Boga, da me je varoval duševne smrti, predno sem odmrll telesu; zahvaljujem ga, da ni pripustil, da bi sam pretrgal nit svojemu življenju. Da, od samomora je človek res v svojega življenja temnih trenutkih oddaljen le majhen korak; le ena besedica: »Bodi« — le ena misel: — »Končano« — je med življenjem in smrtjo . . .

Zahvaljujem vse človeštvo, da me je učilo, spoznavati ga in ga ceniti po zasluženju, namreč zaničevati ga . . .

Zahvaljujem slednjič svet sam, da me je učil spoznavati lastno slabost, ničnost in minljivost vsega . . .

Skoro zapustim vse . . . A težko ne odhajam . . .

Ne morem več . . . Truden sem . . .

Ti pa bodi srečen! —

Pretrleslo je zdravnika to pismo.

Videlo se mu je to pismo mogočen izliv vseh čuvstev, katera je nesrečni prijatelj nosil globoko skrita v plemenitem, čutečem, mehkem srcu; da, to je bil »confiteor« velike duše, moža, ki je do dna izpraznil življenja grenko kupo, moža, katerega je potrla bridko spoznanje, da svet ni tak, kakor si ga je slikal v mladostni domišljiji, ki je videl na svojo bridko žalost, da človeška družba propada na vseh straneh in koncih, ki je z obžalovanjem, s trpkostjo spoznal, da je ugasnil vzorov in navdušenja sveti plamen — oni plamen, ki bi naj polnil in ogreval s toplimi žarki plemenitosti tisočero in tisočero src, oni plamen, okrog katerega bi se naj zbiralo človeštvo, kakor se zbira nepokvarjena obitelj okrog domačega ognjišča . . .

Naravno je, da mu je na tem svetu brez vzorov in krepih, resnih nazorov, v tem društvu, zastrupljenem s slavohlepjem in egoizmom, prešinjenem s svetohlinstvom in suženjsko-nizkim mišljenjem, življenje bilo težko, mučno, neznosno . . .

Blagorovati ga mora vsakdo, da je smel in mogel odložiti to pezo, dočim drugi še stokajo pod njo . . .

Sedaj si odpočiva od življenja težke hoje, od srčnih bojov! — Minile so napasti, utihnili srca viharji in burje krog njega.

Srce — poprej prevroče, predovzetno, prečuteče — je zastalo, je nehalo utripati — za vedno.

Nehalo je čutiti bol in jad. Ne hrepeni več za nedosežnim, ne kopni več po ljubezni one, katero mu je odrekla sovražna usoda . . .

Brez upa je bila ta ljubezen — a vendar je ni mogel izrjavati iz srca globine, ker je ta iskra tlela in tlela — ga žgala in žgala.

Kar je tisočericim izvor blagodejne sreče, je bilo njemu vir neznošnega gorja . . .

Šah takemu življenju! —

Končano je . . . Dopolnjeno! — Odigrana je njegovega življenja pretresljiva tragedija . . .

Dolgo se je boril, hrabro je stal.

A slednjič je padel — kakor mora prej ali slej pasti vsakdo! —

A padel je kot mož-poštenjak, plemenit, velik, občudovanja vreden, ker je padel v interesu družega — zaradi neznanе samomorke! — S kratka: padel je kot junak!

— In sedaj je ležal tukaj: miren . . . utrujen od težkega boja . . . bled, brezčuten . . . mrzel, mrtev . . .

Stisnjene ustnice mu je senčil lahen nasmeh — kakor tiha zadovoljnost po srečno prebitem boju . . .

Ob vzglavju je stalo razpelo . . . Ob vsaki strani je brlela sveča.

In bleda luč je čudno, magiški vztrepetavala čez mrzlega bojevnika . . . se zibala z rumenkastim svitom čez njegovo upadlo, koščeno lice, čez sklenjene, trde roke — je skoro pošastno obsevala črno obleko . . . Svetli prameni so plali po sobi . . . obsevali tla, se odbijali od sten, od stropa . . . se izgubljali v zelenkasti boji zastorov na oknih . . .

— Zdravnik pa je stal s sklonjeno glavo, z resnim obrazom ob mrliču . . .

Oči je zamišljeno, z mehkim, žalobnim izrazom, ljubeče upiral v mrtvega prijatelja, kateremu je v življenju storil tako veliko krivico.

— »Počivaj v miru . . . Zaslužil si pokoj . . .« je mrmral tiho, s trepetajočimi ustnicami . . .

Sklonil se je.

Pritisnil je vroč poljub na mrzlo, voščeno čelo mrličevo . . .

Svetla solza je kanila na blede njega obraz.

Hitro se je obrnil v stran ter urno šel iz sobe . . .

Zunaj pa se je budil mladi dan, in novo življenje je začelo plati po ulicah . . .

(Konec prihodnjič.)

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

5. Trenk v boju s Prusi.

er je Marija Terezija na zapadu tako sijajno napredovala, da se je moral cesar Karol VII. po bitki pri Lompadni (1743) umakniti celo iz Bavarske, dedne svoje države, tedaj so jele te zmage skrbeti Friderika II., in vnovič je napadel Marijo Terezijo ter zasedel Češko. Tako je torej bila Marija Terezija, kakor smo že povedali, prisiljena, odzvati svojo vojsko od Rena ter jo poslati proti Prusom. Tako so morali tudi Trenkovi pandurji zapustiti Francosko ter se od tega časa biti s Prusi.

Na tem pohodu sta vodila prednje straže Trenk in Nadažd, in novograjski prelaz, ki je bil edini dobri pot na Češko in ga je varovala trdnjava Novi grad na bavarsko-češki meji, je hitro osvojil Trenk s svojo četo, in avstrijski vojski je bila odprta pot iz Bavarske.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Tretji del.

I.

Es fiel ein Reif in der Frühlingsnacht,
Er fiel auf die zarten Blaublümlein,
Sie sind verwelket, verdorret. —
Ein Jüngling hatte ein Mädchen lieb,
Sie flohen heimlich vom Hause fort —
— — — — —
Sie sind gewandert hin und her,
Sie haben gehabt weder Glück noch Stern,
Sie sind verdorben, gestorben.

H. Heine.

Gospod doktor«, je poročala sestra usmiljenka zdravniku, ki je vstopil točno ob osmih v bolnišnico ter takoj krenil v široki mostovž, napolnjen z ostrim, ščemečim, prenasičenim vzduhom — »gospod doktor, sinoči v mraku je prišla — ali bolje prilezla — neka beračica ter prosila sprejema. V noči se ji je začelo blesti. Govori vsakojake nerazumljive stvari . . . Slaba je — najbrž ne bo več dolgo . . .«

»Dobro, dobro . . . Pogledam — Kje leži?« je tiho, mirno odgovarjal zdravnik — visok mož resnega, bledega obraza, velikih, žgočih oči in precej osivelih las.

Polagoma je stopal s sestro proti drugemu koncu mostovža, kjer je odprla usmiljenka rjavo barvana vrata ter dejala:

»Na levi strani — zadnja postelja.«

»Dobro . . . Dobro.« —

— Bolnici je bilo na jutro nekaj odleglo . . . Mirno, nemo je ležala. Le včasih se ji je izvil globok, glasen vzdih iz težko se dvigajočih, hropečih prsi . . .

Zdravnik je pristopil k postelji.
 Bolnica je slišala korake.
 Odprla je, videti je bilo, da s težavo in premagujoč se, medle, kalne, s krvjo obrobljene oči.
 Pomerila ga je z zvedavim, dolgim pogledom.
 Zganila se je, stresla se . . .
 Polagoma, s težavo si je pritisnila drobno, koščeno, od slabote in boleznih trepetajočo roko na vroče, pekoče čelo.
 Kakor v sanjah je zamrmrala:
 »Tako znan se mi dozdeva . . . znan . . . A motim se . . . bolna sem . . . bolna . . .«
 Zorič je stal tik postelje, še vedno nepremično zroč v bolnico. Obraz mu je bil prepadel, obledel. —
 Nagnil se je nekoliko naprej ter z izbuljenimi očmi, nepregibnimi očmi zrl v eno mer in nekam prestrašeno v bolnico . . .
 Ustnice, iz katerih mu je bila izginila vsa kri, in katere so mu postale vsled tega voščeno-blede, so mu konvulzivno podrhtevale . . . Noge so se mu šibile, da se je moral oprijeti vzglavja pri postelji.
 Dalje časa je stal kakor kip ob postelji, molče strmeč v bolno ženo . . .
 Potem pa je pogledal krog sebe, ga-li opazuje kdo. Ko vidi, da je sestra imela opravka z bolniki na nasprotnem koncu sobe, se nagne bliskoma k bolnici ter zašepeta s hripavim glasom, ki pa mu je v grlu zamiral:
 »Evelina . . . ti?!« —
 Bolnica je odprla oči.
 Dozdevalo se je, kakor bi ji novo življenje začelo plati po žilah. Hitro, kakor bi bila povsem zdrava, ali kakor bi jo bila vrgla kaka izredna moč na kvišku, se je dvignila.
 Podpirajoč se z desnico ob posteljo, je zrla zdravniku naravnost v oči.
 Upadlo, ostarelo, nagubano, voščeno lice, na katerem so le še nekatere skladne poteze pričale o nekdanji izredni krasoti, ji je zalila temna rdečica. V osinjele, ozke ustnice ji je priplala kri. Oči so ji sevale leskeče, bodeče, žgoče . . .
 Kakor bi se hotela obraniti kakega napada, je iztegnila levico z razprostrtimi prsti proti Zoriču, ki je stal še vedno sklonjen tik nje, zroč v njo s takisto žarečim, palečim pogledom, kakor bi ji hotel s samim pogledom izvabiti zadnji dih, ji pretrgati nit življenja, jo uničiti takoj brez vse milosti . . .

Roke so mu konvulzivno podrhtevale, kakor bi se hotele zdaj in zdaj okleniti nje tankega vratu ter jo zadušiti, ne pustivši ji niti teh par kratkih minutic, ki so še bile odločene njenemu pojemajočemu življenju . . .

— »Kaj je z njim?«

Zamolklo, brezzvočno se mu je izvilo vprašanje iz prsi.

Nagnil se je še globokeje k njej.

Kakor bi se bal, da bi utegnil preslišati odgovor, so mu ostale ustnice na pol odprte, da so se mu svetili med njimi veliki beli zobje.

»On?! . . . Mrtev . . . ustrelil . . .«

Odgovarjala je kakor brez volje, kakor bi ji izsiljeval besede njegov grozeči, žgoči pogled . . .

Zdravnik se je polagoma zravnal. —

Črez ustnice mu je švignil hitro in na kratko čuden izraz . . . izraz boli in jada, osuplosti in zadovoljstva — zaničljiv in škodoželjen, maščevalen, obžalujoč in demonski ob enem . . .

A takoj se mu je zopet umirilo obličje, omrzelo, okamenelo mu je. —

Oko mu je zrlo brez ljubezni, brez sočutja, a tudi brez sovraštva, brez strasti na ženo, nekdanj tako lepo, ponosno, hlepečo po življenja slasteh in uživajoč jih v polnih požirkih — a sedaj propadlo, postarano, zgrbljeno in izmučeno — na to žalostno razvalino nekdanje krasote. —

Telo bolničino se je treslo in trepetalo vzpričo bolezni in tega nenadnega, čudnega sestanka.

Polagoma ji je pojemala življenja luč. Oči, sevajoče v čudnem blesku, so se upirale še vedno nepremično v Zoriča. Iz njih je plamtel nekak strah, kakor bi se bala, da plane nesrečni, zapuščeni in goljufani mož slednji hip na-njo ter jo zadavi v plačilo za vse zlo, kar ga je bil moral okusiti radi nje . . .

Roke so se ji začele krčiti, obraz ji je zastrla mrtvaška, sinjasta bledost, na ustnicah pa so ji visele krvave pene. Dihala je neredno, hropeče, na kratko . . .

Celo telo ji je še parkrat vztrepotalo — in mrtva se je zgrudila nazaj v posteljo . . .

* * *

Zdravnik je stopil k bližnjemu oknu.

Nemo, zamišljeno je zrl na vrt . . .

Zunaj je bila pomlad. —

Mlado, skoro prozorno listje kostanjev je bujno zelenelo . . .

Par rekonvalescentov se je polagoma, s kratkimi, težkim koraki šetalo po vrtu. —

Zrak je bil kakor napolnjen s komaj vidnim, prijetnim, vonjavim dimom . . .

V daljavi — na glavah in fantastnih ostrinah sinjih gora, kjer se je povezoval horizont k zemlji — je plulo par neznatnih, sivkastih oblačkov . . .

S čudnim, ne baš blaženim in prijetnim čuvstvom je zrl zdravnik to panoramo . . .

Pretresel — z neznano, elementarno močjo ga je bil pretresel prizor, kateri se je ravnokar vršil pred njim . . .

In mislil je, kako čudovit je ta sestanek. —

Osem let se je bilo pogreznilo v večnost, odkar jo je bil videl zadnjikrat . . .

Po njenem begu mu je bilo neznosno in strašno mučno življenje med ljudmi, ki so ga poznali, katerim so bili znani njegovi odnošaji, razmere njegove — katerim je bila odkrita njegova sramota. —

Z veseljem se je torej oklenil prve prilike, ki se mu je nudila, in zapustil je glavno mesto.

Nekje ob hrvaški meji, v nekem neznatnem mestcu je bilo razpisano mesto primarija v mestni bolnišnici.

Zorič je prosil — in dobil . . .

Dasi je s tem moral dati slovo vsi karijeri, ki ga je čakala v stolici, je bil te premembe vendar neizrečeno vesel — kolikor je sploh še mogel biti vesel po svoji nesreči; saj ta čut mu je bil že skoro popolnoma zamrl! . . .

Po grozних, težkih udarcih trpke usode je zdravnik začel obračati svoje oči sam vase. — Začel je misliti, motriti natančneje ljudi in svet, temeljiteje ugibati o življenja globoki, težki uganki . . .

In v tem razmišljanju se mu je seveda vedno in vedno vrivalo vprašanje:

»Zakaj vse to?!« —

Bil je nesrečen.

In vprašal se je, je-li ta nesreča učinek slepe, mrtve usode, ali pa je delo Vsemogočnega, katerega se je oklepal v mladosti, katerega pa je — žal — v poznejšem življenju bolj in bolj pozabljal in zanemarjal . . .

In če je res On poslal nanj to nezgodo — zakaj jo je?

Je-li zaslužil to kazen — tako grozno, neznosno kazen? . . .

In prejšnji indiferentist je postal skeptik, ki je ugibal in ugibal uganko, v katere temno skrivnost še ni prodril noben zemljan, v katere globino še ni proniknil noben mislec, noben genij . . .

Hudoval se je nad svojim Bogom. Ob enem pa se mu je začela oglašati vest, očitajoč mu, da ne more zahtevati samih dobrot od Onega, za katerega se že toliko let niti menil ni . . .

Mučen od teh dvomov, preganjan od nemirne vesti, mrzeč človeštvo, sovražen vsemu svetu, se je začel približevati bolniškemu duhovniku, staremu očetu Placidu . . .

— Življenje je imel za seboj oče Placid.

Rojen iz stare, bogate in plemenite rodovine, je bil preživel mladost v neskrbnosti, veselju in razkošju. A to ga ni oviralo, da se je visoko olikal in temeljito izobrazil.

Ko se je začelo oglašati srce, si je volil nevesto po lastni volji — bogato, lepo, plemenito po rojstvu, še plemenitejšo na duši.

Tedaj se mu je smehljalo zorno življenje, in sreča ga je objemala z mehкими rokami, in preprijazna usoda mu je razsipno trosila razkošno cvetje na življenja pote . . .

A hipoma je mlada nevesta zbolela — in čez teden dni je stal zaročenec ob nje mrtvaškem odru . . .

Tedaj pa mu je srce umrlo za svet.

Odpovedal se je svetu in njegovim mamilom. Oblekel je raševo haljo ter se posvetil Bogu in trpečim na duši in telesu . . .

A sedaj je bil oče Placid že star. —

Njega se je oklenil zdravnik.

Oče Placid pa je poznal svet, poznal ljudi, ni mu bilo neznano gorje in jad; zaglobil se je bil v globine svoje in svojih bližnjikov duše, in najskrivnejši koti človeškega srca mu niso ostali skriti . . .

Čutil je z zdravnikom, trpel je z njim, a ob enem ga je tolažil. Vlival mu je blagodejnega zdravila v globoko, še krvavečo rano.

In njegove modre besede, njegova ljubezen — ta neizčrpna, ne-usahljiva ljubezen do vseh trpečih in bednih, ki je storila že toliko čudovitega — je pokazala tudi sedaj svojo veliko moč . . .

Zdravnik je polagoma pozabljal. —

A enega — enega še ni mogel umeti in ni mogel: — Kako more Bog trpeti tako zlo — zakaj njega tako tepe, a ona je pustil, da sta utekla brez kazni . . .

In sedaj živita nemara kje prav srečno, se norčujeta iz njega in se posmehujeta pravičnosti božji, oni, s katero je grozil zdravnik sam nekđaj svoji ženi . . .

Rogata se ji — saj je ni pravice božje — sicer bi se pokazala, sicer bi ju zadela, ju kaznovala grozno in brez usmiljenja, kakor zaslužita . . .

Oče Placid pa je le tolažil, učil.

»Zakaj trpite!? — Kdo ne trpi? — Pogledite v moje življenje. Nisem-li tudi jaz trpel! — In tudi jaz sam se dvignil proti Bogu, tudi jaz sem vprašal: zakaj to — čemu trpim tako grozno, neznosno!? S čim sem to zakrivil? . . . A sedaj spoznavam, da sem le preveč zaslužil to kazen . . . in sedaj govorim: Mea culpa! — In glejte, tisoč in tisoč jih je, ki trpe takisto kakor vi — nemara še več . . . In mislite, da je vse to le izrodek kake slepe volje, delo kake trde, neizprosne moči, ki dela vse to, mrtvo, mehanski, ker mora delovati tako? . . . Ne — nikakor. Vse je volja božja — a te volje ne prokne duh človeški. Naklepov božjih ne bo sodila zemeljska stvar, in s svojim Bogom se ne bo prepiral črv zemlje . . .«

Današnji dogodek je Zoriča silno pretresel. —

Kar je smatral skoro za nemožno, in kar je vendar pričakoval leta in leta, se je bilo danes zgodilo.

Pred njegovimi očmi se je bil odigral danes zadnji prizor grozne tragedije njegovega življenja — ali pravzaprav življenja bitja, ki mu je bilo nekdanj dražje, nego lastno življenje, nego celi svet, ljubše, nego vse . . . vse brez izjeme . . .

In kak je bil ta konec! —

Semkaj — semkaj k njemu je privedla ona višja moč zločinko, hoteč jo uničiti tukaj pred njim, da vidi sam tragični konec nesrečne žene.

Zdravnik je bolj in bolj spoznaval svojega Boga. —

Ni se mogel več ustavljati, ko je videl to grozno in ostro kazen. Grozno?

Ne!

Ostro?

Tudi ne! — Pravično! —

Kakor je zaslužila . . .

Da, plačal jo je nekdo po njenih delih.

Zorič je bil našel svojega Boga! —

— »Gospod doktor,« je klicala sestra usmiljenka.

Zdravnik se je prebudil iz svojih težkih misli . . .

Polagoma se je okrenil.

Stopil je tiho k nekoliko korakov oddaljeni postelji, kjer je sestra privzdigovala glavo nekemu shujšanemu bolniku.

— »Ona tamkaj . . . je . . . mrtva.«

Glas mu je zvenel nejasno, negotovo — trepetal mu je in drhtel . . .

»Bog se usmili njene duše,« je tiho odvrnila sestra.

Sklonila je glavo, lepe, mehke ustnice pa so ji šepetale tiho, pobožno molitev za pokojnico . . .

II.

Iz globine društva pa se je dvigal krik krvi in stasti, tamkaj je bila zastrupljenost in zločinstvo, kakršnega zdrav um komaj pojmi. Tamkaj je bila propadlost do dna, in dvigala se je in dvigala, dokler se ni popela do stopnic prestolov — kjer so še bili prestoli — a povsod spodaj so se valjala ljudstva v krvi in blatu razdivjanih strasti.

A. K. Kielland.

Drugega dne popoldne so jo pokopali — na zadnjem delu pokopališča, kjer je bil dokaj velik, a pust in zapuščen prostor, odločen siromakom. —

Mrak je legal na zemljo, ko je stopil zdravnik na pokopališče.

Hotel je videti še njen grob. S tem pa se je hotel posloviti od vsega, kar je do sedaj ljubil in sovražil — hotel za vselej pozabiti vse . . . vse . . . ves dosedanji sen življenja . . .

Zvečer poprej se je bilo pooblačilo — v noči je začelo deževati . . .

Dež, gost in droben kakor pepel, skoro neviden, je naletaval enakomerno ter komaj slišno škrebetal po dolgem, zelenem listju hoj in žalujk, po zobčastih, temotnih listih cipres.

Debele kapljice so se zbirale na listih ter v odmorih padale na beli, drobni prodec — nasut na pota — na rumenkasto blato med grobovi, na mramornate, železne, lesene spomenike, na uvele vence, na plazeči zimzelen, v bujno travo . . .

Beli, mokri mramornati spomeniki so se motno lesketali; zlati in črni napisi so se videli nekam nerazločno, temotno, zabrisano . . .

Po gladkih kamenih so polzele kapljice navzdol ter se izgubljale v travi. —

— Zdravnik je s povešeno glavo, zaglobljen in zatopljen v misli, korakal čez pokopališče na zadnji del.

Lahko je našel grob svoje žene; bil je popolnoma svež . . . brez vencev — brez vsega nakita.

Okrog in okrog je bila trava poteptana — blatna . . .

Zorič je postal. —

Dolgo je strmel na sveži grob . . .

Potem pa je dvignil oči; pogledal je čez zid — na mesto . . . v svet . . .

— Mračilo se je hitro, kakor se navadno ob deževnih dnevih.

Bilo je, kakor bi se temotno, sivkasto nebo spuščalo niže in niže nad mesto. Ozračje je temnelo bolj in bolj — bolj in bolj se zgrinjalo in zgoščevalo. Tesneje in tesneje je ovijal črnikasti plašč okolico, mesto, posamezna poslopja, drevje pred pokopališčem . . .

V mestu je zablestela lučica . . . tam druga . . . tretja . . . četrta . . . peta . . . hitro, da oko niti ni moglo paziti na vse . . . Tu in tam je katera zasvetila, a se hitro zopet skrila — okna, ravno še razsvetljena, so zopet otemnela. — Spuščali so zavese . . .

A druge so čudno blestele skozi gosto meglo v večerno tmino — kakor bi mižale zaspane oči . . .

Iz vse velike, črne skupine, iz vse te mogočne mase brez oblike, brez določenih kontur se izgublajoče v gostem mraku, so se ponosno, a nekam pošastno dvigali visoki, vitki stolpi cerkva. Na enem izmed njih — na najvišjem — je gorela visoko zgoraj pod streho luč; bilo je, kakor bi plavala majhna zvezda nad mestom. —

— Zorič se je zamislil . . .

Obračal je pogled nazaj na svoje življenje — na to pusto, nesrečno, izgubljeno življenje . . .

Pred dušo so mu vstajale podobe iz prve mladosti — podobe jasne, mile in drage: podoba skrbnega očeta, ljubeče matere . . . In nekaj mehkega, nekaj dobrodejnega je čutil v duši; bilo mu je, kakor bi mu morala prekipeti srčna čuvstva, kakor bi ga hotele oblitati solze — solze vroče, a vendar tako dobrodejne, kakršnih ni jokal več od mladosti, od onega časa, ko je še sedeval pri dragi mamici . . .

Toda to je minilo . . . minilo . . . tega je že davno . . . vrlo davno . . .

In zrl je druge slike — slike izza dijaških let. — Mnog drag obraz — obrazi prijateljev in drugih dragih znancev — se je polagoma dvigal iz mračne preteklosti. —

V začetku nejasne, zabrisane podobe so se jasnile, so postajale določnejše, konkretnejše . . . in kakor v panorami so se mu počasi javljale pred dušo vse te drage osebe . . . In zopet so izginjale v polumraku . . . tiho, turobno, nekam pošastno — brez sledu . . .

Spomnil se je hkrati, da že vseh teh večina ni več med živimi, da so že vsi mrtvi, da mu jih čara pred dušo le domišljivost . . .

Da, vse to se je pogreznilo že davno v brezbrežno morje preteklosti — večnosti. —

Le spomini . . . spomini se še oživljajo! — In zazveneli so mu na uho srce pretresujoči, žalobni zvoki Chopinovega noturna . . .

In kakor v megleni daljavi je zrl zorno, stasito devo. Njeni mehki, krasni beli prsti plešejo s čudovite virtuoznostjo po koščenih tipkah . . .

Turobni, mehki zvoki ga polagoma zazibavajo v sladek polusen. —

Skozi okno lije mlačni nočni zrak. Ob šipe pritrkujejo tiho, na lahno listi divje trte — tajno šumeč, kakor opojeni od divnih zvokov noturna.

Liki zračna vila, plavajoča na lilastem oblaku, se mu bliža igralka — on širi roke . . . širi . . . a ona se dviga v višino . . . više . . . više . . . ter kakor dim izginja v nedogledu . . .

A zopet se bliža. —

Oklene jo okrog stasitega pasu . . . privije jo k sebi . . . Njegove ustnice se strnejo z njenimi v dolg vroč poljub. —

— Sedi v svoji sobi.

Bere drobno, majhno pismo . . . bere spet — bere tretjič. Težko umeva grozno novico, ki mu kar na mah stre življenja srečo . . .

In potem sliši jok in ihtenje žene — njen obupni krik . . . vmes pa zvene njegove trde besede . . .

Iz polumraka se zdajci dvigne visoka, herkulska moška postava . . . in tik tega tako dobro znanega moža zazre spet — njo . . .

Vzdivja. —

Umoriti jo mora, ker ga je varala tako neizrečno, tako podlo . . .

Na glavi začuti udarec. —

Potem pa ga je ovila noč — nesrečnega, neznosnega življenja temna, neprodirna noč. — Zdi se mu, kakor bi sanjal težek sen, da je izgubil srce, in da brez srca, brezčuten tava po svetu — v temi . . . sam, zapuščen, mrzeč svet in človeštvo . . .

Potem pa bolnišnica — postelj, in na postelji umirajoča žena.

Zre v njen izpiti obraz — in na njem gleda z groznimi črkami pisano vse njeno življenje — vse to brezmiselno, brezsmotno, izgubljeno, prodano življenje . . . celo . . . celo . . . celo . . .

Zre nazaj v njeno življenje — vidi jo bežečo z zapeljivcem — vidi jo, kako živi z njim v veselju in razkošnosti — mesece . . . leta. —

Potem pa pride beda. — Njena lepota je izginila — njegovo premoženje je skopnelo — zaigrano je.

Nastopi obrat — prevrat . . .

Zre ritmojstra ležečega v svoji krvi, s prestreljeno glavo. One temne, bodeče oči — kakor oči pleneče zveri — pa še bliskajo vedno tako strastno, tako poželjivo izpod dolgih črnih obrvi.

Ona pa lazi — primorana od bede, gladu — po smrdečih beznicah, po luknjah, kjer prebiva propadlost in nesramnost — kjer izvržek človeštva streže svoji pohotnosti in strasti . . .

A ko so ji opešale zadnje moči, tava beračica v širni svet, da umre kje v kakem tujem kraju . . . kdo ve, kje . . .

Kje? —

Tukaj pred njim je sklenila to grozno življenje, tukaj pred njim se je odigral zadnji čin te pretresljive žaloigre — ki je v začetku bila le nizka, podla komedija, brezsrčna igra z njim, z njegovim srcem, z njegovo ljubeznijo, ki pa se je polagoma izpremenila v krvavo žaloigro . . .

O, vse to življenje je bila nepretrgana laž, dolga, velika krivda, en sam grozen greh . . . vse . . . vse . . .

Stresel se je, zgrozil se nad groznimi podobami, ki jih je zrl v kalejdoskopu svojega minolega življenja. — Z grozo je strmel v propad, v katerega so se pogreznili ljudje, ki so bili z njim v najtesnejši zvezi — bitje, ki mu je bilo najdražje na svetu . . . A pogreznili so se, ker so se brez premisleka vrgli v življenja vabeče valove, ne da bi se vprašali:

»Kam plovemo?« —

Zdravnik pa je pomišljal: Kako je vse to? —

Je-li vse to res njena krivda? Je-li nemara nosila že od rojstva v sebi kal tega, kar je postala pozneje? — Je-li bila že izprijena tedaj, ko jo je videl prvič, ko se je vnel z vročo, neukrotno ljubeznijo do nje? —

In odločno si je odgovarjal: Ne! —

Krivda zadeva družbo, v kateri sta živela on in njegova žena.

Ta izprijena, do dna zastrupljena družba je izpridila tudi njo, zastrupila tudi njo . . .

In kako je ne bi?!

Kakor divji orkan brni čez celo to družbo mogočni tok onih modernih idej, ki v svojem znotranjem, pravem bistvu niso nič drugega, nego povsem navadne, vsakdanje konvencionalne laži . . .

Ta kalni tok je bil pograbil tudi Evelino. — In ona se v svojo nesrečo — kakor jih stori tisoč in tisoč drugih — ni vprašala takoj v začetku:

»Kam plovemo?«

Nesrečna nje usoda je ukrenila, da ni razmišljala o tem vprašanju, ki bi jo bilo nemara edino moglo rešiti. —

In požrli so jo kalni valovi in jo uničili.

Bila je poedin, majhen, neznamen del onih hekatomb, katere zahteva Moloh sedanjega veka! —

III.

Der Siege göttlichster ist das Vergeben.
Schiller.

Zorič je začel na tihem pomilovati svojo nesrečno ženo. —

A vendar je še prevladovala v njem trpkost in ogorčenost, katero so mu budili v srcu spomini na vse zlo, na vso neizrečno nesrečo, katero mu je bila provzročila Evelina. —

— Tedaj pa so zazveneli semkaj iz line mestnega zvonika mirni, turobni zvoki zvona, oznanjajočega: »Ave Maria . . .«

Lahno, milo božajoč, tako mehko tolažeč in ljubko blažeč, so lili in se zibali ti mehki, topli zvoki po večerni tmini . . .

Zoriču je postajalo tako čudno. Bilo mu je tako mehko, tako toplo pri srcu! —

Naslonil se je ob zid ter strmел v nočno tmino — na drugo stran pokopališča. —

Visoki nagrobni spomeniki — kapelice ob zidu — vse to je kipelo nekam pošastno v večerni, gosti mrak, proti nizkemu, z oblaki zastrtemu svodu. —

Ob dolge, globoko povešene liste tuj in žalujk, na lične, fino izrezljane lističe cipres je škrebetaje udarjal dež.

Zdravnik je slišal, kako kaplja pri najmanjšem pišu nešteto kapljic na prodec na potih, na grobove, na spomenike . . .

A čez vse to — čez vso okolico — se je razprostiral težki dih smrti. —

V mrzlem, temotnem vzduhu pa so se zibali mehki zvoki zvona . . .

Zdravniku se je širilo srce. —

In zabil je vse, kar je trpel — vse boje, vse zlo, kar mu ga je bila povzročila ona, ki jo je nekdanj tako strastno ljubil.

Zabil je, da je radi nje izgubljeno vse njegovo življenje, da je radi njene krivde ostalo njegovo življenje brez sadu, ker je ona zamorila prve cvetove tega življenja . . .

Zabil je vse . . . vse . . .

Le eno je čutil: — Da je zopet nekdanji Zorič — Zorič izza mladih dni — dober . . . plemenit . . . mehkega, čutečega srca — pripravljen pozabiti vse, odpustiti vse . . . vse . . .

Snel je klobuk.

In kakor nekdanj — v mladosti — so se mu sklenile roke k verni molitvi . . .

Molil je in molil . . .

Spoznal je, da še sveti v temno noč našega življenja svetla zvezda. In le oni, ki hočejo zreti v to zvezdo, ki ravnajo po njej svojega življenja čolnič, se morejo rešiti iz kalnih, besnečih in grozečih valov, ki pljuskuje z neznano, besno močjo ob te trhle, slabe čolničke . . .

In zdravnik je zaupljivo dvigal oči proti temotnemu, svinčeno-sivemu nebu.

Šepetal je polagoma in s tihim, mehkim glasom;

»Evelina — odpuščam ti!« —

Po koščenem, v življenja resnih, težkih bojih izmučenem obrazu sta mu polagoma polzeli dve debeli, svetli solzi ter mu kanili v sivo, dolgo brado . . .

Frančišek baron Trenk, vodja pandurjev.

Spisal Ivan Steklasa.

6. Trenkova pravda, obsodba in smrt.

(Konec.)

ovražniki Trenkovi so bili prepričani, da bodo le tedaj varni, če ga pokončajo popolnoma, bodisi da ga obsodijo na smrt, ali pa na dosmrtno temnico. Uspeli so s prvim predlogom, kajti vojaško sodišče ga je obsodilo na smrt; obsodbo je imela potrditi le še cesarica. —

Kakor blisk se je raznesel glas po Dunaju, da bodo ustrelili Trenka na Novem trgu ob 11 zvečer. Vse je bilo pokoncu. V predmestju, skozi katero so imeli voditi obsojenca, so najemali radovedneži okna celo po 3 cekine. Gotovo se je bilo zbralo do 20.000 ljudi, ki so čakali dolgo časa zastonj Trenkove smrti. — Trenk je imel še vedno močne prijatelje in zagovornike, zato je mu ni bilo treba iti na morišče. To se je pa tako-le zgodilo.

Predsednik vojaškega sodišča je hotel uporabiti ugoden trenotek, da pridobi cesarico za smrtni odlok največjega svojega sovražnika. Ko sta imela oditi na lov cesar Frančišek I. in princ Karol, tedaj se je namenil predati cesarici smrtno obsodbo v podpis. Namero predsednikovo pa je nekdo ovadil ter cesarico na tanko poučil o tem sramotnem ravnanju sodnika, ki bi moral biti nepristranski v vsakem